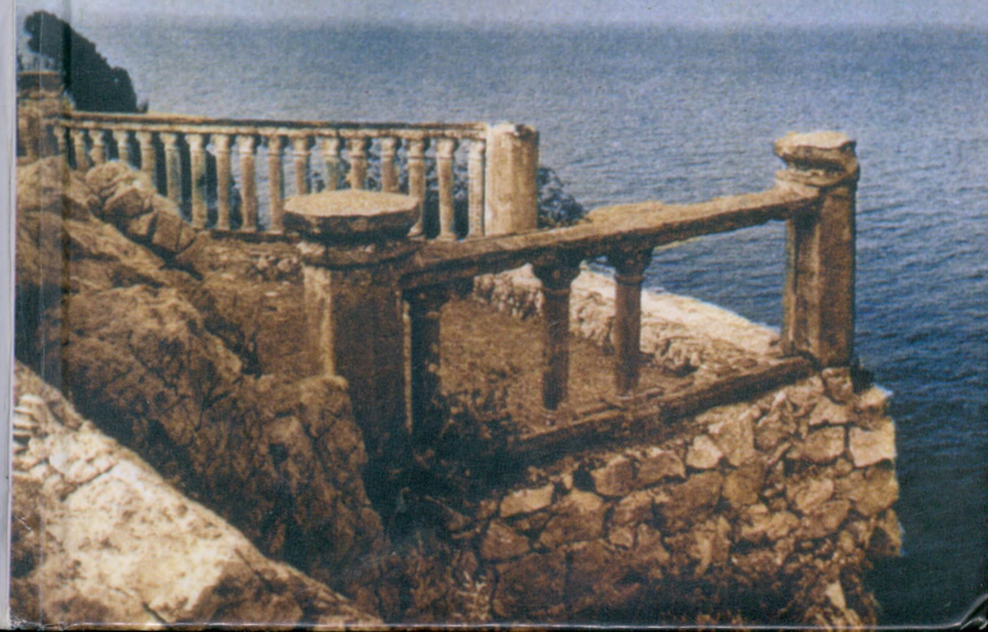
HERMANN HESSE

Mažame mieste

HERMANN HESSE

Mažame mieste

Novelės

Iš vokiečių kalbos vertė
Teodoras Četrauskas

alma
littera

Hermann Hesse
GESAMMELTE ERZÄHLUNGEN
Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1977

ISBN 9955-08-216-X

RETENYBĖ

Jaunas vokiečių poetas prieš kelis dešimtmečius parašė savo pirmą knygelę. Tai buvo mielo, tylaus, neapgalvoto meilės lemenimo pavyzdys, be ryškių rėmų, formos ir gan beprasmis. Ją skaitantis jautė vien lengvą švelnaus pavasario oro dvelkimą ir už pumpurus skleidžiančių krūmų regėjo neaiškų vaikštinėjančios merginos siluetą. Mergina buvo šviesiaplaukė, smulki ir baltai apsirengusi, o vaikštinėjo ji pavakare retame pavasarėjančiame miške, – daugiau duomenų apie ją knygoje nebuvo.

Poetui atrodė, jog to užtenka, ir jis narsiai, nes buvo prie pinigo, pradėjo tragikomišką kovą dėl viešo pripažinimo. Šeši garsūs ir keletas smulkesnių leidėjų vienas po kito grąžino nekantraujančiam jaunuoliui jo tvarkingą rankraštį mandagiai atsisakydami. Jų labai trumpi laiškai pasiekė mus. Savo stiliumi jie nelabai kuo skiriasi nuo panašiomis progomis siunčiamų nūdienos leidėjų atsakymų; tačiau visi jie rašyti ranka ir aiškiai nepaimti iš tamtyč pasiruoštos atsargos.

Tų atsakymų suerzintas ir išvargintas poetas išleido knygelę keturių šimtų egzempliorių tiražu savo lėšomis. Ta knygelė yra devyniasdešimt trijų prancūziško dvyliktainio formato puslapių su storo rusvai rudo, vidinėje pusėje kiek šiurkštesnės faktūros viršeliu. Trisdešimt jos egzempliorių autorius išdovanojo savo draugams. Du šimtus atidavė vienam anglų pirkliui platinti ir jie netrukus pražuvo per di-

delį sandėlio gaisrą. Tiražo likutį, šimtą septyniasdešimt egzempliorių, poetas pasiliko sau, ir nežinia, kas juos ištiko. Kūrinėlis buvo gimęs negyvas, ir poetas kol kas, galimas daiktas, ekonominiais sumetimais, visiškai atsisakė tolesnių kūrybinių bandymų.

Tačiau po septynerių metų jis atsitiktinai suprato, kaip rašomos smagios komedijos. Jis tuojau ėmėsi jas kurti, susilaukė sėkmės ir nuo to laiko kasmet pateikdavo po komediją, laiku ir patikimai kaip geras fabrikantas. Žiūrovai plūdo į teatrus, vitrinos rodė pjeses knygų pavidalu, nuotraukas iš jų pastatymų ir autoriaus portretus. Jis išgarsėjo, bet nebandė darsyk išleisti savo jaunystės eilių, galbūt todėl, kad jų gėdijosi. Jis mirė pačiame jėgų žydėjime, ir po jo mirties išėjusi trumpa, iš jo literatūrinio palikimo paimta autobiografija buvo godžiai skaitoma. Iš jos pasaulis sužinojo apie tą nežinioje skendintį jaunystės metų leidinį.

Jo gausios komedijos išėjo iš mados ir daugiau nėra vaidinamos. Knygų esama į valias ir įvairiomis kainomis, daugiausia ryšuliais antikvariatuose. Tačiau ta pirmoji knygelė, kurios galbūt – ar netgi tikriausiai – išlikę tiktai tie trisdešimt autoriaus laiku išdovanotų egzempliorių, dabar tapusi didžiausia retenybe, už ją kolekcininkai moka didelius pinigus ir uoliai jos ieško. Ji kasdien figūruoja ieškomų knygų sąrašuose; tik keturiskart ji pasirodė antikvarinėje prekyboje ir kiekvienusyk sukėlė didžiulę mėgėjų telegramų laviną. Mat, pirma, ji yra susijusi su garsiu vardu, yra pirmoji knyga, be to, išleista privačiai, ir, antra, subtilesnius mėgėjus taip pat vilioja ir jaudina galimybė turėti tokio garsaus, šalto kaip ledas scenos specialisto sentimentalios jaunystės lyrikos tomelį.

Trumpai tariant, toji maža knygelė labai ieškoma, ir nepriekaištingas, nesupjaustytas jos egzempliorius laikomas neįkainojamu nuo to laiko, kai prie jos paieškų prisidėjo keli Amerikos kolekcininkai. Tai atkreipė ir mokslininkų dėmesį, ir jau esama dviejų disertacijų, kurių viena tą retą knygelę nušviečia iš kalbinės, o kita iš psichologinės pusės. Faksimilinis šešiasdešimt penkių egzempliorių tiražas, kurio negalima kartoti, seniai išgraibstytas, ir bibliofilų žurnaluose jau pasirodė dešimtys straipsnių ir žinučių apie jį. Tenai ginčijamasi, kur galėtų būti tie gaisro išvengę šimtas septyniasdešimt egzempliorių. Gal autorius juos sunaikino, pametė ar pardavė? Tai lieka mįslė; jo įpėdiniai gyvena užsienyje ir šiuo klausimu nė kiek nesidomi. Kolekcininkai dabar siūlo už vieną jos egzempliorių daug daugiau negu už labai retą pirmąjį „Žaliojo Heinricho" leidimą. Jei minėti šimtas septyniasdešimt egzempliorių atsitiktinai atsirastų ir nebūtų tučtuojau sunaikinti kokio nors kolekcininko *en bloc,* tuomet ta knygelė būtų bevertė ir daugių daugiausia būtų kartais probėgšmais ir su ironija paminima kaip vienas iš juokingų knygų kolekcionavimo anekdotų.

(1902)

HANSAS AMŠTEINAS

Na gerai, jaunikaičiai, nekamuokite daugiau manęs. Aš jums papasakosiu kai ką iš savo studijų laikų, apie gražuolę Salomėją ir mano mielą bičiulį Hansą Amšteiną. Tiktai sėdėkite ramiai ir nemanykite, kad tai bus kokia nors studentiška meilės istorijėlė. Juoktis čia nebus ko. Ir duokite man dar taurę vyno! Ne, baltojo. Uždarote langus? Ne, gerbiamasai, tegu griaudėja, tai dera prie mano istorijos, žaibai, perkūnai ir tvanki naktis, pati ta nuotaika. Jūs, dabartiniai jaunikaičiai, pamatysite, kad mes kadaise irgi kai ko patyrėme, ir šilto, ir šalto, kaip kam buvo skirta. Ar patys turite ko gerti?

Aš anksti likau be tėvų ir beveik visas savo atostogas leidau pas dėdę Otą, jo akmenuotame dvarelyje Švarcvalde, kur kirtau vaisius, klausiausi istorijų apie plėšikus ir gaudžiau upėtakius, nes mano, kaip dėkingo sūnėno, skonis dėl to visiškai sutapo su dėdės skoniu. Aš atvažiuodavau pas jį vasarą, rudenį ir per Kalėdas su įkritusiu pilvu ir tuščiu krepšiu, atgaudavau rydamas svorį ir skruostų raudonį, kiekvienusyk truputį įsimylėdavau brangią pusseserę ir mokydamasis vėl ją pamiršdavau, nes per daug neįklimpdavau. Lenktyniavau su dėde, kas daugiau surūkys stiprių itališkų cigarų, ėjau su juo meškerioti, skaičiau jam iš jo beveik vien tiktai kriminalinės bibliotekos knygas ir kartais palydėdavau vakarais gerti alaus. Visa tai buvo neblo-

gai ir man atrodė pagirtina ir vyriška, nors šviesiaplaukė pusseserė kartais žvelgdavo prašančiomis ir priekaištingomis akimis; mat ji buvo švelni iš prigimties ir nepripažino kankinimosi.

Paskutines vasaros atostogas prieš studijas aš vėl leidau pas dėdę, girklus, pasipūtęs, ištįsęs, kaip abiturientui ir privalu. Ir vieną dieną tenai atsikėlė naujas vyresnysis girininkas. Tai buvo geras, tylus žmogus, „nebejaunas ir nelabai sveikas", atvykęs į tas vietas laukti senatvės.

Iš pradžių atrodė, kad jo atvykimas liks beveik nepastebėtas. Jis atsigabeno gražios mantos, nes buvo turtingas, taip pat nuostabių šunų, ilgauodegį smulkų arkliuką bei grakštų vežimaitį, ir vienas, ir antras toms vietoms buvo per menkas, gražų šautuvą ir naujamadiškus angliškus meškeriojimo įnagius, viskas buvo labai dailu, tvarkinga ir prabangu. Ir būtų buvę gražu ir miela. Tačiau, be viso to, jis dar atsivežė įdukrą, vardu Salomėja, prieš kurią visa kita blanko. Dievai žino, kaip tas padūkęs vaikas atsidūrė būtent pas tą rimtą, ramų žmogų! Ji buvo išties egzotiška būtybė, atsivežta tolimo giminaičio kažkur iš Brazilijos ar iš Ugnies Žemės, graži, keistos išvaizdos ir neįprasto elgesio.

Jums, aišku, rūpi, kaip ji atrodė. Ne taip paprasta apsakyti – na, pirmiausia jos išvaizda krito į akis egzotiškumu. Gan aukšta, apie dvidešimties metų, nepriekaištingo sudėjimo, tad nuo sprando iki pėdų viskas atrodė sveika ir džiugino akį. Kaklas, pečiai, rankos ir plaštakos buvo tvirtos, stambios, bet kartu miklios ir grakščios. Plaukai vešlūs, stori, ilgi, rusvi, aplink kaktą truputį banguoti, užpakalyje susukti į didelį kuodą ir persmeigti strėle. Apie veidą daug nepasakosiu, jis buvo gal kiek per pilnas, o burna gal kiek

per didelė, tačiau dėmesį visuomet traukė akys. Jos buvo didžiulės, auksiškai rudos ir truputį išsprogusios. Kai ji, savo papratimu, spoksodavo priešais save, šypsodavosi ir plėsdavo akis, atrodydavo kaip paveikslas. Bet kai žiūrėdavo į tave, sutrikdavai. Ji žvelgdavo laisvai, kartais tiriamai, kartais abejingai, nė trupučio nesivaržydama ir nė kiek nemergiškai. Nepasakysi, kad įžūliai, greičiau kaip gražus gyvulys, tiesiai ir be jokių slapčių.

Ir taip pat elgėsi. Neslėpdama, kas jai patinka ar nepatinka; jeigu koks nors pokalbis jai imdavo nusibosti, atkakliai tylėdavo ir žvelgdavo į šalį arba taip nuobodžiaudama, kad pasidarydavo gėda.

To pasekmės aiškios. Moterims ji pasirodė nepakenčiama, vyrų širdyse uždegė aistrą. Kad aš ją kaipmat įsimylėjau, matyt, suprantama *eo ipso*. Bet ją įsimylėjo ir girininko padėjėjai, vaistininkas, jaunesnieji mokytojai, valdytojai, turtingų medienos pirklių, fabrikanto ir daktaro sūnūs. Kadangi gražioji Salomėja naudojosi visiška judėjimo laisve, viena ėjo pasivaikščioti, pas visus lankėsi ir važinėjosi po apylinkes grakščiuoju vežimaičiu, suartėti su ja nebuvo sunku, ir ji netrukus jau buvo susirinkusi gražią puokštę meilės prisipažinimų.

Kartą ji atėjo pas mus, dėdės ir pusseserės tada nebuvo namie, ir atsisėdo prie manęs sode ant suolo. Sedulos jau buvo raudonos, uogos prisirpusios, ir Salomėja su malonumu skynė jai už pečių kabančius agrastus. Kartu kalbėjosi, ir netrukus buvo prieita prie to, kad aš visas išraudęs kaip ugnis prisipažinau, jog esu karštai įsimylėjęs.

– O, malonu girdėti, – atsakė ji. – Jūs man irgi patinkate. Ar pažįstate vyresnįjį Grybelį?

– Karlą? Taip, gerai.

– Taip pat žavus jaunuolis, jo tokios gražios akys. Jis irgi mane įsimylėjęs.

– Jis pats jums sakė?

– Žinoma, užvakar. Tai buvo juokinga.

Ji garsiai nusijuokė ir taip atlošė galvą, kad pamačiau, kaip pulsuoja jos balto, apvalaus kaklo gyslos. Aš norėjau paimti jos ranką, bet nedrįsau, todėl tiktai klausiamai atkišau jai savąją. Ji padėjo ant mano ištiesto delno kelis agrastus, pasakė „sudie" ir nuėjo.

Aš pamažu įsitikinau, kad žaidžia ji su mumis visais, savo garbintojais, ir šaiposi iš mūsų, ir nuo to laiko tas įsimylėjimas virto tarsi karščiavimu ar jūros liga, kuria sirgau ne aš vienas, ir tikėjausi, kad ji kada nors praeis ir nenusineš manęs į kapus. Šiaip ar taip, mano dienos ir naktys buvo nelengvos... Ar dar yra vyno?

Ačiū. Tai mat kaip buvo, ir ne vien tiktai tą vasarą, o daugiau kaip metus. Tarpais vienas kitas įsimylėjėlis nusivylęs atsimesdavo ir leisdavosi ieškoti laimės kitur, tarpais vienas kitas prisidėdavo, o Salomėja liko tokia pati, kartais linksma, kartais tyli, kartais pašaipi, ir atrodė, jog visuomet jaučiasi puikiai ir yra linksmai nusiteikusi. Aš pripratau prie minties, kad per atostogas patirsiu didžiausio įsimylėjimo atkrytį, kaip kokią tai vietovei būdingą karštligę, kurią reikia ištverti. Vienas kančių draugas man kaip paslaptį pasakė, kad mes buvome asilai, jog prisipažinome ją mylį, nes ji nesyk atvirai pareiškė žinanti, jog visi vyrai ją įsimylėję, todėl itin pataikaujanti keliems kol kas sugebėjusiems atsispirti jos kerams.

Tiubingene aš tuo tarpu įstojau į studentų korporaciją ir gerdamas, mušdamasis ir dykaduoniaudamas praleidau du smagius semestrus. Tuo metu artimai susidraugavau su Hansu Amšteinu. Mes buvome vienmečiai, abu žavėjomės korporacijos veikla ir daug mažiau medicinos studijomis, abu daug muzikavome ir pamažu taip suartėjome, kad negalėjome be viens kito apsieiti, nors kartais ir pasipykdavome.

Hansas per Kalėdas atvažiavo su manimi pas dėdę į svečius, nes ir jis jau seniai neturėjo tėvų. Visiškai priešingai mano įsitikinimui jam krito į akis ne gražioji Salomėja, o mano šviesiaplaukė pusseserė. Jis taip pat mokėjo sukelti simpatijas, buvo mielas ir dailus jaunuolis, gerai grojo ir neieškojo žodžio kišenėje. Ir aš su malonumu stebėjau, kaip pusseserė mielai pasiduoda jo vilionėms ir kaip jos juokinga kova su savo ankstesniu šaltumu vis labiau virsta tariama. Aš pats kaip ir anksčiau laksčiau ten, kur tiktai galėjau sutikti Salomėją.

Per Velykas mes vėl atvažiavome, ir kolei aš su dėde meškeriojau, mano draugas darė greitą pažangą skindamasis kelią į pusseserės širdį. Šįkart Salomėja gan dažnai lankėsi pas mus, sėkmingai vedė mane iš proto ir įdėmiai ir su aiškiu pasitenkinimu stebėjo tarp Hanso ir Bertos vykstantį žaidimą. Mes eidavome į mišką pasivaikščioti, žuvaudavome, ieškodavome plukių, ir Salomėja, galutinai vesdama mane iš proto, neišleido iš akių anuodviejų, iš aukšto ir pašaipiai žiūrėjo į juos ir, kalbėdama su manimi, laidė nepagarbias pastabas apie meilę ir vedybas. Kartą aš nutvėriau jos ranką ir skubiai pabučiavau, tada ji apsimetė pasipiktinusi ir pareiškė turinti atsimokėti.

– Aš jums už tai įkąsiu į pirštą. Duokite šen!

Aš atkišau jai vieną pirštą ir pajutau, kaip į jį įsmigo jos dideli, lygūs dantys.

– Dar labiau įkąsti?

Aš linktelėjau, iš mano piršto trykštelėjo kraujas, ir ji juokdamasi atstojo nuo manęs. Pirštą labai skaudėjo, ir įkandimo žymė ilgai išliko.

Kai vėl buvome Tiubingene, Hansas man pasisakė, kad juodu su Berta jau sutarę ir jis turįs viltį vasarą susižieduoti. Tą semestrą aš parašiau ir sulaukiau vieno kito laiško, ir rugpjūčio mėnesį mes vėl sėdėjome prie dėdės stalo. Su dėde Hansas dar nebuvo kalbėjęs, tačiau tas, atrodo, jau juto, kuo viskas kvepia, ir buvo galima nebijoti, kad imtų šakotis.

Tada vieną dieną Salomėja vėl pasirodė pas mus, skvarbiais žvilgsniais ištyrė padėtį, ir jai kilo nelemtas noras iškrėsti romiajai Bertai pokštą. Ji tiesiog jau nebegražiai ėmė suktis apie nieko nenutuokiantį Amšteiną, lįsti prie jo ir per jėgą versti ją įsimylėti. Jis nieko pikta neįžvelgdamas įsitraukė į žaidimą, ir būtų buvęs stebuklas, jeigu tie žvilgsniai, tas glaustymasis ir užtikrintas elgesys būtų jo neuždegęs. Bet jis tvirtai laikėsi ir pasakė, kurį sekmadienį pareikš dėdei savo ketinimus ir švęs sužadėtuves. Šviesiaplaukė pusseserytė jau visa švytėjo skleisdama sužadėtinės džiaugsmo ir drovumo spindulius.

Mudu miegojome pirmame aukšte gretimose kamaraitėse tokiais žemais langais, kad per juos rytais laisvai galėjai dryktelėti į sodą.

Vieną popietę gražioji Salomėja vėl jau kelios valandos trynėsi pas mus; Berta turėjo darbo viduje, ir anoji savo

drąsiu, bet įmantriu lindimu prie draugo taip mane įsiutino, kad aš vos nesprogau iš pykčio ir pagaliau neiškentęs išlėkiau ir per savo kvailumą palikau juos vienus. Kai vakare sugrįžau, jos jau neberadau, o mano vargšo draugo kaktoje buvo susimetusios raukšlės, akys tiesiog baugino, ir jis pareiškė, kad jam skauda galvą, pamatęs, kad atkreipiau dėmesį į jo sutrikimą.

„Aha, galvą", – pamaniau aš ir nusitempiau jį į šalį.

– Kas tau? – paklausiau rimtai. – Pasakyk man.

– Nieko, tai nuo kaitros, – išsisuko jis.

Bet aš paprašiau nemeluoti ir tiesiai paklausiau, ar ne vyresniojo girininko dukra jam susukusi galvą.

– Nesąmonė, atstok! – pasakė jis, atsitraukė nuo manęs ir nuėjo baisingai liūdnas. Aš kenčiau maždaug tą patį, bet man jo buvo labai gaila, jo veidas buvo persikreipęs, sutrikęs, ir jis visai atrodė baisingai užguitas ir kenčiantis. Aš turėjau atstoti nuo jo. Mane taip pat žeidė Salomėjos koketavimas ir aš geidžiau jos, ir būčiau mielai tą skaudžią meilę išrovęs iš sielos su kraujuojančiomis šaknimis. Aš jau seniai negerbiau Salomėjos, bet kuri tarnaitė man atrodė doresnė už ją, tačiau niekas negelbėjo, ji laikė mane už pakarpos; ji buvo per graži ir per daug gundanti, kad galėtum pabėgti.

Taip, lauke vėl griaudėja. Tuomet irgi buvo panašus vakaras, karštas ir audrotas, ir mudu vieni sėdėjome pavėsinėje, beveik nieko nekalbėjome ir gėrėme „Kaizerštiulerį".

Tiksliau, aš buvau ištroškęs, blogai nusiteikęs ir taurė po taurės gėriau vėsų baltąjį vyną. Hansas jautėsi prastai, buvo liūdnas ir susirūpinęs. Spoksojo į vyną, džiūstantys krūmai skleidė stiprų kvapą ir juos tarpais purtė šiltas pik-

tas vėjas. Atėjo devinta, paskui dešimta valanda, mes tūnojome tenai nutaisę senus, susirūpinusius veidus, matėme, kaip dideliame stikliniame ąsotyje mažėja vynas ir sodą vis labiau gožia tamsa, paskui tylomis išsiskyrėme, jis nuėjo prie durų, aš per langą įlipau į savo kambarį. Viduje buvo karšta, aš atsisėdau vienmarškinis prie lango, užsidegiau pypkę ir susijaudinęs liūdnai žvelgiau į tamsą. Turėjo būti mėnesiena, bet dangų buvo aptraukę debesys, o tolumoje girdėti, kaip tarpusavyje barasi dvi audros.

Buvo taip tvanku – bet kam tos gražios šnekos, man reikia grįžti prie savo pasakojimo, prie tos prakeiktos istorijos.

Mano pypkė užgeso, ir aš suglebęs atsiguliau ant lovos, su pilna makaule kvailų minčių. Prie lango kažkas sukrebždėjo. Tenai kažkas stovėjo ir atsargiai žvelgė į kambarį. Aš pats nežinau, kodėl likau tyliai gulėti ir neišsidaviau nė garsu.

Figūra dingo ir paėjo tris žingsnius į šalį, prie Hanso kamaraitės lango. Ji pajudino vieną langapusę, ją truputį pagirgždino. Paskui vėl tyla.

Tada tyliai šūktelėjo: „Hansai Amšteinai“, ir mane iki pat viršugalvio perėjo šiurpas, kai atpažinau Salomėjos balsą. Aš negalėjau nė krustelėti ir įsitempęs, jaudindamasis klausiausi, kas ten dedasi. Viešpatie, Viešpatie, kas bus! Štai ir vėl tas balsas: „Hansai Amšteinai!“ Tylus, griežtas ir įsakmus. Mano kaklu tekėjo prakaitas.

Draugo kamaraitėje pasigirdo tylus krebždesys. Jis pakilo, greitosiomis apsirengė ir priėjo prie lango. Jie ėmė šnibždėtis, skubiai ir karštai, bet baisiai tyliai. Viešpatie, Viešpatie! Man viską skaudėjo, aš norėjau atsistoti arba šaukti,

bet ir toliau ramiai gulėjau pats tuo stebėdamasis. Vos nemiriau nuo troškulio ir gaižaus vyno skonio burnoje.

Paskui kažkur vėl tyliai krebžtelėjo, ir po akimirkos Hansas Amšteinas jau stovėjo šalia merginos. Iš pradžių kiekvienas atskirai, paskui suėjo krūvon ir tyliai ir smarkiai susiglaudė, tarsi apvynioti virvele. Ir taip susispaudę, kad vos vos galėjo pajudinti kojas, lėtai nuėjo per sodą, pro pavėsinę, šulinį ir vartus miško pusėn. Aš sekiau juos, įtempęs akis, ir dusyk man padėjo amalas...

– Ar jūs neištroškę? Gerkite!..

Taip, apie tai jau papasakojau. O dabar toliau! Ji išsivedė jį, pakėlusi naktį iš lovos, ir aš žinojau, kad jis dabar iš jos jau nebeišsivaduos, nes ji nuėjo su juo į mišką ir pavergė saldžiais žodžiais ir įžūliomis glamonėmis. Bet aš taip pat žinojau, kad Hansas buvo ne tik mitrus, bet ir pareigos žmogus, daug labiau negu aš, ir kad jam ten miške sulig kiekvienu bučiniu širdis plyšo dėl to, kad apgaudinėja Bertą. Kartu galvojau apie tai, kad mano pareiga rytoj duoti jam pipirų. O kur dar malonumas žinoti, kad ta, kurią tu garbini, nakčia yra su vyru miške. Pagaliau aš prisiverčiau pakilti ir atsigerti vandens, tada atsiguliau ant vėsių grindų ir išgulėjau, kol mano draugas po valandos tyliai sugrįžo ir įlipo pro langą. Aš girdėjau, kaip jis sunkiai kvėpavo ir dar ilgai vaikščiojo vienomis kojinėmis po kambarį, kol užmigau.

Aš pabudau anksti, dar prieš penkias, apsirengiau ir atėjau prie Hanso lango. Jis gulėjo sujauktoje lovoje ir kietai neramiai miegojo, prakaituota kakta ir varganas. Aš išėjau į laukus, pamačiau tyliai nuošalyje stovinčią mažą, dailią

girininkiją ir pievas, sodus, dirvas ir mišką, viskas buvo kaip visada. Tačiau mano galva atrodė tuštesnė negu po gero siautimo, ir valandėlę tyliai slenkant lauku man atrodė, kad viskas, kas buvo, yra tarsi slogutis, kuris pabudus išnyksta, tarsi niekur nieko.

Kai vėl grįžau į sodą, mano draugas stovėjo prie savo kamarėlės lango, bet tučtuojau nusigręžė mane pamatęs. Tas menkas, bailus nešvarios sąžinės gestas mane labai sujaudino. Tačiau aš vis tiek, nors ir užjausdamas, įlipau pas jį. Kai jis į mane atsigręžė, aš labai išsigandau, nes jis atrodė pilkas ir susiraukšlėjęs ir vos laikėsi ant kojų kaip nuvarytas kuinas.

– Kas tau, Hansai? – paklausiau aš.

– Ak, nieko. Aš visą naktį nemiegojau. Ta tvanka gali nuvaryti į kapus.

Bet jis nežiūrėjo man į akis, ir aš vėl pajutau tą patį piktą skausmą kaip pirma, kai jis nuėjo nuo lango. Aš atsisėdau ant palangės ir pasižiūrėjau į jį.

– Hansai, – pasakiau, – aš žinau, kas pas tave buvo. Ką Salomėja tau padarė?

Tada jis pasižiūrėjo į mane, bejėgiškai ir sielvartingai, kaip žvėris prieš šūvį.

– Tiek to, – pasakė jis, – tiek to. Tai nieko nepadės.

– Ne, – tariau aš, – tu privalai man atsakyti. Aš nieko nesakau apie Bertą ir kad mes svečiuojamės jos tėvo namuose. Ne tai svarbiausia. Bet kas mūsų laukia, tavęs, manęs ir tos Salomėjos? Ar tu kitą naktį vėl su ja išeisi, Hansai?

Jis sudejavo.

– Nežinau. Dabar negaliu nieko pasakyti. Paskui, paskui.

Kol kas iš jo nieko negalėjai norėti. Aš nuėjau gerti kavos ir pasakiau, kad Hansas dar miega. Paskui pasiėmiau meškerę ir norėjau traukti į vėsų tarpeklį meškerioti. Bet prieš savo valią atsidūriau prie girininkijos. Atsiguliau tenai pakelėje į lazdynų krūmus ir ėmiau laukti, beveik nejausdamas, koks nežmoniškai karštas ir tvankus tas rytas. Dėl to truputį snustelėjau ir pabudau, pažadintas kanopų bilsmo ir žmonių balsų. Gražioji Salomėja važiavo su girininko padėjėju savo grakščiuoju vežimaičiu miško pusėn, pasiėmusi žūklės įnagius ir krepšį žuvims, ir jos juokas skambėjo rytmečio ore kaip vyturio giesmė. Jaunasis girininkas jai vadeliojant laikė viršum jos galvos išskleistą skėtį ir taip pat truputį nedrąsiai juokėsi. Ji buvo šviesiai ir lengvai apsirengusi, su didžiule plona šiaudine skrybėle ir atrodė žvali, linksma ir laiminga kaip vaikas pirmą atostogų dieną. Aš pagalvojau apie manąjį Hansą ir jo pilką nelaimingą nusidėjėlio veidą, pasijutau sutrikęs ir nustebęs, ir man daug maloniau būtų buvę matyti ją nusiminusią. Vežimaitis žvaliai nudardėjo į slėnį ir netrukus dingo man iš akių.

Galbūt man dabar reikėjo eiti namo, pasižiūrėti, kaip laikosi Hansas. Bet mane šiurpino tokia mintis, tad patraukiau paskui vežimaitį į slėnį. Man atrodė, jog darau tai iš užuojautos draugui ir trokšdamas vėsos ir miško tylos, bet, matyt, mane labiau traukė ta graži keista mergina. Paėjęs gerą galą, apačioje sutikau lėtai atgal grįžtantį vežimaitį, vadeliojamą girininko padėjėjo, ir supratau, kad ji bus prie upėtakių upelio. Ir pajutau, nors jau kadai buvau vėsiame miško šešėlyje, kad staiga pasidarė labai tvanku. Aš sulėtinau žingsnį ir ėmiau šluostytis nuo veido prakaitą. Priėjęs

upelį, merginos kol kas nepastebėjau, tad sustojau, įkišau galvą į vėsią greitą srovę ir palaukiau, kol pasidarė šalta. Paskui atsargiai leidausi uolomis pavandeniui.

Upelis putojo ir šniokštė, o aš vis slysčiojau ant šlapių akmenų, nes nuolatos dairiausi, kur galėtų būti Salomėja.

Ir staiga išvydau ją bauginamai arti už samanoto uolos luito, su pakeltais iki kelių pridurkais ir plikomis kojomis. Aš sustojau ir visiškai netekau amo, matydamas ją tokią gražią, šviežią ir vieną stovinčią priešais mane. Viena jos koja buvo vandenyje, ir ją dengė putos. Kita stovėjo ant samanų, ji buvo balta ir daili.

– Labą rytą, panele.

Ji linktelėjo man, ir aš atsistojau visai šalimais, nuvyniojau nuo meškerykočio valą ir ėmiau mėtyti. Kalbėti nenorėjau, bet ir žvejyba man nerūpėjo, buvau pernelyg pavargęs ir pernelyg tuščia galva. Todėl nuleidau meškerę ir man niekas nekibo, o kai pasirodė, kad Salomėja iš to šaiposi ir išdarinėja grimasas, padėjau meškerę į šalį ir atsisėdau truputį atokiau ant samanotos uolos. Aš tingiai sėdėjau vietoje ir žiūrėjau, kaip ji mėto meškerę ir braidžioja. Tai truko nelabai ilgai, ji irgi liovėsi meškeriojusi, tekštelėjo ant manęs saują vandens ir paklausė:

– Ar galiu ateiti?

Tada ėmė mautis kojines ir batus, ir apsiavusi vieną paklausė:

– Kodėl jūs man nepadedate?

– Aš manau, jog tai nederama, – atsakiau.

Ji naiviai paklausė „kodėl?", ir aš nežinojau, ką atsakyti. Ta valanda buvo keista ir nemaloni. Kuo gražesnė man atrodė mergina ir kuo labiau manęs nesivaržė, tuo labiau ne-

išėjo iš galvos mano draugas Hansas Amšteinas ir Berta, ir aš jutau, kaip manyje kaupiasi pyktis Salomėjai, kuri žaidė su mumis visais ir vien tiktai dėl pramogos padarė mus visus tris nelaimingus. Man atrodė, kad atėjo metas sukilti prieš savo nelaimingą meilę ir galbūt padaryti galą tam žaidimui.

Aš paklausiau:

– Ar galiu palydėti jus namo?

– Aš dar čia pabūsiu, – atsakė ji, – o jūs ne?

– Ne, aš jau einu.

– O, jūs ketinate palikti mane vieną? Kaip gera būtų dar truputį pasėdėti ir paplepėti. Jūs dažnai būnate toks linksmas.

Aš atsistojau.

– Panele Salomėja, – pasakiau – jūs pernelyg maloni. Man reikia eiti. Jums juk užtenka vyrų, su kuriais galite žaisti.

Ji skambiai nusikvatojo.

– Tada sudie! – linksmai šūktelėjo, ir aš nuėjau kaip primuštas. Iš tos merginos buvo neįmanoma ištraukti rimto žodžio. Pakeliui man dar dingtelėjo, kad reikėtų ją priimti tokią, kokia yra, kad galima būtų sugrįžti ir pasinaudoti patogiu momentu. Bet jos įprotis iškart pulti ant kaklo buvo toks nemalonus, kad man buvo gėda prasidėti. Kaip po to būčiau galėjęs kalbėti su Hansu?

Kai grįžau namo, Hansas manęs jau laukė ir iškart įsitraukė į kamaraitę. Ką jis man pasakė, buvo gan aišku ir suprantama, bet mane vis tiek sutrikdė. Salomėja buvo jį taip pakerėjusi, kad apie vargšę Bertą beveik neužsiminė. Bet vis dėlto suprato, kad ilgiau negali svečiuotis jos namuose, ir, savaime suprantama, aš negalėjau prieštarauti;

aš tiktai išgavau iš jo pažadą, kad prieš išvykdamas atvirai su ja pasišnekės. Ir tada išgirdau svarbiausią dalyką. Hansas visa savo prigimtimi nepakentė neaiškių ir dviprasmiškų santykių, todėl norėjo tuojau pat užsitikrinti Salomėją ir iškart gauti jos ar jos įtėvio žodį, nes vargu ar galėjo tikėtis leidimo čia dar kada nors apsilankyti.

Aš visaip stengiausi jį perkalbėti. Netgi juodinau Salomėją, kurią pats mylėjau, sakiau, kad jos aistra jam galbūt nėra tikra, o tik smulki užgaida, iš kurios ji jau galbūt juokiasi.

Viskas buvo veltui, jis beveik nesiklausė. Ir paskui maldaudamas manęs paprašė, kad eičiau su juo į girininkiją. Jis pats buvo jau su surdutu. Aš jaučiausi labai keistai. Turėjau padėti pirštis merginai, kurią pats kelis semestrus mylėjau, nors, tiesa, ir beviltiškai.

Aš truputį pasispyriojau, bet pagaliau sutikau, nes Hansą buvo apėmusi neįprasta, aistringa nuotaika, jis atrodė tarsi apsėstas demono, kuriam negalima atsispirti.

Taigi aš irgi apsivilkau juodą švarką ir išėjau su Hansu Amšteinu į girininkiją. Tas žygis mudviem abiem buvo kančia, be to, buvo pragariškai karšta, artėjo pietūs, ir aš su užsagstytu švarku beveik negalėjau kvėpuoti. Aš turėjau kaip nors užlaikyti girininką ir leisti Hansui pasikalbėti su Salomėja.

Tarnaitė nuvedė mus į dailią svetainę, tuo pat metu pasirodė girininkas su dukra, ir aš netrukus išėjau su seniu į gretimą kambarį, kad jis parodytų man kelis medžioklinius šautuvus. Aniedu liko svetainėje.

Subtilus ir ramus girininkas su manimi elgėsi maloniai, ir aš kiek įmanoma įdėmiau apžiūrinėjau kiekvieną šautuvą. Tačiau jaučiausi išties nekaip, nes nuolatos pastatęs au-

sis klausiausi, kas dedasi gretimame kambaryje, ir tai, ką tenai girdėjau, manęs nė kiek neramino.

Iš pradžių juodu kalbėjosi pusbalsiu, bet netrukus perėjo prie šnabždesio, ir tai truko gerą valandėlę, o paskui pasigirdo šūksniai, ir staiga, kai aš kelias minutes nemaloniai sutrikęs pasiklausiau ir pavaidinau komediją, girininkas, deja, taip pat išgirdo Hansą Amšteiną, kalbantį susijaudinusiu, garsiu ir beveik rėkiančiu balsu.

– Kas ten darosi? – sušuko girininkas ir atlapojo duris.

Salomėja buvo atsistojusi ir ramiai atsakė:

– Ponas Amšteinas man padarė garbę pasipiršdamas. Manau, kad aš neprivalau sutikti...

Hansas netvėrė iš pykčio.

– Kaip tau ne gėda! – piktai užriko jis. – Iš pradžių tu mane beveik jėga atplėšei nuo kitos, o paskui...

Girininkas jį nutraukė. Labai šaltai ir truputį iš aukšto jis paprašė paaiškinti, kas čia vyksta. O kad Hansas ilgokai patylėjęs, sunkiai valdomu ir iš pykčio ir susijaudinimo švogždžiančiu balsu pradėjęs pasakoti susipainiojo ir ėmė mikčioti, aš nusprendžiau, jog privalau įsikišti ir, galimas daiktas, galutinai viską sugadinau.

Aš paprašiau girininką trumpai mane išklausyti ir papasakojau jam viską, ką žinojau. Nenutylėdamas nė mažiausios smulkmenos, kaip Salomėja viliojo mano draugą. Paskui ir tai, ką buvau matęs naktį. Senasis ponas nieko nesakė, jis atidžiai klausėsi, markstėsi, ir jo veide atsispindėjo kančia. Po penkių minučių mes vėl buvome svetainėje, kur Hansą radome laukiantį vieną.

– Aš čia išgirdau keistų dalykų, – pasakė girininkas dirbtinai tvirtu balsu, – vis dėlto atrodo, kad mano duktė jums

suteikė šiokių tokių vilčių. Tiktai jūs užmirštate, kad Salomėja dar vaikas.

Vaikas, pasakė jis, vaikas!

– Aš pakalbėsiu su ja ir prašau jus ateiti rytoj, maždaug tuo pačiu metu, kad galėtume toliau viską aptarti.

Jis nerangiai mostelėjo, duodamas suprasti, kad pokalbis baigtas, ir mes tyliai ir nuolankiai išslinkome į lauką. Bet netrukus turėjome pasipustyti padus, nes virš mūsų miestelio staiga pratrūko smarki audra, ir nors širdis slėgė rūpesčiai, pasileidome kaip kurtai gelbėdami vizitinius švarkus.

Per pietus mano dėdė buvo be galo linksmai nusiteikęs, o mes, trys jaunikliai, nenorėjom nei valgyti, nei kalbėti. Berta kol kas tik jautė, kad Hansas kažkodėl nutolo nuo jos, ir dabar taip liūdnai ir baugščiai dirsčiojo čia į mane, čia į Amšteiną, kad net šiurpas per nugarą ėjo.

Po valgio mes su cigarais išsitiesėme mediniame balkone ir klausėmės griaustinio. Lietus ant įkaitusios žemės virto garuojančiais tumulais ir traukė visas pievas ir sodus migla, oras buvo prisigėręs drėgmės ir stipraus žolių kvapo. Aš nenorėjau kalbėti su Hansu, jaučiau jam pyktį ir kartėlį ir vos tiktai pasižiūrėdavau į jį, man prieš akis tuojau iškildavo vaizdas, kai jis ir mergina tylomis ir prisispaudę viens prie kito ėjo iš sodo. Aš priekaištavau sau, kad pasakiau girininkui, kas buvo naktį, ir suvokiau, kaip galima kentėti dėl moters, nors jos atsisakai ir nebenori.

Staiga balkono durys atsidarė ir įžengė aukšta, tamsi figūra, besitaškanti lietaus lašais. Tiktai kai praskleidė ilgą apsiaustą, pažinau, jog tai gražioji Salomėja, ir niekam neištarus nė žodžio prasispaudžiau pro ją ir išėjau pro duris, tučtuojau jas uždarydamas.

Svetainėje Berta sėdėjo prie rankdarbio ir atrodė prislėgta. Akimirką užuojauta tai paliktai merginai manyje nusvėrė viską.

– Berta, balkone yra Salomėja su Hansu Amšteinu, – pasakiau jai.

Tada ji atsistojo, padėjo į šalį rankdarbį ir visa išblyško. Pamačiau, kaip ji dreba, ir pagalvojau, kad, matyt, tuojau apsipils ašaromis. Bet ji sukando lūpas ir išliko rami.

– Man reikia tenai nueiti, – ištarė ji staiga ir išėjo.

Aš mačiau, kaip ji išsitempusi lyg styga atidarė balkono duris ir vėl uždarė paskui save. Valandėlę žiūrėjau į duris ir bandžiau įsivaizduoti, kas tenai už jų dedasi. Man tenai nebuvo kas veikti. Aš nulipau į savo kamaraitę, atsiguliau ant dviejų kėdžių, rūkiau ir klausiausi lietaus. Bandžiau įsivaizduoti, kas vyksta balkone tarp jų trijų, ir šįsyk man labiausiai buvo gaila Bertos.

Lietus jau seniai nustojo, ir šilta žemė jau beveik visur vėl buvo sausa. Aš užlipau į svetainę, kur Berta dengė stalą.

– Ar Salomėja išėjo? – paklausiau aš.

– Jau seniai. O kurgi tu buvai?

– Miegojau. Kur Hansas?

– Išėjo pasivaikščioti.

– Kas buvo tarp jūsų?

– Ak, atstok nuo manęs!

Aš neatstojau ir priverčiau ją papasakoti. Ir ji tyliai ir ramiai išdėstė viską, žvelgdama į mane su tyliu ryžtu išblyškusiame veidelyje. Ta švelni mergina buvo tvirtesnė, negu aš maniau, galbūt tvirtesnė už abu mus vyrus.

Kai Berta įžengė į balkoną, Hansas klūpojo priešais išdidžiai išsitiesusią Salomėją. Berta šiaip taip susitvardė. Ji

privertė Amšteiną atsistoti ir pasiaiškinti. Tada jis viską jai papasakojo, o Salomėja stovėjo šalia, klausėsi ir tarpais kikeno. Kai jis baigė, įsivyravo tyla. Ji truko, kol Salomėja vėlei apsigaubė apsiaustu ir buvo beišeinanti. Tada Berta pasakė: „Palauk!", o Hansui: „Ji tave suviliojo, tai dabar tegu turisi; tarp mūsų viskas baigta!"

Ką atsakė Salomėja, aš tiksliai nesužinojau. Matyt, pasakė kažką pikto – ji neturi širdies, tarė Berta, – ir kai po to nuėjo prie durų, niekas jos nebelaikė. Ji nepalydėta nulipo laiptais žemyn. O Hansas paprašė mano vargšės pusseserės atleisti. Jis šiandien pat išvyksiąs, tegu jinai jį pamirštanti, jis nebuvo jos vertas ir panašiai. Ir išėjęs.

Kai Berta man visa tai išdėstė, aš norėjau ją kaip nors paguosti. Bet vos tiktai ištariau žodį, ji puolė ant pusiau padengto stalo ir ėmė baisiai raudoti. Ji neleido nei prisiliesti, nei ką nors sakyti, ir man liko tiktai stovėti šalia ir laukti, kol ji vėl atsitokės.

– Eik, eik iš čia! – ištarė pagaliau, ir aš išėjau.

Aš nelabai nustebau, kai Hansas negrįžo nei vakarienės, nei nakvoti. Matyt, maniau, išvažiavo. Tiesa, jo lagaminėlis liko, bet juk gali paprašyti, kad atsiųstume. Jo pabėgimas nebuvo gražus, bet gan suprantamas. Blogai buvo vien tai, kad dabar man reikėjo viską papasakoti dėdei. Siautė baisi audra, ir aš labai anksti išėjau į savo kamaraitę.

Kitą rytą mane pažadino kalbos ir triukšmas priešais namą. Kažkas patraukė vartų varpo virvutę. Aš apsimoviau kelnes ir išėjau į lauką.

Hansas Amšteinas gulėjo ant pušų šakų su savo pilku vilnoniu atostoginiu švarku. Jį atvežė miško sargas ir trys medkirčiai. Žinoma, jau buvo ir keli žiopliai.

– Kas buvo toliau? Ne, mano mielas, viskas, istorija baigta. Tai dabar studentai dažnai žudosi, o tada gyvenimas ir mirtis dar šį tą reiškė, ir apie mano Hansą dar ilgai sklido kalbos. O aš ir po šiai dienai dar neatleidau lengvabūdei Salomėjai.

Na, ji, matyt, atkentėjo savo. Tada pernelyg neėmė širdin, bet paskui atėjo metas, kai ir ji turėjo rimtai pažiūrėti į gyvenimą. Jai buvo nelengva, ir ji nesulaukė senatvės. Tačiau tai jau kita istorija. Tik aš jos šiandien nepasakosiu. Ar atsikemšam dar vieną butelį?

(1903)

LILIPUTAS

Senasis pasakotojas Čekas vieną vakarą krantinėje pasakė šitaip:

– Jeigu norite, ponai, šiandien papasakosiu jums labai seną istoriją, apie gražuolę, liliputą ir meilės gėrimą, apie ištikimybę ir išdavystę, meilę ir mirtį, apie ką kalbama visose senose ir naujose nuotykių istorijose.

Panelė Margarita Kadorin, kilniojo Batistos Kadorino duktė, kitados buvo gražiausia tarp gražiausių Venecijos damų. Jai buvo sukurta daugiau posmų ir dainų negu didžiojo kanalo rūmai turėjo skliautuotų langų ir daugiau negu pavasario vakarais tarp Ponte del Vin ir Doganos plaukiojo gondolų. Šimtas jaunų ir senų Venecijos, Murano, taip pat Padujos aristokratų negalėjo nė vieną naktį sumerkti akių, jos nesusapnavę, ir pabusti rytą, nesiilgėdami jos vaizdo, ir visame mieste nebuvo nė vienos jaunos donos, kuri bent vienąkart nebūtų pavydėjusi Margaritai Kadorin. Aš negaliu nupasakoti jos grožio ir pasitenkinsiu pasakydamas, kad ji buvo šviesiaplaukė, aukšta ir liekna kaip jaunas kiparisas, kad jos plaukams stengėsi įtikti oras, o jos padams žemė ir kad Ticianas, pamatęs tą merginą, sako, pareiškęs, jog norįs ištisus metus tapyti vien tiktai ją.

Gražuolei netrūko drabužių, nėrinių, bizantiško auksinio brokato, brangakmenių ir papuošalų, ir jos rūmai tviskėjo prabanga ir turtu: koja lietė spalvotus storus Mažo-

sios Azijos kilimus, spintose gulėjo daug sidabrinių įrankių, ant stalų blizgėjo plonas damastas ir puikus porcelianas, kambarių grindis puošė gražios mozaikos, lubas ir sienas dengė brokato ir šilko gobelenai ir puikios, linksmos freskos. Taip pat netrūko tarnų, gondolų ir irkluotojų.

Bet visų šių mielų ir dailių dalykų, aišku, užteko ir kituose namuose; buvo didesnių ir turtingesnių rūmų negu jos, pilnesnių spintų, dailesnių įrankių, tapetų ir papuošalų. Venecija tuomet buvo labai turtinga. O brangenybė, kurią turėjo vien tiktai jaunoji Margarita ir kuri kėlė daugelio turtingesnių žmonių pavydą, buvo liliputas, vardu Filipas, nuostabus mažius, nesiekiantis nė trijų uolekčių ir su dviem kuprelėmis. Filipas buvo gimęs Kipre, ir kai ponas Vitorijas Batista parsivežė jį iš kelionių, mokėjo vien graikiškai ir siriškai, o dabar taip grynai kalbėjo venecijietiškai, tarsi būtų gimęs Rivoje arba San Džiolės parapijoje. Kokia graži ir liekna buvo jo šeimininkė, toks bjaurus neūžauga; greta to mažo apsigimėlio ji atrodė dvigubai didesnė ir iškilnesnė, kaip salos bažnyčios bokštas šalia žvejo lūšnos. Neūžaugos rankos buvo raukšlėtos, rudos ir kreivos per sąnarius, jo eisena – be galo juokinga, nosis pernelyg didelė, pėdos plačios ir nukreiptos vidun. O rengėsi kaip kunigaikštis, vien tik šilkais ir aukso spalvos medžiagomis.

Jau vien dėl išvaizdos jis buvo retenybė, galbūt ne tik Venecijoje, bet ir visoje Italijoje, neišskiriant nė Milano, nebuvo keistesnio ir juokingesnio padaro; ir ne vienas karalius, didikas ar ekscelencija tikrai būtų davęs už jį tiek aukso, kiek jis pats svėrė, jeigu tik jis būtų buvęs parduodamas.

Jeigu kokiuose nors rūmuose ar turtinguose miestuose ir buvo neūžaugų, prilygstančių Filipui ūgiu ir bjaurumu,

tai protu ir gabumais jie neprilygo nė iš tolo. Vien dėl savo proto jis būtų ramiai galėjęs sėdėti dešimties taryboje arba būti pasiuntinys kurioje nors šalyje. Jis ne vien mokėjo tris kalbas, bet ir puikiai žinojo daugybę dalykų, galėjo daug ką patarti ir sumanyti, galėjo papasakoti senų istorijų ir sugalvoti naujų ir gebėjo ne tik protingai patarti, bet ir iškrėsti piktą pokštą, ir lengvai kiekvienam sukelti ne vien juoką, bet ir juodžiausią neviltį.

Giedromis dienomis, kai dona sėdėdavo savo altanoje pagal tuometinę madą blukindamasi nuostabius plaukus saulėje, su ja nuolatos būdavo dvi kambarinės, afrikietiška papūga ir neūžauga Filipas. Tarnaitės drėkino ir šukavo jos ilgus plaukus ir skleidė ant didelės skrybėlės nuo saulės, kad bluktų, šlakstė juos rožių rasa ir graikiškais vandenimis, tuo pat metu pasakodamos, kas vyksta ar vyks mieste: apie mirtis, iškilmes, vestuves ir gimimus, vagystes ir juokingus atsitikimus. Papūga plasnojo savo septynspalviais sparnais ir linksmino trimis triukais: švilpiniavo dainą, mekeno kaip ožka ir šaukė „labanakt". Neūžauga sėdėjo šalia, tyliai susigūžęs saulėje, ir skaitė senas knygas ir ritinius į merginų plepalus kreipdamas tiek pat dėmesio, kiek ir į įkyrias muses. O paskui margaspalvis paukštis imdavo knapsėti snapu, žiovauti ir galop užmigdavo, tarnaitės plepėdavo vis mažiau ir pagaliau nutildavo, pavargusiais judesiais toliau tvarkydamos plaukus; kadangi nėra kitos tokios vietos, kur vidudienio saulė labiau kepintų ir migdytų, kaip altanoje ant Venecijos rūmų stogo. Šeimininkė supykdavo ir imdavo garsiai bartis, jeigu merginos leisdavo plaukams išdžiūti arba neatsargiai juos pešteldavo. Ir tada ateidavo ta akimirka, kai ji surikdavo:

– Atimkite iš jo knygą!

Tarnaitės nuimdavo knygą nuo Filipo kelių, ir neūžauga piktai pakeldavo akis, bet paskui tuojau susivaldydavo ir mandagiai paklausdavo, ko šeimininkė pageidaujanti.

Ir ji įsakydavo:

– Papasakok man ką nors!

Neūžauga atsakydavo: „Leisk man pagalvoti" ir susimąstydavo.

Kartais būdavo, kad jis mąstydavo pernelyg ilgai, ir ji piktai jį šūkteldavo. Bet jis ramiai papurtydavo savo sunkią galvą, per didelę tokiam mažam kūnui, ir abejingai atsakydavo:

– Turėkite bent kiek kantrybės. Geros istorijos kaip kilnūs žvėrys. Jie gyvena atokiai, ir jų dažnai reikia ilgai tykoti tarpeklių ir miškų prieigoje. Duokite man pagalvoti!

O kai pakankamai pasukdavo galvą ir imdavo pasakoti, tai nebesustodavo, kol nepabaigdavo, jo žodžiai liedavosi be perstojo, tarsi iš kalnų atitekanti upė, kurioje atsispindi viskas, nuo mažų upokšnių iki mėlyno dangaus skliauto. Papūga miegodavo, sapne kartais kaukšteldama lenktu snapu, maži kanalai telkšodavo nejudėdami, tad namų atspindžiai nė nekrusteldavo kaip ir tikrieji rūmai, saulė kaitino plokščią stogą, ir tarnaitės iš paskutiniųjų grūmėsi su miegu. Neūžaugos miegas nė trupučio neėmė, ėmęsis pasakoti, jis virsdavo burtininku ir karaliumi. Jis užgesindavo saulę ir vesdavo savo tyliai besiklausančią šeimininkę čia per juodus, šiurpius miškus, čia mėlynu vėsiu jūros dugnu, čia svetimų, pasakiškų miestų gatvėmis, nes pasakojimo meno buvo išmokęs Rytuose, kur pasakotojai labai vertinami ir yra magai, žaidžiantys su savo klausytojų sielomis, kaip vaikas žaidžia su sviediniu.

Jo istorijos beveik niekad neprasidėdavo svečiose šalyse, kur klausovo sielai ne taip lengva nuskristi savo jėgomis. Jis nuolatos pradėdavo nuo to, ką galima pamatyti akimis, tarkim, nuo auksinės sagės ar šilkinės skepetos, visuomet nuo ko nors artimo ir esamo ir nukreipdavo savo šeimininkės vaizduotę ten, kur norėdavo, pradėdamas pasakoti apie ankstesnius brangenybių šeimininkus arba jas sukūrusius meistrus ir pardavėjus, ir istorija, natūraliai ir lėtai liedamasi, iš rūmų altanos pasiekdavo pirklio barką, iš barkos – uostą, laivą ir bet kurią atokiausią pasaulio vietą. Tas, kuris jo klausydavosi, tardavosi pats plaukiąs tuo laivu ir, jam pačiam ramiai sėdint Venecijoje, jo siela džiugiai ir baikščiai klaidžiodavo tolimomis jūromis ar pasakiškomis vietomis. Štai kaip pasakodavo Filipas.

Be tokių nuostabių, daugiausia Rytų šalių pasakų, jis pasakodavo ir tikrus senų ir naujų laikų nuotykius ir atsitikimus, apie karaliaus Enėjo keliones ir vargus, apie Kipro karalystę, apie karalių Joną, apie burtininką Virgilijų ir apie ilgas Amerigo Vespučio keliones. Jis ir pats mokėjo pramanyti ir papasakoti keisčiausių istorijų. Kai šeimininkė vieną dieną žiūrėdama į snaudžiančią papūgą paklausė: „Nagi, visažiny, ką dabar sapnuoja mano paukštis?", neūžauga tiktai trumpam susimąstė ir tuojau ėmė pasakoti ilgą sapną, tarsi pats būtų papūga, ir kai baigė, paukštis pabudo, sumekeno kaip ožka ir suplakė sparnais. Arba šeimininkė paima akmenuką, meta per terasos turėklus ir, kai tas pliumpteli į vandenį, paklausia: „Na, Filipai, kur dabar atsidūrė mano akmenukas?" Ir neūžauga tuojau ima pasakoti, kaip akmenėlis vandenyje atsidūrė tarp medūzų, žuvų, krabų ir austrių, nugarmėjo pas nuskendusius laivus ir

vandens dvasias, nykštukus ir jūrų mergeles, kurių gyvenimą ir jo aplinkybes puikiai žinojo ir gebėjo tiksliai ir smulkiai pavaizduoti.

Nors panelė Margarita, kaip ir daugelis turtingų gražuolių, buvo aikštinga ir kietaširdė, savo neūžaugai ji buvo labai gera ir žiūrėjo, kad jo niekas neskriaustų. Tiktai ji pati kartais leisdavo sau jį truputį pakankinti, nes jis buvo jos nuosavybė. Kartais ji atimdavo visas jo knygas, kartais uždarydavo savo papūgos narvelyje, kartais priversdavo suklupti ant salės parketo. Tačiau ji tai darydavo nepiktai, ir Filipas niekada nesiskųsdavo, bet niekad nieko nepamiršdavo ir kartais į savo istorijas ir pasakas įpindavo smulkių užuominų, ženklų ir kandžių pastabų, kurias panelė ramiai nukęsdavo. Ji, matyt, nenorėjo jo per daug erzinti, nes visi manė, kad neūžauga išėjęs slaptus mokslus ir žino uždraustų dalykų. Buvo tikrai žinoma, kad jis moka susikalbėti su kai kuriais gyvuliais ir kad geba neklysdamas nuspėti orus ir audras. Tačiau jis paprastai tylėdavo, kai kas nors imdavo prie jo lįsti su tokiais klausimais, ir kai paskui patraukdavo savo kreivus pečius ir papurtydavo sunkią nejudrią galvą, klausėjai iš juoko pamiršdavo, ką norėję sužinoti.

Kiekvienam žmogui reikia gyvo padaro, kuriam galėtų rodyti savo meilę ir palankumą, tad ir Filipas, be knygų, dar turėjo savotišką draugą, juodą mažą šunelį, kuris buvo jo ir net miegojo viename patale. Tai buvo nežinioje likusio pretendento į panelės Margaritos širdį dovana, šeimininkės atiduota neūžaugai, beje, neįprastomis aplinkybėmis. Mat pačią pirmą dieną šuneliui atsitiko nelaimė – jis pakliuvo po nuleidžiamosiomis durimis. Vargšas turėjo būti

nudobtas, nes durys nulaužė jam koją; tada neūžauga paprašė jį atiduoti ir šeimininkė sutiko. Jo slaugomas šunelis sveiko ir labai prisirišo prie išgelbėtojo. Tačiau išgydyta koja liko kreiva, tad jis šlubavo ir todėl puikiai derėjo prie savo luošo šeimininko, ir dėl to iš Filipo dažnai buvo šaipomasi.

Ta neūžaugos ir šuns meilė žmonėms galėjo atrodyti juokinga, tačiau ji buvo be galo nuoširdi ir stipri, ir aš manau, kad ne vienas turtingas aristokratas nebuvo savo geriausių draugų taip karštai mylimas, kaip tą kreivakojį bolonių veislės šuniuką mylėjo Filipas. Jis vadino jį Filipinu, sutrumpintai Finu, ir pamilo kaip vaiką, kalbėjosi su juo, nešiojo jam skanėstus, leido miegoti savo mažoje liliputiškoje lovoje ir dažnai ilgai su žaisdavo, trumpai tariant, visą savo vargano ir tėvynės neturinčio padaro meilę atiduodavo tam protingam gyvulėliui ir dėl to kentė nemaža tarnų ir savo šeimininkės patyčių. Ir jūs netrukus pamatysite, kokia rimta buvo ta meilė, nes ji užtraukė didžiausią nelaimę ne tiktai šuniui ir neūžaugai, bet ir visiems rūmams. Todėl nepykite, kad tiek daug kalbėjau apie mažą raišą šunelį, nes juk esama daugelio pavyzdžių, kai daug menkesni dalykai turi didelių ir sunkių pasekmių.

Daug kilmingų, turtingų ir dailių vyrų žvalgėsi į Margaritą ir nešiojosi širdyse jos paveikslą, tuo tarpu ji pati išliko nepalenkiama ir šalta, tarsi pasaulyje išvis nebūtų vyrų. Mat ji buvo ne tik labai griežtai auklėjama iki pat savo motinos, donos Marijos iš Džustinianių giminės, mirties, bet ir iš prigimties labai išdidaus, meilei priešiško būdo, ir ne be reikalo visi ją laikė negailestingiausia Venecijos gražuole. Dėl

jos vienas jaunas Padujos aristokratas žuvo dvikovoje su Milano karininku, ir kai ji tai išgirdo ir sužinojo paskutinius žuvusiojo jai skirtus žodžius, balta kakta nešmėkštelėjo nė mažiausio gailesčio šešėlis. Iš jai skirtų sonetų ji amžinai šaipėsi, ir kai beveik tuo pat metu jos rankos iškilmingai siekė du gerbiamiausių miesto šeimų atstovai, nepaisydama tėvo karštų įkalbinėjimų, ji privertė jį abiem atsakyti, ir tai sukėlė ilgus šeimų vaidus.

Tačiau mažasis sparnuotasis dievas yra šelmis ir nemėgsta paleisti grobio, ypač tokio gražaus. Jau nesyk yra buvę, kad kaip tik neprieinamiausios ir išdidžiausios moterys greičiausiai ir karščiausiai įsimyli, kaip kad po rūsčios žiemos paprastai seka šiltas ir švelnus pavasaris. Per vieną šventę Murano soduose Margarita įsimylėjo jauną riterį ir jūrininką, ką tik sugrįžusį iš Levanto. Tai buvo Baldasaras Marosinis, neatsiliekantis nuo panelės, kuriai krito į akį, nei kilme, nei grožiu. Ji buvo šviesi ir trapi, o jis tamsus ir tvirtas, ir buvo aiškiai matyti, kad jis daug laiko praleidęs jūrose ir svečiose šalyse ir yra nuotykių mėgėjas; virš jo įdegusios kaktos mintys blykčiojo kaip žaibai, o virš jo drąsios kumpos nosies degė tamsios ir skvarbios akys.

Buvo tiesiog neįmanoma, kad ir jis tučtuojau nepastebėtų Margaritos. Vos tiktai sužinojęs jos vardą, tučtuojau pasistengė, kad būtų pristatytas jos tėvui ir jai, ir tai buvo padaryta labai ceremoningai ir su daugybe meilikaujančių žodžių. Po to jis iki iškilmių, užtrukusių beveik iki vidurnakčio, pabaigos, kiek tai leido padorumas, nuolatos sukosi aplink ją, ir ji įdėmiau negu evangelijos klausėsi jo žodžių, net jeigu jie buvo skirti kitiems, o ne jai pačiai. Kaip ir galima numanyti, ponas Baldasaras buvo dažnai prašomas

pasakoti apie savo keliones, žygius ir patirtus pavojus, ir jis pasakojo taip kukliai ir linksmai, kad kiekvienas mielai jo klausėsi. Iš tikrųjų visi jo žodžiai buvo skirti vienai vienintelei klausytojai, ir toji juos gerte gėrė. Jis taip nerūpestingai pasakojo keisčiausius nuotykius, tarsi kiekvienas būtų galėjęs juos pats patirti, ir per daug nekėlė į pirmą planą savo asmens, kaip tai paprastai daro jūrininkai, juolab jauni. Tiktai kartą, kai pasakojo apie susidūrimą su vienu Afrikos piratu, paminėjo sunkų sužeidimą, kurio randas eina per jo kairįjį petį, ir Margarita klausėsi užgniaužusi kvapą, žavėdamasi ir sykiu baisėdamasi.

Paskui jis palydėjo ją ir jos tėvą prie jų gondolos, atsisveikino ir dar ilgai stovėjo, lydėdamas akimis tamsia įlanka tolstančių deglų atspindį. Tiktai visiškai pametęs jį iš akių sugrįžo pas draugus į sodo namą, kur jaunų aristokratų ir kelių dailių kokočių draugija leido dalį nakties gerdama geltoną graikišką vyną ir raudoną saldų alkermesą. Tarp jų buvo Džambatista Džentarinis, vienas turtingiausių ir linksmiausių Venecijos jaunuolių. Jis priėjo prie Baldasaro, palietė jo ranką ir juokdamasis pasakė:

– Aš labai tikėjausi, kad tu šįvakar papasakosi mums savo kelionių meilės nuotykius! Dabar turbūt neišgirsime, nes gražioji Kadorin pavergė tavo širdį. Bet ar žinai, kad ta gražuolė akmeninė ir neturi širdies? Ji kaip Džordžonės paveikslas, kurio moterims nieko neprikiši, nebent kad jos be kūno ir kraujo ir egzistuoja mūsų akims. Rimtai, aš patariu tau laikytis nuo jos atokiau – ar nori būti trečias atstumtasis ir kad iš tavęs tyčiotųsi Kadorino tarnai?

Bet Baldasaras tik nusijuokė ir nė nemanė teisintis. Jis išgėrė kelias taures saldaus alyvų spalvos Kipro vyno ir anksčiau už kitus išsiruošė namo.

Jau kitą dieną jis tinkamu metu aplankė senąjį poną Kadoriną jo mažuose dailiuose rūmuose ir visaip stengėsi jam prisigerinti ir palenkti į savo pusę. Vakare su daugeliu dainininkų ir muzikantų padainavo jaunajai gražuolei serenadą ir turėjo pasisekimą: ji klausydamasi stovėjo prie lango ir net trumpam pasirodė balkone. Aišku, kad apie tai tuojau sušneko visas miestas, o dykūnai ir liežuvininkės jau pliauškė apie sužadėtuves ir tariamų vestuvių dieną dar anksčiau, nei Marosinis pasidabino iškilmingu apdaru, kad praneštų Margaritos tėvui, jog nori ją vesti; mat jis atsisakė andainykščio papročio piršti s ne pats, o per vieną ar du savo draugus. Tačiau netrukus tie plepūs visažiniai galėjo džiaugtis patyrę, kad jų pranašystės išsipildė.

Kai ponas Baldasaras pareiškė Kadorinui, jog nori būti jo žentas, tas gerokai sumišo.

– Mano brangus jaunasis pone, – pasakė jis maldaujamu balsu, – aš, Dievas mato, pripažįstu garbę, kurią jūsų pasipiršimas daro mano namams. Ir vis dėlto nuoširdžiai prašau atsisakyti savo ketinimo, nes tai sutaupys daug sielvarto ir vargo tiek jums, tiek man. Jūs ilgai keliavote ir buvote toli nuo Venecijos, todėl nežinote, kiek bėdų man pridarė ta nelemta mergina, be jokios priežasties jau atsisakiusi dviejų garbingų pasiūlymų. Ji nieko nenori girdėti apie meilę ir vyrus. Ir aš prisipažįstu, kad esu ją truputį išlepinęs ir per silpnas, kad palaužčiau griežtumu.

Baldasaras mandagiai jį išklausė, bet savo pasiūlymo neatšaukė, o kiek įmanydamas drąsino senąjį poną ir jį linksmino. Ir pagaliau tas pažadėjo pakalbėti su dukra.

Nesunku įsivaizduoti, koks buvo panelės atsakymas. Tiesa, ji nepamiršo savo pasipūtimo ir nurodė kelias ne-

reikšmingas priežastis, dėl kurių nereikėtų sutikti, ir prieš savo tėvą dar truputį pavaidino damą, tačiau širdyje jau buvo pasakiusi „taip", dar prieš paklausiama. Vos tiktai gavęs atsakymą, Baldasaras atvyko su dailia ir brangia dovana, užmovė sužadėtinei auksinį sužadėtuvių žiedą ir pirmąsyk pabučiavo jos gražias išdidžias lūpas.

Dabar venecijiečiai turėjo į ką pasižiūrėti, apie ką paplepėti ir ko pavydėti. Niekas neprisiminė kada nors matęs tokią puikią porą. Abu buvo aukšti, ir ponia nė per plauką ne mažesnė už jį. Ji buvo šviesi, o jis juodaplaukis, ir abu vaikščiojo aukštai ir išdidžiai iškėlę galvas, nes nė vienas neatsiliko nuo kito nei kilme, nei puikybe.

Tiktai vienas dalykas nepatiko išdidžiajai sužadėtinei, – kad jos sužadėtinis pareiškė, jog netrukus turės vėl keliauti į Kiprą baigti tvarkyti svarbių reikalų. Tiktai jam grįžus turėjo įvykti vestuvės, kuriomis jau dabar kaip vieša švente džiaugėsi visas miestas. O kol kas niekas nedrumstė sužadėtinių laimės; ponas Baldasaras pasistengė, kad ji nuolatos kur nors būtų, nešė dovanas, rengė serenadas ir netikėtumus ir, kai tik galėjo, buvo su Margarita. Jie taip pat, nepaisydami griežto papročio, kartais slapčia išsiruošdavo pasiplaukioti dengta gondola.

Margarita buvo išdidi ir truputį žiauroka, kaip ir, tarkime, dera jaunai išlepintai kilmingai panelei, tuo tarpu jos sužadėtinis iš mažumės buvo karštas, nepratęs atsižvelgti į kitus ir netapęs švelnesnis nuo savo jūreiviško gyvenimo ir jaunatviškų pergalių. Juo uoliau kaip garbintojas vaidino malonų ir dorovingą, juo labiau dabar, kai tikslas jau buvo pasiektas, davė valią savo prigimčiai ir instinktams. Iš mažumės būdamas smarkus ir valdingas,

kaip jūrininkas ir turtingas pirklys jis įprato nė kiek nevaržyti savo polinkių ir nekreipti dėmesio į kitus žmones. Jam nuo pat pradžių kai kuo nepatiko sužadėtinės aplinka, o labiausiai papūga, šunytis Finas ir neūžauga Filipas. Vos tiktai juos pamatęs, susierzindavo ir darydavo viską, kad tiktai juos pakamuotų arba nuteiktų prieš juos šeimininkę. Kai tiktai pasirodydavo rūmuose ir jo stiprus balsas pasigirsdavo ant įvijų laiptų, šunytis kaukdamas pabėgdavo, o paukštis imdavo šaukti ir plakti sparnais; neūžauga tiktai perkreipdavo lūpas ir atkakliai tylėdavo. Teisingumo dėlei turiu pasakyti, kad Margarita kartais bandydavo užstoti bent jau vargšą neūžaugą; tačiau ji, aišku, nedrįso erzinti mylimojo ir negalėjo visiškai apginti nuo jo žiaurumo ir kankinimų.

Papūgai greitai atėjo galas. Vieną dieną, kai ponas Marosinis ją vėl ėmė kankinti badydamas lazdele, įpykusi papūga kirto jam į ranką ir savo stipriu ir aštriu snapu sukruvino vieną pirštą, ir jai kaipmat buvo nusuktas sprandas. Papūga buvo išmesta į siaurą kanalą už namo, ir niekas jos neliūdėjo.

Ne ką geriau netrukus baigėsi ir šuneliui Finui. Kai sužadėtinis kartą vėl atėjo į šeimininkės namus, jis pasislėpė tamsioje laiptų kertėje, kaip buvo įpratęs pasirodžius tam ponui. Tačiau ponas Baldasaras galbūt ką nors pamiršo savo gondoloje, ko negalėjo patikėti nė vienam tarnui, ir tuojau vėl netikėtai pasirodė ant laiptų. Išsigandęs, užkluptas iš netyčių Finas ėmė garsiai loti ir taip greitai ir vikriai iššpuolė iš savo slėptuvės, kad vos neparvertė pono. Tas klupinėdamas sykiu su šuniu išgriuvo į koridorių ir, kai persigandęs gyvulėlis atbėgo iki pat portalo, kur iki kanalo liko

tiktai keli platūs akmeniniai laiptai, Marosinis baisiai keikdamasis taip spyrė, kad šunelis nulėkė toli į kanalą.

Tą akimirką portale pasirodė Fino lojimą ir inkštimą išgirdęs neūžauga ir atsistojo šalia Baldasaro, kuris kvatodamas žiūrėjo, kaip raišas šunelis baikščiai bando plaukti. Tuo pačiu metu į antro aukšto balkoną išėjo triukšmą išgirdusi Margarita.

– Pasiųskite gondolą, dėl Dievo meilės, – šaukė jai dusdamas Filipas. – Tegu jį ištraukia, šeimininke, greičiau! Jis prigers! O Finai, Finai!

Bet Baldasaras tik juokėsi ir sulaikė irkluotoją, kuris jau buvo berišąs gondolą, ir liepė jam niekur neplaukti. Filipas vėl norėjo melsti savo šeimininkę pagalbos, tačiau Margarita tą akimirką nė žodžio netarusi išėjo iš balkono. Tuomet neūžauga atsiklaupė priešais savo kankintoją ir ėmė maldauti, kad paliktų šunį gyvą. Tačiau tas piktai nusigręžė, griežtai paliepė jam grįžti į rūmus, ir tol stovėjo ant gondolų prieplaukos laiptų, kol orą gaudantis šunytis nuskendo.

Filipas užlipo į namo palėpę. Tenai atsisėdo kampe, parėmė rankomis savo didelę galvą ir įsispoksojo priešais save. Atėjo kambarinė šaukti jo pas šeimininkę, paskui tarnas, bet jis nė nekrustelėjo iš vietos. Ir kad vėlai vakare vis dar tenai tebesėdėjo, pas jį su lempa rankoje užlipo pati šeimininkė. Ji sustojo priešais jį ir valandėlę žiūrėjo.

– Kodėl tu neatsistoji? – paklausė ji. Jis nieko neatsakė. – Kodėl tu neatsistoji? – paklausė ji darsyk.

Tuomet neūžauga pažvelgė į ją ir tyliai atsakė:

– Kodėl jūs nugalabijote mano šunį?

– Ne aš tai padariau, – pasiteisino ji.

– Jūs galėjote jį išgelbėti, bet leidote jam pražūti, – sudejavo liliputas. – O mano mielas! O Finai, Finai!

Tada Margarita supyko ir piktai paliepė jam atsistoti ir eiti miegoti. Jis pakluso, netaręs nė žodžio, ir tris dienas išgulėjo nebylus kaip numirėlis, beveik neliesdamas maisto ir nei matydamas, nei girdėdamas, kas aplink jį darosi.

Tomis dienomis jaunąją šeimininkę buvo apėmęs didis nerimas. Mat ji iš daugelio buvo girdėjusi apie savo sužadėtinį tokių dalykų, kurie jai labai nepatiko. Buvo kalbama, kad jaunasis ponas Marosinis savo kelionėse pasižymėjęs kaip baisus mergišius ir Kipre bei kitose vietose turįs nemaža meilužių. Ir tai buvo tiesa, todėl Margarita buvo kupina abejonių ir baimės ir galvodama apie būsimą savo sužadėtinio kelionę vien tiktai karčiai dūsavo. Pagaliau ji neištvėrė ir vieną rytą, kai Baldasaras buvo pas ją, viską jam išsakė, nenuslėpdama nė vieno savo nuogąstavimo.

Jis šyptelėjo.

– Ką tu, mieliausioji ir gražiausioji, išgirdai iš dalies pramanyta, tačiau didžioji dalis teisinga. Meilė kaip ta banga, ji ateina, pakelia ir nusineša mus, nieko negalinčius padaryti. Tačiau aš žinau, kaip turiu elgtis su savo sužadėtine ir tokios kilmingos giminės dukra, todėl gali dėl to būti rami. Aš vienur kitur esu sutikęs ne vieną gražią moterį ir ne vieną mylėjęs, tačiau tau niekas neprilygsta.

Jo jėga ir drąsa veikė kaip kerai, todėl ji daugiau nieko nesakė, tik šypsojosi ir glostė jo kietą, rudą ranką. Bet vos tiktai jam išėjus visi jos nuogąstavimai atsinaujino ir nedavė jai ramybės, tad toji perdėm išdidi panelė pažino slaptą, žeminančią meilės ir pavydo kančią ir savo šilkiniuose pataluose be miego praleido pusę naktų.

Šitaip liūdėdama ji prisiminė savo liliputą Filipą. Tas jau vėl elgėsi kaip anksčiau ir dėjosi, kad yra pamiršęs gėdingą savo šunelio žūtį. Jis vėl kaip anksčiau, kai Margarita blukindavosi plaukus, sėdėdavo altanoje, skaitydamas knygas arba pasakodamas. Jis tiktai kartą prisiminė tą istoriją. Paklaustas, ko toks susimąstęs, keistu balsu atsakė:

– Telaimina Dievas šiuos namus, malonioji ponia, kuriuos aš netrukus paliksiu gyvas ar miręs.

– Kodėl gi? – pasidomėjo ji.

Tada jis, kaip visada, juokingai trūktelėjo pečiais:

– Aš tai nujaučiu. Paukščio nebėr, šuns nebėr, kas gi belieka liliputui?

Ji rimtai užgynė jam taip kalbėti, ir jis daugiau nekalbėjo. Ji manė, kad jis daugiau apie tai negalvoja, ir vėl nieko nuo jo nebeslėpė. O kai ji pasakojosi savo godas, jis gynė Baldasarą ir niekuo neišsidavė, kad būtų jam ko nors neatleidęs.

Vieną vasaros vakarą, kai nuo jūros truputį dvelkė vėsa, Margarita sykiu su neūžauga sėdo į savo gondolą ir liepė irkluotojui plaukti į atvirą jūrą. Kai gondola buvo netoli Murano ir miestas tolumoje atrodė kaip balta stebuklinga iliuzija, plaukianti ant lygaus, mirguliuojančio įlankos vandens, ji liepė Filipui papasakoti kokią nors istoriją. Pati gulėjo išsitiesusi ant juodų minkštų patalų, o neūžauga kiūtojo priešais ant grindų, atsukęs nugarą aukštam gondolos priekiui. Saulė kabojo palei tolimų kalnų kraštą, gaubiamą vos matomos rožinės miglos; Murane suskambo keli varpai. Gondolininkas, apsvaigęs nuo šilumos, tingiai ir pusiausnūda judino savo ilgą irklą, ir jo sukumpusi figūra sykiu su gondola atsispindėjo dumbliais aptrauktame van-

denyje. Kartais pro šalį praplaukdavo krovininė arba žvejų barka su lotyniška bure, ir smailas jos trikampis akimirką uždengdavo tolimus miesto bokštus.

– Papasakok man kokią nors istoriją! – įsakė Margarita, ir Filipas palenkė savo sunkią galvą, ėmė žaisti su šilkinio durtinio auksiniais kutais, valandėlę pagalvojo ir ėmė pasakoti tokį atsitikimą:

– Keistą ir neįprastą nuotykį kartą patyrė mano tėvas, kai dar gyveno Bizantijoje, daug metų prieš man gimstant. Jis tuomet vertėsi gydytojo ir patarėjo sudėtingais klausimais darbu, nes buvo iš vieno Smirnoje gyvenusio perso išmokęs gydymo ir magijos ir gerai išmanė tiek viena, tiek kita. Jis buvo doras žmogus ir nieko neapgaudinėjo, niekam nepataikavo ir pasikliovė vien savo išmanymu, todėl daug kentėjo nuo visokių sukčių ir šundaktarių ir jau seniai svajojo grįžti į tėvynę. Tačiau mano vargšas tėvas nieku gyvu nenorėjo išvykti greičiau, negu bus sukaupęs šiokį tokį turtą, nes žinojo, kad namie jo šeima kenčia skurdą ir vargą. Ir kuo labiau jam nesisekė Bizantijoje matant, jog kai kurie apgavikai ir neišmanėliai lengvai kraunasi turtus, tuo labiau mano gerasis tėvas liūdėjo ir buvo beveik netekęs vilties, jog nieko nepasieks įkyriai nesigirdamas. Mat jam tikrai netrūko klientų, ir jis buvo padėjęs išsisukti iš bėdų šimtams, tačiau daugiausia tai buvo vargšai smulkūs žmogeliai, iš kurių jis gėdijosi bent kiek daugiau imti už savo paslaugas.

Šitokioje liūdnoje padėtyje atsidūręs tėvas jau norėjo išeiti iš miesto pėsčiomis ir be pinigų arba pasiieškoti vietos kokiame nors laive. Tačiau nusprendė palaukti dar mėnesį, nes kai kurie astrologiniai ženklai rodė, kad, labai ga-

limas daiktas, jam greitai gali nusišypsoti laimė. Bet praėjo ir tas metas, o nieko gero neįvyko. Taigi paskutinę dieną jis nuliūdęs susirinko mantą ir ketino rytojaus dieną iškeliauti.

Paskutinį vakarą vaikštinėjo už miesto pajūriu, ir turbūt nė nereikia sakyti, kad jo galvoje sukosi juodos mintys. Saulė seniai nusileido ir virš jūros jau švietė baltos žvaigždės.

Tada mano tėvas staiga šalimais išgirdo garsų gailų atodūsį. Jis apsidairė aplinkui ir labai išsigando nieko nepamatęs, nes palaikė tai blogu ženklu prieš kelionę. Bet kai atodūsis vėlei pasikartojo, dar garsesnis ir gailesnis, jis suėmė save į nagą ir šūktelėjo:

– Kas čia?

Ir iškart prie kranto kažkas pūkštelėjo. Atsigręžęs tenai, blausioje žvaigždžių šviesoje išvydo gulint šviesią figūrą. Manydamas, jog tai koks nors nuskendusio laivo keleivis ar mauduolis, jis priėjo, pasiruošęs padėti, ir nustebęs pamatė puikią, liekną ir baltą kaip sniegas undinę, pusiau kyšančią iš vandens. Ir kas apsakys jo nuostabą, kai toji užkalbino jį maldaujamu balsu:

– Ar ne tu tas graikas magas, gyvenantis Geltonajame skersgatvyje?

– Aš, – atsakė jis labai mandagiai, – o ko jums iš manęs reikia?

Tada jūrų mergelė vėl ėmė dejuoti, grąžyti dailias rankas ir dūsaudama prašyti, kad tėvas jos pasigailėtų, suprastų jos ilgesį ir sutaisytų jai stiprų meilės gėrimą, nes ji tiesiog džiūstanti dėl savo mylimojo. Šitai kalbėdama ji taip maldaujamai ir liūdnai žiūrėjo į tėvą savo gražiomis akimis, kad sujaudino jo širdį. Jis tuojau ryžosi jai padėti; tačiau

pirma paklausė, kuo jinai atsilyginsianti. Ir ji pažadėjo jam perlų karolius, tokio ilgio, kad aštuonsyk apeitų aplink kaklą.

– Tačiau tu gausi juos, – pridūrė ji, – ne anksčiau negu aš įsitikinsiu, kad tavo burtai paveikė.

Dėl to tėvas galėjo nesijaudinti, nes neabejojo savo sugebėjimais. Jis skubiai grįžo į miestą, vėl iškraustė savo gerai sudėtą mantą ir taip greitai sutaisė norimą meilės gėrimą, kad tuojau po vidurnakčio vėl buvo toje vietoje, kur prie kranto jo laukė undinė. Jis įteikė jai kolbutę su brangiu gėrimu, ir undinė karštai dėkodama paprašė, kad jis kitąnakt vėl ateitų tenai atsiimti pažadėto gausaus atlygio. Jis pasišalino iš tenai ir visą naktį ir dieną labai nekantravo ir jaudinosi. Mat nors ir neabejojo savo gėrimo jėga ir poveikiu, nežinojo, ar galima pasitikėti undinės žodžiu. Su tokiomis mintimis, stojus kitai nakčiai, atėjo į tą pačią vietą ir truputį palaukęs pamatė netoliese iš bangų išnyrančią undinę. Ir mano vargšas tėvas labai išsigando, pamatęs, ką su savo burtais padarė. Mat kai undinė šypsodamasi priplaukė arčiau ir dešine atkišo jam sunkius perlų karolius, jis pamatė jos glėbyje be galo gražaus jaunuolio lavoną ir iš drabužių pažino, jog tai būta graikų jūrininko. Jo veidas buvo mirtinai išblyškęs, garbanas draikė bangos, o undinė jį švelniai spaudė prie krūtinės ir supo glėbyje kaip mažą vaiką.

Mano tėvas, tai pamatęs, garsiai suriko ir prakeikė save ir savo burtus, o undinė su negyvu mylimuoju staiga nugrimzdo į gelmę. Tačiau ant kranto smėlio liko perlų vėrinys, ir kad to, kas įvyko, jau nebuvo galima atitaisyti, tėvas paėmė jį, parsinešė, pasikišęs po apsiausto skvernu namo,

ir išardė, nusprendęs parduoti perlus po vieną. Su gautais pinigais sėdo į Kipran plaukiantį laivą ir manė, kad visos jo bėdos jau baigėsi. Tačiau tie nekalto žmogaus krauju sutepti pinigai jį blaškė iš vienos nelaimės į kitą, ir jis pasiekė tėvynę tiktai po dvejų metų kaip elgeta iš sudužusio laivo, netekęs viso savo turto per audras ir piratų užpuolimus.

Visą tą ilgą pasakojimą šeimininkė gulėjo savo minkštame guolyje ir labai atidžiai klausėsi. Kai neūžauga baigė kalbėti ir nutilo, ji taip pat neištarė nė žodžio ir susimąsčiusi tylėjo, kol irkluotojas sustojo, laukdamas įsakymo grįžti namo. Tada ji krūptelėjo, tarsi pabudusi iš sapno, pamojo gondolininkui ir užsitraukė guolio užuolaidas. Irkluotojas skubiai apsigręžė, ir gondola lyg juodas paukštis nulėkė miesto pusėn, o vienas likęs kiūtoti neūžauga ramiai ir rimtai žvelgė į tamsėjančią įlanką, tarsi vėl kurdamas naują istoriją. Netrukus jie pasiekė miestą, ir gondola per Rio Panadą ir daugelį smulkių kanalų nuskubėjo namo.

Tą naktį Margarita miegojo labai neramiai. Istorija apie meilės gėrimą, kaip neūžauga ir buvo numatęs, jai pakišo mintį pasinaudoti tuo pačiu vaistu, kad tvirtai pririštų prie savęs mylimąjį. Kitą dieną ji sušneko apie tai su Filipu, bet ne tiesiai, o užuolankomis, nedrąsiai visko klausinėdama. Jai, pavyzdžiui, rūpėjo, kaip toksai meilės gėrimas sutaisomas, ar kas nors dabar dar žino jo paruošimo paslaptį, ar jame nėra nuodingų ir kenksmingų syvų ir ar jo skonis nėra toks, kad tučtuojau sukeltų gėrėjo įtarimą. Gudrusis Filipas į visus tuos klausimus atsakinėjo abejingai ir dėjosi, kad nė nenutuokia, ko slapta nori jo šeimininkė, tad toji buvo priversta kalbėti vis aiškiau ir pagaliau tiesiai paklau-

sė, ar Venecijoje atsirastų toks žmogus, kuris sugebėtų paruošti tokį gėrimą.

Tada neūžauga nusijuokė ir sušuko:

– Jūs, matyt, menkai tikite mano sugebėjimais, šeimininke, jei manote, kad aš neišmokau iš savo tėvo, kuris buvo didis išminčius, net tokių paprasčiausių magijos triukų!

– Tai tu pats galėtum sutaisyti meilės gėrimą? – sušuko labai nudžiugusi Margarita.

– Nieko nėra lengviau, – atsakė Filipas. – Tiktai aš nesuprantu, kam jums to reikia, nes esate prie savo svajonių tikslo ir turite sužadėtinį, kuris yra vienas iš gražiausių ir turtingiausių Venecijos žmonių.

Tačiau gražuolė nesiliovė prašiusi, ir galų gale jis sutiko, pasispyriojęs dėl akių. Neūžauga gavo pinigų gėrimui reikalingiems prieskoniams ir slaptiems vaistams, o paskui, po viskam, jam buvo pažadėta rimta dovana.

Jis jau po dviejų dienų padarė, kas reikia, ir nešiojosi stebuklingąjį gėrimą mažame mėlyname buteliuke, paimtame nuo šeimininkės tualetinio stalelio. Reikėjo skubėti, nes ponas Baldasaras tuojau turėjo išplaukti į Kiprą. Ir kai kelionės išvakarėse pasiūlė savo sužadėtinei slapta pasiplaukioti po pietų, kai dėl kaitros tokiu metų laiku niekas nekišdavo iš namų nosies, tiek Margaritai, tiek neūžaugai atrodė, kad atėjo metas veikti.

Sutartą valandą prie užpakalinių rūmų durų priplaukus Baldasaro gondolai, Margarita tenai jau stovėjo su Filipu, kuris įdėjo į valtį vyno butelį ir pintinėlę su persikais, o ponams įlipus taip pat įsiropštė į gondolą ir įsitaisė prie irkluotojo kojų. Jaunajam ponui nepatiko, kad Filipas plaukia kartu, tačiau jis susivaldė nieko nesakęs, nes tomis

paskutinėmis dienomis prieš kelionę laikė reikalinga labiau negu visada paisyti savo mylimosios norų.

Irkluotojas atsistūmė nuo krantinės. Baldasaras užtraukė užuolaidas ir uždaroje ir dengtoje gondolos kajutėje ėmė glamonėtis su sužadėtine. Neūžauga ramiai sėdėjo gondolos gale ir žiūrėjo į senus, aukštus ir niūrius Rio dei Barkarolių namus, pro kuriuos gondolininkas plaukė savo valtimi, kol ties senaisiais Džustinianių rūmais, šalia kurių tada dar buvo sodelis, Didžiojo kanalo gale pasiekė įlanką. Šiandien, žinia, tame kampe stovi gražieji Baročių rūmai.

Iš uždengtos kajutės tarpais pasigirsdavo prislopintas juokas arba tylus bučinio garsas, arba pokalbio nuotrupa. Filipas nesmalsavo. Jis žvelgė virš vandens čia į saulėtą Rivą, čia į liekną San Džordžio Madžore bokštą, čia atgal į Piačetos liūtų koloną. Kartais mirkčiojo uoliai besiiriančiam irkluotojui. Kartais čaižė vandenį plona žilvičio vytele, kurią buvo radęs ant žemės. Jo veidas buvo bjaurus ir sustingęs kaip visuomet ir neatspindėjo nė vienos minties. Jis kaip tik galvojo apie savo prigėrusį šuniuką Finą ir pasmaugtą papūgą ir vienas sau svarstė, kad visiems gyviems padarams, gyvuliams ir žmonėms, nuolatos gresia pražūtis ir kad mes šiame pasaulyje nieko negalime numatyti ir žinoti, tik tai, kad tikrai mirsime. Jis galvojo apie savo tėvą, savo tėvynę ir visą savo gyvenimą, ir jo veide šmėkštelėjo pašaipa, kai pagalvojo, kad beveik visur išminčiai tarnauja kvailiams ir daugelio žmonių gyvenimas panašus į prastą komediją. Jis šypsojosi, žvelgdamas į savo brangų šilkinį apdarą.

Ir taip tyliai sėdėdamas ir šypsodamasis išgirdo tai, ko visą laiką laukė. Po gondolos stogu sušneko Baldasaras, paskui Margarita, kuri šūktelėjo:

– Kurgi vynas ir taurė, Filipai?

Ponas Baldasaras ištroško, ir atėjo metas kartu su vynu užduoti jam to gėrimo.

Neūžauga atkimšo savo mėlynąjį buteliuką, įpylė vaistų į taurę ir pripildė ją raudonojo vyno. Margarita praskleidė užuolaidas, ir neūžauga aptarnavo juos, paduodamas poniai persikų, o sužadėtiniui taurę. Ji klausiamai dirstelėjo į jį ir atrodė sunerimusi.

Ponas Baldasaras pakėlė taurę ir pridėjo ją prie lūpų, tuomet jo žvilgsnis kliudė priešais tebestovintį neūžaugą, ir staiga jo viduje sukilo pyktis.

– Palauk, – sušuko jis, – tokiais sukčiais kaip tu niekada negalima pasitikėti. Aš noriu, kad prieš man geriant tu paragautum to vyno.

Filipas nė nemirktelėjo.

– Vynas geras, – mandagiai pasakė jis.

Tačiau tai neišsklaidė Baldasaro įtarimo.

– Gal tu nedrįsti gerti, šunsnuki? – piktai paklausė jis.

– Atsiprašau, pone, – atsakė neūžauga, – aš nepratęs gerti vyno.

– Aš tau įsakau. Kol tu neparagausi, aš nė lašo nepaimsiu burnon.

– Nesijaudinkit, – šyptelėjo Filipas, nusilenkė, paėmė iš Baldasaro rankų taurę, patraukė gurkšnį ir grąžino atgal. Baldasaras, visa tai matęs, vienu mauku išgėrė likusį vyną.

Buvo karšta, įlanka blizgėjo ir akinamai mirguliavo. Įsimylėjėliai vėlei pasislėpė už užuolaidų, o neūžauga atsisėdo šone ant gondolos grindų, persibraukė rankomis plačią kaktą ir suraukė tarsi skausmo kamuojamas bjaurią burną.

Jis žinojo, kad po valandos bus negyvas. Gėrimas buvo nuodai. Jo sielą, stovinčią prie pat mirties vartų, apėmė keis-

ta laukimo nuojauta. Jis žvelgė atgal į miestą ir prisiminė, apie ką neseniai galvojo. Tylėdamas spoksojo į spindintį vandens paviršių ir mąstė apie savo gyvenimą. Jis buvo nuobodus ir vargingas – išminčius, tarnaujantis kvailiams, lėkšta komedija. Pajutęs, kad jo širdis ima nelygiai daužytis ir kaktą išpylė prakaitas, karčiai nusikvatojo.

Niekas to neišgirdo. Irkluotojas stovėjo pusiausnūda, o už užuolaidų išsigandusi Margarita buvo užsiėmusi staiga susirgusiu Baldasaru, kuris mirė ir šalo jos rankose. Garsiai šaukdama iš širdgėlos, ji išpuolė iš kabinos. Priešais ant gondolos grindų tarsi užmigęs su savo puošniais drabužiais gulėjo negyvas neūžauga.

Taip Filipas atkeršijo už savo šunelį. Nelemta gondola grįžusi namo pašiurpino visą Veneciją.

Dona Margarita išprotėjo, bet dar pagyveno keletą metų. Kartais ji sėdėdavo ant savo balkono turėklų ir šaukdavo praplaukiančiai gondolai ar barkai:

– Gelbėkite jį! Gelbėkite šunį! Gelbėkite mažąjį Finą!

Bet visi ją pažinojo ir nekreipė dėmesio.

(1903)

PASAKOTOJAS

Aukštai Toskanos Apeninų kalnuose esančiame vienuolyne svečiavosi senas dvasininkas, kuris dabar sėdėjo prie savo kambario lango. Lauke sienas, siaurą lyg tvirtovės kiemą, akmeninius laiptus ir statų, tvirtą, įkaitusį kelią, iš žalio slėnio kylantį link vienuolyno į kalną, svilino karšta ankstyvos vasaros saulė. Tolumoje plytėjo žali, derlingi slėniai, kuriuose vešėjo alyvmedžiai, kukurūzai, vaismedžiai ir vynuogynai, stovėjo reti maži sodžiai šviesiomis sienomis ir lieknais bokštais, už jų dunksojo aukšti, pliki, rausvi kalnai, šen bei ten buvo matyti tvorų ir mažų baltų kaimo namų supami dvarų valdytojų rūmai.

Senasis ponas ant plačios sienos atbrailos buvo pasidėjęs knygelę. Ji buvo įrišta į pergamentą su ryškiai matomais cinoberio spalvos inicialais. Jis pirma skaitė tą knygelę, o dabar žaisdamas glostė balta ranka, susimąstęs šypsojosi ir pamažiukais kraipė galvą. Knygelė buvo ne iš vienuolyno bibliotekos, jai tenai ir nederėjo būti, nes jos turinį sudarė ne maldos ir meditacijos ar *Vitae Patrum,* o novelės. Tai buvo ką tik pasirodžiusi itališkų novelių knyga, ir jos dailiai išspausdintuose puslapiuose galėjai rasti subtilių ir šiurkščių dalykų, sentimentalių istorijų apie riteriškumą ir draugystę, nutrūktgalviškų šelmių nuotykių ir spalvingų pasakojimų apie raguotus vyrus.

Nepaisant ramios išvaizdos ir aukšto bažnytinio rango, ponas Pjeras nematė reikalo piktintis tokiomis šiurkščiomis pasaulietiškomis istorijomis ir švankais. Jis buvo nemažai matęs pasaulio ir pats sukūręs daug galantiško turinio ir delikataus stiliaus novelių. Kaip jaunas būdamas mokėjo įtikti gražioms moterims ir įsiropšti pro draudžiamus langus, taip puikiai ir rišliai vėliau išmoko pasakoti savo ir svetimus nuotykius. Nors ir nebuvo išleidęs nė vienos knygos, jį ir jo istorijas žinojo visa Italija. Jis mėgo savo opusus pateikti subtilia forma: kiekvieną atskirai duodavo perrašyti ir pasiųsdavo kaip lapą ar sąsiuvinį vienam ar kitam savo draugui, visuomet sukūręs malonų arba sąmojingą paskyrimą. Tie brangūs pergamentai iš pradžių eidavo iš rankų į rankas vyskupijose ir dvaruose, buvo perdavinėjami iš lūpų į lūpas, vėl nurašinėjami ir skaitomi tyliose, atokiose pilyse, karietose ir laivuose, vienuolynuose ir klebonijose, dailininkų dirbtuvėse ir statybininkų nameliuose.

Dabar, tiesa, jau buvo praėję keleri metai nuo to laiko, kai jo pultą buvo palikusi paskutinė galantiška novelė, ir daugelyje miestų netrūko knygų leidėjų, kurie kaip vilkai laukė senio mirties, kad tuojau imtųsi leisti jo novelių rinkinius. Ponas Pjeras paseno, ir rašymas jam nebeteikė malonumo. Senstant jo protas taip pat pamažu gręžėsi nuo galantiškų ir juokingų dalykų ir linko, nepasakysi, kad į askezę, bet vis dėlto prie gilesnės, įdėmesnės bendrų ir atskirų dalykų analizės. Laimingas ir pilnatviškas gyvenimas iki šiol buvo visiškai užpildęs jo protą tikrove ir neleido pasinerti į apmąstymus; dabar kartais užeidavo valandų, kai jo žvilgsnis krypo ne į mažą margą laikiną pasaulį, o į plačias amžinybės erdves ir tyliai stebėjosi, pasinėręs į min-

tis apie keistai ir raizgiai begalybėn įsipynusius laikinus dalykus. Tie apmąstymai buvo tokie pat linksmi ir laisvi, kaip ir jo ankstesnės mintys; jis nesielvartaudamas juto atėjus savo ramybės ir rudens metą, kai prinokęs vaisius pasisotina savo siekiais ir, vis labiau ilsdamas, linksta prie motinos žemės.

Ir jis, pakėlęs akis nuo knygos, susimąstęs ir mėgaudamasis žvelgė į linksmą vasaros vaizdą. Jis matė laukuose dirbančius valstiečius, pakinkytus į puspilnius vežimus arklius, stovinčius prie sodų vartų, matė susivėlusį elgetą, einantį ilgu baltu keliu. Šypsodamasis nusprendė tam elgetai ką nors padovanoti, jeigu jis pakils iki vienuolyno, ir stodamasis su žaisminga užuojauta nužvelgė kelią, didelį jo vingį, lenkiantį upelį ir malūną, ir statų šiltą grindinį priešais vartus, ant kurių svajingai ir neramiai vaikštinėjo vienišas gaidys, o ant jų įkaitusių sienų žaidė driežai. Jie greitai bėgiojo, lekuodami sustodavo, pamažu, ieškodami judindavo gražius kaklus ir tamsias griežtas akis, su malonumu traukė į save nuo šilumos ribantį orą ir staiga vėl leidosi bėgti, vejami nesuprantamų sprendimų, slėpėsi siauruose akmenų plyšiuose, palikdami kyšoti ilgas uodegas. Žiūrėdamas į tai stebėtojas ištroško. Jis išėjo iš kambario ir per vėsų miegamąjį žengė į miegūstą kryžiaus kelią. Brolis sodininkas iš šaltos šulinio gelmės, kurion krisdami nematomi lašai daužėsi į skambantį vandens paviršių, jam paslaugiai ištraukė sunkų kibirą. Jis prisisėmė puodelį, nusiskynė nuo gerai prižiūrimo citrinų krūmo geltoną prinokusį vaisių ir išspaudė į vandenį jo sultis. Tada atsigėrė lėtais gurkšniais.

Grįžęs į savo kambarį prie lango, mėgaudamasis žvelgė į slėnius, sodus ir kalnų viršūnes. Jeigu jo žvilgsnis pasiek-

davo švelniai prie šlaito prigludusį ūkį, vaizduotėje jis piešdavo saulėtus vartus, pro kuriuos šen ir ten zuja tarnai su pilnomis pintinėmis, suprakaitavę kinkomi arkliai ir plačiasnukiai jaučiai, rėkiantys vaikai, skubančios vištos, įžūlios žąsys, rausvaskruostės mergos. Vos tiktai ant kokios nors keteros užmatęs išlakių, stačiai į viršų šaunančių kiparisų porą, įsivaizduodavo, kad pats ilsėdamasis po jais sėdi, kaip keleivis, su plunksna papuošta skrybėle, smagia knygele kišenėje ir daina lūpose. Kur miško pakraštys metė savo dantytą šešėlį ant šviesios pievos, jo užkliuvęs žvilgsnis kūrė vasaros iškylautojų paveikslą: jis matė jaunus žmonės, gulinčius plukėse, plepančius ir meilikaujančius tarpusavyje; miško pakraštyje matė didelius plačius krepšius su šaltais užkandžiais ir vaisiais ir į vėsią pamiškės žemę pusiau įleistus siaurakaklius vyno ąsočius, į kuriuos namie buvo primesta ledo gabaliukų.

Jis buvo įpratęs mėgaudamasis stebėti regimąjį pasaulį, tad jam, jeigu nebuvo kitų, pramoga buvo bet koks žemės ar pasaulio lopinėlis, matomas per langą ar iš karietos, o marga žmonių veikla bei intrigos jam, kaip pranašiam stebėtojui, kėlė šypseną. Mat jis kiekvienam pripažino tai, ką jis turi ir reiškia, ir turėjo pagrindo manyti, jog Dievo akyse bažnyčios didžiūnas reiškia ne ką daugiau už kokį nors vargšą tarną ar valstiečio vaiką. Ir kai jis, tik neseniai pabėgęs iš miesto, ganydavo akis žalioje laisvėje, jo judri siela po įvairių skrydžių grįždavo namo į linksmus jaunystės laikus, tarsi regėtų juos plytinčius priešais, šviesiai senatviškai su džiaugsmu prisiminė kai kurias linksmas dienas, kai kurias smagias medžiokles, kai jis dar nevilkėjo sutanos, karštą greitą lėkimą saulėtais keliais, kupinas dainų,

plepesių ir taurių skambėjimo naktis, išdidžiąją doną Mariją, malūnininkienę Marietą ir rudens vakarus, kai būdavo Prate pas šviesiaplaukę Džuljetą.

Atsisėdęs jis nenuleido akių nuo tamsrudės aukštų kalnų grandinės, tarsi tenai tolumoje tebebūtų regimas anų dienų blizgesys ir juntamas jų aromatas, tarsi tenai tebedegtų seniai nusileidusi saulė. Jo atmintis grįžo į tuos laikus, kai buvo jau nebe vaikas, bet dar ne jaunuolis. Vien tai jis buvo nesugrąžinamai praradęs; vien tai niekuomet gyvenime nepasikartojo ir nebuvo įmanoma visiškai atgaivinti atmintyje – to pavasariško, ilgesingo tapsmo jausmo. Kaip jis troško žinoti, tikro žinojimo apie pasaulį ir vyro gyvenimą, apie moters ir meilės esmę! Ir koks jis buvo turtingas ir pats to nesuvokdamas laimingas, kai taip skausmingai to troško! Ką pamatė ir patyrė vėliau, buvo gražu, buvo miela; tačiau daug gražesnės, mielesnės ir džiugesnės buvo tos fantastinės svajonės, nuojautos ir troškimai.

Senasis ponas ėmė ilgėtis tų dienų. O, kad galėtų darsyk patirti, dar bent vieną valandą, kai čiuopdamas stovėjo priešais gyvenimo ir meilės uždangą, dar nežinodamas, ką ras už jos, ir ar jam to reikia norėti ar bijoti! Darsyk raustant pasiklausyti vyresnių draugų pokalbių ir iki širdies gelmių suvirpėti sveikinantis su kiekviena moterimi, apie kurios intymų gyvenimą ką nors žinai ar nutuoki!

Pjeras buvo ne iš tų žmonių, kad liūdėtų prisiminęs praeitį ir prarastų gerą nuotaiką vaikydamasis svajonių. Staiga vyptelėjęs ėmė tyliai pro dantis švilpiniuoti senos linksmos dainos melodiją. Po to vėl čiupo rinkinį ir ėmė mėgaudamasis vaikštinėti po spalvingą poeto sodą, kur blizgėjo pui-

kūs kostiumai, nuo besimaudančių merginų klykavimų aidėjo fontanų baseinai ir krūmuose buvo girdėti, kaip glamonėjasi įsimylėjėlių poros. Vietomis jis linksėjo galva, pripažindamas ir džiaugdamasis puikiu žodžių žaismu, pavykusiu sąmoju, vietoje pavartotu stipriu žodeliu, grakščiai ir žaviai išryškėjus tariamai užmaskuotai švelniai dviprasmybei; o kartais pagalvodavo, nutaisęs kritišką veidą: aš čia būčiau kitaip daręs. Vieną kitą sakinį perskaitydavo pusbalsiu, tikrindamas, kaip skamba. Ir jo protingas veidas linksmai nušvisdavo, o akyse užsižiebdavo smagios liepsnelės.

Bet būna, kad dalis mūsų sielos nejučia, mums darant viena ar kita, klaidžioja po tolius su vaizdiniais, kurie yra daugiau išmonė negu atsiminimai, taip ir dalis jo minčių, jam pačiam to nesuvokiant, liko tame tolimame jo jaunystės laike ir baikščiai skraidžiojo aplink savo jaudinančias paslaptis kaip peteliškės vakare suka aplink apšviestus ir uždarytus langus.

Ir kai po valandos ta linksma knyga vėl atstumta gulėjo ant kėdės, jo pasiklydusios mintys dar nebuvo sugrįžusios; kad parsišauktų namo, jis su jomis darsyk nuklydo į tokius tolius, jog vėlei užsimanė atsipūsti. Jis žaismingai pasisiekė šalimais buvusią popieriaus skiautę, paėmė nuo stalo plunksną ir ėmė brėžti plonas linijas. Popieriuje iškilo aukštos lieknos moters figūra, balta minkšta dvasininko ranka su tyliu džiaugsmu ir meile štrichavo drabužių klostes ir apvadus; tiktai veidas buvo ir liko kvaila kaukė, jam neužteko gabumų jį nupiešti kaip gyvą. Kolei jis purtydamas galvą, užuot pagyvinęs, tiktai juodino burnos ir akių linijas ir darė dar negyvesnes, dienos šviesa vis labiau keitėsi,

ir pagaliau pakėlęs galvą ponas Pjeras pamatė, kad kalnus jau gaubia rausva šviesa. Jis užsigulė ant palangės ir žiūrėjo per auksinį kelio dulkių šydą į namo grįžtančius gyvulius ir vežimus, vyrus ir moteris, klausėsi gretimuose kaimuose pradedančių skambėti varpų, o jiems nutilus – tolimo ir švelnaus gaudimo, sklindančio iš kažkokio tolimo miesto, galbūt Florencijos. Slėnyje tvyrojo rožinis vakaro kvapas, ir užėjus sutemoms aukštumos staiga tapo mėlyno aksomo, o dangus opalo spalvos. Ponas Pjeras linktelėjo tamsėjantiems kalnams, pagalvojo, kad jau metas vakarieniauti, ir neskubėdamas ėmė lipti laiptais į vienuolyno viršininko valgomąjį.

Artėdamas girdėjo neįprastus linksmus balsus, rodančius, jog esama svečių, ir jam įėjus iš krėslų pakilo du nepažįstami vyrai. Viršininkas taip pat atsistojo.

– Tu vėluoji, Pjerai, – pasakė jis. – Ponai, tai tas, kurio jūs laukėte. Pjerai, susipažinkite, tai ponas Luidžis Džustinianis iš Venecijos ir jo pusbrolis, jaunasis ponas Džambatista. Ponai yra iš Romos ir Florencijos ir vargu ar būtų apsilankę šiame kalnų užkampyje, jeigu ne tavo garsus vardas. Jog tu čia, jie sužinojo Florencijoje.

– Tikrai? – nusijuokė Pjeras. – Galbūt vis dėlto yra kitaip, galbūt ponai tiesiog išgirdo savo kraujo balsą, kuris neleido jiems aplenkti nė vieno vienuolyno.

– Kodėl gi? – paklausė viršininkas nustebęs, o Luidžis nusijuokė.

– Ponas Pjeras, pasirodo, visažinis, – pasakė jis linksmai, – jis mums netikėtai priminė senas šeimos istorijas.

Ir jis trumpai papasakojo viršininkui keistą savo protėvio istoriją. Mat tas būdamas visai jaunas, ką tik sutaną ap-

sivilkęs vienuolis, vieną dieną sužinojo, kad liko vienintelis savo pavardės nešiotojas, nes visi Džustinianių vyrai žuvo kovose su Bizantija. Kad neišmirtų šeima, popiežius atleido jį nuo priesaikos ir sutuokė su dožo dukra. Su ja jis susilaukė trijų sūnų, bet vos tiktai jie suaugo ir vedė žmonas iš galingų giminių, tėvas grįžo į savo vienuolyną, kur gyveno griežtai atgailaudamas.

Pjeras atsisėdo į garbės svečio vietą ir mandagiai atsakinėjo į komplimentus, kurie pilte pylėsi iš švelniai kalbančio venecijiečio lūpų. Jis buvo truputį pavargęs, tačiau nė kiek neišsidavė ir aiškiai pagyvėjo, kai po žuvies ir paukštienos bei šviesaus kartoko Bolonės vyno buvo patiekta stipraus seno kiančio.

Kai indai buvo nuimti ir ant stalo prie taurių liko tiktai vyno ąsotis ir vaza su vaisiais, kambarį jau beveik gaubė tamsa. Pro siaurus masyvius langų skliautus krito mėlyna dangaus šviesa, jos švytėjimas buvo dar ilgai matomas net uždegus žvakes. Po langais iš slėnio gilumos tarpais atsklisdavo vienas kitas vasaros nakties garsas, čia tolimas šunų lojimas, čia juokas, dainavimas ar liutnios skambesys, čia dvigubi keliu lėtai einančių įsimylėjėlių žingsniai. Ramiais gūsiais vidun sruvo drungnas, laukais kvepiantis oras, naktiniai padarėliai pilkais, sidabru nusėtais aksominiais sparnais suko aplink žvakes, kurių vaškas tekėjo žemyn virsdamas storomis barzdomis.

Prie stalo buvo pokštaujama, pasakojami anekdotai ir švaistomasi sąmojais. Pokalbis, prasidėjęs politinėmis naujienomis ir naujausiais Vatikano anekdotais, paskui pakrypo į literatūrą ir pagaliau ėmė suktis apie meilės klausimus

ir meilės nuotykius, ir čia jaunieji svečiai davė vieną pavyzdį po kito, vienuolyno viršininkas tylomis linkčiojo galvą, o Pjeras įterpinėjo pastabas ir dalykiškai nuodugniai ir grakščiai aptarinėjo. Tačiau jam labiau rūpėjo smagiai keisti temas negu smulkiai į jas gilintis ir vos tiktai pasakęs, jog žinovas net ir tirščiausioje tamsoje iš aiškių požymių supras, ar moteris šviesi ar tamsi, ir, rodos, čia pat tam paprieštaravo, pasakęs kitą aksiomą, kad moterims ir meilei jokios logikos nepritaikysi.

Venecijiečiai tiesiog degte degė noru išpešti iš jo kokią nors istorijėlę ir darė viską, ką galėjo, kad nepastebimai sugundytų ką nors papasakoti. Tačiau senis nepasidavė jų gundymams ir prisidėjo prie pokalbio vien teorijomis ir sentencijomis, lengvai versdamas svečius pasakoti vieną istoriją po kitos, kiekvieną jų patenkintas pridėdamas prie savo begalinės atminties turtų. Jis išgirdo vieną kitą seniai žinomą siužetą, pateiktą nauja forma kaip savo, ir nesakė, jog tai plagiatas; jis buvo senas ir pakankamai protingas, kad suprastų, jog geros senos istorijos niekad nebūna gražesnės ir linksmesnės, negu tada, kai naujokas įsivaizduoja, jog pats jas patyrė.

Bet galop jaunasis Džambatista neištvėrė. Jis patraukė gurkšnį tamsiai raudono vyno, atstūmė taurę ir pasisuko į senį.

– Didžiai gerbiamas pone, – sušuko jis, – jūs ne blogiau už mus žinote, kad visi mes mirštame nekantraudami ką nors išgirsti iš jūsų lūpų. Jūs iš mūsų jau išpešėte ne mažiau kaip tuziną istorijų, kurias pasakojome tikėdamiesi, jog trenksite geresnę, kad ir mums sugėdinti. Būkite toks malonus, nudžiuginkite mus kokia nors sena ar nauja novele!

Pjeras susimąstęs valgė į vyną pamirkytas džiovintas datules ir mąstė, sriūbčiodamas vyną.

– Jūs, brangus pone, pamirštate, kad aš jau nebe lengvabūdis novelistas, o senas žmogus, kuriam teliko sukurti epigramą savo paminklui.

– Atsiprašau, – įsiterpė Džambatista, – jūs ką tik pasakėte apie meilę tokių dalykų, kuriais didžiuotųsi kiekvienas jaunuolis.

Luidžis taip pat ėmė prašyti. Pjeras keistai šyptelėjo. Jis buvo nusprendęs nusileisti, tačiau papasakoti tokią istoriją, kuri, jo manymu, turėjo nuvilti tuodu jaunus vyrus. Jis ramiai atstūmė nuo savęs į šalį trišakę žvakidę, truputėlį pamąstė, palaukė, kol visi nutils ir prisipils taures, ir pradėjo pasakoti.

Žvakės metė dantytus šešėlius ant plataus stalo, ant kurio pavieniui gulėjo rudos ir žalios datulės ir geltonos citrinos. Per aukštus skliautuotus langus vėsdama kvėpavo naktis, jau užtamsinusi šviesų dangų ir nusėjusi jį žvaigždynais. Trys klausytojai buvo atsilošę į gilių krėslų atkaltes ir žiūrėjo priešais save į raudonas akmenines grindis, ant kurių pamažėliais vilnijo staltiesės šešėlis. Malūne ir toli slėnyje viskas buvo nurimę, ir viešpatavo tokia tyla, kad tolumoje buvo girdėti kietu keliu kaukšinčio pavargusio arklio žingsniai – tokie lėti, kad negalėjai suprasti, ar jie artėja, ar tolsta.

Pjeras pasakojo:

Mes šįvakar daug kalbėjome apie bučinius ir ginčijomės, kokie bučiniai suteikia didžiausią palaimą. Jaunimas turėtų į tai atsakyti; mes, seni žmonės, jau neturime nei progos, nei galimybių ir apie tokius svarbius dalykus kalbame

tiktai pasitelkę savo apmūsojusius prisiminimus. Taigi aš papasakosiu jums apie du bučinius iš savo kuklios praktikos, kiekvienas kurių man buvo ir saldžiausias, ir karčiausias gyvenime.

Kai buvau tarp šešiolikos ir septyniolikos, mano tėvas dar turėjo Apeninų kalnuose Bolonės pusėje namą kaime, kur aš praleidau didumą savo vaikystės ir jaunystės metų, kurie man – nežinau, ar jūs mane suprasite, ar ne, – dabar atrodo patys gražiausi gyvenime. Aš jau seniai tame name būčiau apsilankęs arba jį įsigijęs kaip ramią užuoglaudą senatvei, jeigu jis nebūtų atitekęs vienam mano pusbroliui, su kuriuo aš prastai sutariau beveik nuo vaikystės ir kuriam šioje mano istorijoje tenka svarbiausias vaidmuo.

Buvo graži, nelabai karšta vasara, ir mano tėvas gyveno su manimi ir minėtu pusbroliu, kurį buvo pasikvietęs į svečius, tame mažame kaimo name. Mano motina tuomet jau seniai buvo mirusi. Tėvas tada buvo dar pačiame žydėjime, tvirtas aristokratas, iš kurio mes, jaunikliai, mokėmės jodinėti ir medžioti, fechtuotis ir lošti, taip pat *artibus vivendi et amandi*. Jo eisena vis dar buvo lengva ir jaunatviška, pats gražiai ir tvirtai sudėtas ir netrukus antrusyk vedė.

Pusbrolis, vardu Alvisas, tuomet buvo dvidešimt trejų, turiu pripažinti, gražus jaunas vyras, ne tik lieknas ir gerai sudėtas, ilgais gražiais garbanotais plaukais ir šviežio, raudonskruosčio veido, bet ir žavių, elegantiškų judesių, puikus pašnekovas ir dainininkas, gerai šoko ir jau tuomet garsėjo kaip vienas iš didžiausių mūsų apylinkės moterų numylėtinių. Mes ne be reikalo vienas kito negalėjome pakęsti. Jis žiūrėjo į mane iš aukšto arba be galo ironiškai ir nuolaidžiai, o kad buvau ne pagal savo metus protingas, mane

toks menkinantis elgesys nuolatos neapsakomai žeidė. Būdamas geras stebėtojas, aš mačiau kai kurias jo intrigas ir triukus, ir tai, savo ruožtu, nepatiko jam. Jis kelissyk bandė mane palenkti dėdamasis dideliu draugu, bet aš nesidaviau vedžiojamas už nosies. Jeigu būčiau buvęs bent kiek vyrėlesnis ir protingesnis, būčiau galėjęs nušluostyti jam nosį dvigubai geriau elgdamasis ir nutaikęs progą suriesti į ožio ragą – pasisekimą turinčius ir išpaikintus žmones juk taip lengva apgauti! Bet aš buvau pakankamai suaugęs, kad jo nekęsčiau, ir dar pernelyg vaikas, kad kovočiau ne šiurkštumu ir užsispyrimu, o kitais ginklais, užuot grąžinęs jo paties subtiliai užnuodytas strėles, bejėgišku piktinimusi dar giliau variau jas į savo kūną. Mano tėvas, aišku, matė, kad mes viens kito nekenčiame, ir iš to juokėsi ir erzino mus. Jam patiko gražus ir elegantiškas Alvisas ir, nepaisydamas mano priešiškumo, tėvas dažnai kvietė jį į svečius.

Taip mes gyvenome ir tą vasarą. Mūsų namas stovėjo gražioje vietoje ant kalvos ir virš vynuogynų žvelgė į tolumoje plytinčią lygumą. Jį, kiek žinau, buvo pastatęs vienas Albičiams valdant išvarytas florentietis. Užtat jį supo gražus sodas; mano tėvas pasirūpino, kad jis būtų aptvertas nauja tvora ir portale iškaltas jo herbas, o virš namo durų tebekabojo pirmojo savininko herbas, iškaltas sudūlėjusiame akmenyje ir vos beįžiūrimas. Toliau į kalnus galėjai puikiai pamedžioti; tenai aš vaikščiodavau arba jodinėdavau beveik kasdien, vienas arba su tėvu, kuris mane tada mokė medžioti su sakalais.

Kaip sakyta, aš buvau dar beveik vaikas. Bet jau ir nebe, kaip tik per vidurį to trumpo, savotiško meto, kai jauni žmonės tarsi vaikšto įkaitusiu keliu tarp užrakintų prarastos vai-

kiškos linksmybės sodų, be priežasties apimti geidulių, be priežasties nuliūdę. Aš, aišku, rašiau daugybę tercinų ir panašiai, bet dar niekad nebuvau ko nors įsimylėjęs, be poetinės vaizduotės kūrinių, tačiau man atrodė, kad mirsiu ilgėdamasis tikrosios meilės. Tad aš vaikščiojau nuolatos karščiuodamas, mėgau vienatvę ir tariausi esąs neapsakomai nelaimingas. Man buvo dvigubai sunku dėl to, kad turėjau rūpestingai savo kančias slėpti. Mat gerai žinojau, jog ir tėvas, ir nekenčiamas Alvisas būtų tik pasijuokę iš manęs. Ir savo gražiausius eilėraščius slėpiau kaip šykštuolis dukatus, o jeigu man atrodydavo, kad mano paslapčių skrynelė nepakankamai saugi, nunešdavau ją su popieriais į mišką, užkasdavau ir kiekvieną dieną tikrindavau, ar ji vietoje.

Vieno tokio žygio metu atsitiktinai pamačiau miško pakraštyje stovintį pusbrolį. Aš tuojau mečiausi į kitą pusę. Jis manęs nepastebėjo, ir aš neišleidau jo iš akių; mat iš smalsumo ir priešiškumo buvau įsipratinęs jį stebėti. Po kiek laiko pamačiau jauną mergą, dirbusią mūsų ūkyje; ji atėjo iš laukų ir prisiartino prie Alviso. Tas apkabino ją per liemenį, prisiglaudė prie savęs, ir jie dingo miške.

Aš pajutau, kaip mane išpylė karštis ir sukilo baisus pavydas vyresniam pusbroliui, skinančiam vaisius, kurie man buvo dar per aukštai. Po vakarienės aš nenuleidau nuo jo akių, nes maniau, jog iš akių ar lūpų bus matyti, kad jis bučiavosi ar ragavo meilės vaisių. Tačiau jis atrodė kaip visada ir buvo toks pat linksmas ir šnekus. Nuo to laiko negalėjau žiūrėti nei į tą mergą, nei į Alvisą nejusdamas gaslaus šiurpulio, kuris man buvo ir malonus, ir skaudus.

Apie tą laiką – artėjo vidurvasaris – vieną dieną pusbrolis atnešė žinią, jog mes turį kaimynų. Turtingas ponas iš Bo-

lonės su savo gražia žmona, seni Alviso pažįstami, apsigyveno savo name už pusės valandos kelio nuo mūsų truputį toliau į kalnus.

Tas ponas buvo pažįstamas ir su mano tėvu; atrodo, kad jis net buvo tolimas giminaitis mano velionės motinos, kilusios iš Pepolių giminės; tačiau nesu tuo tikras. Jo namas Bolonėje buvo netoli Koledžio di Spanja. O užmiesčio namas priklausė žmonai. Jis ir ji, taip pat trys jų vaikai, iš kurių tada dar nė vienas nebuvo gimęs, dabar jau mirę, iš tų tada susitikusių žmonių gyvi likę tiktai aš ir mano pusbrolis Alvisas, ir jis, ir aš dabar esame seniai, tačiau nepradėję geriau sutarti.

Tą bolonietį jodinėdami sutikome jau kitą dieną. Mes pasisveikinome, ir mano tėvas pakvietė jį netrukus aplankyti mus su žmona. Tas ponas pasirodė man ne vyresnis už mano tėvą; tačiau juodviejų negalėjai lyginti, nes mano tėvas buvo aukštas ir kilnaus stoto, o anas mažas ir negražus. Jis buvo labai mandagus mano tėvui, rado keletą malonių žodžių ir man ir pažadėjo kitą dieną mus aplankyti, tada tėvas tuojau pakvietė jį pietų. Kaimynas padėkojo, ir mes išsiskyrėme prisakę daugybę komplimentų ir labai patenkinti vieni kitais.

Kitą dieną tėvas liepė pagaminti gerus pietus ir, viešnios garbei, papuošti stalą gėlių vainiku. Mes laukėme savo svečių labai džiaugdamiesi ir nekantraudami; jiems pasirodžius, mano tėvas išėjo pasitikti iki pat vartų ir pats nukėlė ponią nuo arklio. Po to mes linksmai susėdome prie stalo, ir valgant aš Alvisu žavėjausi net labiau negu savo tėvu. Jis rado svečiams, o ypač poniai, tiek daug malonių ir linksmų žodžių, kad visi jautėsi smagūs ir kalboms ir juo-

kams nebuvo galo. Tada aš ryžausi taip pat išmokti šio svarbaus meno.

Tačiau labiausiai mane domino jaunosios didžiūnės išvaizda. Ji buvo nepaprastai graži, aukšta ir liekna, puikiai apsirengusi, o jos judesiai natūralūs ir žavūs. Gerai prisimenu, kad ant kairės mano pusėje esančios rankos ji mūvėjo tris auksinius žiedus su dideliais akmenimis, o ant kaklo turėjo trigubą auksinę florentietišką plokštelių grandinėlę. Pietums einant į galą ir man iki soties prisižiūrėjus, aš jau buvau ją mirtinai įsimylėjęs ir pirmusyk tikroviškai pajutau tą saldžią ir pragaištingą aistrą, apie kurią buvau tiek svajojęs ir rašęs.

Nudengus stalą mes visi dar valandėlę atsipūtėme. Paskui patraukėme į sodą, sėdėjome tenai pavėsyje ir mėgavomės pokalbiu įvairiausiomis temomis, aš padeklamavau odę ir buvau truputį pagirtas. Vakare valgėme lodžijoje, ir temstant svečiai pradėjo ruoštis namo. Aš tučtuojau pasisiūliau juos palydėti, bet Alvisas jau buvo liepęs atvesti jo arklį. Buvo atsisveikinta, trys arkliai pajudėjo iš vietos, ir aš likau kandęs musę.

Tą vakarą ir tą naktį pirmusyk turėjau progą mažumėlę patirti, kas yra meilė. Koks laimingas visą dieną buvau matydamas gražuolę, toks liūdnas ir nepaguodžiamas pasijutau nuo tos valandos, kai ji paliko mūsų namus. Su skaudama širdimi ir pavydu po valandos klausiausi, kaip parjojęs pusbrolis uždarė vartus ir nuėjo į savo miegamąjį. Aš paskui visą naktį gulėjau negalėdamas užmigti, dūsaudamas ir blaškydamasis lovoje. Aš stengiausi tiksliai prisiminti, kaip ji atrodė, jos akis, plaukus ir lūpas, jos rankas ir pirštus ir kiekvieną pasakytą žodį. Švelniai ir liūdnai daugiau kaip šimtąsyk šnibždėjau jos vardą: „Izabela", ir tiesiog ste-

buklas, kad kitąryt niekas nepastebėjo, koks esu sukiužęs. Visą dieną tik ir tesukau galvą, kokiais būdais ir triukais galėčiau vėl pamatyti tą moterį ir galbūt pelnyti jos palankumą. Aišku, kankinausi perniek, nes neturėjau jokios patirties, o meilėje kiekvienas, net pats laimingiausias, iš pradžių būtinai patiria pralaimėjimą.

Po dienos išdrįsau slapčia prisiartinti prie jų namo. Tai buvo visai nesunku, nes jis stovėjo prie pat miško. Jo pakraštyje aš rūpestingai pasislėpiau ir keletą valandų spoksojau nieko daugiau nematydamas, tiktai tingų, riebų povą, dainuojančią mergą ir baltų balandžių tuntą.

Aš kiekvieną mielą dieną bėgdavau tenai ir du ar tris kartus turėjau malonumą pamatyti doną Izabelą vaikščiojančią sode ar stovinčią prie lango.

Pamažu įsidrąsinau ir nesyk priėjau iki sodo, kurio vartai beveik visuomet buvo atviri ir užstoti aukštų krūmų. Po jais aš taip pasislėpdavau, kad galėdavau matyti daugel kelių ir būdavau visai prie pat mažos pavėsinės, kurioje Izabela mėgdavo būti iki pietų.

Tenai prastovėdavau ištisus pusdienius, nejausdamas nei alkio, nei nuovargio, ir kiekvienusyk suvirpėdavau iš palaimos ir baimės, išvydęs tą gražuolę.

Vieną dieną miške sutikau bolonietį ir labai apsidžiaugęs nukūriau į savo postą, nes žinojau, kad jo nėra namie. Dėl to tąsyk išdrįsau toliau negu visada įeiti į sodą ir pasislėpiau šalia pavėsinės tamsiame laurų krūme. Kadangi viduje kažkas sukrebždėjo, supratau, jog Izabela tenai. Kartą man pasirodė, kad ji kažką pasakė, bet taip tyliai, jog suabejojau, gal man pasigirdo. Aš kantriai laukiau savo nepatogioje slėptuvėje tikėdamasis ją pamatyti ir sykiu nuolatos bijojau, kad gali grįžti jos vyras ir užklupti mane iš

netyčių. Mano pusėje esantį pavėsinės langą, deja, dengė mėlyna šilkinė užuolaida, tad aš nieko pro jį nemačiau ir dėl to labai apgailestavau ir niršau. Antra vertus, mane truputį ramino tai, kad manęs toje vietoje niekas nepamatys iš namo.

Praėjus daugiau kaip valandai, man pasirodė, kad mėlynoji užuolaida truputį juda, lyg kažkas, stovintis už jos, bandytų pažvelgti į sodą. Aš tūnojau gerai pasislėpęs ir baisiausiai susijaudinęs laukiau, kas dabar bus, nes buvau vos už kelių žingsnių nuo to lango. Mano kakta žliaugė prakaitas, o širdis taip daužėsi, jog bijojau, kad gali išgirsti.

Kas įvyko po to, mano nepatyrusią širdį sužeidė labiau, negu kad į ją būtų įsmigusi strėlė. Užuolaida staiga buvo atitraukta, ir greitai, bet labai tyliai, pro langą iššoko vyras. Vos tiktai atsitokėjęs, aš vėlei apstulbau, nes po akimirkos pažinau, jog tas drąsus vyras yra mano priešas ir pusbrolis. Mano smegenis tarsi žaibas nušvietė. Aš sudrebėjau iš pykčio ir pavydo ir vos susitvardžiau jo nepuolęs.

Alvisas atsistojo, šyptelėjo ir atsargiai apsidairė aplink. Netrukus iš už kampo pasirodė Izabela, išėjusi pro pavėsinės duris, ji prisiartino prie jo, nusišypsojo ir tyliai ir švelniai sušnabždėjo:

– Eik dabar, Alvisai, eik! *Addio!*

Kartu ji palinko prie jo, o jis apkabino ją ir priglaudė savo lūpas prie jos burnos. Jie pasibučiavo tiktai kartą, bet taip ilgai, aistringai ir karštai, kad mano širdis tą minutę suplakė gal tūkstantįsyk. Aš dar niekad iš taip arti nebuvau matęs aistros, apie kurią žinojau tiktai iš eilių ir pasakojimų, ir matydamas savo doną, raudonomis lūpomis godžiai ir gosliai įsisiurbusią į mano pusbrolio lūpas, beveik ėjau iš proto.

Tas bučinys, ponai, man buvo saldesnis ir sykiu kartesnis už visus mano gyvenimo bučinius – be galbūt to vienintelio, apie kurį jums papasakosiu.

Dar tą pačią dieną, kai mano siela tebevirpėjo kaip sužeistas paukštis, mes buvome pakviesti rytojui pas bolonietį į svečius. Aš nenorėjau eiti, bet liepė tėvas. Tad vėl naktį praleidau be miego ir kankindamasis. Paskui mes sėdome ant arklių ir ramiai nujojome pas juos, pro vartus ir per sodą, į kurį tieksyk slapta buvau įsmukęs. Man buvo labai baisu ir negera, tuo tarpu Alvisas į pavėsinę ir laurų krūmus žiūrėjo su tokia šypsena, kad aš tiesiog siutau.

Prie stalo aš, tiesa, vėl nenuleidau akių nuo donos Izabelos, bet kiekvienas žvilgsnis man kėlė pragariškas kančias, nes priešais ją sėdėjo nekenčiamas Alvisas, ir aš negalėjau žiūrėti į tą gražuolę, kuo aiškiausiai neprisimindamas vakarykštės scenos. Vis dėlto be perstogės spoksojau į jos žavias lūpas. Stalas buvo nukrautas rinktiniais valgiais ir vynais, pokalbis linksmas ir gyvas, bet man viskas buvo neskanu, ir aš nedrįsau įsikišti į kalbas nė vienu žodeliu. Ta popietė, visiems kitiems tokia smagi, man atrodė ilga ir sunki kaip savaitės bausmė.

Valgant vakarienę tarnas pranešė, kad kieme laukia pasiuntinys, kuriam reikia kažką perduoti ponui. Taigi tas mūsų visų atsiprašė, pažadėjęs greitai sugrįžti, ir išėjo. Mano pusbrolis vėlei beveik visąlaik griežė prie stalo pirmu smuiku. Mano tėvas, manding, buvo perpratęs jį ir Izabelę ir smaginosi juos truputį erzindamas užuominomis ir keistais klausimais. Tarp kitko, jis atsidusęs paklausė ponią:

– Pasakykite, dona, kurį iš mūsų trijų jūs labiausiai norėtumėte pabučiuoti?

Gražuolė garsiai nusijuokė ir greitai atsakė:

– Ana tą gražų berniuką!

Ir tuojau, pakilusi iš savo krėslo, prisitraukė mane ir pabučiavo – bet ne taip ilgai ir karštai kaip vakar, o trumpai ir šaltai.

Ir man atrodo, kad tas bučinys, suteikė man daugiau džiaugsmo ir kančių už bet kurį kitą mylimos moters bučinį.

Pjeras išgėrė taurę, atsistojo ir padėkojo venecijiečiams už mandagias pagyras; paskui paėmė vieną žvakidę, linktelėjo viršininkui linkėdamas labos nakties ir išėjo. Buvo jau gan vėlu, tad ir abu svečiai tuojau susiruošė miegoti.

– Kaip tau patiko? – paklausė Luidžis, kai jie gulėjo tamsoje.

– Gaila, bet jis jau sensta, – atsakė Džambatista ir nusižiovavo. – Aš išties nusivylęs. Užuot papasakojęs ką nors doro, rausiasi vaikystės prisiminimuose!

– Tokia jau tų senų žmonių mada, – tarė Luidžis ir išsitiesė po patalais. – Bet kalba kaip iš rašto ir stebina puikia atmintimi.

Tuo pat metu gulėsi ir senasis Pjeras. Jis jautėsi pavargęs. Ir dabar gailėjosi, kad nepapasakojo ko nors kito, nors lengvai galėjo.

Tačiau dėl vieno dalyko džiaugėsi ir smagiai šypsojosi, kad vis dar sugeba puikiai improvizuoti. Mat jo istorija apie namą kaime, pusbrolį, mergą, doną, laurų krūmą ir abu bučinius buvo ištisai išgalvota ir čia pat sukurta.

(1902)

SENOJOJE „SAULĖJE“

Gražią pavasario, vasaros arba ankstyvo rudens dieną, kai oras nepernelyg karštas ir gera būti lauke, plačiai pusračiu išlenktas Alpacho kelio vingis prieš paskutinius aukščiausiai įkalnėje stovinčius miesto namus yra puiki vietelė atsipūsti. Į kalną vingiuojančiame kelyje nuolatos kaupiasi maloni saulės šiluma, ta vieta gerai apsaugota nuo bet kokio vėjo, keli seni vaismedžiai meta šiokį tokį šešėlį, ir kelkraštis, plati, minkšta, žolėta ežia, švelniai išlenktu vingiu maloniai kviečia prisėsti ar atsigulti. Baltas keliukas ryškiai išsiskiria šviesoje ir pamažėliais kyla į kalną, leidžia paskui kiekvieną ūkininkų vežimą, fajetoną ir pašto karietą ploną dulkių srovelę ir per nelygią medžių lają, kartais nutraukiamą juosvų stogų eilės, žvelgia tiesiai į miesto centrą, į turgaus aikštę, kuri iš tenai, kas be ko, nelabai įspūdinga ir atrodo tiktai keistai pakreiptas keturkampis su kreivais namais ir išsikišusiais laiptų ir rūsių kaklais.

Tokiomis maloniomis saulėtomis dienomis jaukioji to kelio vingio ežia nuolatos būna užimta būrelio besiilsinčių vyrų, kurių narsūs ir nugairinti veidai nelabai dera prie jų romių ir tingių gestų, o jauniausias iš jų jau seniai įžengęs į šeštą dešimtį. Jie patogiai sėdi ir guli šilumoje, tyli arba trumpai, murmėdami ir niurzgėdami, persimeta vienu kitu žodžiu, rūko trumpus juodus pypgalius ir dažnai nie-

kindami pasaulį drąsiai spjaudo į pakalnę. Jie įdėmiai nužvelgia tarpais pro šalį pėdinantį pameistrį ir, nelygu kaip būna įvertinę, pasveikina pritariamai linksėdami žodžiais „Sveikas, kliente“ arba palydi su tylia panieka.

Atvykėlis, pamatęs tuos tenai kiūtinčius senukus ir pirmoje gatvėje pasidomėjęs, kokie gi ten žili keistuoliai muša pakelėje dinderį, iš kiekvieno vaiko sužinotų, kad tai esą „Saulės broliai“, ir dažnas tada darsyk atsigręžęs atgal ir pamatęs tą pavargusį būrelį, tingiai mirksintį priešais saulę, nusistebėtų, iš kur toksai iškilmingas, skambus ir poetiškas pavadinimas. Tačiau dangaus šviesulys, kurio vardu buvo vadinami „Saulės broliai“, nekabojo jokiame danguje ir buvo tiktai pavadinimas varganos ir prieš keletą metų užsidariusios užeigos, kurios iškabos ir šlovės nebelikę nė kvapo, nes tame name dabar buvo elgetynas, tai yra miesto vargšų prieglauda. Joje iš tiesų glaudėsi vienas kitas bėdžius, matęs nuo namo sienos nuimtos saulės laidą ir nuolatiniu sėdėjimu prie smuklės baro užsitarnavęs globą ir pastogę

Tas namelis, priešpaskutinis stačioje gatvelėje ir mieste, stovėjo arčiausiai tos saulėtos ežios, atrodė persikreipęs ir pavargęs, tarsi stovėti tiesiai jam būtų buvę per sunku, ir niekuo neberodė, kiek yra matęs linksmybių ir taurių skambėjimo, pokštų, juoko ir linksmų naktų, nekalbant jau apie muštynes ir badymąsi peiliais. Nuo to laiko, kai rausvas fasado tinkas visiškai nubluko ir suskeldėjęs nutrupėjo lopais, senoji skylė išore visiškai atitiko savo paskirtį, nors mūsų laikais miestui priklausantys pastatai retai kada taip atrodo. Ji atvirai ir aiškiai davė suprasti, kad yra prieglobstis ir paskutinė pastogė visų vilčių žlugimą patyrusiems ir

nepritapusiems vargšams, liūdnas trumpo akligatvio galas, iš kur į gyvenimą jau nebesugrąžins jokie planai ir slaptos jėgos.

Tačiau tarp pačių „Saulės brolių" tokių graudžių nuotaikų paprastai beveik nebuvo jaučiama. Jie greičiau beveik visi, kaip ir kiti žmonės, leido paskutines dienas taip, tarsi viskas būtų gerai, savo smulkius ginčus, linksmybes ir žaidimus kiek įmanoma išpūsdami, tarsi tai būtų visuotinai svarbūs reikalai, ir į savo, bet ne į kitų, asmenį žiūrėjo labai rimtai. Jie elgėsi taip, tarsi dabar, kai pasitraukė iš triukšmingų aktyvaus gyvenimo gatvelių, viskas tik prasidėtų, ir dabartinius savo nereikšmingus reikalus tvarkė su tokiu atsidėjimu ir energija, kurios, deja, paprastai trūko ankstesnėje veikloje. Nors prieglaudos valdytojas juos ujo kaip absoliutus patvaldys beteisius padarus, smulkių tautelių pavyzdžiu jie įsivaizdavo esą maža respublika, kurioje kiekvienas laisvas pilietis vertina kitą tiksliai pagal rangą ir padėtį ir uoliai siekia, kad niekur nė per plauką nebūtų nuskriaustas.

„Saulės brolius" su kitais žmonėmis siejo tai, kad daugumą savo lemčių, laimėjimų, džiaugsmų ir skausmų jie patirdavo daugiau vaizduotėje negu tikrovėje. Lengvabūdiškas žmogus galbūt išvis skirtumą tarp tų išbrokuotų ir susipainiojusių žmonių ir normalių veiklių piliečių būties pavadintų tik tariamu, nes ir vieni, ir kiti savo reikalus ir darbus atlieka lygiai taip pat rimtai, ir pagaliau Dievo akyse toksai vargšas prieglaudos gyventojas galbūt atrodo ne mažiau svarbus kaip kai kuris didelis ir gerbiamas ponas. Bet ir neinant taip toli, matyt, galima drąsiai pasakyti, kad

geranoriškam stebėtojui tų „Saulės brolių" gyvenimas nebus per menkas tyrinėjimo objektas.

Kuo labiau artėja laikas, kai dabartinė auganti karta užmirš buvusios „Saulės" ir „Saulės brolių" vardus ir vargšus bei atstumtuosius apgyvens kitur ir kitaip prižiūrės, tuo labiau pageidautina turėti to seno namo ir jo gyventojų istoriją. Kronikiniu indėliu į ją būtų galima laikyti čia papasakotus kai kuriuos epizodus iš pirmųjų „Saulės brolių" gyvenimo.

Tais laikais, kai dabartinis Gerberzau miesto jaunimas dar lakstė su trumpomis kelnėmis ar išvis tiktai su marškiniais ir viršum dabartinės prieglaudos durų ant rausvo fasado dar puikavosi kaltinės geležies ranka su skardine saule, vieną dieną vėlai rudenį į gimtąjį miestą sugrįžo Karlas Hiurlinas, prieš daugelį metų mirusio Garstyčių gatvės šaltkalvio Hiurlino sūnus. Jam buvo truputį daugiau negu keturiasdešimt, ir niekas jo neprisiminė, nes kitados buvo išvykęs visai jaunutis ir nuo to laiko daugiau nesirodęs mieste. Dabar jis dėvėjo labai gerą ir švarų kostiumą, buvo su smaila barzdele, trumpa šukuosena, sidabrine grandinėle, kieta skrybėle ir marškiniais aukšta apykakle. Jis aplankė kelis buvusius pažįstamus ir kolegas. Visur elgėsi kaip tapęs svetimas ir prakilnus, žinąs savo vertę, bet nesipučiąs žmogus. Paskui apsilankė rotušėje, parodė savo dokumentus ir pareiškė norįs įsikurti mieste. Po to ponas Hiurlinas ėmė paslaptingai veikti, susirašinėti, kažkur dažnai trumpam išvykdavo, nusipirko slėnyje sklypą ir pradėjo tenai vietoje sudegusios aliejaus spaudyklos statyti naują mūrinį namą, šalia jo pašiūrę, o tarp namo ir pašiūrės – di-

džiulį mūrinį kaminą. Kartais jis vakare vis ateidavo į miestą išgerti vienos kitos taurelės, iš pradžių sėdėdavo tyliai ir elgdavosi kaip tikras ponas, tačiau po kelių taurelių imdavo garsiai nesivaldydamas kalbėti, aiškinti, kad turi pakankamai pinigų, jog gyventų kaip ponas, jog vienas yra tinginys ir silpnaprotis, o kitas genijus ir verslo žmogus, dėl jo paties, tai jis esąs iš pastarųjų ir nemanąs nurimti, kol nepasieks, jog jo turtas būtų rašomas su šešiais nuliais.

Verslininkai, iš kurių norėjo gauti kreditą, pasidomėjo jo praeitimi ir sužinojo, kad Hiurlinas ligi tol niekur nevaidinęs svarbaus vaidmens, tačiau dirbęs vienoje kitoje įmonėje ir fabrike, paskutiniu metu prievaizdu, o neseniai gavęs nemažą palikimą. Taigi jam buvo netrukdoma laisvai veikti ir rodoma tam tikra pagarba. Kai kurie verslininkai sušelpė net pinigais, tad netrukus slėnyje išaugo vidutinio dydžio fabrikas ir gyvenamas namas. Savo fabrike Hiurlinas baudėsi gaminti vilnų audimų pramonei reikalingus valcus ir mašinų dalis. Ėmė eiti užsakymai, didysis kaminas rūko dieną ir naktį, ir po metų Hiurlinas ir jo fabrikas tiesiog klestėjo, buvo gerbiamas ir uoliai remiamas kreditais.

Tad jis pasiekė savo idealą ir išsipildė jo didžiausia svajonė. Jis, tiesa, jau ir anksčiau buvo dažnai bandęs prakusti, bet tiktai tas kaip iš dangaus nukritęs palikimas išjudino ir leido įgyvendinti senus drąsius planus. Beje, jis troško ne vien tiktai turto, labiausiai jam visąlaik rūpėjo užimti vadovaujančią, svarbią vietą. Jis lygiai taip pat puikiai būtų jautęsis kaip indėnų vadas, valstybės tarėjas arba raitasis žandaras, tačiau fabriko savininko gyvenimas dabar jam atrodė ir patogesnis, ir prašmatnesnis. Įsakinėti su cigaru

lūpų kamputyje arba su rimta svaria šypsena veide, pasirašinėti sutartis, klausytis pasiūlymų ir prašymų, rodyti suraukta užsiėmusio žmogaus veidą ir sykiu spinduliuoti nerūpestingą pasitenkinimą, būti čia neprieinamam ir griežtam, čia geraširdžiam ir nuolaidžiam ir kartu nuolatos jausti, kad esi svarbiausias ir kad daug kas pasaulyje nuo tavęs priklauso, tokią vėlyvą, bet visiškai pelnytą dovaną jam pakišo likimas. Dabar viso to turėjo į valias, galėjo daryti ką norėjo, priimti ir atleisti žmones, maloniai dūsauti kaip turtingas jokių rūpesčių neturintis žmogus. Visu tuo jis mėgavosi ir darė kaip žinovas ir su atsidavimu, švelniai suposi ant laimės bangų ir pagaliau jautėsi likimo pastatytas į deramą vietą.

Tačiau tuo tarpu konkurentai padarė naują išradimą, kurį pritaikius daugelis ankstesnių detalių iš dalies tapo nebereikalingos, iš dalies atpigo, o kad Hiurlinas, priešingai jo žodžiams, nebuvo genijus ir tiktai paviršutiniškai suvokė savo verslą, tai iš pradžių pamažu, o paskui vis greičiau ir greičiau ėmė leistis iš aukštumų ir galų gale jau nebegalėjo nuslėpti, jog yra iššvaistęs savo turtą. Iš nevilties dar griebėsi kelių rizikingų finansinių triukų, kurie jį patį ir nemaža kreditorių įklampino į nešvarų bankroto liūną. Jis pabėgo, bet buvo sugautas, teisiamas ir patupdytas už grotų, ir po daugelio metų vėl pasirodė mieste jau toks nusmukęs, paliegęs, kad iš jo nieko nebuvo galima tikėtis.

Šiek tiek laiko jis dar trynėsi nežymiose vietose; tačiau tuo neramiu metu, kai artinosi bankrotas, buvo vogčia įnikęs gerti, ir tai, kas tuomet buvo slapta ir mažai pastebima, dabar iškilo aikštėn ir badė akis. Atleistas iš menkai apmokamo raštininko vietos, jis tapo draudimo bendrovės agen-

tu, kaip toks trynėsi po visas apylinkės užeigas, vėl neteko darbo ir, nesugebėjęs prekiauti degtukais ir pieštukais, tapo našta miestui. Per tuos metus jis greitai galutinai susenо ir suvargo, tačiau iš savo sužlugusios puikybės laikų išsaugojo šiek tiek smulkių triukų ir manierų, kurios jam padėjo neatsidurti visiškame dugne ir tebedarė įspūdį prasčiausiose smuklėse. Jose jis šlaistėsi kaip didelis ponas ir itin manieringai kalbėjo, nors iš tiesų seniai toks nebuvo, tačiau miesto padugnės jį dėl to tebevertino.

Tuomet Gerberzau dar neturėjo vargšų prieglaudos ir nepritapėliai už tam tikrą menką sumą iš miesto iždo buvo įtaisomi į kokią nors šeimą, kur gaudavo kas būtiniausia ir turėdavo padėti namuose. Kadangi paskutiniu metu priimti nusigyvenusio nekenčiamo fabrikanto niekas nenorėjo, miesto bendruomenė buvo priversta ieškoti tamtyč skirto namo jam priglausti. Čia kaip tik subankrutavo vargana, sena „Saulės" smuklė. Miestas ją įsigijo ir pirmą, sykiu su valdytoju, tenai apgyvendino Hiurliną, po kurio netrukus atėjo ir daugelis kitų. Ir jie buvo imti vadinti „Saulės broliais".

Hiurlinui „Saulė" jau seniai buvo nesvetima, mat po bankroto jis pamažu rinkosi vis mažesnes ir vargingesnes smukles ir galop dažniausiai eidavo į „Saulę", čia buvo laikomas nuolatiniu svečiu ir vakare sėdėdavo prie vieno stalo su tais pačiais bendrais, kurie vėliau, kai ir jiems atėjo metas, įsikūrė tame pačiame name kaip prieglaudos įnamiai ir niekinami miesto skurdžiai. Jis džiaugėsi, kad gyvens kaip tik ten, ir praėjus kelioms dienoms po varžytynių, kai dailidė ir stalius skubiai ir neišmoningai ruošė senąją smuklę naujam tikslui, nuo ryto iki vakaro stovėjo tenai ir žiopsojo.

Vieną šiltą ir saulėtą rytą jis vėl atėjo, atsistojo šalia durų ir žiūrėjo, kaip viduje dirba žmonės. Jis spoksojo žavėdamasis ir džiaugdamasis ir nekreipė dėmesio į piktas darbininkų pastabas, laikė rankas giliose savo purvino švarko kišenėse, mesdamas padovanotų, per ilgų ir per plačių kelnių klešnėmis tokias klostes, kad jose jo kojos atrodė kaip kamščiatraukiai. Mintis, kad netrukus apsigyvens naujoje skylėje, kur įsivaizdavo jam būsią daug patogiau ir geriau, kėlė seniui smalsumą ir nerimą.

Žiūrėdamas, kaip klojamos naujos laiptų pakopos ir tylomis vertindamas naujas plonas pušines grindis, jis staiga pajuto, kaip kažkas jį nustūmė į šalį, ir kai atsigręžė gatvės pusėn, priešais jį stovėjo šaltkalvio gizelis su didelėmis išskečiamomis kopėčiomis, kurias jis vargiai, kišdamas po apačia lentgalius stengėsi pastatyti nuolaidžioje gatvėje. Hiurlinas perėjo į kitą gatvelės pusę, atsirėmė į šalikelės stulpelį ir ėmė susidomėjęs stebėti šaltkalvį. Tas pagaliau pastatė ir pritvirtino kopėčias, užlipo ant jų ir ėmė gramdyti virš durų tinką, kad galėtų nuimti senąją smuklės iškabą. Jo pastangos eksfabrikantą domino ir kartu graudino, nes jis priminė, kiek po ta iškaba anksčiau buvo išgerta vyno ir degtinės. Jo nė kiek nedžiugino, kad iš geležies nukalta ranka taip tvirtai laikosi sienoje ir kad šaltkalvio gizeliui taip sunku ją nuo tenai nuimti. Juk po ta prasta sena iškaba dažnai būdavo taip linksma! Kai šaltkalvis ėmė keiktis, Hiurlinas šyptelėjo, o kai tas tampydamas, lenkdamas į šalį, judindamas ir klibindamas suprakaitavo ir vos nenusivertė nuo kopėčių, žiūrovas pajuto nemažą pasitenkinimą. Paskui gizelis nuėjo ir po ketvirčio valandos grįžo su geležies pjūklu. Hiurlinas puikiai suprato, kad dabar gar-

biai smuklės puošmenai jau amen. Pjūklas džeržgėdamas ėmė graužti gerą geležį, ir po kelių akimirkų ranka truputį palinko žemyn, o netrukus žvangėdama ir džeržgėdama trenkėsi į grindinį.

Tada priėjo Hiurlinas.

– Klausyk, šaltkalvi, – nuolankiai paprašė jis, – duok man ją! Ji juk niekam nebeverta.

– O kodėl? Kas gi tu toks? – atkirto vaikis.

– Aš to paties tikėjimo, – maldavo Hiurlinas, – mano senis buvo šaltkalvis, ir ašai pats. Atiduok, ką?

Gizelis tuo tarpu pakėlė ir apžiūrėjo iškabą.

– Ranka dar gera, – nusprendė jis, – anuomet neblogai padaryta. O skardą, jeigu nori, gali imti, ji jau niekam nebeverta.

Jis nutraukė žaliai nudažytą skardinį lapų vainiką, kuriame kabojo saulė pažaliavusiais ir sulankstytais spinduliais, ir padavė jam. Senis padėkojo ir pasišalino su savo grobiu, kad paslėptų jį aukštėliau ant kalvos šeivamedžio krūmuose nuo svetimo smalsumo ir godulio. Taip po pralaimėto mūšio rūmininkas slepia valdovo insignijas, kad išsaugotų jas geresniems laikams ir naujai šlovei.

Po kelių dienų be didelių iškilmių ir linksmybių buvo atidaryta kukliai įrengta nauja vargšų prieglauda. Pastatytos kelios lovos, visa kita įranga liko po varžytynių, be to, vienas rėmėjas kiekvienai iš trijų kamaraičių paaukojo po tapytomis gėlių girliandomis apsuptą ant kartono parašytą Biblijos posakį. Paskelbtos namų valdytojo vietos norėjo vos keli žmonės, ir iškart buvo pasirinktas ponas Andresas Zauberlė, našlys, mezgėjas, atsigabenęs stakles ir toliau vertęsis savo amatu, nes algos vos užteko duonai ir jis nenorėjo senatvėje pats tapti „Saulės broliu".

Kai seniui Hiurlinui buvo paskirta vieta, jis tuojau labai nuodugniai apžiūrėjo savo kamaraitę. Joje rado į kiemelį išeinantį langą, dvejas duris, lovą, skrynią, dvi kėdes, naktipuodį, šluotą ir skudurą dulkėms šluostyti, taip pat vaškytine aptrauktą lentą kampe, o ant jos stiklinę, skardinį praustuvą, drabužinį šepetį ir Naująjį Testamentą. Jis apčiupinėjo standžią patalynę, išbandė ant savo skrybėlės šepetį, patikrino priešais šviesą stiklinę ir dubenį, pasėdėjo pabandymui ant dviejų kėdžių ir nusprendė, kad viskas daugmaž patenkinama. Jam tiktai nepatiko akį rėžiantis, gėlėmis papuoštas posakis ant sienos. Jis valandėlę pašaipiai žiūrėjo į jį, perskaitė žodžius: „Vaikučiai, mylėkite vienas kitą!" ir nepatenkintas papurtė pasišiaušusią galvą. Paskui nuplėšė šūkį ir jo vietoje rūpestingai pakabino skardinę saulę, kurią atsinešė į naują būstą kaip didžiausią vertybę. Bet tada kaip tik įėjo valdytojas ir bardamasis liepė pakabinti šūkį atgal. Saulę jis norėjo pasiimti ir išmesti, bet Karlas Hiurlinas piktai įsikirto į ją, patraukęs į save apgynė nuosavybę ir paskui keikdamasis paslėpė ją po lova.

Tą dieną prasidėjęs gyvenimas ne visai tenkino jo lūkesčius ir iš pradžių visai nepatiko. Jis turėjo keltis septintą valandą ryto ir eiti į mezgėjo kambarį kavos, paskui pasikloti lovą, išplauti dubenį, nusivalyti batus ir susitvarkyti kambarį. Dešimtą valandą gavo gabalą juodos duonos, o paskui prasidėjo nemėgstamas darbas. Kieme buvo didelė krūva buko pliauskų, kurias reikėjo supjaustyti ir suskaldyti.

Kadangi iki žiemos buvo dar toli, Hiurlinui atrodė, jog su malkomis nėra ko skubėti. Jis lėtai ir atsargiai padėjo pliauską ant ožio ir valandėlę pasvarstė, kurioje vietoje pirmiausia pradėti pjauti, iš dešinės, kairės ar per vidurį. Tada

atsargiai prikišo pjūklą, paskui vėl padėjo į šalį, pasispjaudė delnus ir vėl paėmė pjūklą. Tada patraukė jį du tris kartus, maždaug per piršto storį įpjaudamas pliauską, tuojau vėl atitraukė pjūklą ir ėmė jį kruopščiai tikrinti, sukinėjo virvę, čiupinėjo ašmenis, truputį pakreipė į juos šalį, ilgai laikė priešais akis, paskui giliai atsiduso ir truputį pailsėjo. Vėl ėmėsi darbo ir įpjovė pliauską per pusę colio, tačiau tada pasidarė nepakenčiamai karšta ir jis turėjo nusivilkti švarką. Tai padarė lėtai ir apgalvotai, valandėlę paieškojo švarios ir saugios vietos, kur jį galėtų pasidėti. Pagaliau, nuveikęs tą svarbų darbą, vėl ėmė pjauti, tačiau neilgai, nes tada per stogą persirito saulė ir ėmė šviesti jam į veidą. Tad turėjo ožį, pliauską ir pjūklą kiekvieną atskirai nusinešti į kitą vietą, kur dar buvo šešėlis; nuo to suprakaitavo, ir jam prisireikė nosinės nusivalyti nuo kaktos prakaitui. Tačiau jos nė vienoje kišenėje nerado ir tada prisiminė, kad ji švarko kišenėje, nuėjo ten, kur gulėjo švarkas, jį tvarkingai išskleidė, paieškojo ir rado spalvotą nosinę, nusišluostė prakaitą ir sykiu nusišnypštė, vėl padėjo į vietą nosinę, rūpestingai sulankstė švarką ir grįžo atsigaivinęs prie ožio. Čia jam netrukus pasirodė, kad pirma vis dėlto per daug buvo pakreipęs pjūklą, tada vėl jį ilgai knibinėjo ir pagaliau sunkiai dūsaudamas iki galo perpjovė pliauską. Bet tada atėjo pietūs, ėmė mušti bokšto laikrodis, jis skubiai apsivilko švarką, padėjo į šalį pjūklą ir nuėjo į vidų pietų.

– Jūs punktualus, dėl to nieko neprikiši, – pasakė mezgėjas.

Tarnaitė atnešė sriubą, po to kopūstų ir gabalą lašinių, ir Hiurlinas išsijuosęs viską sukirto. Po pietų vėl turėjo pjauti malkas, bet griežtai atsisakė.

– Aš prie to nepratęs, – piktinosi jis ir nesileido perkalbamas. – Dabar esu mirtinai pavargęs ir turiu atsipūsti.

Mezgėjas patraukė pečiais ir pasakė:

– Darykite kaip norite, bet kas nedirba, negaus ir pavakarių. Ketvirtą bus jauno vyno ir duonos, jeigu pjausite, o šiaip vakare tiktai sriuba.

Jaunas vynas ir duona, pagalvojo Hiurlinas, ir jį apniko kankinančios abejonės. Jis išėjo į lauką, vėl paėmė pjūklą, bet pagalvojęs, kad reikės plūktis karštą popietę, numojo ranka į malkas, išėjo į gatvelę, rado ant grindinio cigaro nuorūką, įsidėjo į kišenę ir lėtai nupėdino penkiasdešimt žingsnių iki posūkio. Tenai sunkiai pūtuodamas sustojo, atsisėdo šalikelėje ant malonios šiltos ežios ir žiūrėjo žemyn į daugybę stogų ir turgaus aikštę, slėnyje matė ir savo buvusį fabriką. Ir, kaip pirmas „Saulės brolis", atrado tą vietą, kurioje nuo to laiko iki pat šių dienų tiek daug jo draugų ir pasekėjų leido vasaros popietes, o dažnai ir rytus bei vakarus.

Sunkus rytinis darbas kaip kokią gražią viziją buvo išblaškęs svajones, kad prieglaudoje ramiai ir be rūpesčių galės leisti senatvę, tačiau dabar viskas pamažu grįžo į savo vietas. Viduje jausdamasis esąs iki pat gyvenimo pabaigos maistu ir pastoge aprūpintas pensininkas, jis tingiai drybsojo ant ežios, suvytusia oda jautė malonią saulės šilumą, aplink regėjo savo buvusių išdaigų, darbo ir bėdų vietas ir ramiai laukė, kol kas nors ateis, kieno galėtų paprašyti ugnies cigaro nuorūkai užsidegti. Skambus skardos žvangesys skardžiaus dirbtuvėje, tolimas priekalo dundėjimas kalvėje, tylus nematomų vežimų girgždesys sykiu su gatvių dulkėmis ir skystais didelių ir mažų kaminų dū-

mais kilo į viršų ir rodė, kad apačioje mieste uoliai kalama, šlifuojama, dirbama ir prakaituojama, tuo tarpu Karlas Hiurlinas lyg soste sėdi virš viso to ir jam niekas kaip kokiam ponui nerūpi.

Ketvirtą valandą jis tyliai įslinko pas valdytoją, kuris į taktą šen ir ten stumdė savo mažų mezgimo staklių svertą. Hiurlinas valandėlę palaukė, ar pagaliau vis dėlto negaus jauno vyno ir duonos, bet mezgėjas tik pasijuokė iš jo ir liepė eiti sau. Tada fabrikantas nusivylęs grįžo į savo vietą, piktai murmėjo, praleido valandą ar daugiau pusiausnūda ir paskui vakarėjant žvelgė į siaurą slėnį. Jam buvo šilta ir jauku kaip anksčiau, tačiau nuotaika pamažu bjuro, nes nors ir buvo tinginys, ėmė nuobodžiauti, taip pat vis prisimindavo perniek nuėjusius pavakarius. Jis matė priešais save aukštą stiklinę jauno vyno, geltoną, blizgančią ir atsiduodančią saldžiai aitriu kvapu. Įsivaizdavo, kaip paimtų ją rankon, tą vėsią apvalainą stiklinę, kaip prisidėtų prie lūpų ir pirma patrauktų didelį gurkšnį, o paskui lėtai taupydamas siurbtų. Atsibudęs iš tokio gražaus sapno, jis kiekvienusyk piktai atsidusdavo, ir visas jo pyktis nukrypdavo į negailestingą valdytoją, mezgėją, sumautą skrudžą, kelmą, siurbėlę, sielų pardavėją ir sumautą žydą. Iki valiai išsiplūdęs, jis ėmė gailėtis savęs, vos neapsižliumbė ir pagaliau nusprendė, kad rytoj jau dirbs.

Jis nematė, nei kaip slėnis nublanko, nei kaip jį užliejo švelnūs šešėliai ir debesys nusidažė rožine spalva, nei vakarinio pieniško mielo dangaus atspalvio, nei kaip nepastebimai melsvėja tolumoje dunksantys kalnai; jis matė tiktai tą prakeiktą jauno vyno stiklinę, rytoj jo neišvengiamai laukiantį darbą ir savo liūdną dalią. Mat šitokios mintys jį

užplūsdavo visada, kai kurią nors dieną negaudavo išgerti. Kaip gerai dabar būtų taurelė degtinės, bet apie tai nebuvo ko nė svajoti.

Sulinkęs ir niūrus atėjus vakarienės metui nusileido nuo kalno ir surūgęs atsisėdo prie stalo. Gavo sriubos, duonos ir svogūnų, ir tol piktai kabino šaukštu, kol dubenyje neliko nieko, tačiau gerti ant stalo nebuvo padėta. Po vakarienės sėdėjo vienišas ir nežinodamas ko nusitverti. Nei tu išgersi, nei parūkysi, nei su kuo nors paplepėsi! Mat mezgėjas užsidegęs lempą uoliai plušėjo toliau ir nekreipė dėmesio į Hiurliną.

Tas pusvalandį pasėdėjo prie tuščio stalo, klausydamasis, kaip tarška Zauberlės mašina, spoksodamas į geltoną kabančios lempos liepsną, ir pasinėrė į giliausią nepasitenkinimo, savigailos, pavydo, pykčio ir pagiežos bedugnę, iš kurios nei norėjo, nei bandė išlipti. Plačiai užsimojęs taip trenkė kumščiu į stalą, kad tas net pokštelėjo, ir sušuko:

– Pošimtsvelniųperkūnųrupūželedergapasikart!

– Oho, – atsišaukė mezgėjas, – kas čia dabar vėl? Pas mane nesikeikiama!

– Tai ką, velniai griebtų, man veikti?

– Ak šitaip, nuobodulys kamuoja, ką? Eikit gulti.

– To dar trūko. Taip anksti tik maži gulasi, bet ne aš.

– Tada duosiu jums kokio nors darbelio.

– Darbo? Ačiū, jūs siurbėlė, vergvaldys!

– Na na, ramiau! Šekit, paskaitykit ką nors!

Jis padėjo, paėmęs nuo apytuštės lentynos, ant stalo kelias knygas ir vėl grįžo prie darbo. Hiurlinas neturėjo jokio noro skaityti, bet paėmė vieną ir atsivertė. Tai buvo kalendorius, ir jis ėmė žiūrinėti jo paveikslus. Pirmame viršelio

puslapyje buvo pavaizduota kažkokia fantastiškai apsitaisiusi ideali moteris ar mergina basomis kojomis ir palaidais plaukais. Hiurlinas tuojau prisiminė, kad turi pieštuko galą. Jis išsitraukė jį iš kišenės, paseilėjo ir nupiešė tai moteriai ant liemenėlės dvi dideles apvalias krūtis, kurias taip ilgai vedžiojo vis seilindamas pieštuką, kol popierius visai suskido ir, rodės, tuoj tuoj plyš. Jis užvertė tą lapą ir su pasitenkinimu pastebėjo, kad jo piešinio atspaudas matomas per daugelį puslapių. Kitas jam kritęs į akis paveikslas buvo iš pasakos su kažkokiu kauku ar siaubūnu piktomis akimis, karingais ūsais ir išžiota milžiniška burna. Senis tuojau sudrėkino savo pieštuką ir šalia siaubūno didelėmis aiškiomis raidėmis parašė tokius žodžius: „Čia mezgėjas Zauberlė, prieglaudos valdytojas".

Jis buvo pasiryžęs pripiešti ir pribjauroti visą knygą. Tačiau kitas paveikslas taip prikaustė jo dėmesį, kad visai pamiršo, ką baudėsi daryti. Jis vaizdavo fabriko sprogimą, ir Hiurlinas matė beveik vien tiktai didžiulį garų ir ugnies tumulą, aplink kurį ir viršum kurio ore lakstė žmonių dalys ir ištisi kūnai, sienų gabalai, plytos, kėdės, sijos ir lentos. Tai jį sudomino ir sužadino minčių apie tų skraiduolių jausmus sprogimo akimirką. Tos mintys jį žavėjo, teikė pasitenkinimą ir ilgai neleido atgauti amo.

Kai jaudinantis paveikslas išsekino vaizduotę, ėmė toliau versti kalendorių ir netrukus aptiko paveiksliuką, kuris jį vėl sudomino, tačiau dėl ko kito. Tai buvo šviesus, mielas medžio raižinys: graži lapinė, ant labiausiai išsikišusios šakos kabojo smuklės žvaigždė, o ant tos žvaigždės išpūtęs kaklą ir išžiojęs snapą tupėjo ir giedojo mažas paukštelis. Pačioje lapinėje buvo matyti stalą apsėdusi jaunų vyrų,

studentų ir keliautojų, draugija. Jie plepėjo ir gėrė iš vaiskių butelių gerą vyną. Paveikslėlio pakraštyje dangų rėmė sugriuvusios pilies vartai ir bokštai, o antrame plane driekėsi gražus vaizdas, panašus į Reino slėnį, su upe, laivais ir tolumoje nykstančiomis kalvų virtinėmis. Visi puotautojai buvo jauni, gražūs žmonės, skustais arba jaunatviškais apžėlusiais veidais, malonūs ir linksmi vaikinai, kurie gerdami vyną, matyt, šlovino draugystę ir meilę, senąjį Reiną ir žydrą Dievo vasaros dangų.

Iš pradžių šis raižinys vienišam ir paniurusiam žiūrovui priminė jo gerus laikus, kai dar galėjo sau leisti gerti vyną ir kiek stiklinių ir taurių palaimingo skysčio tada ištuštino. O paskui jam dingtelėjo, kad toks smagus ir nuoširdžiai linksmas kaip tie jauni gėrikai jis niekad nebuvo, net tada, kai nerūpestingai klajojo po pasaulį kaip šaltkalvio gizelis. Vasariška linksmybė lapinėje, šviesūs, geri ir džiugūs jaunuolių veidai jį liūdino ir pykino; jis susimąstė, ar visa tai tiktai dailininko išmonė, pagražinta ir melaginga, ar iš tiesų kur nors esama tokių lapinių ir tokių gražių, linksmų ir nerūpestingų jaunų žmonių. Jų smagi išvaizda kėlė jam pavydą ir ilgesį, ir kuo ilgiau į juos žiūrėjo, tuo labiau juto, kad pro mažą langelį trumpam mato kitą pasaulį, gražesnę šalį ir laisvesnius ir geresnius žmones, kokius kada nors sutiko pasaulyje. Jis nežinojo, į kokią svetimą karalystę žvelgia ir kad junta tą patį kaip žmonės, skaitantys poeziją. Jis visiškai nemokėjo mėgautis tokiais jausmais, todėl užvertė knygelę, piktai numetė ją ant stalo, niūriai burbtelėjo „labanakt“ ir nusliūkino į savo kambarį, kur lovą, grindis ir skrynią buvo nutvieskusi blausi mėnesiena ir tuščias, vienam beveik per didelis kambarys tam senam

šiurkštuoliui sukėlė tokį nepakeliamą vienatvės jausmą, kad tyliai murmėdamas ir keikdamasis jo nusikratė tik po kiek laiko pabėgęs į sapnų šalį.

Po to sekė dienos, kai pjovė malkas ir gaudavo jauno vyno ir duonos, ir tokios, kai tinginiaudavo ir likdavo be pavakarių. Jis dažnai sėdėdavo viršuje ant ežios, niršdamas ir kupinas pykčio, spjaudydamas žemyn į miestą ir kaupdamas širdyje įniršį ir nuoskaudą. Trokštamo jausmo, kad pasiekė saugų ir patogų uostą, nebuvo. Greičiau jautėsi apgautas ir išduotas, kivirčijosi su mezgėju arba tyliai leidosi ėdamas nuoskaudos, nepasitenkinimo ir nuobodulio.

Tuo tarpu baigėsi privačiame name pagal sutartį gyvenusio vieno varguolio laikas, ir į „Saulę" atsikėlė antras įnamis, buvęs virvininkas Lukas Heleris.

Hiurlinas buvo tapęs girtuokliu dėl to, kad jam nesisekė reikalai, o Heleriui išėjo atvirkščiai. Be to, jis ne kaip Hiurlinas staiga atsidūrė dugne iš prabangos ir turto pasaulio, o pamažu ir nuolatos nuo amatininko nusmuko iki visiško valkatos, jo nesugebėjo apsaugoti net sumani ir energinga žmona. Ji pati, būdama už jį daug stipresnė, neatlaikė bergždžios kovos sunkumo ir seniai numirė, tuo tarpu jos netikėlis vyras buvo sveikas kaip ridikas. Jis, aišku, manė, kad ir su žmona, ir su virvių dirbtuve jam kažkodėl nepasisekė ir kad pagal savo gabumus ir darbus yra vertas daug geresnės dalios.

Hiurlinas to žmogaus atėjimo nekantriai laukė, nes buvo neapsakomai pavargęs kaip tik nuo vienatvės. Bet kai Heleris atsikėlė, fabrikantas elgėsi be galo išdidžiai ir su juo beveik neprasidėjo. Jis netgi plūdosi, kad Helerio lova pastatyta jo kambaryje, nors slapčia tuo džiaugėsi.

Kadangi jo kambario draugas užsispyręs tylėjo, po vakarienės virvininkas paėmė knygą ir ėmė skaityti. Hiurlinas sėdėjo priešais ir mėtė nepatiklius tiriamus žvilgsnius. Kartą, kai skaitovas ėmė juoktis iš kažkokio sąmojo, jam labai rūpėjo paklausti, ko taip juokiasi. Bet kai Heleris tą pačią akimirką pakėlė akis nuo knygos, matyt, norėdamas papasakoti, Hiurlinas tuojau nutaisė niūrų veidą ir apsimetė, kad yra pasinėręs į stalu ropojančios musės stebėjimus.

Taip jie ir prakiūtojo visą ilgą vakarą. Vienas skaitė ir žvilgčiojo norėdamas paplepėti, o kitas jį be perstogės stebėjo, tačiau tuojau išdidžiai nukreipdavo žvilgsnį į šalį, kai anas pakeldavo akis. Valdytojas ramiai sau mezgė iki išnaktų. Hiurlino veidas vis labiau gižo, nors jis iš tiesų tik džiaugėsi, kad nuo šiol miegos ne vienas. Išmušus dešimt, valdytojas pasakė:

– O dabar jau galėtumėte eiti miegoti.

Tada abu pakilo ir išėjo.

Kai tuodu žmoneliai prieblandoje lėtai ir nevikriai rengėsi, Hiurlinas nusprendė, kad dabar pats metas pradėti tiriamąjį pokalbį ir išsiaiškinti, kas per paukštis tas seniai trokštas kambario ir likimo draugas.

– Tai dabar mes čia dviese, – pasakė jis ir numetė ant kėdės savo liemenę.

– Taip, – atsiliepė Heleris.

– Bjauri čia skylė, – toliau kalbėjo anas.

– Taip? Ar tikrai?

– Dar klausi! Bet dabar prasidės gyvenimas, pamatysi! Taip.

– Klausyk, – paklausė Heleris, – ar tu naktį nusivelki marškinius?

– Vasarą nusivelku.

Heleris taip pat nusivilko marškinius ir nuogas atsigulė į girgždančią lovą. Jis ėmė garsiai pūtuoti. Bet Hiurlinui rūpėjo daugiau išsiklausinėti.

– Tu jau miegi, Heleri?

– Ne.

– Teisingai, nedega. Tu virvininkas, ar ne?

– Buvau. Netgi meistras.

– O dabar?

– O dabar – ko tu manęs taip kvailai klausinėji, rūpiu aš tau, ar ką?

– Nešokinėk! Kvaily, gal tu ir buvai meistras, tai juk niekis. O aš buvau fabrikantas. Fabrikantas, supranti?

– Nešauk taip, aš seniai žinau. O paskui, ką paskui gaminai?

– Kada paskui?

– Jis dar klausia! Nagi belangėje.

Hiurlinas linksmai sukikeno.

– O tu šventas, ką? Tikras angeliukas?

– Aš? To dar trūko! Aš nešventas, tačiau belangėje nesėdėjau.

– Būtum tenai nepritapęs. Tenai daugiausia prašmatnūs ponai sėdi.

– O jergutėliau, tokie prašmatnūs kaip tu? Tada aš tikrai būčiau nekaip jautęsis.

– Kiekvienas kalba taip, kaip moka ar kaip nemoka.

– Aš irgi taip manau.

– Tai tu toks protingas? Kodėl tada metei virvinę?

– Atstok tu nuo manęs! Virvinė niekuo dėta, čia kitur šuo pakastas. Boba dėl visko kalta.

– Boba? Ji gėrė?

– Ką tu! Ne, gėriau aš, kaip ir pridera, o ne boba. Bet ji dėl visko kalta.

– Taip? O ką gi ji iškrėtė?

– Neklausinėk tiek daug.

– Ar turi vaikų?

– Bernioką. Jis Amerikoj.

– Gerai padarė. Jam ten geriau negu mums.

– Kad taip būtų! Jis vis prašo pinigų, avigalvis! Be to, apsivedė. Išvažiuojant aš jam sakiau: „Frydrikėli, paklausyk, laimės tau ir sveikatos; daryk, ką išmanai, bet jeigu vesi, prasidės bėdos". Tai dabar ir įlindo. O tu bobos neturėjai, ar ne?

– Ne. Matai, ir be bobos galima į bėdas įklimpti. Juk taip?

– Kaip kam. Aš, jeigu ne ta kvaila bobšė, ir po šiai dienai būčiau meistras.

– Na jau!

– Tu kažką sakei?

Hiurlinas nutilo ir apsimetė, kad užmigo. Jis nutuokė, kad virvininkas, sykį jau pradėjęs koneveikti savo pačią, varys be galo, be krašto.

– Na ir miegok sau, avine! – šūktelėjo Heleris.

Bet jis nesileido supykdomas, valandėlę tyčia ilgai giliai pakvėpavo ir paskui iš tiesų užmigo.

Virvininkas, jau sulaukęs šešiasdešimties ir trumpiau miegąs, kitą rytą pabudo pirmas. Pusvalandį gulėjo ir spoksojo į baltas kambario lubas. Paskui, šiaip, rodos, toks nerangus ir nevėkšla, tyliai kaip ryto vėjelis šastelėjo iš savo lovos, basomis ir negirdimai pribėgo prie Hiurlino guolio ir ėmė naršyti jo sukabintus ant kėdės drabužius. Jis atsar-

giai juos apieškojo, bet nieko nerado, tiktai pieštuko galą liemenės kišenėje, kurį išsiėmė ir pasiliko sau. Aptikęs kambario draugo kojinėje skylę, gerokai ją padidino sukišęs abu nykščius. Paskui atsargiai grįžo į savo šiltą lovą ir pajudėjo tik tada, kai Hiurlinas jau pabudo, atsikėlė ir užtėškė jam ant veido kelis lašus vandens, tada greitai pašoko, įsilindo į kelnes ir pasisveikino. Rengtis jis visai neskubėjo ir, kai fabrikantas jį paragino, kad pasijudintų, ramiai atšovė:

– Eik pats vienas, aš tuojau.

Tas išėjo, ir Heleris su palengvėjimu atsidūsėjo. Jis vikriai čiupo praustuvą ir šliūkštelėjo švarų vandenį pro langą į kiemą, mat praustis jam buvo tiesiog kančia. Išvengęs tos nemėgstamos procedūros, kaipmat baigė rengtis ir paskubėjo nepavėluoti kavos. Paskui jie pasiklojo lovas, susitvarkė kambarį ir nusivalė batus, aišku, neskubėdami ir ilgokai paplepėdami. Fabrikantui dviese tie darbai atrodė daug malonesni ir ne tokie grasūs kaip vienam. Ir neišvengiamas darbas šiandien nebeatrodė toks baisus kaip anksčiau. Valdytojo paragintas, jis, nors ir neskubėdamas, beveik giedru veidu išėjo su virvininku į kiemelį.

Kad ir kiek piktinosi ir siuto mezgėjas ir negailestingai grūmėsi su savo įnamio tinginiu, per kelias praėjusias savaites paruoštų malkų beveik nepadaugėjo. Pliauskų krūva niūksojo tokia pat plati ir aukšta kaip anksčiau, o kampe gulinčios supjautos trinkos, kokie du tuzinai, atrodė tarsi vaiko žaidimas, užėjus norui pradėtas ir mestas pasikeitus nuotaikai.

Dabar abu žiliai turėjo dviese tvarkytis su malkomis; jiems reikėjo prisitaikyti prie viens kito ir dirbti sutartinai, nes buvo tiktai vienas ožys ir vienas pjūklas. Po kelių pa-

ruošiamųjų gestų, atodūsių ir frazių tiedu žmoneliai įveikė vidinį nenorą ir bandė imtis darbo. Ir tada, deja, pasirodė, kad Karlo Hiurlino džiugios viltys buvo vien svajos, mat tučtuojau išryškėjo esminis juodviejų darbo būdų skirtumas.

Kiekvienas jų turėjo savo darbavimosi būdą. Mat abiejų sielose, be įgimtos tinginystės, dar buvo menkų sąžinės likučių, kurie juos vertė dėtis stropiais; tiksliau tariant, abu iš tiesų nenorėjo dirbti, tačiau jiems rūpėjo patiems sau parodyt, kad dar yra šio to verti. Ir jie tai darė visiškai skirtingai. Tiedu gyvenimo nualinti ir likimo broliais paversti vyrai netikėtai pasirodė turį visiškai skirtingų įpročių ir polinkių.

Hiurlino būdas jam leido, galima sakyti, nieko neveikti, tačiau sudaryti vaizdą, kad yra nuolatos labai užsiėmęs. Paprastą veiksmą jis paversdavo perdėm sudėtingu manevru, ir kiekvieną, kad ir patį menkiausią jo judesį, lydėjo taupus ir klampus ritardando; be to, tarp dviejų paprastų judesių, pavyzdžiui, tarp pjūklo paėmimo ir pridėjimo prie pliauskos, jis sugalvodavo ir nuolatos darydavo daugybę nereikalingų, nė kiek nevarginančių veiksmų ir nuolatos vis ką nors triūsė, kad tik tokiais niekam nereikalingais niekais bent kiek atitolintų tikrąjį darbą. Tuo jis buvo panašus į nuteistąjį, kuris, kad atitolintų neišvengiamą bausmę, prasimano šio ar to, kas dar buvo pamiršta, turi būti padaryta ir parūpinta. Ir jam iš tiesų pavykdavo darbo valandas užpildyti nepaliaujama veikla ir sudaryti įspūdį, jog tikrai lieja prakaitą, o iš tiesų beveik nieko nedaryti.

Jis tikėjosi, kad Heleris supras ir parems šią jo savotišką, tačiau praktišką sistemą, tačiau buvo visiškai nuviltas. Mat

virvininkas praktikavo visiškai priešingą būdą, atitinkantį jo vidinį balsą. Jis staiga visas net putodamas puldavo dirbti, kibdavo į mirtinai nekenčiamą darbą ir taip siautėdavo, kad net prakaitas trykšdavo ir lakstydavo skiedros. Tačiau tai trukdavo tiktai kelias minutes, paskui jis pavargdavo, nuramindavo sąžinę ir susmukęs ilsėdavosi, kol po ilgos pauzės vėl užeidavo toks pat šišas, tada vėl taip ardydavosi, kad net dūmai rūkdavo. Šių dviejų, iš pažiūros tokių skirtingų būdų rezultatai menkai kuo skyrėsi, Heleris ne ką daugiau tenuveikdavo už fabrikantą.

Tad juodu viens kitam tiktai kliudė ir kėlė pyktį. Smurtiška, skubi ir triukšminga Helerio darbo maniera fabrikantui buvo visiškai nepriimtina, jo paties tingus knebinėjimasis aną vėlei tiesiog šiurpino. Kai virvininkui užeidavo siaubingas stropumo priepuolis, Hiurlinas išsigandęs atsitraukdavo kelis žingsnius atgal ir su panieka stebėdavo, kaip tas plūkiasi šnopuodamas ir liedamas prakaitą, tačiau ištekdamas kvapo prikišti Hiurlinui, kad tas tinginiauja.

– Tu tik pasižiūrėk, – šaukė jis, – tu tik pasižiūrėk, tinginys, dykūnas! Ką, patinka, kai kiti už tave nugarą lenkia? Kurgi ne, jis mat ponas fabrikantas! Man atrodo, kad tu galėtum mėnesį vieną pliauską džyrinti.

Hiurlinas beveik nekreipė dėmesio į virvininko užuominas apie garbę ir tai, kad jis sako tiesą, jis ir pats nelikdavo skolingas. Kai tiktai Heleris pailsęs pritūpdavo nuošalėje, Hiurlinas tuojau imdavo jį dėti į šuns dienas. Vadino jį kietakakčiu, grūstuvu, laiko tempiku, kanapiniu, apsimetėliu, bulviagalviu, smirdžiumi, gyvatgaudžiu, maurų karaliumi, senu girtuokliu ir įžūliais mostais rodė, kaip daužys jo tuščią galvą, kol pasaulis ims jam regėtis bulvė, o

dvylika Viešpaties apaštalų – plėšikų gauja. Tačiau, aišku, niekad nesiimdavo vykdyti grasinimų, jie buvo grynai retoriniai; ir priešininkas juos kaip tik tokiais ir laikė. Jie kelissyk apskundė vienas kitą valdytojui, tačiau Zauberlei užteko proto juos griežtai sudrausti.

– Klausykit, – pasakė jis piktai, – jūs juk nebe mokinukai. Kad prie manęs su tokiomis kliautimis daugiau nelįstumėte; viskas, basta!

Tačiau abu, kiekvienas atskirai, vis tiek ėjo pas jį ir skundė. Tada fabrikantas per pietus negavo mėsos, o kai ėmė šakotis, mezgėjas pasakė:

– Liaukitės ardęsis, Hiurlinai. Tai bausmė. Heleris man papasakojo, ką jūs šiandien vėl dėstėte.

Virvininkas tiesiog triumfavo, kad taip netikėtai pasisekė. Bet vakare džiaugėsi Hiurlinas, o Heleris negavo sriubos. Ir tada abu gudragalviai suprato, kad buvo apvynioti aplink pirštą. Nuo to laiko skundai liovėsi.

Tačiau tiedu vis tiek nedavė viens kitam ramybės. Tiktai retsykiais, kai kiūtodavo šalia vienas kito ant ežios ir tiesdavo raukšlėtus kaklus lydėdami akimis praeivius, tarp jų gal kokią valandėlę užsimegzdavo laikina sielų bendrystė, ir jie samprotaudavo apie pasaulį, apie mezgėją, apie vargšų globą ir skystą prieglaudos kavą arba keisdavosi išmintimi, kurios turinį virvininkui sudarė glausta bendravimo su moterimis psichologija, o Hiurlinui – aukšto stiliaus šnekos apie klajones ir pasakiškus finansinius planus.

– Matai, kai žmogus veda... – kiekvienusyk pradėdavo šneką Heleris. O Hiurlinas, atėjus jo eilei kalbėti, nuolatos darydavo tokią įžangą:

– Gavęs tūkstančio markių paramą... – arba: – Kai aš buvau Zolingene.

Prieš daugelį metų jis buvo dirbęs Zolingene, bet tiesiog neįtikėtina, kiek visko pamatė ir patyrė būtent tenai.

Prisikalbėję iki valiai, jie tylomis kramtė paprastai šaltų pypkių galus, padėję rankas ant smailių kelių spjaudė nevienodais tarpais ant kelio ir spoksojo pro kreivus senų obelų kamienus į miestą, kuris buvo juos atstūmęs ir kurį jie kaltino dėl savo nelaimių. Tada juodu apimdavo liūdesys, jie dūsaudavo, beviltiškai modavo rankomis suprasdami, kad yra seni ir užgesę. Taip trukdavo, kol liūdesys vėl virsdavo pykčiu, daugiausiai po pusvalandžio. Tada paprastai Lukas Heleris pradėdavo savo giesmelę iš pradžių kokiu nors paerzinimu.

– Nagi pasižiūrėk tenai! – sušukdavo jis ir parodydavo į slėnį.

– Į ką gi? – suniurnėdavo Hiurlinas.

– Jis dar klausia! Aš žinau, kas man prieš akis.

– Kas gi, po paraliais?

– Ogi vadinamasis valcų fabrikas, kadaise buvęs tokio sukčiaus Hiurlino, o dabar Doleso ir kompanijos rankose. Turtingi tai žmonės, labai turtingi.

– Pabučiuok tu man! – murmėdavo Hiurlinas.

– Ak šitaip? Ačiū.

– Tu mane mulkini?

– Kam to reikia, tu pats apsimulkinęs.

– Sumautas kanapių pėdas!

– Kalėjimo žiurkė!

– Latras!

– Pats toks! Kaip tik tau tinka plūsti padorius žmones.

– Aš išmušiu tau paskutinius septynis dantis.

– Aš tave invalidu padarysiu, bankrutavęs pirdžiau, pasipūtėli!

Ir tada prasidėdavo. Pasibaigus įprastoms pravardėms ir plūdimams abu juokdariai duodavo valią vaizduotei ir pažerdavo daugybę drąsių naujadarų, kol ir ši versmė išsekdavo, tada abu nusiplūkę ir pikti viens paskui kitą dūlindavo namo.

Kiekvienas troško vien tiktai kuo labiau pažeminti savo draugą ir pasijusti viršesniu už jį. Hiurlinas buvo protingesnis, užtat Heleris – išradingesnis, o kad mezgėjas neparėmė nė vieno, tai nė vienam nesisekė galutinai paimti viršaus. Jiedu abu iš paskutiniųjų siekė atsistoti prieglaudoje aukščiau ir atsidurti geresnėje padėtyje; ir naudojo tam tiek daug proto ir energijos, kad su puse tiek kiekvienas, jeigu, kai reikėjo, būtų netingėjęs, būtų sugebėjęs išvairuoti savo gyvenimo laivelį ir netapęs „Saulės broliu".

Tuo tarpu didžioji pliauskų krūva kieme pamažu mažėjo. Likusi dalis buvo palikta vėlesniam laikui, ir kol kas imtasi kitų darbų. Heleris per dienas dirbdavo miesto seniūno sode, o Hiurlinas valdytojo prižiūrimas užsiiminėjo ramesne veikla, tokia kaip salotų plovimas, lęšių perrinkimas, ankštinių pupelių pjaustymas ir taip toliau, čia jis nepersidirbdavo ir vis dėlto duodavo šiokią tokią naudą. Prieglaudos įnamiai, rodės, po truputį ėmė taikytis, nes visą dieną viens kito nebematydavo. Be to, kiekvienas įsivaizdavo, kad tokį darbą gavo būtent už tai, kad yra pranašesnis ir kad jis dabar stovi aukščiau. Taip praėjo vasara, ir pamažu ėmė gelsti lapai.

Ir tada fabrikantas, vieną rytą sėdėjęs tarpuvartėje ir mieguistai stebėjęs pasaulį, pamatė nepažįstamą žmogų, kuris

nusileido nuo kalno, sustojo priešais „Saulę" ir paklausė, kaip nueiti iki rotušės. Hiurlinas palydėjo jį per dvi gatveles, paaiškino ir gavo už savo pastangas dovanų du cigarus. Jis paprašė pirmo sutikto vežiko ugnies, užsidegė vieną ir grįžo į pavėsį prie durų, kur be galo džiaugdamasis ėmė mėgautis seniai turėtu malonumu, cigarą surūkė visą, o jo galą įsikišo į pypkę ir tol ją švampė, kol iš jo liko tik pelenai ir keli rudi lašai. Vakare, kai iš seniūno sodo parėjo virvininkas ir ėmė, kaip paprastai, plačiai dėstyti, kokių puikių kriaušių sulčių, baltos duonos ir ridikų buvo gavęs pavakariams ir kaip mandagiai su juo buvo elgtasi, Hiurlinas smulkiai papasakojo savo nuotykį, sukeldamas baisų Helerio pavydą.

– Ir kurgi dabar tie cigarai? – paklausė virvininkas susidomėjęs.

– Surūkiau, – patenkintas nusijuokė Hiurlinas.

– Abu?

– Na taip, senas kelme, abu.

– Iškart?

– Ne, kvaily, per du kartus, pirma vieną, paskui kitą.

– Ir tai tiesa?

– Kas čia gali būti netiesa?

– Na, – klastingai ištarė virvininkas, kuris tuo nepatikėjo, – tada aš tau štai ką pasakysiu: tu galvijas, ir kaip reikia.

– Kodėl gi?

– Jeigu būtum vieną pasilikęs, tai turėtume ką rūkyti rytoj. O dabar kas?

Ir čia fabrikantas nebeištvėrė. Jis šypsodamasis išsitraukė pasitaupytą cigarą iš viršutinės švarko kišenės ir atkišo pavydžiam virvininkui prieš nosį, kad jį kaip reikia supykintų.

– O kas čia? Matai, aš ne toks jau kvailas, kaip tu manai.

– Taip taip. Tai vieną dar turi. Nagi parodyk!

– Nekišk nagų, pažįstu tave.

– Liaukis, aš tik pažiūrėsiu! Aš suprantu, kur geras cigaras, o kur ne. Tuoj vėl atiduosiu.

Ir Hiurlinas padavė virvininkui cigarą, o tas pasukinėjo jį rankose, prisikišo prie nosies, pauostė ir, nenoromis grąžindamas, su užuojauta pasakė:

– Šekis. Tokių cigarų už kreicerį gauni du.

Tada jie ėmė ginčytis dėl cigaro kokybės ir kainos, ir tai truko iki atsigulant. Rengiantis Hiurlinas pasidėjo savo turtą ant pagalvės ir baikščiai jį saugojo. Heleris nusišaipė:

– Aha, gulkis su juo lovon. Gal atves vaikų.

Fabrikantas nieko neatsakė ir, kai anas atsigulė, atsargiai padėjo cigarą ant palangės, tada taip pat įsilindo į guolį. Jis palaimingai išsitiesė ir mintyse darsyk pasimėgavo tuo, ką buvo patyręs dieną, kai išdidžiai ir puikuodamasis pūtė į saulę gardžius dūmus ir jų malonus kvapas buvo pažadinęs buvusio prašmatnumo ir didybės prisiminimus. Paskui jis užmigo, ir kai sapnas visu grožiu atgaivino jo buvusio klestėjimo paveikslą, miegodamas rietė paraudusią nosį su tokia pat panieka kaip ir geraisiais laikais.

Tačiau vidurnaktį staiga pabudo, nors visada parpdavo ligi ryto, ir prieblandoje pamatė, kad virvininkas stovi prie jo lovos galūgalio ir ranka siekia ant palangės gulinčio cigaro.

Piktai šaukdamas jis pašoko iš lovos ir pastojo niekadėjui kelią atgal. Valandėlę nebuvo ištarta nė žodžio, priešai stovėjo vienas priešais kitą nejudėdami ir plikutėliai, piktai varstė viens kitą žvilgsniais ir patys nežinojo, kodėl dar nekibo viens kitam į plaukus, – iš baimės ar iš netikėtumo.

– Padėk cigarą! – pagaliau sušvogždė Hiurlinas.

Virvininkas nė nekrustelėjo.

– Tuojau pat padedi! – darsyk suriko Hiurlinas, o kai virvininkas vis nepaklausė, tai užsimojo ir tikrai būtų trenkęs smagų antausį, jeigu anas nebūtų laiku pasilenkęs. Tačiau tada jam iškrito cigaras, Hiurlinas buvo jį skubiai begriebiąs, bet Heleris primynė kulnu, ir cigaras tyliai trekštelėjęs pažiro ant žemės. Tada jis gavo nuo fabrikanto kumščiu į šoną ir prasidėjo peštynės. Tai buvo pirmas kartas, kai jiedu susikibo, tačiau bailumas gerokai atšaldė pyktį, ir nieko rimta neįvyko. Čia vienas žengdavo žingsnį į priekį, čia kitas, taip nuogi seniai be didelio triukšmo davėsi po kambarį, tarsi mokydamiesi šokio, ir abu jautėsi esą herojai, ir nė vienas negavo smūgio. Taip truko, kol fabrikantui po ranka pakliuvo tuščia praustuvė: jis iškėlė ją virš galvos ir smarkiai trenkė savo beginkliam priešui iš viršaus į pakaušį. Tas lemtingas smūgis skardiniu dubeniu taip smarkiai ir baisingai nuaidėjo per visą namą, kad tuojau atsidarė durys ir pasirodė valdytojas, kuris plūsdamasis ir kvatodamasis sustojo prieš dvikovininkus.

– Jūs tikri vaikigaliai, – griežtai šūktelėjo jis, – boksuojasi mat nuogutėliai vidurnaktį, seni ožiai! Nagi marš tučtuojau į lovas, ir jeigu aš dar bent garsą išgirsiu, pamatysit, kas jums bus.

– Jis vagis... – bandė rėkti Hiurlinas vos nežliumbdamas iš pykčio ir nuoskaudos. Bet buvo tučtuojau nutrauktas ir sudraustas. Abu ožiai murmėdami grįžo į savo lovas, mezgėjas dar valandėlę pasiklausė prie durų, bet ir jam nuėjus kambaryje nė vienas net nekrepštelėjo. Šalia praustuvės ant grindų gulėjo cigaro likučiai, pro langą krito blyški

vasaros nakties šviesa, o virš abiejų mirtinai įniršusių niekadėjų ant sienos kabojo gėlėmis apipintas posakis: „Vaikučiai, mylėkite vienas kitą!“

Po tos nakties Hiurlinas kai ką vis dėlto laimėjo prieš virvininką. Jis griežtai toliau atsisakė toliau miegoti su juo viename kambaryje, ir ilgai priešinęsis mezgėjas galų gale turėjo nusileisti ir liepti anam persikelti į kitą kambarį. Taip fabrikantas vėl tapo vienišiumi, ir nors, viena vertus, džiaugėsi atsikratęs virvininko, antra vertus, jam buvo liūdna, nes pirmusyk aiškiai suprato, į kokį beviltišką akligatvį jį likimas nugrūdo senatvėje.

Jo dalia išties nebuvo linksma. Anksčiau, kad ir kaip ten buvo, laisvės bent jau niekas nevaržė, ir net pačiais blogiausiais laikais jis sukrapštydavo vieną kitą monetą smuklei ir galėjo, jeigu tiktai norėjo, bet kurią dieną leistis į klajones. O dabar kiūtojo toje prieglaudoje, beteisis ir ujamas, niekados nematė nė vienos sumautos monetos ir niekas pasaulyje jo nebelaukė, tik tai, kad visiškai susens, sukrioš ir atsiguls po žeme, kai ateis laikas.

Ir jis pradėjo, ko anksčiau niekad nebuvo daręs, iš savo aukštos vietos kelio pakraštyje dairytis į miestą ir slėnį, matuoti žvilgsniu baltus kelius ir ilgesingai lydėti praskrendančius paukščius ir debesis, pravažiuojančius vežimus ir besiartinančius ir nutolstančius praeivius. Vakarais net įsipratino paskaityti, tačiau dažnai nusivylęs ir prislėgtas pakeldavo akis nuo pamokomų kalendorių ir šventų žurnalų istorijų, prisimindavo jaunystės metus, Zolingeną, savo fabriką, kalėjimą, vakarus ankstesnėje „Saulėje“ ir vis galvodavo apie tai, kad jis dabar vienas, beviltiškai vienas.

Virvininkas Heleris piktai šnairavo į jį, bet po kiek laiko pabandė viską grąžinti į senas vėžes. Kartais, radęs fabrikantą besiilsintį palei kelią, nutaisydavo malonų veidą ir šūkteldavo jam:

– Puikus oras, Hiurlinai! Matyt, bus gražus ruduo, kaip manai, ką?

Bet Hiurlinas tik pasižiūrėdavo į jį tingiai, linktelėdavo galvą ir nieko neatsakydavo.

Tikriausiai tarp tų užsispyrėlių vis dėlto vėl būtų užsimezgusi kokia nors gija, nes graužaties ir sielvarto kamuojamas Hiurlinas būtų mielai padavęs ranką pirmam pasitaikiusiam žmogiškam padarui, kad tik atsikratytų baisios vienatvės ir tuštumos. Ir valdytojas, kuriam labai nepatiko toks tylus fabrikanto niurnėjimas, darė viską, ką galėjo, kad vėlei sutaikytų abu savo įnamius.

Tada viens po kito rugsėjo mėnesį gyventi atėjo du naujokai, beje, labai skirtingi žmonės.

Vienas jų buvo Luisas Kelerhalsas, tačiau niekas mieste nežinojo nei jo vardo, nei pavardės, nes Luisas kelios dešimtys metų turėjo Vivato pravardę, kurios kilmė buvo nežinoma. Jis jau daug metų sėdėjo miestui ant sprando ir buvo įtaisytas pas vieną malonų amatininką, kur gerai jautėsi ir gyveno kaip šeimos narys. Bet tas amatininkas numirė, ir įnamis negalėjo tikėtis palikimo, todėl dabar turėjo ateiti į prieglaudą. Jis atėjo nešinas kietai prikimštu drobiniu maišeliu, baisingai mėlynu lietsargiu ir žaliai nudažytu mediniu narveliu, kuriame tupėjo riebus žvirblis, nė kiek nesijaudinęs dėl to, kad dabar turės gyventi kitur. Vivatas atėjo šypsodamasis, gerai nusiteikęs ir atlapa širdimi, paspaudė kiekvienam ranką, niekam nieko nepasakė ir nie-

ko neklausinėjo, visas spindėjo džiaugsmu ir širdies gerumu, kai tiktai į jį kas nors kreipdavosi ar pasižiūrėdavo, ir nebūtų galėjęs, jeigu visi ir taip nebūtų žinoję, kas jis toks, nė penkiolikos minučių nuslėpti, jog yra romus silpnaprotis.

Antrasis pasirodė maždaug po savaitės, buvo ne mažiau linksmas ir geranoriškas, bet ne dėl to, kad jam ne visi namie, o kad buvo ramus, tačiau vėtytas ir mėtytas valiūkas. Jis buvo Štefanas Finkenbeinas ir kilęs iš visame mieste ir jo apylinkėse nuo seno garsios valkatų ir elgetų Finkenbeinų dinastijos, kurios daugelis atšakų gyveno ir buvo įleidusios šaknis Gerberzau mieste. Finkenbeinai beveik visi be išimčių turėjo šviesias ir sumanias galvas, bet nė vienas iš jų nebuvo nieko pasiekęs, nes jų būdą ir būtį neatskiriamai siejo paukščio laisvė ir visiško neturtėlio humoras.

Minėtasis Štefanas dar neturėjo nė šešiasdešimties ir buvo sveikutėlis. Jis atrodė liesokas ir smulkaus sudėjimo, bet buvo atsparus, nuolatos gerai nusiteikęs ir tvirtas, ir niekas negalėjo pasakyti, kaip jam pavyko apmulkinti bendruomenę ir įsitrinti į prieglaudą. Juk mieste buvo vyresnių, vargingesnių ir neturtingesnių žmonių. Jis to siekė nuo pat tos įstaigos įsikūrimo, nes jautėsi gimęs „Saulės broliu" ir norėjo, privalėjo juo tapti. Ir šit jis jau čia, toks pat šypsantis ir malonus kaip gerasis Vivatas, bet su daug lengvesniu bagažu, nes, be to, ką turėjo ant kūno, atsinešė vien tiktai gerai išsilaikiusios formos, bet išblukusią kietą senovišką išeiginę skrybėlę. Kai ją užsidėdavo ir truputį pastūmėdavo į viršų, Štefanas Finkenbeinas atrodydavo klasiškas brolių Štraubingerių tipo valiūkas.

Jis elgėsi kaip apsitrynęs, sąmojingas bendras ir buvo apgyvendintas pas virvininką Helerį, nes Vivatas jau buvo įkištas į Hiurlino kamarą. Viskas jam atrodė gražu ir gera, tiktai nepatiko likimo draugų nekalbumas. Likus valandai iki vakarienės, kai visi keturi sėdėjo lauke, Finkenbeinas staiga prabilo:

– Klausyk, pone fabrikante, ar čia pas jus visąlaik taip liūdna? Jūs tikri surūgėliai.

– Atstok nuo manęs.

– Kas gi tau yra? Ir išvis ko jūs čia visi taip kvailai niūksote? Juk galėtumėte bent burnelę išlenkti, ar ne?

Hiurlinas patenkintas sukluso, jo pavargusios akutės sublizgo, bet paskui beviltiškai papurtė galvą, išvertė savo tuščias kišenes ir nutaisė nelaimingą veidą.

– Ak šit kas, neturi kapitalo? – šūktelėjo Finkenbeinas juokdamasis. – Viešpatie, o aš maniau, kad tokio fabrikanto mašina visuomet prikimšta. Bet šiandien mano įkurtuvės, ir nevalia, kad jos taip sausai praeitų. Eime, vyručiai, Finkenbeinas turi užslėpęs savo kištukėje vieną kitą monetą.

Tada abu surūgėliai tuojau pašoko ant kojų. Prietranką jie paliko sėdėti, visi trys pakniopstomis nukurnėjo į „Žvaigždę“ ir netrukus jau sėdėjo prie sienos, kiekvienas su taurele degtinės priešais nosį. Hiurlinas, jau daug savaičių ir mėnesių nebuvęs jokioje smuklėje, tiesiog nesitvėrė iš džiaugsmo. Jis giliai traukė į save išsiilgtą smuklės kvapą ir gėrė degtinę smulkiais, taupiais, nedrąsiais gurkšneliais. Tarsi pabudęs iš sunkaus sapno, jautėsi vėl grįžęs į gyvenimą ir mėgavosi gerai pažįstama aplinka, kuri viliojo kaip tėviškė. Jis vieną paskui kito traukė iš užmaršties anų laikų

gestus, trankė kumščiu į stalą, spragsėjo pirštais, spjaudė ant grindų ir garsiai trynė seiles koja. Ir jo kalba staiga pasikeitė, mėlynos lūpos beveik taip pat kaip anksčiau, klestėjimo metais, tvirtai tarė senus skambius ir riebius žodžius.

Fabrikantui šitaip vis jaunėjant, Lukas Heleris susimąstęs dirsčiojo į savo taurelę ir manė, jog atėjo metas atsimokėti tam išdidėliui už įžeidimus ir smūgį dubeniu tą naktį. Jis tylėjo ir laukė patogios progos.

Tuo tarpu Hiurlinas anų laikų papratimu gerdamas antrą taurelę ėmė ausimi gaudyti, ką žmonės kalba prie gretimo stalo, linksėti galva, krenkšėti ir dalyvauti pokalbyje atitinkamai išsiviepdamas, o galop ir įsiterpdamas žodeliais „taip taip" arba „taigis taigis". Jis jautėsi visiškai sugrįžęs į gražią praeitį ir, kai pokalbis šalimais pagyvėjo, vis dažniau gręžiojosi ton pusėn, ir netrukus su sena aistra pasinėrė į nuomonių bangas ir mūšą. Pašnekovai iš pradžių nekreipė į tai dėmesio, bet paskui vienas jų, vežikas, staiga užriko:

– Viešpatie, fabrikantas! Na, ko čia kiši savo snapą, senas sukčiau! Malonėk užčiaupti srėbtuvę, jei ne, aš su tavim pasišnekėsiu.

Hiurlinas nusiminęs atsigręžė atgal, bet virvininkas jam kumštelėjo alkūne ir karštai sušnabždėjo:

– Nesileisk, kad tas arklidės pastumdėlis tau užčiauptų burną! Nepasiduok tam drimbai!

Jo žodžiai tuojau pažadino pamirštą fabrikanto savigarbą. Jis piktai trenkė į stalą, dar labiau pasislinko ano stalo pusėn, ėmė žaižaruoti akimis ir storu balsu šaukti:

– Ei, truputį mandagiau, kas čia dabar! Tu, kaip matau, nemoki elgtis viešoje vietoje.

Keli žmonės nusijuokė. Vežėjas darsyk geraširdiškai pagrasino:

– Žiūrėk man, fabrikantėli! Jeigu neužsičiaupsi, bus blogai.

– Nieko man nebus, – oriai ir drąsiai atšovė Hiurlinas, vėl gavęs į šoną alkūne, – aš čia galiu kalbėti kaip ir visi kiti. Va taip!

Vežėjas, vaišinęs stalo kaimynus ir vaidinęs prieš juos poną, atsistojo ir priėjo prie elgetyno gyventojų stalo. Jam buvo nusibodę žodžiuotis su Hiurlinu.

– Eik sau į prieglaudą ir tupėk ten! – užriko jis, nutvėrė išsigandusį Hiurliną už apykaklės, nutempė prie smuklės durų ir išspyrė į lauką. Žmonės juokėsi ir sakė, kad taip tam kliautininkui ir reikia. Tuo tas mažas incidentas baigėsi, ir jie, priesaikaudami ir šaukdami, toliau tęsė savo svarbias šnekas.

Virvininkas džiūgavo. Jis prikalbino Finkenbeiną pastatyti dar vieną taurelę. O kad buvo supratęs, ko vertas tas naujasis įnamis, tai kiek įmanydamas stengėsi jam įsiteikti, ir Finkenbeinas žiūrėjo į tai su šypsena. Jis kadaise buvo atėjęs pas Hiurliną prašyti išmaldos, ir fabrikantas tada jį piktai išvarė. Vis dėlto nepyko ant jo ir nė žodžiu nepritarė Heleriui, kuris dabar dėjo aną į šuns dienas. Jis geriau negu anie buvę laimingesni žmonės suvokė gyvenimą tokį, koks jis yra, ir mėgavosi žmonių keistenybėmis.

– Liaukis, virvininke, – draudė jis. – Hiurlinas, aišku, kvailys, bet toli gražu ne pats didžiausias. Ir aš džiaugiuosi, kad mes tenai susišnekame.

Heleris suprato, kur tas suka, ir tuojau prikando liežuvį. Be to, atėjo metas kilti, tad jie išėjo ir kaip tik parsirado namo vakarienei. Stalas, prie kurio dabar sėdėjo penkiese,

atrodė gan įspūdingai. Gale jo sėdėjo mezgėjas, toliau vienoje pusėje raudonskruostis Vivatas greta lieso, menko ir paniurusio Hiurlino, o jiems priešais – praplikęs, gudrus virvininkas šalia linksmo, šviesių akių Finkenbeino. Tas linksmino savo šnekomis valdytoją, kelissyk pajuokavo su prietranka, kuris patenkintas išsišiepė, o kai stalas buvo nurinktas ir nuplautas, išsitraukė kortas ir pasiūlė sulošti partiją. Mezgėjas buvo bedraudžiąs, bet galop nusileido su sąlyga, kad bus lošiama „iš nieko". Finkenbeinas garsiai nusijuokė:

– Aišku, kad iš nieko, pone Zauberle. Iš ko gi mes galėtume lošti? Aš, tiesa, gimiau milijonierius, bet paskui viską sukišau į Hiurlino akcijas, – prašau nepykti, pone fabrikante!

Taigi jie sėdo prie kortų ir valandėlę smagiai lošė, linksminami Finkenbeino pokštų ir aiškindamiesi dėl virvininko bandymų sukčiauti, atskleistų vis to paties Finkenbeino. Bet virvininkas nesitvėrė savo kailyje ir vis laidė paslaptingas užuominas apie tai, kas buvo atsitikę „Žvaigždėje". Hiurlinas iš pradžių leido tai pro ausis, paskui piktai pamojo ranka. Ir virvininkas piktdžiugiškai nusijuokė, žiūrėdamas į Finkenbeiną. Hiurlinas pakėlė akis, pastebėjo, kad virvininkas džiaugiasi ir mirkčioja, ir staiga suprato, kad jis kaltas dėl to, jog buvo išmestas, ir dabar linksminasi jo sąskaita. To buvo per daug. Jis perkreipė burną, numetė viduryje lošimo ant stalo kortas ir nesileido perkalbamas lošti toliau. Heleris tuojau suprato, kas darosi, supratingai pritilo ir dvigubai stengėsi palaikyti brolišką draugystę su Finkenbeinu.

Taigi tarp senų priešininkų vėl atgijo pirmykštė nesantaika ir Hiurlinas dar labiau niršo dėl to, nes neabejojo, jog

Finkenbeinas žinojo apie tą pokštą ir sukurstė virvininką jį iškrėsti. Finkenbeinas kaip ir anksčiau buvo linksmas ir draugiškas, bet kad Hiurlinas dabar pyko ant jo ir siuto dėl pokštų ir titulų, tokių kaip „komercijos patarėjas", „ponas fon Hiurlinas", tai netrukus „Saulės brolija" suskilo į dvi dalis. Fabrikantas tada greitai priprato prie kambario draugo Vivato ir susidraugavo su juo.

Kartais Finkenbeinas, iš kažkokių slaptų šaltinių vis sukrapštydamas vieną kitą monetą, vėl kviesdavo eiti į smuklę. Bet Hiurlinas, kad ir kaip norėjo, tvirtai laikėsi savo ir niekada nėjo, nors jam ir buvo pikta, kad dėl to Heleriui tik geriau. Užuot ėjęs, jis kiūtojo namie su Vivatu, kuris giedrai šypsodamas arba iš baimės išpūtęs akis klausėsi, kaip jis dejuoja ir barasi arba svaičioja apie tai, ką darytų, jeigu kas nors jam paskolintų tūkstantį markių.

O Lukas Heleris gudriai šliejosi prie Finkenbeino. Tiesa, pačioje pradžioje naująją draugystę jis buvo pastatęs ant kortos. Mat kartą naktį senu papratimu iškratė savo kambario draugo drabužius, rado juose trisdešimt pfenigų ir priglaudė juos. Apvogtasis nemiegojo ir viską matė pro primerktus vokus. Rytą jis pagyrė virvininką už miklumą, pareikalavo atiduoti pinigus ir apsimetė, kad viskas buvo tiktai nekaltas pokštas. Tuo būdu Heleris atsidūrė visiškoje jo valioje ir, būdamas jo draugu, negalėjo jam taip laisvai giedoti savo giesmių, kaip Hiurlinas savo draugui, nes jo kalbos apie moteris Finkenbeinui greitai įgriso.

– Viskas, užteks, virvininke, nusibodo. Tavo muzika vis ta pati, tu neturi kito volelio. O dėl moterų, tai gal tu ir teisus. Bet kas perviršį, tai perviršį. Įsitaisyk atsarginį volelį – ką nors kita giedok, supranti, antraip geriau nė nepradėk.

Fabrikantui negrėsė tokie pareiškimai. Ir tai buvo patogu, tačiau neišėjo į naudą. Kuo kantresnis buvo jo klausytojas, tuo giliau jis knisosi po savo bėdas. Jį dar kelissyk pusvalandžiui užkrėtė nerūpestinga netikėlio Finkenbeino linksmybė, ir jis vėlei ėmė didingai skeryčiotis ir svaidytis riebiais žodeliais kaip savo aukso amžiuje, bet jo rankos pamažu medėjo, ir linksmybė niekad nebuvo tikra. Paskutinėmis saulėtomis rudens dienomis kartais dar pasėdėdavo po vystančiomis obelimis, bet į miestą ir slėnį jau žvelgė ne su pavydu ir ilgesiu, o kaip svetimas, tarsi visa tai jau neberūpėtų ir būtų tolima. Jam ir neberūpėjo, nes jis aiškiai kapituliavo ir nieko iš savęs nebesitikėjo.

Jis stebėtinai greitai taip sukiužo. Tiesa, pražilo ir ėmė prarasti judrumą jau tada, kai sužlugo, blogaisiais metais, kai įprato lankytis „Saulėje". Bet jis dar būtų galėjęs metų metus egzistuoti ir kartais pasiskeryčioti smuklėje arba gatvėje. Prieglauda jam pakirto kelius. Tada džiaugdamasis, kad turės prieglobstį, nepagalvojo, jog pats tuo nusikerta savo tvirčiausią giją. Jis nesugebėjo gyventi be projektų ir galimybės visur šlaistytis ir kelti scenas, o pasidavęs nuovargiui ir badui nusiramino, ir tai buvo jo bankrotas. Dabar jam neliko nieko kito, kaip tiktai baigti savo dienas.

Be to, Hiurlinas buvo per ilgai leidęs laiką smuklėse. Žilagalvis sunkiai atsisako senų įpročių, nors ir žalingų. Vienatvė ir vaidai su Heleriu jį visiškai nutildė, ir jeigu senas pagyrūnas ir rėksnys kada nors užsičiaupia, tai jis jau pusiau kapinėse.

Daug kas dabar graužė ir ėdė tą šiurkštų ir netašytą žmogų, ir pasirodė, kad jis, nepaisant buvusio ankstesnio nejautrumo ir savimylos, buvo labai pažeidžiamas. Valdyto-

jas pirmas suprato, kas jam darosi. Ir pasakė trūkčiodamas pečiais pastoriui, kai tas kartą atėjo jų aplankyti:

– Hiurlino tiesiog gaila. Nuo to laiko, kai jis toks, aš nebeverčiu jo dirbti, bet kas iš to, jį kamuoja kitos bėdos. Jis per daug galvoja ir knaisiojasi savyje, ir jeigu aš nepažinočiau tokių žmonių, sakyčiau, kad jį kamuoja sąžinė ir kad taip jam ir reikia. Bet čia kas kita! Jį kažkas ėda iš vidaus, štai kas yra, ir žmogus tokiame amžiuje to ilgai netveria, pamatysit.

Po to pastorius kelissyk pasėdėjo su fabrikantu jo kambaryje prie žalio Vivato žvirblio narvelio ir pabandė kaip nors praskaidrinti jo mintis, tačiau veltui. Hiurlinas klausėsi ar nesiklausė, linkčiojo arba murmėjo, bet nieko nekalbėjo ir darėsi vis nervingesnis ir keistesnis. Kartais jam patikdavo koks nors Finkenbeino pokštas, tada jis tyliai ir sausai nusijuokdavo, trenkdavo kumščiu į stalą ir pritariamai linkteldavo, o paskui vėl įsiklausydavo į viduje skambančius neaiškius balsus.

Iš pažiūros jis dabar buvo tiktai tylesnis ir verksmingesnis, ir kiekvienas su juo elgėsi kaip ir anksčiau. Tiktai prietranka, jeigu būtų turėjęs proto, būtų supratęs, kas darosi Hiurlinui, kaip jis nyksta ir kaip jam baisu. Amžinai malonus ir taikus Vivatas buvo tapęs fabrikanto pašnekovu ir draugu. Jie kartu kiūtodavo priešais narvą, kaišiodavo riebiam žvirbliui pirštus ir leisdavo juos kapoti snapu, rytais pamažu žiemiškai vėstant orui stovėdavo prie karštos krosnies ir žiūrėdavo viens kitam į akis taip supratingai, lyg būtų kokie du išminčiai. Kartais taip į viens kitą žiūri du viename narve uždaryti miško žvėrys.

O labiausiai Hiurliną kamavo per Helerį „Žvaigždėje" patirtas pažeminimas ir gėda. Patirtas kaip tik prie to stalo, kur jis daug metų sėdėdavo beveik kasdien, kur paliko savo paskutinius helerius, kur buvo laikomas geru svečiu ir pašnekovu. Šeimininkas ir svečiai juokdamiesi žiūrėjo, kaip jis buvo metamas. Jis savo kailiu pajuto, kad tenai jam ne vieta, kad į jį niekas rimtai nežiūri, kad jis užmirštas, išbrauktas ir nebeturi jokių teisių.

Už bet kokį kitą piktą pokštą jis, aišku, būtų pirma proga atkeršijęs Heleriui. Bet šįsyk net nesugebėjo, kaip visada, išsiplūsti, o juk buvo tiek pilnas visokių keiksmų. Ką gi jis galėjo jam pasakyti? Virvininkas buvo visiškai teisus. Jeigu jis būtų buvęs toks kaip anksčiau ir dar šio to vertas, tai jo niekas nebūtų išdrįsęs išnešdinti iš „Žvaigždės". Jo dainelė buvo sudainuota.

Ir dabar žiūrėjo į priekį, į savo siaurą ir tiesų kelią pro nesuskaičiuojamas eiles tuščių dienų vedantį į mirtį. Viskas čia buvo numatyta, pritvirtinta ir užrašyta, suprantamai ir nepermaldaujamai. Čia jau negalėjai suklastoti sąskaitos ar popierėlio, pasiversti akcine bendrove arba, Viešpaties valia, per bankrotą ir kalėjimą vėl sugrįžti aplinkkeliais į gyvenimą. Fabrikantas galėjo prisitaikyti prie daugelio aplinkybių ir išsisukti iš įvairių padėčių, bet prie šių nesugebėjo, ir nežinojo, kaip išsisukti.

Gerasis Finkenbeinas jį nesyk drąsino žodžiu arba plojo geraširdiškai juokdamasis per petį.

– Ei, vyresnysis komercijos patarėjau, nestudijuok tiek daug, tau ir taip užtenka gudrumo, kitados juk apsukai aplink pirštą tiek turtingų ir protingų žmonių, ar ne?

– Nemurmėk, pone milijonieriau, aš nepiktai. Aš noriu, kad tu atbustum, žmogau Dievo, prisimink, kokie šventi žodžiai kabo virš tavo lovos.

Ir jis oriai kaip pastorius išskėtė rankas tarsi laimindamas ir saldžiu balsu pasakė:

– Vaikučiai, mylėkite vienas kitą!

– Arba klausyk, mes dabar įsitaisom taupyklę, ir kai ji bus pilna, nusiperkam iš miesto šią nusmurgusią prieglaudą, iškeliam iškabą ir vėl atidarome senąją „Saulę", paleidžiam suktis senąją mašiną. Kaip manai?

– Jeigu turėtume penkis tūkstančius... – pradėjo skaičiuoti Hiurlinas, bet tada kiti ėmė juoktis; jis nutilo, atsiduso ir vėl pasinėrė į apmąstymus, bukai spoksodamas priešais save.

Jis įsipratino per dienas vaikščioti po kambarį, kartais piktai, kartais lyg ko išsigandęs, kitąsyk tykindamas kaip pasalus žvėris. Dabar jis niekam netrukdė. Vivatas jam dažnai palaikydavo draugiją, prisitaikęs prie jo žingsnio duodavosi po kambarį ir kiek įmanydamas atsakinėdavo į neramius keliauninko žvilgsnius, mostus ir atodūsius, o tas vis bėgo nuo piktos dvasios, kurią nešiojosi savyje. Visą gyvenimą mėgęs apgavikų vaidmenis ir daugiau ar mažiau sėkmingai juos vaidinęs, dabar buvo pasmerktas juokdariškai vaidinti savo paties galą.

Vienas iš kuoktelėjusiojo nikių ir kaprizų buvo kelissyk per dieną lįsti po savo lova, traukti iš tenai senąją skardinę saulę ir aistringai atlikinėti su ja kvailas apeigas: jis čia iškilmingai nešiojo ją priešais save kaip šventą daiktą, čia pasistatydavo priešais ir žiūrėdavo susižavėjusiomis akimis, čia piktai daužė kumščiais, o paskui vėl tuojau rūpes-

tingai supo, glamonėjo ir pagaliau dėjo į vietą. Pradėjęs šiuos savo simbolinius veiksmus, jis prarado paskutinę „Saulės brolių" pagarbą, ir jie ėmė elgtis su juo kaip su visišku kvailiu, lygiai kaip su jo draugu Vivatu. Virvininkas žiūrėjo į jį su neslepiama panieka, erzino ir žemino, kada galėdamas, ir pyko, kad Hiurlinas to beveik nepastebi.

Kartą jis paėmė jo skardinę saulę ir paslėpė kitame kambaryje. Hiurlinas, jos neradęs, paklaidžiojo po namą, paskui vėl ėmė ieškoti senojoje vietoje, tada ėmė grasinti visiems iš eilės namo gyventojams, neišskiriant nė mezgėjo, bejėgiškai piktai kalbėti ir daužyti orą rankomis, ir kai visa tai nepadėjo, atsirado prie stalo, susiėmė rankomis galvą, ėmė gailiai raudoti ir nesiliovė visą valandą. To geraširdžiui Finkenbeinui buvo jau per daug. Jis taip trenkė kumščiu virvininkui, kad tas mirtinai persigando, ir privertė jį grąžinti paslėptą brangenybę.

Fabrikantas, nors jau beveik ir visai pražilęs, būtų galėjęs gyventi dar ne vienerius metus. Tačiau jį apsėdęs noras mirti netrukus išsipildė. Vieną gruodžio naktį senis niekaip negalėjo užmigti. Atsisėdęs lovoje jis atsidavė nykioms mintims, spoksojo į tamsias sienas ir jautėsi vienišesnis negu bet kada. Paskui atsistojo apimtas nuobodulio, baimės ir nevilties, nelabai žinodamas, ką daro, atsirišo kanapines petnešas ir tyliai pasikorė jomis ant durų rankenos. Tokį jį rytą rado Vivatas ir jo išgąstingo riksmo prišauktas valdytojas. Hiurlino veidas buvo truputį pamėlęs, bet šiaip beveik nepasikeitęs.

Išgąsčio ir netikėtumo būta nemažo, tačiau tik trumpam. Vien nevisprotis tyliai inkštė įkišęs nosį į savo kavos puodelį, visi kiti žinojo arba jautė, kad Hiurlino galas buvo sa-

valaikis ir toks, koks turėjo būti, ir kad čia nėra ko nei dejuoti, nei piktintis. Be to, jo niekas ir nemėgo.

Kai Finkenbeinas atėjo į prieglaudą kaip ketvirtas gyventojas, mieste pasigirdo skundų, kad ką tik įsikūrusi prieglauda pernelyg greitai pilnėja. Dabar neliko vieno iš tų, kurių buvo per daug. Ir jeigu teisybė, kad vargšų namų gyventojai paprastai juose tarpsta ir ilgai gyvena, tai taip pat tiesa, kad skylė retai lieka tokia, kokia yra, ji plečiasi, tarsi kas ėstų jos kraštus. Taip buvo ir čia; vos tiktai spėjusi suvešėti driskių kolonija neteko vieno nario, ir tai buvo dar ne viskas.

Iš pradžių, tiesa, atrodė, kad fabrikantas pamirštas ir viskas liko po senovei. Lukas Heleris šakojosi, kiek jam leido Finkenbeinas, nuodijo gyvenimą mezgėjui ir sugebėjo pusę savo jau ir taip menkų pareigų užkrauti ant klusnaus Vivato pečių. Todėl jautėsi puikiai ir niekuo nesiskundė. Dabar jis buvo vyriausias prieglaudoje, jautėsi joje kaip namie ir dar niekad jo gyvenime nebuvo tokios darnos tarp jo aplinkos ir padėties, jos ramybė ir tingulys jam leido išsitiesti, pajusti ir įsivaizduoti, jog yra gerbiama ir gan svarbi visuomenės, miesto ir pasaulio dalis.

Kas kita Finkenbeinas. „Saulės brolio" gyvenimo vaizdas, kurį jo laki vaizduotė buvo sukūrusi ir nutapiusi puikiomis spalvomis, pasirodė esąs visai kitoks, negu čia rado ir pamatė. Iš pažiūros jis, tiesa, liko toks pat senas lengvabūdis ir pokštininkas, džiaugėsi minkšta lova, šilta krosnimi ir sočiu valgiu, ir jam tarsi nieko netrūko. Retkarčiais po savo paslaptingų išvykų į miestą jis parsinešdavo vieną kitą nikelinę monetą degtinei ir tabakui ir negailėjo šių gėrybių virvininkui. Jis mažai kada nuobodžiavo, nes pažinojo

kiekvieną veidą pakalnėje ir ant kalno ir buvo gan mėgstamas, tad galėjo bet kuriuo metu ir su bet kuo paplepėti kiekvienoje pavartėje ir prie kiekvienos parduotuvėlės durų, ant tilto ir tako, šalia krovininių vežimų ir karietų.

Ir vis dėlto jautėsi nekaip. Pirma, Vivatas ir Heleris jo netenkino kaip nuolatiniai draugai, be to, jį kuo toliau, tuo labiau slėgė tvarkingas gyvenimas, būtinybė nustatytu laiku keltis, valgyti, dirbti ir eiti miegoti. Pagaliau, ir tai svarbiausia, toks gyvenimas jam buvo per geras ir patogus. Jis buvo įpratęs tarpais badauti, o tarpais apsiryti, miegoti lininiuose pataluose ar šiauduose, būti aukštinamas ar plūstamas. Jis buvo įpratęs bastytis kur nori, bijoti policijos, turėti nedidelių nuodėmių ir biznelių, ir kiekvieną dieną laukti ko nors kito. Jam čia labai trūko laisvės, skurdo, judėjimo ir nuolatinės įtampos, jis greitai suprato, kad tai, jog įsitaisė prieglaudoje, buvo ne didžiulė sėkmė, o kvaila užmačia su liūdnomis ir nepataisomomis pasekmėmis.

Šiuo atžvilgiu Finkenbeinas beveik nesiskyrė nuo fabrikanto, bet visu kitu buvo jo priešingybė. Mat jis nenukabino galvos kaip anas ir neleido mintims nuolatos suktis tame pačiame tuščiame liūdesio ir nepasitenkinimo lauke, buvo žvalus, stengėsi kiek galima negalvoti apie ateitį ir lengvabūdiškai leido dienas linksmai pokštaudamas. Jis kiek įmanydamas stengėsi įžvelgti gerąsias mezgėjo, kvaišio, virvininko Helerio, riebiojo žvirblio ir visos savo padėties puses. Ir tai buvo į gera ne vien tiktai jam, bet ir visiems namams, kurių kasdieninį gyvenimą truputėlį palaisvino ir palinksmino. Jo jiems tikrai reikėjo, nes pralinksminti ir pagražinti vienodas dienas savomis jėgomis Zauberlė ir virvininkas galėjo tiek pat kiek ir gerasis Vivatas.

Tad dienos ir savaitės slinko gan pakenčiamai. Valdytojas, kiek leido jėgos ir sveikata, dirbo ir rūpinosi namais, virvininkas pavydžiai saugojo savo pigią gerovę, Finkenbeinas stengėsi mažiau matyti ir laikėsi paviršiuje, Vivatas džiaugėsi amžina sielos ramybe ir kasdien darėsi vis malonesnis, geriau valgė ir pilnėjo. Visiška, atrodytų, idilė. Vis dėlto šioje sočioje ramybėje klaidžiojo liesa mirusiojo fabrikanto dvasia. Skylei buvo lemta didėti.

Ir štai vieną vasario trečiadienį Lukas Heleris rytą buvo pasiųstas į malkinę, o kad jis kaip visuomet dirbo tik priešokiais, tai supluko, atsistojo atvėsti tarpduryje ir nuo to gavo kosulį, jam ėmė sopėti galva. Per pietus suvalgė vos pusę tiek, kiek paprastai, po pietų liko prie krosnies ir barėsi, kosėjo ir keikėsi, o vakare atsigulė į lovą jau aštuntą. Kitą rytą buvo pakviestas gydytojas. Tądien per pietus Heleris išvis nieko nevalgė, kiek vėliau jam pakilo karštis, naktį Finkenbeinas ir valdytojas turėjo prie jo pasikeisdami budėti. Rytojaus dieną virvininkas numirė ir miestas vėl atsikratė vienos burnos.

Kovo mėnesį neįprastai anksti užėjo pavasariški orai ir viskas suvešėjo. Dideli kalnai ir pakelių grioveliai sužaliavo ir atjaunėjo, ant kelio staiga pasipylė vištos, antys, amatų mokiniai, orą džiugiai raižė dideli ir maži paukščiai.

Prieglaudai tuštėjant ir tylant Finkenbeino širdžiai darėsi vis anksčiau ir baugiau. Tos dvi mirtys jam atrodė pavojingos, ir jis vis dažniau ėmė save laikyti žmogumi, kuris skęstančiame laive likęs vienas. Dabar jis valandų valandas prie lango uodė orą ir žiūrėjo į pavasarinę šilumą ir mėlį. Visas jo vidus nerimo, o jo jauna likusi širdis, jusdama malonų pavasarį, prisiminė senus laikus.

Vieną dieną jis parsinešė iš miesto ne vien pakelį tabako ir keletą šviežių naujienų, bet ir du naujus dokumentus, suvyniotus senoje nutrintoje vaškuotėje, jie buvo užpildyti gražiu raitytu braižu ir su dviem iškilmingais mėlynais antspaudais, tačiau išduoti ne rotušėje. Nejau toks senas ir drąsus bastūnas ir pramaniūgas galėjo neišmanyti subtilaus ir paslaptingo meno ant švariai užpildytų popierių perkelti bet kokį seną ar naują antspaudą. Ne kiekvienas tai moka ir išmano, ir tam reikia miklių pirštų ir gerų įgūdžių, nuo šviežio kiaušinio nuimti ploną vidinę odelę ir ją lygiai gražiai patiesti, nuimti seną vietos pažymėjimo ir kelionės paso antspaudą drėgna odele ir perkelti jį ant naujų dokumentų.

Ir išaušo diena, kai Štefanas Finkenbeinas tyliai ramiai dingo iš miesto ir jo apylinkių. Kelionėn jis pasiėmė savo aukštą kietą Štraubingerių skrybėlę ir kaip vienintelį atminimą paliko seną vilnonę beretę. Policija ėmėsi nedidelio atsargaus tyrimo. Bet netrukus atėjo girdas, kad kažkas jį matė kaimyniniame miestelyje gyvą ir linksmą viename nakvynės namuose, ir nebuvo jokio reikalo jį grąžinti atgal, griauti jo galimą laimę ir toliau šerti miesto sąskaita, todėl išmintingai atsisakyta tolesnių tyrimų ir leista laisvam paukščiui skristi, kur jam patinka. Po šešių savaičių iš Bavarijos atėjo atvirukas, kuriame jis taip rašė mezgėjui:

„Gerbiamas pone Zauberle, aš esu Bavarijoje. Čia gerokai šalčiau. Žinote ką? Paimkite Vivatą ir jo žvirblį ir rodykite už pinigus. Tada mes galėsime už juos pakeliauti. Ir pakabinsime velionio Hiurlino garbei jo saulę. Jūsų ištikimas Finkenbeinas, laisvo oro direktorius".

Po Helerio mirties ir Finkenbeino dingimo praėjo penkiolika metų, ir Vivatas vis dar riebus ir raudonskruostis tebegyvena buvusioje „Saulėje".

Iš pradžių jis ten buvo vienas. Kiti pretendentai nenorėjo keltis, nes šiurpi fabrikanto mirtis, greitas virvininko pasitraukimas iš gyvenimo ir Finkenbeino pabėgimas buvo davęs pagrindą populiariai gatvės dainelei ir prieglaudą maždaug pusę metų gaubė kruvina šlovė. Tačiau, praėjus tam laikui, vargas ir tinginystė vėl atginė į senąją „Saulę" vieną kitą įnamį, ir Vivatas nuo tada jau niekad nebuvo vienas. Jis matė ateinančius gyventi keistus ir nuobodžius žmones, kartu su jais sėdėjo prie vieno stalo ir lydėjo juos į kapus, ir šiuo metu yra vyriausiasis septynių, be valdytojo, subjektų bendrijos narys. Šiltomis maloniomis dienomis juos dažnai visus galima pamatyti ant kalno keliuko ežios, rūkančius trumpas pypkutes ir saulės nugairintais veidais žvelgiančius į kalno ir slėnio pusėn truputį ūgtelėjusį miestą.

(1904)

MARMURO PJOVYKLA

Buvo puiki vasara su daugeliu savaičių gražių dienų, ėjo dar tiktai birželis, ir ką tik buvo baigtas vežti šienas.

Kai kuriems žmonėms nieko nėra geriau už tokią vasarą, kai net drėgniausiame atvašyne dega meldai ir karštis smelkia iki pat kaulų. Šie žmonės, sulaukę sau mielo meto, sugeria tiek šilumos ir malonumo ir būna tokie patenkinti savo paprastai nelabai veiklia būtimi, kad kiti to net neįsivaizduoja. Tokių žmonių klasei priklausiau ir aš, todėl man tos vasaros pradžioje buvo pasakiškai gera, tiesa, su didelėmis pertraukomis, apie kurias vėliau papasakosiu.

Ėjo galbūt sodriausias mano kada nors matytas birželis, ir būtų jau metas tokiam vėl ateiti. Mažas gėlynas priešais mano pusbrolio namą kaimo gatvėje kvepėjo ir žydėjo kaip padūkęs; tvoros spragas slepiantys jurginai buvo stori, aukšti ir jau sukrovę stambius ir apvalainus pumpurus, pro kurių plyšius veržėsi geltoni, raudoni ir violetiniai žiedlapiai. Geltonžiedė smalka taip plieskė auksu ir taip išdykėliškai ir ilgesingai kvepėjo, tarsi puikiai žinotų, kad jos metas tuoj baigsis, kad ji tuojau nužydės ir turės užleisti vietą tankiai vešančioms rezetoms. Tylūs it susimąstę stovėjo tiesūs balzaminai storais stikliniais stiebais, liekni ir svajingi irisai, linksmai rausvi sulaukėję rožių krūmai. Nebuvo matyti nei pėdos žemės, tarsi visas darželis būtų vientisa, di-

delė marga ir linksma puokštė, virstanti iš siauros vazos, ant kurios kraštų rožėse beveik duso nasturtos, o tarp jų įžūliai ir galingai buvo išsikėtoję pagyrūniškai liepsnojantis turkių pluoštas dideliais gašliais žiedais.

Man tai be galo patiko, o mano pusbrolis ir ūkininkai beveik nekreipė dėmesio. Juos darželiai šiek tiek ima džiuginti, kai pradeda rudenėti ir lysvėse lieka tiktai paskutinės vėlyvosios rožės, šlamučiai ir astrai. Dabar jie kasdien nuo ryto iki vakaro buvo laukuose ir sutemus pavargę sunkiai virto į lovas kaip pargriauti švininiai kareiviai. Ir vis dėlto kiekvieną rudenį ir kiekvieną pavasarį darželiai vėl kruopščiai sukasami ir sutvarkomi, nors jie neduoda jokios naudos ir šeimininkai gražiausiu metu į juos beveik nepasižiūri.

Jau dvi savaitės žemę gaubė įkaitęs mėlynas dangus, rytą giedras ir šypsantis, per pietus nuolatos apgultas žemų, lėtai augančių, susigrūdusių debesų tumulų. Naktimis čia pat ir toli siautė audros, bet kiekvieną rytą pabudęs dar griaudint ausyse matei mėlyną ir saulėtą dangų ir viskas vėl buvo persigėrę šviesos ir kaitros. Tada aš linksmai ir neskubėdamas pradėdavau savo vasarojimo dieną: leisdavausi į trumpas iškylas įkaitusiais ir troškiai žiojėjančiais lauko keliais per šiluma alsuojančius, aukštus, gelstančius javų laukus, kuriuose juokėsi aguonos ir rugiagėlės, vikiai, dirvinės raugės ir vijokliai, ilgai kelias valandas ilsėdavausi aukštoje žolėje miško pakraščiuose, virš galvos mirguliuojant vabalų auksui, dūzgiant bitėms, tyliai gilaus dangaus fone besiilsint šakoms; vakare tingiai ir maloniai žygiuodavau per saulės nutviekstas dulkes ir rausvą dirvų auksą, per orą, pilną brandos ir nuovargio ir ilgesingo karvių baubi-

mo, po to sekdavo ilgos drungnos valandos iki vidurnakčio, leidžiamos po klevu ir liepa vienatvėje arba su kokiu nors pažįstamu prie geltono vyno, ramiai, nerūpestingai šiltą vakarą plepant, kol kur nors pradėdavo griaudėti ir po nerimastingai atūžusių pirmų vėjo šuorų į tirštas dulkes lėtai ir su pasimėgavimu imdavo kristi pirmi lašai, sunkiai, minkštai ir vos girdimai.

– Na ir tinginys gi tu, – sakė mano mielas pusbrolis kraipydamas galvą, – ir kaip šonų nepraguli!

– Jie dar sveiki, – raminau aš jį. Ir džiaugiausi, kad jis toks pavargęs, prakaituotas ir nusiplūkęs. Aš jaučiausi užsitarnavęs tokio poilsio; už mano pečių buvo vienas egzaminas ir ilga eilė sūraus prakaito mėnesių, kai diena dienon verčiau save sunkiai plūktis.

Pusbrolis Kilianas buvo ne iš tų, kad manęs nesuprastų. Jis labai gerbė mano išsimokslinimą, jo akimis, jis mane gaubė kaip šventoji mantija, kurią aš, aišku, nešiojau taip, kad nebūtų matyti skylių.

Aš jaučiausi kaip niekad gerai. Tyliai ir lėtai vaikščiojau po laukus ir pievas, per rugius ir šieną ir aukštas maudas, nejudėdamas gulėjau ir kaip gyvatė pūtavau malonioje šilumoje, ir mėgavausi svilinančiomis tylos valandomis.

O tie vasaros garsai! Garsai, nuo kurių darosi gera ir liūdna ir kurie man taip patinka: begalinis, ligi vidurnakčio trunkantis cikadų čirpimas, kuris tave gali visiškai užvaldyti kaip jūros vaizdas – lėtas vilnijančių varpų šniokštimas – nuolatos tykančio tolimo griaustinio grumėjimas, vakarais uodų būriai ir tolin šaukiantis jaudinantis dalgių žvangėjimas – naktimis atlekiantis šiltas vėjas ir aistringas staigus lietaus šuorų protrūkis.

Ir kaip tomis trumpomis, išdidžiomis savaitėmis viskas karščiau žydi ir kvėpuoja, smarkiau gyvena ir kvepia, aistringiau ir nuoširdžiau liepsnoja! Kaip perdėm sodrus liepų kvapas minkštais tumulais užpildo ištisus slėnius, ir kaip šalia pavargusių bręstančių rugių varpų godžiai gyvena ir giriasi savo grožiu spalvingos dirvų gėlės, ir kaip jos su dvigubu įkarščiu žėri ir nerimauja laukdamos tų akimirkų, kai joms per anksti sušniokš dalgis!

Man buvo dvidešimt ketveri, aš neturėjau priekaištų nei pasauliui, nei sau ir žiūrėjau į gyvenimą kaip į smagų mėgėjišką meną, vertindamas jį daugiausia estetiniu požiūriu. Tiktai meilė mane užklupo, viskas klostėsi visai ne taip, kaip aš norėjau, o pagal tradicines taisykles. Tačiau argi man kas galėjo ką pasakyti! Po tam tikrų abejonių ir svyravimų buvau pasirinkęs gyvenimą teigiančią filosofiją ir, pasimokęs iš daugelio sunkių išgyvenimų, kaip man atrodė, įgijęs ramų ir rimtą požiūrį į daiktus ir reiškinius. Be to, buvau išlaikęs egzaminą, turėjau užtektinai pinigų smulkioms išlaidoms, ir prieš mane buvo du mėnesiai atostogų.

Matyt, kiekvieno gyvenime esama tokių tarpsnių: toli prieš save matai ilgą lygų kelią, jokių kliūčių, jokių debesų danguje, jokių balų. Supiesi sau smagiai viršūnėje ir tariesi vis labiau ir labiau suvokiąs, jog viskas ne laimė ir atsitiktinumas, o dorai ir gerokai į priekį uždirbta ir įgyta, vien todėl, kad esi to vertas. Ir gera tokia išvada džiaugtis, nes ja paremta tiek pasakų princų, tiek mėšlyno žvirblių laimė, kuri, žinia, neilgai trunka.

Iš dviejų atostogų mėnesių buvo praėjusios tiktai kelios dienos. Lengvai ir smagiai kaip linksmas išminčius vaikštinėjau po slėnius su cigaru burnoje, laukų aguona prie skry-

bėlės, svaru vyšnių ir gera knygele kišenėje. Aš varinėjau protingas kalbas su dvarininkais, tai šen, tai ten maloniai šnekinau laukuose dirbančius žmones, kviečiamas ėjau į visas dideles ir mažas šventes, susitikimus ir puotas, krikštynas ir gerti alaus, tarpais pavakare išlenkdavau taurelę su pastoriumi, eidavau su fabrikų savininkais ir vandenų nuomotojais gaudyti upėtakių, judėjau oriai ir lėtai ir džiūgavau viduje, kai koks nors įmitęs, prityręs vyras elgėsi su manimi kaip su sau lygiu ir nelaidė užuominų apie mano žalią jaunystę. Juk iš pažiūros tikrai buvau juokingai jaunas. Jau kiek laiko buvau pastebėjęs, kad esu išsikapstęs iš žaidimų amžiaus ir tapęs vyru; aš valandų valandas tyliai džiaugiausi savo branda ir mėgau posakį, jog gyvenimas yra žirgas, smarkus, tvirtas žirgas, ir su juo reikia elgtis kaip raiteliui, nebijoti, bet ir būti atsargiam.

O žemė rodė man visą savo vasarišką grožį, rugių laukai buvo pradėję gelsti, oras pilnas šieno kvapo, o lapai dar vaiskių ir sodrių spalvų. Vaikai nešė į laukus duoną ir jauną vyną, ūkininkai skubėjo dirbti ir buvo linksmi, vakarais jaunos merginos virtinėmis vaikščiojo gatvėmis, be jokio reikalo staiga nusijuokdavo ir nesitarusios imdavo traukti švelnias liaudies dainas. Iš savo ką tik subrendusio vyro aukštumų aš į tai žiūrėjau supratingai, širdingai linkėjau, kad vaikai, ūkininkai ir merginos būtų linksmi, ir tariausi viską puikiai suvokiąs.

Vėsiame, mišku apaugusiame kas keli šimtai metrų kokį nors malūną sukančio upelio tarpeklyje buvo solidi ir tvarkinga marmuro pjovykla: pašiūrė, pjovykla, užtvanka, kiemas, namas ir sodelis, viskas paprasta, solidu ir malonu akiai, nei sudūlėję, nei pernelyg nauja. Marmuro lui-

tai tenai lėtai ir tvarkingai buvo pjaunami į plokštes ir griežinius, plaunami ir šlifuojami, vyko tykus ir švarus darbas, kurį stebėti kiekvienam turėjo būti tikras malonumas. Savotiška, bet gražu ir įdomu buvo žiūrėti į siaurame ir vingiuotame slėnyje tarp eglių, bukų ir siaurų pievos rėžių esančią pjovyklą, pilną didelių marmuro luitų, baltų, melsvai pilkų ir su įvairiaspalvėmis gyslomis, gatavų įvairaus dydžio plokščių, marmuro atliekų ir smulkių, blizgančių marmuro dulkių. Pirmusyk išeidamas iš tos pjovyklos aš įsidėjau į kišenę mažą, viena puse nupoliruotą balto marmuro gabaliuką; jį aš turėjau ilgai ir laikiau ant savo rašomojo stalo popieriui prispausti.

Tos marmuro šlifavimo dirbtuvės savininkas buvo Lampartas. Iš visų jaunų apylinkės originalų jis buvo pats įdomiausias, anksti likęs našlys ir pasidaręs keistokas iš dalies dėl atsiskyrėliško gyvenimo, iš dalies dėl savotiško verslo, niekuo nesusijusio su apylinke ir jos žmonėmis. Jis buvo laikomas labai pasiturinčiu, tačiau niekas to tikrai nežinojo, nes aplink nebuvo nė vieno žmogaus, kuris bent kiek nusituoktų apie tokią įmonę, jos reikalus ir galimą pelną. Kuo jis buvo kitoks, aš dar negalėjau pasakyti. Bet buvo, ir todėl su ponu Lampartu buvo elgiamasi kitaip negu su visais. Kas pas jį ateidavo, būdavo mielai ir maloniai priimamas, tačiau marmuro pjovėjas nieko nebuvo pats aplankęs. Jeigu ateidavo – itin retai – į kokią nors kaimo šventę arba į medžioklę, arba į kokią komisiją, su juo būdavo labai mandagiai elgiamasi, bet ieškoma tinkamų žodžių, kaip pasisveikinti, nes jis atrodė labai ramus ir kiekvienam taip abejingai rimtai žvelgė į veidą, lyg būtų atsiskyrėlis, ką tik išėjęs iš miško ir netrukus vėl į jį grįšiąs.

Jei kas klausdavo, kaip sekasi, atsakydavo: „Ačiū, po truputį", bet pats to paties nepaklausdavo. Jei teiraudavosi, ar nepakenkė paskutinis potvynis ar sausra, atsakydavo: „Ačiū, nelabai", – bet nepridurdavo: „ O jums?"

Sprendžiant iš išorės, atrodė kaip žmogus, turėjęs daug rūpesčių ir galbūt dar turįs, bet nemėgstąs apie juos kam nors pasakoti.

Tą vasarą aš įpratau labai dažnai vaikščioti pas jį. Kartais tiktai eidamas pro šalį užsukdavau valandėlę į kiemą ir vėsią tamsią šlifavimo dirbtuvę, kur žvilgančios plieninės juostos į taktą leidosi žemyn ir kilo į viršų, smėlis girgždėjo ir byrėjo, tylūs vyrai stovėjo prie darbo, o po lentinėmis grindimis teškėjo vanduo. Aš nužvelgdavau pjovyklos ratus ir diržus, atsisėsdavau ant akmens luito, ritinėdavau padais šen ir ten medinę trinką ir girgždindavau ja marmuro smiltis ir nuolaužas, klausydavausi vandens, užsidegdavau cigarą, valandėlę pasimėgaudavau tyla ir vėsa ir vėl išeidavau. Šeimininko beveik niekad nesutikdavau. Kai norėdavau jį pamatyti, o norėdavau labai dažnai, užeidavau į visuomet mieguistai tylų namą, pabrūžindavau koridoriuje kojas ir pakosčiodavau, kol nulipdavo arba ponas Lampartas, arba jo duktė, atidarydavo duris į šviesią svetainę ir pastatydavo man kėdę ir taurę vyno.

Aš sėdėdavau tenai prie sunkaus stalo, siurbčiodavau vyną, sukinėdavau savo pirštus, ir visuomet užtrukdavo, kol prasidėdavo pokalbis, nes nei šeimininkas, nei duktė, abu kartu jie būdavo labai retai, niekad nepadarydavo pradžios, o man atrodė, kad su tais žmonėmis tame name nebus tinkama jokia tema. Po gero pusvalandžio, pokalbiui jau įsibėgėjus, vynas mano taurėje, nors ir kaip jį taupyda-

vau, jau būdavo pasibaigęs. Antros niekad nepasiūlydavo, prašyti nenorėdavau, sėdėti prie tuščios taurės būdavo nei šis, nei tas, todėl atsistodavau, paduodavau ranką ir užsivoždavau skrybėlę.

O dėl dukters, tai iš pradžių man nekrito į akį, kad ji keistai panaši į tėvą. Ji buvo tokia pat aukštoka, tiesi ir tamsiaplaukė kaip jis, juodomis blausiomis akimis, su jo tiesia, paprasta griežtos formos nosimi, jo ramia, gražia burna. Ir eisena buvo jo, kiek moters eisena gali būti panaši į vyro eiseną, ir toks pat geras ir rimtas balsas. Ranką paduodavo taip pat kaip tėvas, palaukdavo lygiai kaip jis, ką tu pasakysi, lygiai taip pat rimtai, trumpai ir truputį nustebusi atsakydavo į iš mandagumo užduodamus klausimus.

Ji pasižymėjo Vokietijos pakraščių grožiu, kuriam būdinga tolygi išorės jėga ir galia, būtinai aukštas ūgis ir rusva veido spalva. Iš pradžių aš žiūrėjau į ją kaip į gražų paveikslą, bet paskui tos gražios merginos pasitikėjimas savimi ir branda ėmė mane vis labiau ir labiau traukti. Taip prasidėjo mano meilė, kuri netrukus virto tokia aistra, kokios iki tol dar niekad nebuvau patyręs. Ji greitai būtų prasiveržusi, jeigu ne santūrus merginos būdas ir rami vėsi namo atmosfera, tučtuojau apimdavusi, kai tenai būdavau, ir nuramindavusi lyg lengvas paralyžius.

Kai sėdėdavau priešais ją arba jos tėvą, visas mano liepsningas įkarštis tuojau virsdavo nedrąsia kruopščiai slepiama ugnele. Kambarys taip pat nebuvo panašus į sceną, kur jaunas įsimylėjęs riteris gali pulti ant kelių, tai buvo greičiau nuosaikumo ir nuolankumo šventovė, kur viešpatauja ramios jėgos ir rimtai priimamas ir pakenčiamas rimtas gyvenimas. Vis dėlto už ramaus jos fasado jutau tramdo-

mą aistrą ir jaudrumą, kuris kartais prasiverždavo, bet ir tada tik skubriu mostu ar staiga sušilusiu žvilgsniu, kai pokalbis ją uždegdavo.

Aš dažnai galvodavau apie tai, koks tikrasis tos gražios ir griežtos merginos būdas. Ji galėjo būti aistringa arba melancholiška, arba iš tiesų abejinga. Vis dėlto tai, ką matei, nebuvo tikroji ji. Jai, rodos, tokiai laisvai ir savarankiškai, neribotą galią turėjo tėvas, ir aš jaučiau, kad jos tikroji vidinė prigimtis ne be prievartos, nors ir su meile, buvo nuo mažens pajungta tėvo valiai ir įsprausta į kitas formas. Kai matydavau juos kartu, tai, tiesa, pasitaikydavo labai retai, man atrodydavo, kad galbūt nenorom jaučiu tironišką jo įtaką, ir neaiškiai dingojosi, jog kada nors jie turi nuožmiai ir žūtbūtinai susigrumti. O kai pagalvodavau, kad tai galbūt kada nors gali įvykti dėl manęs, širdis imdavo daužytis, ir aš negalėdavau užgniaužti švelnaus šiurpulio.

Mano draugystė su ponu Lampartu nejudėjo iš vietos, užtat puikiai sekėsi bendrauti su Gustavu Bekeriu, Ripacho dvaro valdytoju. Mes neseniai, po daug valandų trukusių šnekų, net buvom išgėrę bruderšaftą, ir aš tuo gan smarkiai didžiavausi, nors mano pusbrolis tam visai nepritarė. Bekeris buvo mokytas žmogus, maždaug trisdešimt dvejų metų amžiaus, prityręs, gudrus tipas. Manęs nežeidė tai, kad ir mano gražių vyriškų kalbų kartais klausydavosi su pašaipa, nes buvau matęs, jog jis taip pat šypso ir bendraudamas su kitais, daug vyresniais ir garbingesniais žmonėmis. Jis galėjo sau tai leisti, nes buvo ne vien nepriklausomas valdytojas ir galbūt būsimas tose apylinkėse didžiausio ūkio pirkėjas, bet ir pranašesnis už daugumą aplinkinių protu. Visi pripažino, jog jis velniškai gudrus

bernas, tačiau pernelyg nemėgo. Aš įsivaizdavau, kad jis jaučia, jog žmonės jo vengia, ir dėl to tiek daug laiko skiria man.

Tačiau jis dažnai varydavo mane į neviltį, be žodžių, vien tiktai šiurpia išraiškinga šypsena priversdamas mane abejoti savo paties kalbomis apie gyvenimą ir žmones ir kartais tiesiai pareikšdamas, jog bet kokia visuotinė išmintis yra juokinga.

Vieną vakarą aš sėdėjau su Gustavu Bekeriu „Erelio" sode prie alaus bokalo. Mes buvome užsiėmę kraštinį staliuką, kur mums niekas netrukdė. Buvo sausas, karštas vakaras, kai visur pilna auksinių dulkių, liepų kvapas beveik svaigina, o aplink nei temsta, nei šviesėja.

– Klausyk, tu juk pažįsti tą marmuro pjovyklos savininką? – paklausiau aš.

Jis linktelėjo, neatitraukdamas akių nuo kemšamos pypkės.

– Tai pasakyk, kas jis per žmogus?

Bekeris nusijuokė ir įsikišo pypkės dėklą į liemenės kišenę.

– Jis gan protingas, – pasakė paskui. – Todėl visuomet laiko liežuvį už dantų. O kodėl tu klausi?

– Taip sau, tiesiog dingtelėjo. Jis atrodo kažkuo ypatingas.

– Protingi žmonės visi tokie; jų ne tiek daug.

– Ir viskas? Tu apie jį daugiau nieko nežinai.

– Jis turi gražią panelę.

– Taip. Bet aš ne apie tai. O kodėl jis nebūna tarp žmonių?

– O ko jam tenai būti?

– Na, vis tiek. Sakau, gal yra ką nors tokio patyręs, ar panašiai.

– Ak, ką nors romantiška? Tyli vieta slėnyje? Marmuras? Tylus atsiskyrėlis? Žlugusi gyvenimo laimė? Deja, nieko tokio nėra. Jis yra puikus verslininkas.

– Tu tai žinai?

– Jis velnio neštas ir pamestas. Moka daryti pinigą.

Bekeris pakilo eiti. Girdi, dar reikia kai ką nuveikti. Jis sumokėjo už alų ir nuėjo tiesiai per nupjautą pievą ir, jam dingus už artimiausios kalvelės, virš jos dar valandėlę driekėsi ilgas pypkės dūmų ruožas, nes Bekeris ėjo priešais vėją. Tvarte ėmė tęsiamai sočiai mūkti karvės, kaimo gatvėje pasirodė pirmi dienos darbus baigę žmonės, ir kai aš apsidairiau, kalnai buvo jau melsvai juodi, dangus nebe raudonas, o žalsvai mėlynas, ir atrodė, jog tuoj tuoj turi patekėti pirma žvaigždė.

Tas trumpas pokalbis su dvaro valdytoju truputį pakirto mano mąstytojišką garbę, o kad vakaras buvo toks gražus ir mano savimonėje atsirado skylė, mane staiga užgriuvo meilė marmuro pjovėjo dukrai ir davė pajusti, jog su aistromis žaisti negalima. Aš išgėriau dar kelis mažus bokalus ir, kai pagaliau patekėjo žvaigždės ir iš gatvės atsklido jaudinanti liaudies daina, savo išmintį ir skrybėlę palikau ant užeigos suolo, lėtai išėjau į laukus ir daviau valią ašaroms.

Bet per jas mačiau vasaros nakties apgaubtą žemę, veržliai tolin bėgantys suarti laukai ties horizontu virto didele ir švelnia į dangų kylančia banga. Šone alsuodamas snaudė tolin nusidriekęs miškas. Dangus, miškas ir kaimas kartu su daugybe pievos kvapų ir tarpais dar girdimu žiogų griežimu susiliejo į daiktą, drungnai supo mane ir skambėjo kaip graži, džiugesį ir liūdesį žadinanti melodija. Tik-

tai žvaigždės skaisčiai ir ramiai švietė aptemusiose aukštybėse. Man pabudo nedrąsus, bet nenumaldomas geismas, ilgesys; aš nežinojau, ar tai buvo veržimasis į naujus, nežinomus džiaugsmus ir skausmus, ar noras sugrįžti į vaikystę, atsiremti į tėvų sodo tvorą, vėl išgirsti mirusių tėvų balsus ir mūsų nebegyvo šuns lojimą ir išsiverkti.

Aš nejučia atsidūriau miške, broviausi per plonas šakas į tvankią tamsą, kol staiga priešais pasidarė erdvu ir šviesu, ir aš ilgai stovėjau tarp aukštų eglių virš siauro upelio slėnio, o man po kojomis plytėjo Lamparto ūkis su blyškiomis marmuro krūvomis ir dusliai šniokščiančia užtvanka. Kol pagaliau susigėdau ir per laukus patraukiau namo.

Kitą dieną Gustavas Bekeris jau žinojo mano paslaptį.

– Neišsisukinėk, – pasakė jis, – tu tiesiog iki ausų įsimylėjęs Lampartyčią. Nedidelė bėda. Tu tokio amžiaus, kad tai tikrai ne paskutinis kartas.

Mano išdidumas vėl sukilo.

– Ne, mano mielas, – atsakiau jam, – tu manęs neįvertini. Iš tokių vaikiškų meilių aš jau išaugęs. Aš viską gerai apgalvojau ir supratau, kad geresnės poros sau nerasiu.

– Tu nori vesti? – nusijuokė Bekeris. – Vyruti, tu tiesiog žavus.

Tada aš jau rimtai supykau, bet ne pabėgau, o ėmiau plačiai dėstyti valdytojui savo mintis ir planus.

– Tu pamiršti svarbiausią dalyką, – pasakė jis tada rimtai ir pabrėždamas. – Lampartai ne tavo nosiai, tai sunkaus kalibro žmonės. Įsimylėti gali ką nori, bet vesti galima tik tą, su kuriuo paskui galėsi susitvarkyti ir žengti į koją neatsilikdamas.

Kadangi aš vaipiausi ir norėjau jam griežtai atsikirsti, jis vėl nusijuokė ir pasakė:

– Na ir kapanokis sau, sūnau, į sveikatą, sėkmės!

Nuo tada aš dažnai su juo apie tai kalbėjau. Kadangi jis retai galėjo atsitraukti nuo vasaros darbų, visos tos mūsų šnekos vykdavo einant į lauką, tvarte ar daržinėje. Ir kuo daugiau kalbėjau, tuo aiškiau ir konkrečiau viskas atrodė.

Tiktai būdamas marmuro pjovykloje jausdavausi prislėgtas ir vėl matydavau, kaip toli man iki tikslo. Mergina visąlaik buvo vienodai maloni ir tyli, ir šiek tiek vyriška, tai man patiko ir truputį gąsdino. Kartais man atrodydavo, kad jai malonu mane matyti ir kad aš jai patinku, ji tarpais žiūrėdavo į mane tokiomis atsidavusiomis ir tiriančiomis akimis, kaip į kažką džiugaus. Ji taip pat gan rimtai vertino mano protingas kalbas, bet, atrodo, buvo visiškai priešingos nuomonės.

Kartą ji pasakė:

– Moterims, arba bent jau man, gyvenimas juk atrodo visai kitoks. Mes turime viską daryti ir taikstytis su tuo, ko nori vyras. Mes nesame tokios laisvos...

Aš pasakiau, kad kiekvieno likimas jo rankose ir kad turi tvarkytis gyvenimą taip, tarsi tai būtų tavo kūrinys ir priklausytų tau.

– Vyras galbūt taip ir gali, – pasakė ji. – Aš to nežinau. Bet mums kas kita. Ir mes galime vienaip ar kitaip pakreipti savo gyvenimą, bet daugiau protingai taikydamosi prie to, kas naudinga, o ne savarankiškai ką nors nuspręsdamos.

Ir kai aš darsyk paprieštaravau ir išdrožiau trumpą gražią kalbelę, ji sušvelnėjo ir beveik karštai pasakė:

– Manykit kaip tinkamas ir nesistenkite manęs perkalbėti! Imti iš gyvenimo gražiausia, kai gali rinktis, joks menas. Bet kas jau čia gali rinktis? Jeigu jūs šiandien arba ry-

toj atsidursite po vežimo ratais ir neteksite kojų arba rankų, ką tada darysite su savo oro pilimis? Tuomet džiaugsitės, kad sugebėjote susitaikyti su tuo, kas jums skirta. Tačiau siekite laimės, aš jums to iš visos širdies linkiu, siekite!

Ji niekados nebuvo taip įsiaudrinusi. Paskui nutilo, keistai šyptelėjo ir nesulaikė manęs, kai atsistojau. Tie jos žodžiai mane nuo tol dažnai jaudino ir iškildavo atmintyje paprastai visiškai netinkamu laiku. Aš norėjau pakalbėti ta tema su savo draugu iš Ripacho dvaro; bet kai pamatydavau šaltas Bekerio akis ir pašaipiai sučiauptas lūpas, tas noras visuomet praeidavo. Ir išvis ilgainiui viskas susiklostė taip, kad kuo intymesni ir keistesni darėsi mano pokalbiai su panele Lampart, tuo mažiau aš kalbėjau apie ją su valdytoju. Be to, atrodė, kad jo tai niekad per daug nedomino. Daugių daugiausia tarpais paklausdavo, ar aš vis dar uoliai tebelakstau į marmuro pjovyklą, paerzindavo truputį ir liaudavosi, kaip buvo pratęs.

Kartą labai nustebau sutikęs jį Lamparto vienkiemyje. Man įėjus, jis sėdėjo su šeimininku svetainėje, kaip visada, prie vyno taurės. Kai ji ištuštėjo, aš su pasitenkinimu pastebėjau, kad ir jam nebuvo pasiūlyta daugiau. Jis netrukus susiruošė eiti, ir kad Lampartas atrodė užsiėmęs, o dukters nebuvo, tai išėjau ir aš.

– Kas gi tave čionai atvedė? – paklausiau, kai mes jau drožėme keliu. – Kaip matau, tu gan neblogai pažįsti Lampartą.

– Aha.

– Turi su juo kokių nors reikalų?

– Taip, piniginių. O panelės nebuvo, ką? Todėl taip trumpai šįsyk užtrukai.

– Liaukis.

Aš jau buvau su ja visai artimai susidraugavęs, tačiau niekados neparodžiau, kad vis labiau ir labiau ją myliu. Dabar ji, priešingai mano lūkesčiams, staiga virto visiškai kita būtybe ir kol kas vėlei atėmė visas mano viltis. Nepasakysi, kad buvo drovi, bet, rodės, stengėsi būti kaip anksčiau santūri, mūsų pokalbius kreipti į nesvarbius ir bendrus dalykus ir toliau neplėtoti mudviejų nuoširdaus bendravimo.

Aš sukau galvą, blaškiausi po mišką, kamuojamas galybės kvailiausių spėlionių, ir dėl to pats vis nedrąsiau elgiausi su ja, vis labiau nerimavau ir abejojau, ir tai vertė juokais visą mano meilės filosofiją. Tuo tarpu praėjo daugiau kaip pusė mano atostogų, ir aš ėmiau skaičiuoti dienas, su ilgesiu ir neviltimi palydėdamas kiekvieną praleistą be naudos, tarsi ji būtų be galo svarbi ir nesugrąžinama.

Bet atėjo diena, kai su palengvėjimu atsidūsėjau ir beveik išsigandęs tariausi viską laimėjęs ir akimirką stovėjau priešais atvirus laimės vartus. Eidamas pro pjovyklą pamačiau sodelyje Heleną, stovinčią tarp aukštų jurginų. Aš įėjau pro vartelius, pasisveikinau ir padėjau jai pririšti prie kuoliuko išgulusį krūmą. Užtrukau tenai daugiausia penkiolika minučių. Aš užklupau ją iš netyčių, ji atrodė daug labiau sumišusi ir drovesnė negu visada, ir tas jos drovumas turėjo kažko, ką aš tariausi galįs skaityti kaip aiškų raštą. Ji mane myli, jaučiau vis labiau ir labiau, ir staiga pasijutau tvirtas ir linksmas, žvelgiau į aukštą, augalotą merginą švelniai ir beveik su užuojauta, norėjau, kad ji nesijustų nesmagiai, dėjausi, kad nieko nematau, atrodžiau pats sau herojus, kai netrukus padaviau jai ranką ir nuėjau neatsi-

gręždamas. Ji myli mane, jutau visu kuo, ir rytoj viskas bus gerai.

Vėl išaušo puiki diena. Per savo rūpesčius ir jaudulius buvau beveik pamiršęs, koks puikus aplinkui metas, ir klaidžiojau nieko nematančiomis akimis. Dabar miške vėl ribėjo saulė, upelis vėl buvo juodas, rudas ir sidabrinis, toliai šviesūs ir švelnūs, laukų keliukuose raudonai ir mėlynai kvatojosi moterų sijonai. Aš jaučiau tokią palaimą, kad nenorėjau pabaidyti nė vieno drugelio. Priėjęs viršutinį miško pakraštį, suplukęs nuo kopimo į kalną atsiguliau ant žemės ir apžvelgiau didžiulį tolį iki pat aptakių kalnų pakopų palei horizontą, leidausi kepinamas vidudienio saulės ir nuoširdžiai jaučiausi patenkintas gražiu pasauliu, savimi ir visu kuo.

Gerai, kad tą dieną prisimėgavau ligi soties, prisisvajojau ir prisidainavau. Vakare „Erelio" smuklėje netgi išgėriau taurę geriausio raudonojo vyno.

Kai kitądien atėjau į pjovyklą, viską tenai radau senoje vėsioje būsenoje. Išvydus svetainę, baldus ir ramią rimtą Heleną mano tikrumo ir pergalingos drąsos neliko nė kvapo, aš pasėdėjau tenai kaip vargšas praeivis ant laiptų. Ir išėjau kaip perlietas šuo, baisingai išblaivėjęs. Ir nieko neatsitiko. Helena buvo netgi itin maloni. Bet vakarykščio jausmo nepajutau nė kvapo.

Nuo tos dienos visa ta istorija man ėmė darytis perdėm rimta. Aš buvau gavęs pajusti, kas gali būti laimė.

Dabar ilgesys mane kankino kaip baisus alkis, ėmiau nemiegoti ir praradau sielos ramybę. Pasaulis aplink mane prasmego, ir aš likau vienas, atskirtas vienatvės ir tylos sienos, ir negirdėjau nieko, tik garsius savo aistros

šauksmus. Man rodėsi, kad ta didelė, graži, rimta mergina prieina prie manęs ir priglunda prie krūtinės; aš verkdamas ir keikdamasis graibiau rankomis tuštumą ir dieną naktį slankiojau apie marmuro pjovyklą, beveik nedrįsdamas joje rodytis.

Nieko negelbėjo valdytojo Bekerio man sakomi ilgi nihilistiniai pamokslai, kurių klausiausi neprieštaraudamas. Nepadėjo ir tai, kad valandų valandas per patį karštį vaikščiojau po laukus ar gulėjau lediniame miško upelių vandenyje, kol imdavo kalenti dantys. Ir tai, kad įsivėliau kaime į peštynes ir likau visas guzuotas.

O laikas bėgo kaip vanduo. Liko dvi savaitės atostogų! Dvylika dienų! Dešimt! Per tą laiką dusyk buvau pjovykloje. Vienąsyk radau tiktai tėvą, nuėjau su juo prie pjūklo ir bukai žiūrėjau, kaip dedamas naujas blokas. Ponas Lampartas nuėjo į sandėlį kažko pasižiūrėti, ir jam kiek užtrukus aš pabėgau, pasiryžęs daugiau nebesugrįžti.

Tačiau po dviejų dienų vėl buvau tenai. Helena mane priėmė kaip visada, ir aš negalėjau nuo jos nuleisti akių. Apimtas neramios ir nepastovios nuotaikos kvailai žarsčiau visokius nevykusius pokštus, posakius ir anekdotus, kurie ją aiškiai pykino.

– Kodėl jūs šiandien toks? – paklausė ji pagaliau ir pažvelgė į mane taip gražiai ir atvirai, kad mano širdis ėmė neramiai daužytis.

– Koks? – paklausiau aš, ir velnias mane dar pakurstė nusijuokti.

Tas kvailas juokas jai nepatiko, ji trūktelėjo pečiais ir aiškiai nuliūdo. Akimirką man pasirodė, kad aš jai patinku, kad ji nori man padėti ir dėl to liūdi. Aš sutrikęs patylėjau,

paskui velnias vėl ėmė kurstyti, mane apėmė ankstesnė kvaila nuotaika, ir vėl ėmiau kvailai plepėti. Kiekvienas žodis žeidė mane patį ir turėjo pykinti merginą. Aš buvau jaunas ir toks paikas, kad mėgavausi savo skausmu ir absurdišku kvailumu kaip kokiu spektakliu, iš vaikiško užsispyrimo tyčia didinau prarają tarp jos ir savęs, užuot nusikandęs liežuvį ar atvirai paprašęs Helenos man atleisti.

Paskui aš skubėdamas ryti paspringau vynu, ėmiau kosėti ir išėjau iš svetainės ir namų jausdamasis labiau negu bet kada prislėgtas.

Ir šit man liko tiktai aštuonios dienos atostogų.

Vasara buvo tokia graži, viskas prasidėjo taip viltingai ir linksmai. Dabar mano džiaugsmo nebuvo likę nė kvapo – ką man veikti tas aštuonias dienas? Aš nusprendžiau išvykti jau rytoj.

Bet pirma dar turėjau nueiti į jos namus. Turėjau darsyk nueiti, pamatyti jos gaivalingą kilnų grožį ir pasakyti jai: „Aš tave myliu, kodėl tu su manimi žaidei?“

Pirma aplankiau Gustavą Bekerį Ripacho dvare, mat jau senokai nebuvau tenai užsukęs. Jis stovėjo savo dideliame tuščiame kambaryje prie juokingai siauro pulto ir rašė laiškus.

– Atėjau su tavimi atsisveikinti, – pasakiau, – galbūt jau rytoj išvažiuosiu. Žinai, man reikia vėl imtis darbo.

Valdytojas, mano nuostabai, nepradėjo pokštauti. Jis plekštelėjo man per petį, beveik užjausdamas šyptelėjo ir pasakė:

– Taip, taip. Na tai keliauk, vaikine, su Dievu!

Ir kai aš jau buvau tarpduryje, vėl įsitraukė mane į kambarį ir tarė:

– Klausyk, man tavęs gaila. Bet iš anksto žinojau, kad tau su ja nieko neišeis. Tu iššvaistei savo išmintį, o dabar laikykis, kad neiškristum iš balno, nors ir ūžia galva!

Tai buvo priešpiet.

Po pietų aš sėdėjau samanose ant skardžio virš tarpeklio, žiūrėjau į upelį, pjovyklą ir Lampartų namą. Aš neskubėjau atsisveikinti, leidau sau pasvajoti ir pagalvoti apie tai, ką man buvo sakęs Bekeris. Skaudama širdimi žiūrėjau į tarpeklį ir kelis stogus apačioje, blizgantį upelį ir baltą, nuo lengvo vėjelio dulkantį kelią; galvojau apie tai, kad dabar jau ilgai čionai nebesugrįšiu, o šis upelis, pjovykla ir žmonės bus kaip buvę. Galbūt Helena kada nors išsivaduos iš nusiminimo ir susitaikymo su likimu ir panorės patirti didesnę laimę ir aistrą ir pasisotins ja? Galbūt, ką gali žinoti, ir mano paties kelias kada nors išsirangys iš klaidžių tarpeklių ir slėnių ir nuves į vaiskią, plačią ramybės šalį? Ką gali žinoti?

Aš netikėjau tuo. Buvau pirmusyk atsidūręs tikros aistros naguose ir neturėjau pakankamai tvirtumo ir kilnios galios jai įveikti.

Pagalvojau, kad galbūt geriau būtų išvykti neatsisveikinus su Helena. Tai buvo, žinoma, geriausia išeitis. Aš linktelėjau jos namui ir sodui, nusprendžiau jos daugiau niekada nebepamatyti ir atsisveikindamas gulėjau viršuje iki vakaro.

Užsisvajojęs nuėjau šalin, leidausi per mišką žemyn, dažnai klupinėdamas stačiame šlaite, ir smarkiai išsigandęs atsitokėjau tik tada, kai man po kojomis sugirgždėjo kiemo marmuro skeveldros ir apsižiūrėjau bestovįs priešais duris, kurių norėjau niekada nebematyti ir nebeliesti. Bet dabar buvo jau vėlu.

Nežinodamas kaip įėjau vidun, pasijutau besėdįs prieblandoje prie stalo, o priešais mane nugara į langą sėdėjo Helena, tylėjo ir žiūrėjo į trobos vidų. Man atrodė, kad jau seniai ten sėdžiu, kiūtau ir tyliu gal kelios valandos. Ir atsitokėjęs staiga suvokiau, jog tai paskutinis kartas.

– Taip, – tariau aš, – aš atsisveikinu. Mano atostogos baigėsi.

– Ak?

Ir vėl tyla. Buvo girdėti, kaip pašiūrėje triūsia darbininkai, keliu pro šalį lėtai dardėjo vežimas, ir aš klausiausi, kol jis užsuko už kampo ir nutilo. Būčiau dar ilgai ilgai jo klausęsis. Bet pašokau nuo kėdės ir jau norėjau išeiti.

Aš žengiau prie lango. Ji taip pat atsistojo ir pasižiūrėjo į mane. Jos akys buvo rimtos ir ilgai žvelgė į mane.

– Jau nebeprisimenate, – paklausiau aš, – kas buvo andai sode?

– Prisimenu.

– Helena, tuomet man pasirodė, kad jūs mane mylite. O dabar jau eisiu.

Ji suėmė mano atkištą ranką ir prisitraukė mane prie lango.

– Leiskite darsyk į jus pasižiūrėti, – pasakė ji ir pakėlė kaire ranka mano veidą į viršų. Tada jos akys priartėjo prie maniškių, žvelgdamos keistai tvirtai ir tarsi suakmenėjusios. Jos veidas buvo taip arti, jog aš nesumaniau nieko kito, kaip tiktai priglusti prie jos lūpų. Tada ji užsimerkė ir atsakė į mano bučinį, o aš apglėbiau ją, tvirtai priglaudžiau prie savęs ir pasakiau:

– Brangioji, kodėl tik šiandien?

– Nekalbėk! – užgynė ji. – Dabar eik ir sugrįžk po valandos. Aš turiu susitvarkyti su darbininkais. Šiandien nėra tėvo.

Aš išėjau ir patraukiau akiplotu žemyn į slėnį, nepažįstamomis vietomis, tarp akinamai šviesių debesų darinių, lyg sapne kartais girdėdamas, kaip šniokščia upelis, ir galvodamas vien apie tolimus, nereikšmingus dalykus – apie smulkius juokingus arba graudžius savo jaunystės nuotykius ir panašias istorijas, kurios tarsi nusileisdavo iš debesų neryškiomis apybraižomis ir vėl išnykdavo, man gerai neįsižiūrėjus.

Eidamas aš dar dainavau, tačiau ne ką nors ypatinga, o paprasčiausią gatvės dainelę. Taip klaidžiojau po nepažįstamas erdves, kol mane maloniai užliejo keista, saldi šiluma ir mintyse iškilo aukšta, tvirta Helenos figūra. Tada aš atsitokėjau, susivokiau nuklydęs toli į slėnį ir kad jau temsta, ir greitai, džiugiai leidausi atgalios.

Ji jau laukė, įsileido mane pro namo ir svetainės duris, tada mudu susėdome ant stalo krašto, laikėmės už sunertų rankų ir netarėme nė žodžio. Buvo drungnai šilta ir tamsu, vienas langas atdaras, jo aukštyje virš miško ant kalno spingsėjo siauras blyškaus dangaus ruožas, juodai perpjautas smailių eglių viršūnių. Mes žaidėme viens kito pirštais, ir sulig kiekvienu švelniu paspaudimu mano nugara perbėgdavo laimės šiurpulys.

– Helena!

– Taip?

– Ak tu!

Ir mūsų pirštai glostėsi, kol pagaliau susipynę nurimo. Aš žiūrėjau į blyškų dangaus ruožą ir po kiek laiko atsigrę-

žęs pamačiau, kad ir ji ten pat žiūri, ir tamsoje įžvelgiau silpną vakaro šviesos atšvaitą jos akyse ir dviejose didelėse, nejudamai ant blakstienų pakibusiose ašarose. Aš jas nuėmiau lūpomis ir nusistebėjau, kad jos tokios vėsios ir sūrios. Tada ji prisitraukė mane, pabučiavo ilgu ir stipriu bučiniu ir atsistojo.

– Dabar jau eik. Metas.

Kai mes stovėjome tarpduryje, ji staiga pabučiavo mane darsyk su didele aistra ir taip sudrebėjo, kad ir mane supurtė, ir ištarė vos girdimu, slopstančiu balsu:

– Eik, eik! Girdi, eik jau! – Ir kai aš jau stovėjau lauke: – Sudie! Niekuomet daugiau nesugrįžk, niekuomet! Sudie!

Ir man nespėjus nieko ištarti uždarė duris. Širdyje man buvo baugu ir klaidu, tačiau didžiulė laimė nusvėrė, tad namo ėjau tarsi supamas sparnų šnaresio. Aš ėjau tvirtu skambiu žingsniu, tačiau to nejaučiau, grįžęs nusimečiau drabužius ir užsiguliau vienmarškinis ant palangės.

Norėčiau, kad tokia naktis darsyk pasikartotų. Drungnas vėjas mane glostė kaip motinos ranka, priešais aukšto langelį šnabždėdamiesi tamsavo dideli apvalaini kaštonai, vis padvelkdavo lengvas laukų kvapas, tolumoje sunkiame danguje nušvisdavo auksinė virpanti žaltvykslė. Grumėjo tolimas griaustinis, jo garsas buvo silpnas ir keistas, lyg kažkur toli per sapnus būtų raivęsi ir sunkiai, pavargusiais balsais lemenę miškai ir kalnai. Visa tai aš mačiau ir girdėjau lyg koks karalius savo aukštoje laimės pilyje, ji buvo mano ir stovėjo vien tam, kad galėčiau joje pasimėgauti savo didžiuliu džiaugsmu. Visa mano esybė palaimingai atsikvėpė ir tekėjo neišsenkama kaip meilės eilėraštis į nakties platybes per miegančią žemę, liesdama tolimus švy-

tinčius debesis, lyg mylinčių rankų glamonėjama kiekvieno juodumoje išsiskiriančio medžio ir kiekvienos blausios kalvos keteros. Tai bus niekas, jei bandysi papasakoti žodžiais, tačiau toliau tebegyvena manyje, ir aš tebegalėčiau, jeigu leistų kalba, tiksliai apsakyti kiekvieną tamsoje dunksančią pakilumą, kiekvieną medžių viršūnių šnaresį, tolimų žaibų gyslas ir paslaptingą griaustinio ritmą.

Ne, aš negaliu to apsakyti. To, kas gražiausia, brangiausia ir mieliausia, juk neįmanoma apsakyti. Bet aš norėčiau, kad tokia naktis pasikartotų.

Jeigu nebūčiau atsisveikinęs su valdytoju Bekeriu, tai tikrai kitą rytą būčiau nuėjęs pas jį. Vietoj to pasitryniau po kaimą ir paskui parašiau ilgą laišką Helenai. Aš pranešiau, kad vakare ateisiu, ir pažėriau jai įvairiausių pasiūlymų, nuodugniai ir rimtai išdėsčiau savo padėtį ir planus ir paklausiau, ar ji mano, jog bus teisinga, jei aš iškart pasikalbėsiu su jos tėvu, ar mums dar reikėtų palaukti, kol gausiu numatomą vietą ir galėsiu būti tikras dėl artimiausios ateities. Ir vakare nuėjau pas ją. Tėvo vėlei nebuvo; jis jau kelios dienos tvarkė reikalus su vienu savo netolimu tiekėju.

Aš pabučiavau savo gražuolę, įsitraukiau į kambarį ir paklausiau, ar ji gavusi mano laišką. Taip, gavusi. Ir ką apie jį mananti? Ji tylėjo ir žiūrėjo į mane maldaujančiomis akimis, o kad aš ją raginau, tai pridėjo man ranką prie burnos, pabučiavo į kaktą ir tyliai sudejavo, tačiau taip gailiai, kad aš nebežinojau ką daryti. Į visus mano švelnius klausimus ji atsakinėjo tiktai purtydama galvą, kamuojama skausmo keistai švelniai ir meiliai šypsojosi, glaudė mane prie savęs ir vėl, lygiai kaip vakar, tylėdama ir atsidavusi sėdėjo su manimi. Ji atsirėmė į mane, padėjo galvą man ant krūtinės,

ir aš lėtai, negalėdamas nieko galvoti, bučiavau jos plaukus, kaktą, skruostą ir sprandą, kol ėmė svaigti galva. Tada pašokau:

– Tai man pakalbėti rytoj su tavo tėvu ar ne?

– Ne, – atsakė ji, – nereikia.

– O kodėl? Tu bijai?

Ji papurtė galvą.

– Tada kodėl?

– Liaukis! Nekalbėk apie tai. Mes dar turim penkiolika minučių.

Tad mes sėdėjome ir tylomis laikėmės apsikabinę, ir kai ji prisiglausdavo prie manęs ir sulig kiekviena glamone sulaikydavo kvapą ir šiurpdavo, jos prislėgta nuotaika ir širdgėla persiduodavo man. Aš bandžiau tam priešintis ir įkalbinėjau ją, kad patikėtų manimi ir mūsų meile.

– Taip, taip, – linkčiojo ji, – nekalbėk! Mes juk dabar laimingi.

Tada daugsyk pabučiavo mane su nebylia jėga ir aistra, paskui pavargusi suglebo mano glėbyje. Kai atėjo metas man eiti, ji pabraukė ranka per mano plaukus ir pusbalsiu pasakė:

– Sudie, brangusis. Neateik rytoj! Niekada daugiau neateik, būk geras! Tu juk matai, kaip draskai mano širdį.

Dvejonių kamuojamas aš parėjau namo ir sukau galvą pusę nakties. Kodėl ji nenorėjo tikėti ir būti laiminga? Aš prisiminiau, ką ji man buvo sakiusi prieš kelias savaites: „Mes, moterys, nesame tokios laisvos kaip jūs; reikia išmokti pakęsti, kas tau skirta". Kas gi jai buvo skirta?

Aš privalėjau tai sužinoti, todėl pasiunčiau jai rytą laiškelį, ir vakare, kai pjovykla baigė darbą ir visi žmonės išsi-

skirstė, laukiau jos už pašiūrės prie marmuro blokų. Ji atėjo vėlai ir nenoromis.

– Kodėl tu atėjai? Gana. Tėvas namie.

– Ne, – tariau aš, – tu privalai dabar man pasakyti, kas tau guli ant širdies, viską viską, kitaip aš nenueisiu.

Helena ramiai pasižiūrėjo į mane, išblyškusi kaip tos marmuro plokštės, priešais kurias stovėjo.

– Nekankink manęs, – per jėgą sušnabždėjo ji. – Aš nieko negaliu tau pasakyti, nenoriu. Tik tiek pasakysiu – išvažiuok šiandien arba rytoj ir pamiršk, kas buvo. Aš negaliu būti tavo.

Nors buvo šiltas liepos vakaras, jai, rodės, buvo šalta, nes visa drebėjo. Man vargu ar kada nors buvo sunkiau kaip tą akimirką. Bet aš negalėjau taip nueiti.

– Pasakyk man dabar viską, – pakartojau, – aš turiu žinoti.

Ji pažvelgė į mane taip, kad mane visą nusmelkė. Bet aš negalėjau trauktis.

– Kalbėk, – ištariau beveik šiurkščiai, – antraip tuojau pat einu pas tavo tėvą.

Ji nenoromis išsitiesė, prieblandoje tokia graži savo blyškumu, liūdesiu ir prakilniu stotu. Ji prabilo be aistros, tačiau garsiau negu pirma.

– Tai va. Aš nelaisva ir negaliu būti tavo. Jau yra kitas. Ar to užtenka?

– Ne, – atsakiau aš, – neužtenka. Ar tu myli tą kitą? Labiau už mane?

– Ką tu! – rikteléji ji griežtai. – Ne, ne, aš jo nemyliu. Bet aš jam pažadėta, ir jau nieko nebepakeisi.

– Kodėl? Jeigu jis tau nepatinka.

– Tada aš dar nieko apie tave nežinojau. Jis man patiko; mylėti nemylėjau, bet jis buvo tinkamas vyras, ir aš nepažinojau jokio kito. Ir daviau žodį, o dabar viskas taip, kaip yra, ir turi taip likti.

– Neturi, Helena. Juk žodį galima atšaukti.

– Galima. Bet aš ne dėl jo, o dėl tėvo. Aš nenoriu jo apgauti...

– Aš su juo pakalbėsiu...

– Koks tu dar vaikas! Nejau nieko nesupranti?..

Aš pasižiūrėjau į ją. Ji vos nenusijuokė.

– Aš parduota, parduota savo tėvo ir su mano sutikimu, už pinigus. Žiemą vestuvės.

Ji apsisuko, paėjo kelis žingsnius ir vėl atsigręžė.

Ir pasakė:

– Brangusis, būk tvirtas! Tau negalima čionai daugiau ateiti, negalima...

– Vien tik dėl pinigų? – neištvėriau nepaklausęs.

Ji trūktelėjo pečiais.

– O kas čia tokio? Mano tėvas niekad nesitraukia. Jis toks pat kietas kaip ir aš. Tu jo nepažįsti! Jeigu aš jį paliksiu vieną, įvyks nelaimė. Taigi būk geras, būk protingas, vaike!

Ir staiga pratrūko:

– Suprask gi tu ir nežudyk manęs! Dabar aš dar galiu pasielgti kaip noriu. Bet jeigu tu mane darsyk paliesi – aš nebeištversiu... Aš negaliu tavęs daugiau pabučiuoti, antraip mes visi žuvę.

Akimirką aplink buvo tylu, taip tylu, kad buvo girdėti, kaip name po kambarį vaikšto tėvas.

– Aš negaliu šiandien nieko nuspręsti, – tariau. – Ar tu nepasakysi man – kas jis?

– Tas kitas? Ne, geriau, jei tu nežinosi. Ak, nebeateik daugiau – dėl manęs!

Ji įėjo į namą, ir aš palydėjau ją akimis. Ketinau grįžti namo, bet pamiršau tai ir atsisėdau ant vėsių baltų akmenų, klausiausi vandens šniokštimo ir jutau vien begalinį slydimą, slydimą ir tekėjimą tolyn. Atrodė, jog pro mane bėga mano gyvenimas ir Helenos gyvenimas, ir daugybė nesuskaičiuojamų likimų garma tarpekliu žemyn, į tamsą, abejingai ir be žodžių kaip vanduo. Kaip vanduo...

Namo parėjau vėlai ir mirtinai pavargęs, užmigau ir pabudau rytą, pasiryžęs krautis lagaminą, pamiršau tai vėl ir išpėdinau po pusryčių į mišką. Manyje nebuvo nė vienos išbaigtos minties, jos tik pūtėsi kaip ramaus vandens burbulai, sproginėjo ir virto nieku, vos tiktai pasirodžiusios.

Taigi viskas baigta, galvojau aš tarpais, bet priešais neiškildavo joks paveikslas, joks vaizdinys; tai buvo tik žodis, aš galėjau atsiliepti ir linktelėti galva, bet tai nieko nedavė.

Meilė ir skausmas pabudo tiktai popiet ir, rodės, suries mane. Bet ir tokia būsena neleido mąstyti blaiviai ir aiškiai, ir užuot prisivertęs ir palaukęs palankesnės valandos, aš atsiguliau netoli marmuro pjovyklos ir patykojau, kol ponas Lampartas išeis iš namų ir dings kelyje, vedančiame į kaimą.

Tada įžengiau vidun.

Man pasirodžius, Helena šūktelėjo ir labai įskaudinta pasižiūrėjo į mane.

– Kodėl? – sudejavo ji. – Kodėl atėjai darsyk?

Aš buvau sutrikęs ir susigėdęs ir niekada daugiau pats sau neatrodžiau toks pasigailėtinas kaip tada. Aš tebelaikiau rankomis duris, bet išeiti negalėjau, tad lėtai pri-

ėjau prie jos, varstančios mane baikščiomis, kenčiančiomis akimis.

– Atleisk, Helena, – ištariau.

Ji kelissyk linktelėjo, nudūrė akis į žemę ir vėl pakėlė, vis kartodama: „Kodėl? Ak tu! Ak tu!" Iš veido ir elgesio ji atrodė pasidariusi vyresnė, brandesnė ir stambesnė, aš šalia jos jaučiausi beveik kaip berniukas.

– Na tai ką? – ištariau aš pagaliau ir bandžiau šyptelėti. – Pasakyk man ką nors, – paprašiau nedrąsiai, – kad galėčiau eiti.

Jos veidas trūktelėjo, maniau, kad ji dabar apsipils ašaromis. Bet ji netikėtai šyptelėjo, neapsakysiu kaip švelniai ir per kokias kančias, išsitiesė ir ištarė pašnibždomis:

– Na eikš, ko ten stovi kaip nudiegtas!

Ir aš žengiau žingsnį ir apkabinau ją. Mes laikėmės apsikabinę iš visų jėgų, ir kai manyje geismas vis labiau maišėsi su nedrąsa, laime ir tramdoma rauda, ji pastebimai linksmėjo, glostė mane kaip vaiką, vadino nuostabiais mažybiniais vardais, kandžiojo mano ranką ir visaip išradingai kvailiojo. Manyje kylanti aistra grūmėsi su didžiule laime, aš neradau žodžių ir laikiau Heleną priglaudęs, o ji mane drąsiai ir paskui jau juokdamasi glamonėjo ir erzino.

– Pralinksmėk trupučiuką, ledo gabale! – šūktelėjo man ir trūktelėjo už ūso.

Ir aš baikščiai paklausiau:

– Tai tu dabar manai, kad viskas bus gerai? Tačiau jei negali būti mano...

Ji suėmė mano galvą savo rankomis, pasižiūrėjo iš visai arti ir pasakė:

– Taip, dabar viskas bus gerai.

– Tai aš galiu likti čia, o rytoj vėl ateiti ir pakalbėti su tavo tėvu.

– Taip, kvailiuk, gali. Tu gali net su surdutu ateiti, jeigu turi. Rytoj juk, be to, sekmadienis.

– O taip, turiu, – nusijuokiau aš, ir staiga man pasidarė taip vaikiškai linksma, kad aš čiupau ją į glėbį ir kelissyk apsisukau kambaryje. Mes sustojome prie stalo kampo, aš pasisodinau ją ant kelių, ji priglaudė kaktą prie mano skruosto, ir aš žaidžiau jos tamsiais, vešliais plaukais, kol ji pašoko, atsitraukė ir susisegė plaukus, pagrasino man pirštu ir sušuko:

– Bet kuriuo metu gali grįžti tėvas. Mes mažvaikiai!

Ji pabučiavo mane, paskui darsyk ir, ištraukusi iš puokštės ant palangės, prisegė prie mano skrybėlės rezetą. Diena ėjo vakarop, ir kadangi buvo šeštadienis, „Erelyje" radau nemažai žmonių, išgėriau vyno taurę, sužaidžiau kėglių partiją ir anksti išėjau namo. Tenai išėmiau iš spintos surdutą, pakabinau jį ant kėdės atkaltės ir patenkintas apžiūrėjau. Jis buvo, galima sakyti, naujas, pirktas egzaminui ir nuo to laiko beveik nenešiotas. Juoda blizganti medžiaga žadino vien iškilmingas ir kilnias mintis. Užuot atsigulęs į lovą, atsisėdau ir ėmiau svarstyti, ką rytoj reikėtų pasakyti Helenos tėvui. Aiškiai ir tiksliai žinojau, kaip prieisiu prie jo, kukliai, tačiau oriai, vaizdavausi, kaip jis gali prieštarauti ir ką aš jam atsakinėsiu, taip pat jo ir savo mintis ir judesius. Aš netgi garsiai kalbėjau, kaip besipraktikuojantis pamokslininkas, ir atitinkamai mostagavau, ir net atsigulęs, prieš pat užmigdamas deklamavau atskirus galimo rytojaus pokalbio sakinius.

Paskui išaušo sekmadienio rytas. Norėdamas darsyk viską ramiai apmąstyti aš nesikėliau iš lovos, iki ėmė skambėti bažnyčios varpai. Per pamaldas apsirengiau savo paradiniais drabužiais, nemažiau kruopščiai ir skrupulingai kaip per egzaminą, nusiskutau, išgėriau pieno, o širdis neramiai daužėsi. Nekantraudamas palaukiau, kol baigsis pamaldos, ir vos tiktai nutilus varpams, lėtai ir iškilmingai, apeidamas dulkėtas vietas patraukiau jau gan karštą, tvankų rytmetį į tarpeklį ir mano tikslą vedančiu keliu. Nors ir stengiausi neskubėti, truputį suprakaitavau, nes vilkėjau surdutą ir marškinius stačia apykakle.

Atėjęs į marmuro pjovyklą nusistebėjau ir pyktelėjau, nes kelyje ir kieme radau kelis stoviniuojančius kaimo žmones, jie tarsi kažko laukė ir tyliai grupelėmis šnekučiavosi, lyg per kokias varžytynes.

Aš nenorėjau nieko klausti, ką tai reiškia, ir ėjau pro juos namo durų link, stebėdamasis ir sutrikęs kaip baugiame keistame sapne. Prieangyje susidūriau su valdytoju Bekeriu, su kuriuo trumpai ir nedrąsiai pasisveikinau. Man buvo nemalonu jį čia sutikti, nes jis turėjo manyti, kad aš jau seniai išvykęs. Tačiau jis apie tai, rodės, negalvojo. Jis atrodė įsitempęs ir pavargęs, ir išblyškęs?

– Va, ir tu atėjai? – pasakė jis linktelėjęs kandžiu balsu. – Bijau, brangusis, kad tu šiandien čia nereikalingas.

– Tikiuosi, jog ponas Lampartas namie? – paklausiau aš.

– Yra, kurgi jam daugiau būti?

– O panelė?

Jis parodė į trobos duris.

– Tenai?

Bekeris linktelėjo, ir aš jau buvau besibeldžiąs, kai durys atsidarė ir pro jas išėjo kažkoks vyras. Tada pamačiau,

kad viduje stoviniuoja keletas žmonių ir kad kai kurie baldai perstatyti.

Tada sunerimau.

– Klausyk, Bekeri, kas čia atsitiko? Ko reikia tiems žmonėms? Ir tau? kodėl tu čia?

Valdytojas atsigręžė ir keistai pasižiūrėjo į mane.

– Nejau tu nežinai? – paklausė jis pasikeitusiu balsu.

– Ko? Ne.

Jis atsistojo priešais ir pasižiūrėjo man į akis.

– Tada geriau grįžk namo, berneli, – ištarė jis tyliai ir beveik švelniai ir palietė ranka mano alkūnę.

Man gerklėje įstrigo gumulas, visą kūną nukrėtė nesuprantama baimė.

Bekeris mane darsyk permetė keistu tiriamu žvilgsniu. Tada tyliai paklausė:

– Ar tu vakar kalbėjaisi su ja?

Ir kai aš paraudau, smarkiai atsikosėjo, tačiau tai nuskambėjo kaip aimana.

– Kas atsitiko Helenai? Kur ji? – persigandęs surikau.

Bekeris vaikščiojo šen ir ten, rodės, visai mane pamiršęs. Aš atsirėmiau į laiptų turėklų stulpą ir pasijutau taip, lyg apie mane būtų pašaipiai skraidžiojusios nežinomos, bekraujės būtybės. Tada Bekeris praėjo pro mane, pasakė: „Eikš!" ir užlipo laiptais iki posūkio. Tenai atsisėdo ant vienos pakopos, ir aš įsitaisiau šalia, visiškai nesaugodamas savo surduto. Akimirką visame name tvyrojo kapų tyla, paskui Bekeris prabilo.

– Prisidėk prie širdies ranką ir sukąsk dantis, mažyli. Tai va, Helena Lampart negyva, mes ją šįryt ištraukėme iš upelio prie apatinės užtvankos. Tylėk, nieko nesakyk! Ir neiš-

griūk! Tu ne vienintelis, kuriam tai ne juokai. Pasistenk išlikti vyras. Dabar ji guli viduje ir vėl atrodo gan graži. Bet kai mes ją ištraukėme... buvo baisu, baisu...

Jis nutilo ir papurtė galvą.

– Tylėk! Nieko nesakyk! Paskui prisišnekėsi. Mane tai žeidžia labiau negu tave. Arba ne, nereikia; aš tau rytoj viską pasakysiu.

– Ne, – paprašiau aš, – pasakyk dabar, Bekeri! Aš noriu viską žinoti.

– Ką gi. Komentarai ir visa kita vėliau. Dabar galiu pasakyti tik tiek, kad aš tau vien gero norėjau, leisdamas čia nuolatos lankytis. Iš anksto nieko negali žinoti. Na, aš buvau susižadėjęs su Helena. Dar neviešai, bet...

Tą akimirką man pasirodė, kad reikėtų atsistoti ir iš visų jėgų trenkti valdytojui į veidą. Jis, matyt, tai pajuto.

– Ne dabar! – pasakė jis ramiai ir pasižiūrėjo į mane. – Kaip sakyta, pasiaiškinsiu kitu metu.

Mes sėdėjome tylėdami. Visa ta istorija tarp Helenos, Bekerio ir manęs tarsi koks pamėklių tumulas pralėkė pro šal, aiškiai ir greitai. Kodėl aš anksčiau to nesužinojau, kodėl pats nepastebėjau? Kiek visokių išeičių tada būtų buvę! Tik vienas žodis, tik menka nuojauta, ir aš ramiai būčiau nuėjęs savo keliu, ir ji dabar tenai negulėtų.

Mano pyktis jau buvo išgaravęs. Aš puikiai jaučiau, kad Bekeris turėjo nutuokti, kas darosi, ir supratau, kokia našta jį slegia dėl to: kad būdamas tikras savimi leido man žaisti, dabar dėl to jo sielai teko didesnė dalis kaltės. Ir aš paklausiau.

– Klausyk, Bekeri, – ar tu ją mylėjai? Rimtai mylėjai?

Jis buvo kažką besakąs, bet jo balsas nutrūko. Ir jis tiktai linktelėjo, dusyk, trissyk. Pamatęs jį linksint, pamatęs, kaip

tas ištvermingas ir tvirtas žmogus nesuvaldė balso ir kaip jo neišsimiegojusiame veide kalbant trūkčioja raumenys, aš pirmusyk kaip reikia suvokiau, kas atsitiko.

Po geros valandėlės, kai išsiverkęs pakėliau akis, Bekeris stovėjo priešais mane, laikydamas atkištą ranką. Aš paėmiau ją ir paspaudžiau; jis lėtai pirma manęs ėmė lipti laiptais žemyn ir tyliai atidarė svetainės duris, už kurių gulėjo Helena ir pro kurias aš tąryt paskutinįsyk įėjau apimtas kraupaus siaubo.

(1904)

IŠ VAIKYSTĖS LAIKŲ

Rudas miškas tolumoje jau kelios dienos nusidažęs linksma šviežia žaluma; prie lentų takelio šiandien radau pirmą vos prasiskleidusį raktažolės žiedą; drėgname giedrame danguje svajoja švelnūs balandžio debesys, o toliau beveik nearti laukai tokie ryškiai rudi ir taip reikliai drykso drungname ore, tarsi trokštų priimti, išskleisti ir išbandyti savo nebylias jėgas gausybe žalių daigų ir kylančių stiebų, jausti ir dovanoti. Viskas laukia, viskas ruošiasi, viskas svajoja ir skleidžiasi apimtas subtilaus, švelniai raginančio tapsmo įkarščio – daigas prieš saulę, debesis prieš dirvą, jauna žolė prieš orus. Metai po metų tokiu laiku aš stoviu ir laukiu, tarsi ypatinga akimirka man turėtų atskleisti naujo gyvenimo stebuklą, tarsi aš kada nors, vieną valandą, turėčiau pamatyti, suvokti ir patirti visą tą jėgą ir grožį, kaip gyvybė juokdamasi šoka iš žemės ir atveria priešais šviesą jaunas dideles akis. Metai po metų tas stebuklas praskamba, praslenka pro mane kvepėdamas, mylimas ir gerbiamas... ir nesuprastas; jis čia, o aš nemačiau jo ateinant, nemačiau, kaip pratrūko daigo luobas ir pirma švelni žaluma suvirpėjo ore. Staiga visur atsirado gėlių, medžiai sublizgo retais lapais arba putotais baltais žiedais, ir paukščiai džiūgaudami gražiais ratais raižo šiltą mėlynę. Stebuklas įvykęs, nors aš jo ir nemačiau, miškai išpūtę krūtines, tolimos viršūnės šaukia, ir laikas ruošti batus ir krep-

šį, meškerę ir irklus ir visomis jaunų metų juslėmis džiaugtis, kad kaskart vis gražiau, negu buvo kadaise, ir kad kiekvienusyk viskas, atrodo, vyksta greičiau. – Koks ilgas, koks be galo ilgas buvo pavasaris, kai aš mažas buvau!

Jeigu turiu laiko ir mano širdis gerai nusiteikusi, aš ilgai guliu drėgnoje žolėje arba įsilipu į artimiausią medį, supuosi jo šakose, uodžiu pumpurų ir šviežių sakų kvapą, žiūriu, kaip viršum manęs susilieja šakos, žaluma ir mėlynė, ir lunatiškai įžengiu kaip tylus svečias į mielą savo vaikystės sodą. Tai retai kada pavyksta, bet kaip gera tenai vėl atsidurti ir kvėpuoti tyru pirmosios jaunystės ryto oru ir vėl, kelias akimirkas, matyti pasaulį tokį, koks jis išėjo iš Dievo rankų ir kokį jį mes visi regėjome vaikai, kai mumyse pačiuose skleidėsi jėgos ir grožio stebuklas.

Tada medžiai taip džiugiai ir atkakliai stiebėsi į viršų, sode be galo gražiai sprogo narcizai ir hiacintai; ir žmonės, kuriuos mes dar menkai pažinojome, buvo mums švelnūs ir geri, nes jie ant mūsų lygių kaktų dar juto Dievo dvelkimą, apie kurį mes nieko nežinojome ir kurio nenoromis ir nesuvokdami netekome stengdamiesi augti. Koks pašėlęs ir nesuvaldomas vaikas aš buvau, kiek rūpesčių su manim nuo mažumės turėjo tėvas ir kiek baimės patyrė ir prisidūsavo motina! – ir vis dėlto mano kakta taip pat dieviškai švietė, ir viskas, į ką žvelgiau, buvo gražu ir gyva, o mano mintyse ir svajonėse, nors jos buvo ir ne visai šventos, puikiai sutarė angelai, stebuklai ir pasakos.

Šviežiai suartos dirvos ir besikalančios miškų žalumos kvapas iš vaikystės laikų susijęs su vienu prisiminimu, kuris iškyla prieš mane kiekvieną pavasarį ir kelioms valan-

doms vėl panardina į tą pusiau pamirštą ir nesuprastą laiką. Ir dabar aš galvoju apie jį ir bandysiu, jeigu išeis, papasakoti, kaip ten buvo.

Mūsų miegamojo langinės buvo uždarytos, ir aš pusiausnūda gulėjau tamsoje, girdėjau, kaip šalia manęs lygiai kvėpuoja brolis, ir nesilioviau stebėtis, jog užmerkęs akis matau ne juodą tamsą, o visokias spalvas, violetinius ir drumstus tamsiai raudonus ratus, kurie vis didėja, tirpsta tamsoje ir vis atsinaujina eidami iš vidaus, kiekvienas su siauru geltonu kraštu. Aš taip pat girdėjau vėją, kuris nuo kalnų skriejo drungnais, tingiais gūsiais, švelniai šiaušė dideles tuopas ir kartais sunkiai atsiremdavo į dejuojantį stogą. Man vėl pagailo, kad vaikams naktį negalima nemiegoti ir išeiti arba bent jau būti prie lango, ir aš prisiminiau tą naktį, kai mama užmiršo uždaryti langines.

Tada aš pabudau vidurnaktį, tyliai atsikėliau ir nedrąsiai priėjau prie lango; priešais jį buvo keistai šviesu, visai nejuoda ir netamsu lyg maiše, kaip įsivaizdavau. Viskas atrodė blyšku, neryšku ir liūdna, dideli debesys dūsavo visame danguje ir melsvi juodi kalnai atrodė taip, tarsi tekėtų kartu su jais, tarsi visi kažko bijotų ir bėgtų, vengdami artėjančios nelaimės. Tuopos miegojo ir atrodė pavargusios tarsi negyvos ar užgesusios, tačiau kieme, kaip visuomet, buvo suolas, šulinio lovys ir jaunas kaštonas, taip pat truputį pavargęs ir apsiblausęs. Aš nežinau, ar ilgai, ar trumpai sėdėjau ant palangės ir žiūrėjau į blyškų, pasikeitusį pasaulį; paskui netoliese pradėjo dejuoti kažkoks gyvulys, baikščiai ir verksmingai. Tai galėjo būti šuo, avis ar veršis, pabudęs ir tamsoje išsigandęs. Ir mane apėmė baimė, ir aš

sprukau į savo kambarį ir lovą, nežinodamas, ar verkti, ar ne. Vos tiktai atsigulęs tuojau užmigau.

Visa tai dabar paslaptingai dunksojo ir tykojo lauke, už uždarytų langinių, ir būtų buvę įdomu ir pavojinga vėl pasidairyti. Aš vėl įsivaizdavau niūrius medžius, pavargusią, neaiškią šviesą, nutolusį kiemą, kartu su debesimis nubėgančius kalnus, blyškius rėžius danguje ir blausų neaiškiai į pilką tolį nusidriekusį kelią. Dabar tenai apsigaubęs ilgu juodu paltu sėlina vagis arba žudikas, arba kas nors pasiklydo ir blaškosi šen ir ten, bijodamas nakties ir persekiojamas žvėrių. Galbūt tai berniukas, tokio pat amžiaus kaip aš, pasimetęs arba pabėgęs, arba pagrobtas, arba be tėvų, ir nors jam netrūksta drąsos, juk galėjo jį nugalabyti nakties pamėklė arba nusinešti vilkas. Arba plėšikas išsives į mišką, ir jis pats taps plėšiku, gaus kardą ir dvivamzdį pistoletą, didelę skrybėlę ir ilgus raitelio batus.

Trūksta tik žingsnio, vieno nevalingo panirimo, ir aš būsiu sapnų šalyje ir viską matysiu savo akimis, ir galėsiu paliesti rankomis tai, kas dabar dar tik prisiminimas, mintis ir išmonė.

Bet aš neužmigau, nes tą akimirką pro kambario durų rakto skylutę iš tėvų miegamojo prasismelkė plonas raudonos šviesos ruožas, užpildė tamsą silpna, drebančia šviesos nuovoka ir staiga nupiešė ant blausiai sužibusių drabužių spintos durų geltoną kampuotą dėmę. Aš žinojau, kad dabar gulasi tėvas. Girdėjau, kaip jis tyliai vaikšto vienomis kojinėmis, ir netrukus mane pasiekė jo prislopintas storas balsas. Jis truputį šnektelėjo su motina.

– Vaikas miega? – išgirdau jį klausiant.

– Taip, jau seniai, – atsakė motina, ir aš susigėdau, kad dar nemiegu. Paskui valandėlę buvo tylu, bet šviesa tebe-

degė. Man prailgo laukti, ir jau buvau beužsnūstąs, bet tada prabilo motina.

– Ar klausei, kaip sekasi Broziui?

– Aš pats jį aplankiau, – atsakė tėvas. – Vakare ten buvau. Jo tiesiog gaila.

– Taip prastai?

– Labai prastai. Pamatysi, pavasarį jo nebebus. Jo veidas jau pažymėtas mirties.

– Kaip manai, – tarė mama, – gal reikėtų vaiką nusiųsti? Gal nepakenktų?

– Kaip nori, – atsakė tėvas, – tačiau nebūtina. Ką toks mažas vaikas apie tai išmano?

– Tada labanakt.

– Aha, labanakt.

Šviesa užgeso, oras liovėsi virpėjęs, grindys ir spintos durys vėl buvo tamsios, ir užmerkęs akis aš vėl mačiau vilnijančius ir augančius violetinius ir tamsiai raudonus ratus geltonais kraštais.

Bet, tėvams užmigus ir aplinkui stojus tylai, mano staiga sujaudinta siela subruzdo nakties tamsoje. Pusiau suprastas pokalbis įkrito į ją kaip vaisius į tvenkinį, ir augantys ratai skubiai ir baikščiai bėgo nuo jo, o tas drebėjo iš nedrąsaus smalsumo.

Brozis, apie kurį kalbėjo tėvai, buvo beveik dingęs iš mano akiračio, daugių daugiausia buvo tik blyškus, beveik išblėsęs prisiminimas. Tas, kurio vardą vos beprisiminiau, dabar sunkiai brovėsi iš nežinios ir vėl virto gyvu vaizdu. Iš pradžių žinojau tik tiek, kad tą vardą anksčiau esu dažnai girdėjęs ir pats jį šaukęs. Tada man toptelėjo viena rudens diena, kai gavau dovanų obuolių. Paskui prisiminiau, jog jų atnešė Brozio tėvas, ir jau žinojau viską.

Taigi aš mačiau gražų berniuką, metais vyresnį, bet ne didesnį už mane, jo vardas buvo Brozis. Jo tėvas gal prieš metus apsigyveno mūsų kaimynystėje, ir aš susidraugavau su tuo vaiku, tačiau mano atmintis vis dar šlubavo. Aš jį vėl aiškiai mačiau: megzta mėlyna vilnonė kepurė su dviem keistais ragais, maišelyje jis visuomet turėjo obuolių arba duonos, ir paprastai ką nors sugalvodavo, žaidimą ar pasiūlymą, kai imdavo darytis nuobodu. Jis nešiojo liemenę ir šiokiadieniais, ir aš jam dėl to pavydėjau, anksčiau maniau, kad jis visai menkas, tačiau kartą jis taip suaudė kalvio vaiką, kuris šaipėsi iš jo kepurės (jo motinos numegztos), kad net šiurpu, nuo tada aš jo bijojau. Jis turėjo prijaukintą varną, tačiau tą rudenį anas per daug prisilesė šviežių bulvių ir pastipo, ir mes jį palaidojome. Karstas buvo dėžutė, per maža, ir dangtis vis atstodavo, aš pasakiau prie kapo kalbą kaip pastorius, ir kai Brozis man kalbant pravirko, mano broliukas neištvėręs nusijuokė; tada Brozis puolė jį mušti, aš daviau jam, mažylis ėmė bliauti, ir mes išsilakstėme. Paskui Brozio mama atėjo pas mus ir pasakė, kad jis gailisi, ir jeigu mes rytoj popiet pas ją ateitume, gautume kavos ir mielinio pyrago, kuris jau pašautas. Geriant kavą Brozis mums papasakojo vieną istoriją, kurią priėjęs vidurį visuomet pradėdavo iš pradžių, ir nors aš jos neįsidėmėjau, prisiminęs visuomet juokdavausi.

Tačiau tai buvo tik pradžia. Mane užgriuvo daugybė prisiminimų iš tos vasaros ir rudens, kai Brozis buvo mano draugas, kuriuos visus per tą laiką, kai jis nebesirodė, buvau beveik pamiršęs. Dabar jie lėkė iš visų pusių kaip paukščiai, kai žiemą jiems paberi grūdų, visi iškart, būriu.

Prisiminiau puikią rudens dieną, kai iš pašiūrės ištrūko Dachtelbauerio sakalas. Jam užaugo pakirpti sparnai, jis nutrynė žalvarinę kojos grandinėlę ir išlėkė iš siauros tamsios pašiūrės. Paskui ramiai tupėjo priešais namą obelyje ir gal koks tuzinas žmonių stovėjo gatvėje, žiūrėjo į viršų, kalbėjo ir patarinėjo. O mes, berniukai, Brozis ir aš, jautėmės nei šiaip, nei taip, stovėdami tarp kitų žmonių ir žiūrėdami į paukštį, kuris ramiai tupėjo medyje ir įdėmiai ir drąsiai žvelgė žemyn. „Jis nebesugrįš", – šūktelėjo kažkas. Bet bernas Gotlobas pasakė: „Jeigu palėktų, tai jo jau seniai nebūtų nė padujų". Sakalas nepaleisdamas nagais šakos kelissyk išbandė savo didelius sparnus; mes baisiai jaudinomės, ir aš pats nežinojau, kas man būtų buvę geriau, ar kad jį pagautų, ar kad jis pabėgtų. Pagaliau Gotlobas atnešė kopėčias, Dachtelbaueris pats užlipo jomis ir ištiesė ranką, siekdamas sakalo. Tada tas paleido šaką ir ėmė smarkiai plakti sparnais. Ir mūsų, berniukų, širdys ėmė taip plakti, kad vos galėjome kvėpuoti; mes kaip užburti žiūrėjome į stambų plasnojantį paukštį, ir atėjo ta didi akimirka, kai sakalas kelissyk smarkiai suplakė sparnais ir pamatęs, kad dar geba skristi, lėtai ir išdidžiai ėmė kilti sukdamas plačius ratus, kol tapo sulig lauko vyturiu ir tyliai išnyko mirguliuojančiame danguje. O mes, žmonėms jau seniai išsiskirsčius, vis dar tebestovėjome, užvertę į viršų galvas, ir dairėmės po visą dangų, tada Brozis staiga pašoko į viršų ir sušuko paukščiui pavymui: „Skrisk, skrisk, tu vėl laisvas".

Ir kaimyno ratinę prisiminiau. Joje mes tupėdavome, kai smarkiai lydavo, susigūžę greta viens kito patamsyje, klausydavomės liūties skambesio ir ūžimo ir stebėdavome

kiemą, kur tvenkėsi upeliai, upės ir ežerai ir liejosi, kryžiavosi, keitėsi. Sykį, kai taip tupėjome ir klausėmės, Brozis staiga pasakė: „Klausyk, o jeigu dabar prasidėtų tvanas, ką mes tada darytume? Visi kaimai jau būtų apsemti, vanduo siektų mišką". Ir mes ėmėm galvoti, dairėmės po kiemą, klausėmės pilančio lietaus ir girdėjome jame tolimų bangų ir jūros srovių ūžimą. Aš pasakiau, kas mums reikėtų iš keturių penkių rastų pasidirbdinti plaustą, jis išlaikytų mus du. Ir Brozis ant manęs užriko: „Taip, o tavo tėvas ir motina, o mano tėvas ir motina, o katė ir tavo broliukas? Jų tu nepaimtum?" Apie tai aš iš susijaudinimo ir pavojaus jausmo buvau nepagalvojęs ir teisindamasis pamelavau: „Matai, aš pamaniau, kad visi jie jau nuskendę". Bet jis susimąstė ir paniuro, nes aiškiai viską įsivaizdavo, ir pasakė: „Žaiskime ką kita".

Kai dar buvo gyvas ir visur aplinkui šokavo vargšas varnas, mes jį kartą pasiėmėme į mūsų sodo namelį, kur jis buvo patupdytas ant sijos ir bėgiojo ja, nes negalėjo nulipti. Aš atkišau jam savo smilių ir juokais pasakiau: „Nagi, Jakobai, kirsk!" Ir jis kirto. Man nelabai skaudėjo, bet aš užpykau ir sudaviau jam bausdamas. O Brozis čiupo mane už liemens ir palaikė, kol paukštis, iš baimės nukritęs nuo sijos, paspruko į saugią vietą.

– Paleisk, mane, – šaukiau aš, – jis man įkirto, – ir grūmiausi su juo.

– Tačiau tu pats jam pasakei: „Jakobai, kirsk!" – atšovė Brozis ir man smulkiai išdėstė, kad paukštis buvęs visiškai teisus. Mane supykino jo mokytojiškas elgesys, aš burbtelėjau „na, gerai", tačiau tylomis nusprendžiau kitąsyk atkeršyti varnui.

Paskui, kai Brozis jau išėjo iš sodo ir buvo per pusę kelio nuo savo namų, jis mane šūktelėjo ir apsigręžė, ir aš jo palaukiau. Jis priėjo ir pasakė:

– Klausyk, tu juk man pažadi, kad nieko nedarysi Jakobui?

Ir kai aš neatsakiau ir užsispyręs tylėjau, jis man pažadėjo už tai du didelius obuolius, aš sutikau, ir jis nuėjo namo.

Netrukus jo tėvo sode prinoko pirmi jakobiniai obuoliai: tada jis man atnešė du žadėtus obuolius, pačius gražiausius ir didžiausius. Man pasidarė gėda, ir aš nenorėjau jų imti, bet jis pasakė:

– Imk, aš juos tau ne dėl Jakobo duodu; būtum ir taip gavęs, ir tavo broliukui duosiu.

Ir aš paėmiau.

O kartą mes visą popietę strykčiojome pievoje ir paskui nuėjome į mišką, kur po medžiais augo minkštos samanos. Mes buvome pavargę ir atsisėdome ant žemės. Virš vieno grybo zyzė kelios musės, lakstė visokie paukščiai; kelis iš jų pažinome, o daugumos ne; išgirdome uoliai kalant genį, ir mums pasidarė gera ir linksma, tad beveik nieko nekalbėjome, ir kai vienas ką nors ypatinga pastebėdavome, tai parodydavome ton pusėn. Skliautuota žalia erdvė buvo užlieta žalios švelnios šviesos, toliau miškas skendėjo paslaptingoje rudoje prieblandoje. Tenykščiai garsai, lapų šniokštimas ir paukščių balsai, buvo tarsi iš burtų pasakų gelmių, skambėjo paslaptingai ir, matyt, daug ką reiškė.

Kadangi bėgiodamas buvo sušilęs, Brozis nusivilko striukę, paskui dar ir liemenę ir išsitiesė samanose. Vienu metu jis apsivertė ir jo marškiniai atstojo nuo kaklo, ir aš labai

išsigandau, nes pamačiau per jo baltą petį einantį ilgą raudoną randą. Iškart norėjau paklausti, iš kur tas randas, ir jau džiaugiausi kokia nors šiurpia istorija; bet nežinia, kaip ten atsitiko, kad man staiga praėjo noras klausti ir aš apsimečiau, kad nieko nepamačiau. Tačiau kartu man buvo baisiai gaila Brozio su jo dideliu randu, jis, aišku, turėjo smarkiai kraujuoti ir skaudėti, ir tą akimirką jutau jam daug didesnį švelnumą negu visada, bet negalėjau nieko ištarti. Paskui mes išėjome kartu iš miško ir grįžome namo, tada aš kambaryje paėmiau savo geriausią apskritą dėžutę iš storo šeivamedžio kamieno, kurią kartą buvo padaręs bernas, nuėjau pas juos ir padovanojau Broziui. Iš pradžių jis manė, kad aš pokštauju, o paskui nenorėjo imti, net sudėjo rankas už nugaros, ir aš turėjau tą dėžutę įdėti į kišenę.

Viena istorija po kitos, jos visos iškilo prieš mane. Ir ta apie eglyną, buvusį kitoje upelio pusėje, kartą aš su savo draugu tenai nuėjau, nes mes norėjome pamatyti stirnų. Mes atsidūrėme didelėje progumoje, ant lygios rudos žemės tarp aukštų, dangų siekiančių tiesių kamienų, bet kad ir kiek lakstėme, niekur neradome nė vienos stirnos. Užtat pamatėme daugybę didelių uolų atplaišų, gulinčių tarp plikų eglių šaknų, ir beveik ant visų tų akmenų buvo vietų, kur augo siauras ruoželis šviesių samanų lyg koksai mažas žalias ženklas. Aš norėjau nulupti vieną tokį plotelį, ne didesnį už mano delną, bet Brozis greitai pasakė:

– Ne, neliesk!

Aš paklausiau kodėl, ir jis man paaiškino:

– Jos atsiranda, kai angelas eina per mišką, tai jo žingsniai; visur, kur tiktai jis žengia, ant akmens tuojau užauga toksai samanų plotelis.

Tada mes užmiršome stirnas ir ėmėme laukti, gal pasirodys koks angelas. Mes stovėjome ir dairėmės; visame miške viešpatavo kapų tyla, ir ant rudos žemės žiburiavo šviesios saulės dėmės, tolumoje statmeni kamienai susiėjo lyg aukšta ruda kolonų siena, viršuje už tankių juodų lajų plytėjo mėlynas dangus. Silpnutis vėsus dvelksmas be perstogės buvo jaučiamas iš visų pusių. Mudviem abiem pasidarė baugu, ir apėmė iškilminga nuotaika, nes buvo taip ramu, tuščia, ir gal kad netrukus turėjo ateiti angelas, mes po valandėlės patyliukais ir skubiai tarp tų akmenų ir kamienų pasišalinome iš miško. Vėl atsidūrę pievoje ir kitapus upelio, dar kiek laiko žiūrėjome tenai, paskui greitai nudūmėme namo.

Vėliau darsyk susipykau su Broziu, bet paskui mes vėl susitaikėme. Jau artėjo žiema, ir motina pasakė, kad Brozis susirgo, ir paklausė, ar nenorėčiau pas jį nueiti. Aš nuėjau vieną ar dusyk, bet jis gulėjo lovoje ir beveik nieko nekalbėjo, ir man buvo baugu ir nuobodu, nors jo motina man davė pusę apelsino. Ir tuo viskas baigėsi; aš žaidžiau su savo broliuku ir Lionersnikeliu, arba su mergaitėmis, ir praėjo daug daug laiko. Iškrito ir nutirpo sniegas, vėl iškrito; upelis užšalo, vėl atšilo, buvo rudas ir baltas, sukėlė potvynį ir atnešė iš viršutinio slėnio negyvą kiaulę ir daug daug malkų; išsirito viščiukai, trys iš jų nugaišo; mano broliukas susirgo ir vėl pasveiko; kluonuose buvo kuliama, o trobose verpiama, paskui vėl buvo pradėti arti laukai, ir visa tai vyko be Brozio. Taip jis tolo ir tolo ir galop išnyko, ir buvo užmirštas – iki dabar, iki tos nakties, kai raudona šviesa įspindo pro rakto skylutę ir aš išgirdau tėvą sakant motinai: „Pamatysi, pavasarį jo nebebus".

Apimtas tarpusavyje susipynusių prisiminimų ir jausmų, aš užmigau, ir galbūt jau kitą dieną vos pabudę prisiminimai apie pranykusį žaidimų draugą naujų įspūdžių būtų vėl nugramzdinti į užmarštį ir niekados nebesugrįžę tokie pat švieži, gražūs ir stiprūs. Bet per pusryčius motina manęs paklausė:

– Ar tu prisimeni Brozį, kuris su jumis visąlaik žaisdavo?

Aš šūktelėjau „taip", ir ji savo švelniu balsu kalbėjo toliau:

– Pavasarį, žinai, judu kartu būtumėte ėję į mokyklą. Bet dabar jis taip serga, kad, matyt, nieko iš to nebus. Gal aplankytum jį kada nors?

Ji kalbėjo labai rimtai, ir aš pagalvojau apie tai, ką naktį girdėjau sakant tėvą, ir pašiurpau, bet kartu pasidarė smalsu. Pasak tėvo, Brozio veidas turėjo būti pažymėtas mirties, ir man tai atrodė be galo baisu ir įdomu.

Aš vėl pasakiau „taip", ir mama mane perspėjo:

– Žinok, kad jis labai serga! Dabar negalėsi su juo žaisti ir turi netriukšmauti.

Aš viską pažadėjau ir jau iškart pasidariau tylus ir paklusnus, ir dar tą patį rytą nuėjau pas juos. Priešais ramiai ir šiek tiek iškilmingai už dviejų kaštonų vėsioje ryto šviesoje stovintį namą sustojau ir valandėlę palaukiau, pasiklausiau, kas dedasi priebutyje, ir buvau bebėgąs namo. Bet paskui sukaupiau drąsą, greitai užkopiau trimis raudonų akmenų laiptais ir įžengiau pro praviras duris, viduje apsidairiau ir pabeldžiau į artimiausias duris. Brozio mama buvo maža, vikri ir švelni moteris, ji išėjo, pakėlė mane ir pabučiavo, paskui paklausė:

– Pas Brozį atėjai, taip?

Netrukus ji jau stovėjo viršutiniam aukšte priešais baltas duris ir laikė mane už rankos. Jos ranka, kuri turėjo mane nuvesti pas sunkiai įsivaizduojamą šiurpų keistuolį, man atrodė kaip angelo ar burtininko. Širdis išsigandusi tarsi perspėdama baisingai daužėsi, ir aš kiek galėdamas spyriojausi ir veržiausi atgal, tad ji turėjo mane beveik įtraukti į kambarį. Jis buvo didelis, šviesus ir jaukus; aš sutrikęs ir šiurpdamas stovėjau prie durų ir žiūrėjau į šviesią lovą, kol moteriškė mane privedė prie jos. Tada Brozis atsigręžė į mus.

Aš atidžiai žiūrėjau į jo veidą, liesą ir kampuotą, bet mirties jame neįžvelgiau, tiktai švelnią šviesą, ir akyse kažką neįprasta, gera, rimta ir pakantu, ir tai matant mano širdį apėmė toks pat jausmas kaip tada, stovint ir klausantis tylinčiame eglyne, kai aš iš baikštaus smalsumo sulaikiau kvapą ir jutau pro šalį einančio angelo žingsnius.

Brozis linktelėjo ir atkišo man ranką, karštą, sausą ir sumenkusią. Motina paglostė jį, linktelėjo man ir išėjo iš kambario; tad aš stovėjau vienas prie jo mažos aukštos lovos ir žiūrėjau į jį, ir mes nė vienas netarėme nė žodžio.

– Tai tu dar esi? – pasakė paskui Brozis.

O aš:

– Tu irgi?

Jis:

– Tavo motina tave čionai atsiuntė?

Aš linktelėjau.

Jis buvo pavargęs ir vėl nuleido galvą ant pagalvės. Aš visai nežinojau, ką sakyti, krapščiau savo kepurės kutą ir tik žiūrėjau į jį, o jis į mane, paskui šyptelėjo ir juokais užmerkė akis.

Tada truputį pasislinko į šalį ir tuo metu staiga po marškiniais pro plyšį pamačiau kažką raudona, tai buvo tas randas ant jo peties, ir aš kaipmat apsižliumbiau.

– Kas gi tau? – paklausė jis.

Aš negalėjau atsakyti, tik verkiau ir tryniau skruostus šiurkščia kepure, kol ėmė skaudėti.

– Pasakyk gi. Ko tu verki?

– Kad tu taip sergi, – atsakiau aš dabar. Tačiau tai buvo ne visai tiesa. Mane tiktai buvo apėmusi švelnumo ir užuojautos banga, kaip ir kartą anksčiau, kai staiga užplūdo ir nerado būdo prasiveržti.

– Viskas ne taip baisu, – pasakė Brozis.

– Tu pasveiksi?

– Taip, galbūt.

– Kada gi?

– Nežinau. Tai ilgai trunka.

Po kiek laiko staiga pastebėjau, kad jis užmigęs. Aš valandėlę palaukiau, paskui išėjau, nulipau laiptais, parėjau namo ir labai džiaugiausi, kad motina neėmė manęs klausinėti. Ji, matyt, pamatė, kad aš pasikeitęs ir kažką patyręs, ir tiktai paglostė mano galvą ir linktelėjo nieko nesakydama.

Vis dėlto gali būti, jog tą dieną aš dar labai išdykavau, triukšmavau ir neklausiau, pykausi su savo broliuku arba erzinau prie židinio tarnaitę, arba daviausi po šlapią lauką ir grįžau visas išsipurvinęs namo. Kažkas tokio, matyt, buvo, nes gerai žinau, kad tą patį vakarą motina į mane labai švelniai ir rimtai žiūrėjo, – galbūt norėdama be žodžių priminti, kas buvo tąryt. Aš ją puikiai supratau ir pasijutau kaltas, ir jinai, tai pastebėjusi, neįprastai pasielgė. Padavė

man iš dėžės nuo lango mažą molinį vazoną su žemėmis ir juosvu gumbu jose, iš kurio jau buvo prasikalę keli smailūs, šviesiai žali, sultingi jauni lapeliai. Tai buvo hiacintas. Padavė jį man ir pasakė:

– Va, jis dabar tavo. Vėliau iš jo išaugs didelė raudona gėlė. Aš jį pastatysiu štai čia, ir tu turėsi ją prižiūrėti. Jos negalima liesti ir nešioti ir reikia kasdien dusyk palieti; jeigu pamirši, aš tau priminsiu. O kai išsiskleis graži gėlė, turėsi paimti ir nunešti Broziui, kad turėtų kuo pasidžiaugti. Supranti?

Ji paguldė mane į lovą, ir aš tada išdidžiai galvojau apie gėlę, kurios priežiūra man atrodė kaip garbingos ir svarbios pareigos, bet jau kitą rytą pamiršau palieti, ir motina man priminė.

– O kaip Brozio gėlė? – paklausė ji ir tomis dienomis turėjo nesyk kartoti. Tačiau tada manęs niekas taip nedomino ir nedžiugino kaip ta gėlė. Kambaryje ir sode buvo į valias kitų, didesnių ir gražesnių, ir tėvai man buvo dažnai rodę. Tai buvo pirmas kartas, kai toksai mažas augalas man taip nuoširdžiai rūpėjo.

Kelias dienas gėlytė atrodė nekaip, lyg kažko sirguliuotų ir nerastų jėgų augti. Kai aš dėl to nusiminiau, o paskui ėmiau nekantrauti, motina pasakė:

– Matai, su ta gėle dabar lygiai kaip su Broziu, kuris negaluoja. Tada reikia būti dvigubai geresniem ir atidesniem negu visada.

Aš supratau jos palyginimą, ir jis man netrukus pakišo naują mintį, kuri mane visiškai perėmė. Aš dabar jutau slaptą ryšį tarp to mažo, vargiai besistiebiančio augalo ir sergančio Brozio ir pagaliau ėmiau tvirtai tikėti, kad jeigu

hiacintas suvešės, tai ir mano draugas turės pasveikti. O jeigu jis nudžius, tai ir draugas mirs, ir galbūt aš būsiu dėl to kaltas, jeigu neprižiūrėsiu gėlės. Po to aš su baime ir nuolat prižiūrėjau tą vazoną lyg kokį lobį, kuriame būtų uždarytos tiktai man žinomos ir netikėtos stebuklingos jėgos.

Praėjus trims ar keturioms dienoms nuo mano pirmo apsilankymo – gėlė dar atrodė gan varganai – aš vėl nuėjau pas kaimynus. Broziui reikėjo gulėti ramiai, o aš neturėjau ką pasakyti, tad stovėjau prie lovos ir žiūrėjau į viršun užverstą jo veidą, švelnų ir šiltą tarp baltų patalų. Jis čia atmerkdavo akis, čia vėl užmerkdavo, o šiaip visai nejudėjo, ir protingesnis ir vyresnis stebėtojas galbūt iš to būtų supratęs, kad mažojo Brozio siela jau nerimsta ir galvoja apie sugrįžimą. Kai man nuo tylos jau buvo ėmę darytis baugu, įėjo kaimynė ir tyliai ir maloniai išvedė.

Kitąsyk nuėjau daug linksmesne širdimi, nes namie mano gėlė savo smailius džiugius lapus buvo ėmusi leisti su nauja energija ir jėga. Šįsyk ir ligonis buvo gyvas!

– Ar prisimeni Jakobą? – paklausė jis manęs.

Ir mes ėmėme kalbėti apie varną, mėgdžiojome tuos tris žodžius, kuriuos jis mokėjo ištarti, noriai ir ilgesingai kalbėjome apie pilką ir raudoną papūgą, kadaise užklydusią čionai. Aš įsiplepėjau, ir Brozis vėl netrukus pavargo, bet aš akimirką visai pamiršau jo ligą. Pasakojau jam apie pabėgusią papūgą, kuri buvo virtusi mūsų namų legenda. Jos įdomiausia vieta buvo tokia: senas dvaro tarnas pamato ant pašiūrės stogo gražų paukštį, pasistato kopėčias ir užlipa jomis, kad jį pagautų. Jam pasirodžius ant stogo ir atsargiai artinantis prie papūgos toji staiga tarė: „Labą die-

ną!" Tada tarnas nusiėmė kepurę ir pasakė: „Prašau atleisti, aš buvau pamanęs, kad jūs paukštis".

Kai papasakojau tai, pamaniau, kad Brozis dabar būtinai ims garsiai juoktis. Iškart to neišgirdęs, nustebęs pasižiūrėjau į jį. Pamačiau, kad jis švelniai ir nuoširdžiai šypsosi ir jo skruostai truputį raudonesni negu pirma, tik jis nieko nesakė ir garsiai nesijuokė.

Ir tada man staiga pasirodė, lyg jis būtų daugeliu metų vyresnis. Man kaipmat praėjo linksmumas, aš sutrikau, ir mane apėmė laimė, nes aš aiškiai jutau, kad tarp mūsų dabar išaugę kažkas nauja ir svetima.

Per kambarį zyzdama praskrido didelė žieminė musė, aš paklausiau, ar ją pagauti.

– Ne, tegu! – atsakė Brozis.

Ir man jo žodžiai pasirodė kaip suaugusio. Sutrikęs išėjau.

Einant namo mane pirmusyk gyvenime apėmė neaiški slapto priešpavasario grožio nuojauta, kurią vėl pajutau tik po kelerių metų, pačioje savo vaikystės pabaigoje.

Kas tai buvo ir kuo pasireiškė, aš nežinau. Bet prisimenu, kad pūtė drungnas vėjas, kad dirvų pakraščiuose kyšojo drėgni tamsūs žemės luitai ir vietomis blausiai blizgėjo, kad ore tvyrojo ypatingas feno kvapas. Prisiminiau ir tai, kad buvau bepradedąs niūniuoti kažkokią melodiją ir tuojau vėl lioviausi, nes mane kažkas slėgė ir tramdė.

Tas trumpas kelias namo man keistai ir giliai įstrigęs atmintyje. Aš beveik negaliu ko nors išskirti; bet kartais, kai pasiseka užsimerkus tenai sugrįžti, man atrodo, kad darsyk pamatau žemę vaiko akimis – kaip Dievo dovaną ir kūrinį, tyliai rusenantį neliesto grožio svajose, kokį mes, se-

niai, paprastai matome tiktai menininkų ir poetų darbuose. Tas kelias galbūt net nebuvo dviejų šimtų metrų ilgio, bet jame būta daug daugiau visko negu kai kuriose mano vėlesnėse kelionėse.

Pliki vaismedžiai tiesė į viršų susiraizgiusias grėslias šakas plonais galais, aplipusiais kaštoniniais sakuotais pumpurais, virš jų ūžavo vėjas ir lėkė debesų spiečiai, po jais brinko plika nerimstanti pavasario žemė. Perpildytas lietaus griovys liejosi per kraštus ir ginė per kelią siaurą drumstą upeliuką, kuris nešė senus kriaušių lapus ir rudus medgalius, kiekvienas jų buvo laivas ir skriejo, strigo krante, juto džiaugsmą, baimę ir likimo vingius, ir aš juos jutau sykiu su jais.

Netikėtai priešais mano akis į orą pakilo tamsus paukštis, persivertė ir nuplasnojo svyrinėdamas, staiga paleido ilgą skambią trelę ir sumirguliavęs šovė į aukštį, ir mano širdis stebėdamasi nulėkė su juo.

Pasirodė tuščias vežimas su šalia pririštu nepakinkytu antru arkliu ir girgždėdamas pravažiavo pro šalį, jis prikaustė iki artimiausio posūkio mano žvilgsnį, atvažiavęs su stipriais arkliais iš nežinomo pasaulio ir išnykdamas jame, sukeldamas ir nusiveždamas pabiras gražias nuojautas.

Tai trumpi prisiminimai, du ar trys, bet kas išvardys visus tuos įspūdžius, jaudulius ir džiaugsmus, kuriuos vaikas patiria tarp vienos ir kitos valandos, regėdamas akmenis, augalus, paukščius, orus, spalvas ir šešėlius ir tuojau vėl užmiršdamas ir vis dėlto pasiimdamas į tolesnius metus? Ypatinga oro spalva palei horizontą, tylus krebždesys name, sode ar miške, peteliškės vaizdas arba koks nors at-

sitiktinai atneštas kvapas dažnai manyje kelioms akimirkoms sukelia ištisus debesis prisiminimų apie tuos praėjusius laikus. Jie neaiškūs ir atskirai neįžiūrimi, bet visi turi tą patį gardų andainykštį kvapą, kai tarp manęs ir akmens, paukščio ir upelio būta glaudaus vidinio ryšio, kurio likučius uoliai bandau saugoti.

Tuo tarpu mano gėlė atsigavo, aukščiau iškėlė lapus ir pastebimai sustiprėjo. Sykiu su ja augo mano džiaugsmas ir tikėjimas, kad draugas pasveiks. Ir atėjo diena, kai tarp sodrių lapų pradėjo brinkti ir augti apskritas rausvas žiedo pumpuras, ir diena, kai tas pumpuras sprogo ir parodė paslaptingus gražius raudonų žiedlapių nėrinius balsvais kraštais. O diena, kai aš didžiuodamasis ir džiaugdamasis atsargiai nunešiau vazoną į kaimynų namus ir atidaviau Broziui, visiškai išgaravusi iš atminties.

Paskui buvo viena giedra saulėta diena; iš tamsios dirvos jau lindo dailūs žali daigai; debesys buvo auksuotais kraštais, ir drėgnose gatvėse, kiemuose ir priekiemiuose atsispindėjo švelnus tyras dangus. Brozio lovytė buvo pastatyta arčiau lango, ant kurio palangės saulėje švytėjo raudonas hiacintas; ligonis buvo paguldytas kiek aukštėliau ir paremtas pagalvėmis. Jis truputį daugiau negu paprastai pakalbėjo su manimi, jo nukirptą šviesią galvą linksmai mirguliuodama gaubė šilta šviesa, raudonai peršviesdama ausis. Aš buvau gerai nusiteikęs ir neabejojau, kad netrukus Brozis visiškai pasveiks. Jo motina sėdėjo su mumis ir, kai jai pasirodė, jog jau užteks, davė man geltoną žieminę kriaušę ir išsiuntė namo. Aš dar ant laiptų suleidau į kriaušę dantis, ir sultys nubėgo per mano smakrą ir ranką. Graužtą pakeliui paleidau toli į lauką.

Kitądien lijo kaip iš kibiro, aš turėjau sėdėti namie ir švariai nusiplovęs rankas vartyti iliustruotą Bibliją. Joje buvo daug mano numylėtinių, o labiausiai man patiko rojaus liūtas, Elijo kupranugaris ir vaikelis Mozė melduose. Bet kitądien ir toliau vis taip pat pylė, ir mano nuotaika subjuro. Pusę ryto spoksojau pro langą į teškantį kiemą ir kaštoną, tada ėmiausi visų iš eilės žaidimų ir, jiems pasibaigus, vakarop, susipykau su broliu. Sena dainelė: mes erzinome vienas kitą, kol mažius mane negražiai pavadino, tada aš trenkiau jam, ir jis per kambarį, koridorių, virtuvę, laiptus ir kamaraitę nubildėjo pas mamą, puolė į jos glėbį, ir ji atsidususi mane išvarė. Paskui parėjo tėvas, viską išklausė, nubaudė mane ir paskaitęs pamokslą liepė eiti gulti. Lovoje aš jaučiausi neapsakomai nelaimingas, bet netrukus tebeašarodamas užmigau.

Kai vėl, ko gero, kitąryt, stovėjau prie Brozio ligos patalo, jo motina nuolatos laikė prie lūpų pirštą ir perspėjamai į mane žvilgčiojo, o Brozis gulėjo užsimerkęs ir tyliai dejuodamas. Aš baikščiai žiūrėjau į jo veidą, jis buvo išblyškęs ir iškreiptas skausmo. Ir kai jo motina paėmė mano ranką ir uždėjo ant jo rankos, jis atmerkė akis ir valandėlę tylomis žiūrėjo į mane. Jo akys buvo didelės ir pasikeitusios, jam į mane žiūrint, žvilgsnis atrodė svetimas, keistas ir tarsi iš labai toli, lyg jis manęs nepažintų ir stebėtųsi manimi, bet kartu turėtų kitų svarbesnių minčių. Aš netrukus iš tenai ištykinau ant pirštų galų.

O popiet, kai motina jo paprašyta sekė pasaką, jis ėmė snausti. Tai truko iki vakaro, jo širdis plakė vis silpniau ir pagaliau išvis sustojo.

Kai ėjau gulti, mano motina jau viską žinojo, tačiau man pasakė tik rytą, atsigėrus pieno. Tada aš visą dieną vaikščio-

jau kaip miegodamas ir įsivaizdavau, kad Brozis nuėjo pas angelus ir pats tapo angelu. Kad jo mažas liesas kūnas su randu ant peties tebeguli name anapus kelio, aš nežinojau, laidotuvių taip pat nemačiau ir nieko apie jas negirdėjau.

Mano mintys buvo labai tuo užimtos, ir, matyt, praėjo šiek tiek laiko, kol velionis nuo manęs nutolo ir pasidarė nematomas. Bet paskui anksti ir staiga atūžė pavasaris, kalnai apsipylė geltoniu ir žaluma, sode pakvipo jaunais augmenimis, švelniai susukti kaštono lapai lindo iš sprogusių pumpurų, ir visuose grioviuose ant riebių stiebų juokėsi geltonos kaip auksas švytinčios pienės.

(1904)

PIRMASIS NUOTYKIS

Keista, kaip svetima gali tapti tai, kas patirta, ir kaip viskas pamirštama! Iš atminties gali iškristi ištisi metai su galybe įspūdžių. Aš dažnai matau mokykloje bėgiojančius vaikus ir nepagalvoju apie savo mokslo metus, matau gimnazistus ir beveik nebežinau, ar aš irgi kada nors buvau gimnazistas. Matau montuotojus gamyklose ir vėjavaikius pirklių parankinius, einančius į savo kontoras, ir būnu visai pamiršęs, kad ir pats kadaise vaikščiojau tokiais keliais, su mėlyna palaidine ir raštininko švarku blizgančiomis alkūnėmis. Apžiūrinėju knygyne keistų aštuoniolikmečio eilių tomelį, išleistą Pirsono leidyklos Drezdene, ir nebepagalvoju apie tai, kad ir pats kadaise rašiau tokias eiles ir netgi buvau įkliuvęs į to paties autorių medžiotojo pinkles.

Bet šit, išėjus pasivaikščioti ar važiuojant geležinkeliu arba atsibudus naktį, koks nors visiškai pamirštas gyvenimo tarpsnis vėl atsinaujina ir ryškiai iškyla man prieš akis su visomis smulkmenomis, su visais vardais ir vietovėmis, garsais ir kvapais. Taip man buvo praėjusią naktį. Ir dabar prieš mane vėl iškilo epizodas, kurio vienu metu maniau niekada nepamiršiu, bet nebeprisiminiau daug metų. Lygiai kaip pameti knygą ar kišeninį peiliuką, pasigendi ir paskui pamiršti, ir vieną dieną žiūri, kad jis guli stalčiuje tarp senų rakandų, kad jis vėl čia ir priklauso tau.

Man buvo aštuoniolika, aš baigiau mokytis šaltkalvio amato ir neseniai buvau supratęs, kad daug toje srityje nepasieksiu, ir nusprendęs keisti profesiją. Laukdamas patogios progos, kada galėsiu tai pranešti tėvui, kol kas vaikščiojau į dirbtuvę ir dirbau kiek suirzęs, tiek ir džiaugdamasis, kaip tas, kuris jau pareiškė išeinąs ir kuriam dabar atviri visi keliai.

Tuomet mūsų dirbtuvėje buvo praktikantas, įdomus tuo, jog giminiavosi su viena turtinga ponia iš gretimo miestelio. Ta ponia, jauna fabrikanto našlė, gyveno mažoje viloje, turėjo elegantišką automobilį ir žirgą, ir buvo laikoma pasipūtusia ekscentrike, nes ne vaikščiojo, o jodinėjo, meškeriojo, augino tulpes ir laikė bernardinus. Apie ją buvo kalbama su pavydu ir pagieža, ypač po to, kai sužinota, jog Štutgarte ir Miunchene, kur ji dažnai važinėjo, būna labai maloni.

Tasai stebuklas, jos sūnėnui ar pusbroliui pradėjus pas mus mokytis, jau triskart lankėsi dirbtuvėje, pasveikino savo giminaitį ir paprašė parodyti mūsų mašinas. Ji visuomet puikiai atrodė ir mane labai stulbino, kai prašmatniai apsitaisiusi, smalsi ir juokingai klausinėdama ėjo per aprūkusią patalpą, aukšta šviesiaplaukė gaiviu ir naiviu kaip mažos mergaitės veidu. Mes stovėjome su savo tepaluotomis kelnėmis, juodomis rankomis ir veidais, ir mums regėjosi, jog pas mus svečiuojasi princesė. Tai prieštaravo mūsų socialdemokratinėms pažiūroms, ir mes tai paskui suvokdavome.

Kartą praktikantas per pietų pertrauką prieina prie manęs ir sako:

– Ar nori sekmadienį eiti su manim pas mano tetą? Ji tave kvietė.

– Kvietė? Klausyk, nesišaipyk taip kvailai, nes įkišiu marmūzę į gesintuvą.

Bet jis nejuokavo. Ji tikrai kvietė mane ateiti sekmadienį vakare. Mes galėjome grįžti dešimtos valandos traukiniu, o jeigu būtume užtrukę, ji galbūt būtų liepusi parvežti karieta.

Bendrauti su prašmatnios karietos savininke, turinčia tarną, dvi kambarines, vežėją ir sodininką, neleido tuometinės mano pažiūros ir buvo tiesiog niekšybė. Tačiau aš prisiminiau tai tik tada, kai jau buvau seniai skubiai sutikęs ir paklausęs, ar mano geltonas išeiginis kostiumas nebūsiąs per prastas.

Iki sekmadienio vaikščiojau be galo jaudindamasis ir džiaugdamasis. Paskui mane apėmė baimė. Ką gi aš tenai sakysiu, kaip elgsiuosi, kaip su ja kalbėsiu? Mano kostiumas, kuriuo visąlaik labai didžiavausi, staiga pasirodė esąs visas raukšlėtas ir dėmėtas, ir visų mano apykaklių kraštai buvo nuspurę. O skrybėlė sena ir niekam tikusi, ir viso to neatsvėrė trys mano puošmenos – smailių kaip adata pusbačių pora, ryškiai raudonas pusšilkinis kaklaraištis ir pensnė nikeliniais rėmeliais.

Sekmadienio vakarą su praktikantu išėjau į Zetlingeną sirgdamas iš susijaudinimo ir nedrąsos. Pasirodė vila, mes sustojome prie tvoros su užsienietiškomis pušimis ir kiparisais. Paskambinus prie vartų ėmė loti šunys. Mus įleido tarnas, jis nepasakė nė žodžio ir elgėsi su mumis paniekinamai ir beveik negynė manęs nuo didelių bernardinų, besitaikančių kibti į mano kelnes. Aš baikščiai pasižiūrėjau į savo rankas, kurios jau keli mėnesiai nebuvo tokios švarios. Išvakarėse aš jas pusvalandį buvau plovęs žibalu ir skystu muilu.

Ponia mus pasitiko salone apsirengusi paprasta žydra suknele. Ji padavė abiem rankas ir paprašė sėstis, vakarienė tuojau būsianti gatava.

– Jūs trumparegis? – paklausė ji manęs.

– Truputį.

– Klausykite, pensnė jums visai netinka.

Aš nusiėmiau ją, įsidėjau į kišenę ir nutaisiau atžarų veidą.

– Jūs, aišku, socis? – klausinėjo ji toliau.

– Norėjote pasakyti socialdemokratas? Taip, žinoma.

– O kodėl?

– Iš įsitikinimo.

– Ak šitaip. Bet jūsų kaklaraištis gražus. Tačiau mes juk ketinome valgyti. Jūs alkani, ar ne?

Gretimame kambaryje buvo padengta trims. Be trejopų taurių, priešingai negu tikėjausi, nebuvo nieko, kas mane trikdytų. Smegenų sriuba, nugarinės kepsnys, daržovės, salotos ir pyragas, tuos dalykus aš mokėjau valgyti ir galėjau nebijoti, kad apsijuoksiu. Be to, vynus šeimininkė pilstė pati. Vakarieniaujant ji kalbėjo beveik vien tiktai su praktikantu. Gardūs valgiai ir vynas mane maloniai nuteikė, todėl netrukus ėmiau gerai ir gan drąsiai jaustis.

Pavalgius mūsų taurės buvo nuneštos į saloną, ir kai man buvo pasiūlytas geras cigaras ir, mano nuostabai, uždegtos raudonos ir auksinės žvakės, mano gera savijauta virto beveik palaima. Tada pagaliau išdrįsau pasižiūrėti ir į ponią, ji buvo tokia puiki ir graži, kad didžiuodamasis tariausi atsidūręs prašmatnių žmonių pasaulyje, apie kurį buvau susidaręs neaiškų vaizdą iš kelių romanų ir feljetonų.

Mes gan gyvai įsikalbėjome, ir aš tiek įsidrąsinau, kad išdrįsau juokais priminti ankstesnius madam žodžius apie socialdemokratiją ir raudoną kaklaraištį.

– Jūs visiškai teisus, – pasakė ji šypsodamasi. – Laikykitės savo įsitikinimų. Tačiau kaklaraištį reikėtų pasirišti tiesiai. Žiūrėkite, va taip...

Ji atsistojo priešais, palinko prie manęs, suėmė mano kaklaraištį abiem rankomis ir pataisė. Ir aš persigandau pajutęs, jog ji įkišo į marškinių tarpą du pirštus ir atsargiai apčiupinėjo mano krūtinę. Kai pasibaisėjęs pakėliau akis, ji darsyk spustelėjo krūtinę pirštais ir pasižiūrėjo į mane sustingusiu žvilgsniu.

O velnias, pagalvojau aš, ir mano širdis ėmė neramiai daužytis, o ji atsitraukė atgal dėdamasi, kad apžiūrinėja kaklaraištį. Tačiau vėlei žiūrėjo į mane, rimtai ir įdėmiai, ir lėtai kelissyk linktelėjo galva.

– Galėtum atnešti iš kampinio kambario žaidimų dėžutę, – pasakė ji savo sūnėnui, vartančiam laikraštį. – Nueik, būk geras.

Sūnėnass išėjo, ir ji prisiartino prie manęs, lėtai, išplėtusi akis.

– Ak! – ištarė tyliai ir švelniai. – Koks tu mielas.

Tada prikišo prie manęs veidą, ir mūsų lūpos susilietė, be garso ir karštai, kartą, kitą. Aš apkabinau ir prispaudžiau prie savęs tą didelę gražią ponią taip stipriai, kad jai turėjo skaudėti. Bet ji tiktai vėl susirado mano burną, jos akys sudrėko ir mergiškai suspindo.

Praktikantas grįžo su žaidimais, mes susėdome, ir visi trys ėmėme žaisti iš saldainių. Ji vėl gyvai kalbėjo ir vis juokavo mesdama kauliuką, o aš negalėjau ištarti nė žodžio ir vos įstengiau kvėpuoti. Kartais ji pakišdavo ranką po stalu ir žaisdavo su mano ranka arba laikydavo ją uždėjusi ant mano kelio.

Prieš dešimt praktikantas pareiškė, kad mums jau metas mano.

– Ir jūs jau eisite? – paklausė ji ir pasižiūrėjo į mane.

Aš buvau neprityręs meilės reikaluose ir sulemenau, jog jau, matyt, metas, ir atsistojau.

– Ką gi, – sušuko ji, ir praktikantas pakilo eiti. Aš nusekiau paskui jį prie durų, bet jam tik peržengus slenkstį ji patraukė mane už rankos atgal ir darsyk prisiglaudė. Einant pro duris sušnibždėjo man:

– Būk protingas, klausyk, būk protingas!

Ir aš to nesupratau.

Mes atsisveikinome ir nubėgome į stotį. Nusipirkome bilietus ir praktikantas įlipo į vagoną. Bet man dabar nebuvo reikalinga draugija. Aš užlipau tiktai ant pirmo laiptelio ir, traukinio viršininkui sušvilpus, vėl nušokau ant žemės ir pasilikau. Buvo jau tamsi naktis.

Apsvaigęs ir liūdnas pro jos sodą ir tvorą lyg koks vagis ėjau namo. Aš patikau kilmingai poniai! Man atsivėrė stebuklų šalis, ir atsitiktinai užčiuopęs kišenėje akinius nikeliniais rėmais numečiau juos į kelio griovį.

Kitą sekmadienį praktikantas vėl buvo pakviestas pietų, o aš ne. Ir ji daugiau neatėjo į dirbtuvę.

Aš dar tris mėnesius vis vaikščiojau į Zetlingeną, sekmadieniais arba vėlai vakare, klausiausi prie tvoros ir slankiojau aplink sodą, girdėjau, kaip loja bernardinai ir užsienietiškų medžių šakose ošia vėjas, mačiau šviesą kambariuose ir galvojau: „Galbūt ji mane kada nors pamatys; aš juk jai patinku". Kartą name girdėjau pianino garsus, švelnius ir liūliuojančius, ir ėmiau raudoti, prisiglaudęs prie tvoros.

Tačiau tarnas manęs daugiau niekad nevedė į namą ir negynė nuo šunų, ir jos ranka niekada daugiau nelietė mano rankos, o burna mano burnos. Tiktai sapne kartais taip atsitikdavo, sapne. O vėlai rudenį mečiau šaltkalvystę, visam laikui nusivilkau mėlyną palaidinę ir išvažiavau toli į kitą miestą.

(1906)

MEILĖS AUKA

Aš trejus metus dirbau padėjėju viename knygyne. Iš pradžių gaudavau aštuoniasdešimt markių per mėnesį, paskui devyniasdešimt, dar po kiek laiko devyniasdešimt penkias, buvau patenkintas ir didžiavausi tuo, kad pats užsidirbu duoną ir man iš nieko nereikia nė pfenigo. Mano tikslas buvo prasimušti prekiaujant antikvarinėmis prekėmis. Tada, įsivaizdavau, galėčiau gyventi tarp senų knygų, datuoti inkunabulus ir medžio raižinius. Geruose antikvariatuose buvo vietų, kur galėjau gauti du šimtus penkiasdešimt ir daugiau markių. Kas be ko, iki to dar toli šaukė, ir reikėjo dirbti, dirbti...

Tarp mano kolegų buvo įdomių keistuolių. Kartais man atrodė, kad knygų prekyba yra visokio plauko pasiklydėlių prieglobstis. Šalia manęs prie kontoros pulto stovėjo tikėti nustoję pastoriai, nusmukę amžini studentai, vietų negavę filosofijos daktarai, tapę nebereikalingi redaktoriai ir atleisti karininkai. Kai kurie turėjo žmonas ir vaikus ir vaikščiojo baisingai apskurę, kiti gyveno, galima sakyti, prabangiai, tačiau dauguma pirmą mėnesio dešimtadienį švaistėsi pinigais, o kitomis dienomis tenkinosi alumi, sūriu ir pagyrūniškomis šnekomis. Tačiau visi buvo išsaugoję geresnių laikų manierų ir mokytos kalbos likučių ir įsitikinę, jog tokioje kuklioje padėtyje atsidūrė tiktai todėl, kad jiems baisingai nepasisekė.

Keisti, kaip sakyta, žmonės. Tačiau tokio kaip Kolumbanas Husas aš dar nebuvau matęs. Vieną dieną jis atėjo elgetaudamas į kontorą ir atsitiktinai rado laisvą menką raštininko vietą, kurią su džiaugsmu užėmė ir daugiau kaip metus niekam neužleido. Tiesą sakant, jis niekad nieko nekalbėjo, kas bent kiek atkreiptų dėmesį, ir iš pažiūros gyveno kaip ir kiti neturtingi kontoros tarnautojai. Tačiau buvo aišku, kad yra matęs ir geresnių dienų. Jam galėjo būti truputį per penkiasdešimt, ir jis išsiskyrė gražiu kareivišku stotu. Jo judesiai buvo prakilnūs ir platūs, o žvilgsnis, kaip tuomet įsivaizdavau, poetiškas.

Husas kartais su manimi eidavo į smuklę, nes juto, kad aš jį mėgstu ir slapta žaviuosi. Tada jis išmintingai kalbėdavo apie gyvenimą ir leisdavo man už jį mokėti. Ir vieną liepos vakarą man kai ką papasakojo. Buvo mano gimimo diena, mudu kukliai pavakarieniavome, išgėrėme vyno ir tada šiltą naktį patraukėme upės kranto alėja prieš vandenį. Tenai po paskutine liepa stovėjo akmeninis suolas, ant kurio jis išsitiesė, o aš atsiguliau į žolę. Ir jis ėmė pasakoti.

– Jūs dar tikras geltonsnapis ir nieko nežinote apie gyvenimą. O aš esu senas jautis, jei būtų kitaip, nepasakočiau jums to, ką dabar išgirsite. Jeigu esate padorus vyrukas, pasilaikysite tai sau ir niekam nepliaukšite. Bet elkitės kaip tinkamas.

Pasižiūrėjęs į mane, matote raštininkėlį kreivais pirštais ir sulopytomis kelnėmis. Jeigu sumanytumėte mane užplumpinti, aš nebūčiau prieš. Manyje mažai kas likę gyva. Ir jeigu pasakyčiau, kad mano gyvenimas buvo kupinas audrų ir liepsnos, tai tiktai pasijuoktumėte, ką gi, prašau!

Bet galbūt ir nepasijuoksite, geltonsnapi, išgirdęs vasaros naktį seno žmogaus pasektą pasaką.

Jūs jau buvote įsimylėjęs, ar ne? Kelissyk, ar ne? Taip, taip. Bet jūs dar nežinote, kas yra mylėti. Jūs to nežinote, patikėkite. Galbūt kada nors esate visą naktį praverkęs? Ir visą mėnesį prastai miegojęs? Galbūt esate rašęs eilių ir leliojęs mintį nusižudyti? Taip, man tai pažįstama. Tačiau tai nėra, klausykite, meilė. Meilė kas kita.

Dar prieš dešimt metų aš buvau gerbiamas žmogus ir priklausiau aukščiausiai visuomenei. Aš buvau valstybės tarnautojas ir atsargos karininkas, gyvenau pasiturimai ir nepriklausomai, turėjau jojamą arklį ir tarną, gerą butą, ir man nieko netrūko. Ložės teatre, vasaros kelionės, nedidelis meno rinkinys, jodinėjimas ir buriavimas, viengungių vakarai su baltuoju ir raudonuoju Bordo vynu ir pusryčiai su šampanu ir cheresu.

Aš prie to buvau pripratęs metų metus, tačiau per daug nepasigendu. Kas pagaliau tas valgis ir gėrimas, jodinėjimas ir kelionės, ar ne? Truputis filosofijos, ir viskas tampa nebūtina ir juokinga. Pagaliau nesvarbu ir gera draugija, geras vardas ir tai, ar žmonės prieš tave kelia skrybėlę, nors tai ir labai malonu.

Bet mes ketinome kalbėti apie meilę, ką? Taigi kas yra meilė? Numirti dėl mylimos moters – dabar tokie dalykai reti, tačiau, aišku, būtų labai gražu. Prašau manęs nenutraukti! Aš kalbu ne apie dviejų meilę, ne apie bučinius, miegojimą kartu ir vedybas. Aš kalbu apie meilę, kuri tampa vieninteliu gyvenimo jausmu. Ji lieka vieniša, nors į ją ir „atsakoma". Ji pasireiškia tuo, kad visi žmogaus norai ir gebėjimai aistringai nukrypsta į vieną tikslą ir kad kiekvie-

na auka tampa palaima. Tokios rūšies meilė nesiekia laimės, ji nori degti, kentėti ir griauti, ji yra liepsna ir negali numirti, kol nepadarė, kas dar bent kiek įmanoma.

Apie moterį, kurią aš mylėjau, jums nereikia žinoti. Galbūt ji buvo nuostabiai graži, galbūt tik daili. Galbūt genijus, galbūt ne, Dieve, argi tai svarbu! Ji buvo bedugnė, kurioje aš turėjau žūti, ji buvo Dievo ranka, kuri vieną dieną palietė mano kuklų gyvenimą. Ir nuo tada tas kuklus gyvenimas virto didžiu ir karališku, suprantate, jis staiga tapo ne tam tikro luomo žmogaus gyvenimu, o Dievo ir vaiko, pašėlišku ir neapdairiu, jis degė ir liepsnojo.

Nuo tada viskas, kas man anksčiau atrodė svarbu, pasidarė menka ir nuobodu. Aš praleisdavau tai, ko niekada nebūčiau praleidęs, prasimanydavau įvairiausių priežasčių ir keliaudavau bet kur, kad tiktai akimirką pamatyčiau tą moterį šypsantis. Jai aš buvau viskas, kas ją galėjo pradžiuginti, dėl jos aš buvau linksmas ir rimtas, kalbus ir tylus, santūrus ir pašėlęs, turtingas ir vargšas. Pastebėjusi, kas man darosi, ji ėmė mane visaip bandyti. Man buvo džiaugsmas jai tarnauti, ji galėjo kažin ką prasimanyti, sugalvoti bet kokį norą, ir aš jį kaipmat patenkindavau lyg kokį nieką.

Paskui ji suvokė, kad aš ją myliu labiau negu bet koks kitas vyras, ir atėjo ramus metas, kai ji mane suprato ir priėmė mano meilę. Mes matėmės tūkstantįsyk, keliavome kartu, darėme neįmanomus dalykus, kad tiktai būtume kartu ir apgautume pasaulį.

Dabar būčiau galėjęs būti laimingas. Aš ją mylėjau. Ir kiek laiko buvau laimingas, galbūt.

Tačiau man buvo lemta ne užkariauti tą moterį. Kai aš kiek pasimėgavau ta laime ir man jau nebereikėjo jokių aukų, kai be vargo galėjau susilaukti jos šypsenos, bučinio ir meilės nakties, ėmiau nerimauti. Aš nežinojau, ko man trūksta, pasiekiau to, ko kada nors troškau drąsiausiai svajodamas. Bet aš nerimavau. Kaip sakyta, man buvo lemta ne užkariauti tą moterį. Kad man tai pavyko, buvo atsitiktinumas. Man buvo lemta kentėti nuo savo meilės, ir kai turėdamas mylimąją ėmiau sveikti ir vėsti, mane apėmė nerimas. Kiek laiko aš dar tvėriau, paskui staiga žengiau toliau. Aš pasiėmiau atostogų ir išvykau į ilgą kelionę. Mano turtas tada buvo jau gerokai aptirpęs, bet kas čia tokio? Aš išvykau ir grįžau po metų. Keista tai buvo kelionė! Vis dėlto išvykus, ankstesnė ugnis vėl ėmė liepsnoti. Kuo toliau važiavau ir kuo ilgiau užtrukau, tuo labiau kankino grįžusi aistra, aš tai mačiau, džiaugiausi ir keliavau toliau, kol ugnis pasidarė nebepakenčiama ir privertė vėl grįžti ten, kur buvo mano mylimoji.

Ir štai aš vėl ten, vėl namie ir randu ją supykusią ir labai įsižeidusią. Ji man atsidavusi, ar ne, ji mane padariusi laimingą, o aš ją apleidęs! Ji vėl turėjo meilužį, bet aš mačiau, kad jo nemyli. Ji buvo prasidėjusi su juo, kad atkeršytų man.

Aš negalėjau jai pasakyti ar parašyti, kas privertė mane ją palikti ir vėl atginė atgal. Ir ar pats tai žinojau? Tad vėl ėmiau suktis apie ją ir jos siekti. Aš vėl dariau didžiausias užuolankas, praleidinėjau svarbius dalykus ir švaisčiau dideles sumas, kad išgirsčiau jos žodį ar pamatyčiau šypseną. Ji paliko meilužį, bet netrukus susirado kitą, nes nebepasitikėjo manimi. Tačiau kartais norėjo mane matyti. Būdavo, kad prie stalo ar teatre ji staiga nusigręždavo nuo ją

supusių žmonių ir pasižiūrėdavo į mane. Keistai, švelniai ir klausiamai.

Ji visuomet laikė mane labai labai turtingu. Aš pažadinau tokį tikėjimą ir palaikiau jį, kad vis galėčiau dėl jos ką nors padaryti, ko ji nebūtų leidusi neturtingam. Anksčiau aš jai ką nors dovanodavau, tačiau tai jau buvo praeitis, dabar reikėjo rasti naują būdą ją džiuginti ir aukotis. Aš rengiau koncertus, kuriuose jai patinkantys muzikantai grojo ir dainavo jos mėgstamus kūrinius. Išpirkinėjau ložes, kad galėčiau pasiūlyti jai bilietą į premjerą. Ji vėl priprato, kad aš rūpinčiausi daugybe dalykų.

Aš be perstogės sukausi jai įtaikaudamas. Mano turtas baigėsi, tada prasidėjo skolos ir finansiniai triukai. Aš pardaviau savo paveikslus, savo seną porcelianą, savo žirgą ir nupirkau automobilį, kad ji galėtų nuvažiuoti, kur reikia.

Ir tada pamačiau, kad man jau galas. Įgijęs vilties ją susigrąžinti pamačiau, kad mano paskutiniai šaltiniai išsekę. Bet aš nenorėjau liautis. Aš dar turėjau tarnybą, įtaką, padėtį visuomenėje. Kam visa tai, jeigu ne tam, kad tarnautų jai? Ir aš pradėjau meluoti ir savintis, lioviausi bijojęs teismo antstolio, nes man grėsė baisesni dalykai. Tačiau mano pastangos nenuėjo veltui. Ji atsisakė antro meilužio, ir aš žinojau, kad dabar nebeturės nieko arba vėl pasirinks mane.

Ir ji pasirinko mane, taip. Tai yra ji išvyko į Šveicariją ir leido man atvažiuoti iš paskos. Kitą rytą aš pasiprašiau atostogų. Bet buvau areštuotas. Dokumentų klastojimas, valdiškų pinigų pasisavinimas. Nesakykite nieko, nereikia. Pats žinau. Bet ar žinote, kad ir nešlovė, bausmė, ir pasku-

tinio švarko netektis buvo liepsna, aistra ir atlygis už meilę? Ar suprantate tai, jaunasis įsimylėjėli?

Aš pasekiau jums pasaką, jaunuoli. Žmogus, visa tai patyręs, esu ne aš. Aš esu vargšas buhalteris, kurį jūs kviečiatės išgerti butelį vyno. O dabar eisiu namo. Ne, jūs dar pabūkite, aš eisiu vienas. Pabūkite!

(1906)

SUŽADĖTUVĖS

Elnių skersgatvyje yra kukli baltinių parduotuvė, tokia pat nepaliesta naujųjų laikų permainų, kaip ir jos aplinka, bet pakankamai gerai lankoma. Tenai atsisveikinant su kiekvienu pirkėju, nors jis ir dvidešimt metų nuolatos ateitų, sakoma: „Suteikite man garbę vėl apsilankydamas", ir į ją tebevaikšto dvi ar trys senos pirkėjos, perkančios kaspinus ir apvadus uolektimis ir aptarnaujamos uolektiniu matu. O jas aptarnauja senmerge likusi parduotuvės savininko duktė ir viena samdoma pardavėja, pats šeimininkas nuo ryto iki vakaro būna parduotuvėje ir nuolatos ką nors daro, tačiau niekados netaria nė žodžio. Jis yra kokių septyniasdešimties metų, labai mažo ūgio, dailiais rožiniais skruostais ir trumpai pakirpta žila barzda, o ant, matyt, seniai plikos galvos nuolatos mūvi apskritą kietą kepurę, rūpestingai išsiuvinėtą gėlėmis ir meandromis. Tai Andrėjas Ongeltas, laikomas senu ir garbingu miesto piliečiu.

Tas tylus pirklelis niekuo ypatingu neišsiskiria, jau keli dešimtmečiai nesikeičia ir atrodo taip pat nesenstantis, kaip ir sunku įsivaizduoti, kad kada nors buvo jaunesnis. Tačiau ir Andrėjas Ongeltas kadaise buvo berniukas ir jaunuolis, ir pasiklausęs senų žmonių gali sužinoti, kad jis buvo vadinamas „mažuoju Ongeltu" ir visai to nenorėdamas savaip garsėjo. Kartą, maždaug prieš trisdešimt penkerius

metus, net buvo „istorija", kurią anksčiau žinojo kiekvienas odminys, o šiandien jau niekas jos nebepasakoja ir nenori girdėti. Tai jo sužadėtuvių istorija.

Andrėjas jau mokykloje buvo nekalbus ir nelinkęs bendrauti, visur jis jautėsi nereikalingas, visų stebimas, buvo bailus ir toks kuklus, kad kiekvienam iš anksto nusileisdavo ir duodavo kelią. Mokytojams jautė begalinę pagarbą, draugais žavėjosi ir jų bijojo. Jo niekas nematė gatvėje ar žaidimų aikštelėse, jis retai kada ateidavo prie upės maudytis, o žiemą tuojau krūpteldavo ir susigūždavo, vos tiktai pamatęs, kad kas nors pasilenkė pasisemti saujos sniego. Užtat namie mielai ir švelniai žaisdavo su likusiomis savo vyresnių seserų lėlėmis ir parduotuve, kurios svarstyklėmis svėrė miltus, druską ir smėlį ir bėrė į mažus maišelius, kuriuos vėliau tuštino, vėl pildė, kaitaliojo ir svėrė. Taip pat mielai padėjo motinai nuveikti lengvesnius darbus, vaikščiojo į parduotuves arba rinko darželyje nuo salotų lapų sraiges.

Moksladraugiai jį dažnai kamavo ir erzino, bet kad niekad neįniršdavo ir beveik dėl nieko neįsižeisdavo, apskritai gyveno gan ramiai ir gražiai. Ko neturėdavo ir negalėdavo duoti sau lygiems, atiduodavo lėlėms. Tėvo neteko anksti, šeimoje buvo pagrandukas, ir motina, ko gero, būtų norėjusi jo kitokio, bet pakentė tokį, koks buvo, ir savotiškai užjausdama mylėjo už nuolankų prieraišumą.

Tačiau tokia gan pakenčiama padėtis truko tik iki tol, kol mažylis Andrėjas išėjo iš mokyklos ir baigė Dyrlamo parduotuvėje prie Aukštutinio turgaus mokytis amato. Apie tą laiką, maždaug sulaukus septyniolikos, jo švelnumų trokštanti siela pasuko kitais keliais. Likęs mažas ir nedrą-

sus berniokėlis, jis ėmė vis įdėmiau dairytis į merginas ir pasistatė savo sieloje moterų meilės altorių, kuris liepsnojo tuo aukščiau, kuo liūdnesnė buvo jo meilės eiga.

Susipažinti ir apžiūrėti visokio amžiaus merginas turėjo tiek ir tiek progų, nes išsimokęs jaunasis Ongeltas ėmė dirbti savo tetos baltinių parduotuvėje, kurią vėliau turėjo perimti. Į ją ateidavo vaikų, mergaičių iš mokyklų, jaunų panelių ir senmergių, tarnaičių ir ponių, kurios per dienas knisdavosi tarp kaspinų ir drobių, rinkdavosi apvadus ir siuvinėjimo raštus, gyrė ir peikė, derėjosi ir klausė patarimo, bet jo nepaisė, pirko ir vėl keitė nusipirktą. Visame tame mandagiai ir kukliai dalyvavo jaunasis Andrėjas, jis atidarinėjo stalčius, laipiojo kopėčiomis aukštyn ir žemyn, rodė ir vėl slėpė prekes, užsirašinėjo užsakymus ir sakė kainas, ir kas savaitė būdavo įsimylėjęs vis kitą pirkėją. Rausdamas jis gyrė apvadus ir vilną, drebėdamas ėmė pinigus, neramiai besidaužančia širdimi atidarinėjo duris ir, jaunai gražuolei išeinant iš parduotuvės, sakė, jog jam bus garbė, jeigu galės ją vėl išvysti.

Kad geriau įtiktų savo gražuolėms, Andrėjas išsiugdė gražias ir atidžias manieras. Jis kasryt kruopščiai šukavosi šviesius plaukus, labai rūpestingai rengėsi ir nekantriai laukė, kada galės puikuotis prasikalusiais ūsais. Priiminėdamas pirkėjas išmoko elegantiškai nusilenkti, rodydamas prekes kairės rankos delnu pasiremti į prekystalį ir stovėti ant pusantros kojos ir taip ištobulino šypseną, kad įvaldė visą jos gamą nuo kuklaus šypsnio iki nuoširdaus švytėjimo visu veidu. Be to, nuolatos medžiojo naujas gražias frazes, kurias daugiausia sudarė prieveiksminiai žodžiai, mokėsi jų ir kūrė vis naujas ir gražesnes. Kadangi nuo mažu-

mės nepasižymėjo iškalba ir drąsa ir anksčiau retai kada ryždavosi pasakyti sakinį su veiksniu ir tariniu, dabar rinkosi išties keistus žodžius ir įsipratino apgaudinėti save ir kitus vaizduodamas iškalbų, švaistydamasis beprasmėmis ir nesuprantamomis frazėmis.

Jeigu kas nors sakydavo: „Šiandien puikus oras", mažylis Ongeltas atsakydavo: „Žinia, o taip... nes, atsiprašau... kas be ko". Jeigu pirkėja paklausdavo, ar drobė stipri, jis sakydavo: „Ak prašau, taip, be abejonės, taip sakant, savaime aišku". O kam nors pasiteiravus apie jo savijautą atsakydavo: „Nuolankiai dėkoju... išties neblogai... labai malonu". Ypač svarbiomis ir reikšmingomis progomis nevengė tokių žodžių kaip „nepaisant to, vis dėlto, jokiu būdu ne prieš". O visas jo kūnas tuo tarpu, nuo palenktos galvos iki supamo pėdos galo, bylote bylojo apie visišką atsidavimą, dėmesį ir mandagumą. Tačiau išraiškingiausias buvo jo palyginti ilgas kaklas, liesas, gyslotas ir su stebėtinai dideliu ir judriu Adomo obuoliu. Kai mažasis liūdnasis pardavėjas atsakinėdavo stakato tempu, susidarydavo įspūdis, jog trečdalį jo sudaro gūžys.

Gamta dalija savo dovanas ne be prasmės, ir nors ilgas Ongelto kaklas neatitiko jo gebėjimo reikšti mintis, tuo labiau jis pateisino save kaip aistringo dainininko nuosavybė ir ženklas. Andrėjas nepaprastai mėgo dainavimą. Netgi tardamas labiausiai nusisekusius komplimentus, rodydamas tauriausias pardavėjo manieras, nuoširdžiausiai tardamas „vis dėlto" ir „nors", širdies gilumoje taip netirpdavo kaip dainuodamas. Šis jo talentas mokyklos metais liko nepastebėtas, tačiau po mutacijos vis labiau ir labiau niekam nežinant ryškėjo. Mat baikštus ir nedrąsus Ongel-

tas savo slapta aistra ir gebėjimais džiaugėsi tiktai niekam negirdint ir nematant.

Vakare, kai ateidavo į savo kambarėlį po vakarienės, jis valandėlę prieš guldamas tamsoje dainuodavo ir alpėdavo iš malonumo apimtas lyrinės nuotaikos. Jis turėjo gan aukštą lyrinį tenorą, o pasiruošimo trūkumą stengėsi atpirkti temperamentu. Jo akys imdavo drėgnai blizgėti, dailiai sušukuota galva atvirsdavo atgal, o Adomo obuolys sulig atitinkamais garsais slankiodavo aukštyn ir žemyn. Mėgstamiausia jo daina buvo „Kai kregždutės namo grįžta". Dainuodamas posmą „Ak, kaip sunku išsiskirti" garsus tęsdavo ilgai, drebindamas balsą ir kartais net apsiašarodavo.

Tarnyboje jis sparčiai žengė į priekį. Iš pradžių buvo manyta po kelerių metų išsiųsti jį pasipraktikuoti į didesnį miestą. Tačiau greitai savo tetos parduotuvėje pasidarė toks nepamainomas, jog toji nebenorėjo išleisti, o kad paskui jis turėjo parduotuvę perimti ir paveldėti, tai materialiai buvo apsirūpinęs iki gyvenimo galo. Kas kita širdies reikalai. Visos jo amžiaus merginos, čia turimos galvoje gražiausios, nepaisant jo žvilgsnių ir lankstymosi, jį laikė tiesiog juokingu, ir tiek. Jis jas visas iš eilės buvo įsimylėjęs ir būtų vedęs bet kurią, kuri būtų bent kiek atsiliepusi į jo jausmus. Bet nė viena neatsiliepė, nors jis vis puošė savo kalbą išmoningiausiais žodžiais, o save patį mieliausiais akiai daiktais.

Tiesa, buvo viena išimtis, tačiau jis jos nepastebėjo. Panelė Paula Kircher, vadinama Kircherio Paule, su juo visuomet maloniai elgėsi ir, rodės, rimtai į jį žiūrėjo. Ji, kas be ko, nebuvo nei jauna, nei graži, netgi keleriais metais vy-

resnė už jį ir gan neišvaizdi, tačiau šiaip tikusi ir gerbiama mergina iš pasiturinčios amatininko šeimos. Andrėjo gatvėje pasveikinta, ji gražiai ir rimtai padėkodavo, atėjusi į parduotuvę būdavo draugiška, paprasta ir kukli, neapsunkindavo ir už gryną pinigą priimdavo jo atidų dėmesį. Todėl jis žiūrėjo į ją palankiai ir pasitikėdamas, o šiaip ji visai jam nerūpėjo ir buvo viena iš nedaugelio laisvų merginų, apie kurias jis niekada nepagalvodavo už savo parduotuvės sienų.

Jis dėjo viltis čia į puikius naujus batus, čia į dailų kaklaraištį, nekalbant jau apie ūsus, kurie pamažu dygo ir kuriuos jis puoselėjo kaip savo akies vyzdį. Galop iš vieno keliaujančio pirklio nusipirko auksinį žiedą su dideliu opalu. Tada jam buvo dvidešimt šešeri.

O kai suėjo trisdešimt ir jis vis dar suko aplink šeimyninį uostą per ilgesingą atstumą, motina ir teta nusprendė, jog atėjo metas įsikišti ir paspartinti reikalo eigą. Teta, jau gan įmetėjusi, padarė pradžią pasiūlydama, jog dar gyva būdama perleis jam parduotuvę, tačiau tiktai jo vestuvių dieną su dora Gerberzau miesto mergina. Tatai buvo signalas imtis veiksmų ir motinai. Truputį pasvarsčiusi ji priėjo prie išvados, jog jos sūnui reikia įstoti į kokią draugiją, kad daugiau būtų tarp žmonių ir išmoktų elgtis su moterimis. O kad gerai žinojo, kad jo galva pramušta dainavimu, tai tikėjosi, jog jis užkibs ant tos meškerės, ir pasiūlė jam užsirašyti į dainavimo ratelį.

Nors ir baimindamasis, jog nepritaps, Andrėjas iš esmės sutiko. Tačiau vietoj dainavimo ratelio pasirinko bažnyčios chorą, nes jam, girdi, labiau patinkanti rimtesnė muzika. Tačiau tikroji priežastis buvo ta, jog bažnyčios chore dai-

navo Margreta Dyrlam. Ji buvo buvusio Ongelto mokytojo duktė, labai graži ir linksma, dar neturinti ir dvidešimties mergina. Andrėjas ją buvo neseniai įsimylėjęs, nes jau senokai nebeliko laisvų jo amžiaus merginų, bent jau gražių.

Motina nerado rimtų argumentų prieš bažnyčios chorą. Tiesa, jis nerengė nė pusės tiek bendrų suėjimų ir švenčių kaip dainavimo ratelis, užtat dalyvauti chore buvo daug prašmatniau, merginų iš gerų namų, su kuriomis Andrėjas susitiks per repeticijas ir pasirodymus, tenai taip pat netrūko. Tad ji nedelsdama nuėjo su ponu sūnumi pas seniūną, iškaršusį mokytoją, kuris juos maloniai priėmė.

– Tai šitaip, pone Ongeltai, – tarė jis, – jūs norite pas mus dainuoti?

– Na taip, žinoma, prašom...

– Ar esate anksčiau dainavęs?

– O taip, tai yra tam tikra prasme...

– Na tai pabandykim. Padainuokit kokią nors dainą, kurią mokate.

Ongeltas paraudo kaip vaikas ir jokia mada nenorėjo pradėti. Bet mokytojas prisispyręs reikalavo ir galop beveik pyktelėjo, tad jis pagaliau pergalėjo nedrąsą ir įsmeigęs liūdną žvilgsnį į ramiai sėdinčią motiną užtraukė savo mėgstamą dainą. Ji įkvėpė pretendentą, ir jis padainavo pirmą stulpelį neužsikirsdamas.

Dirigentas pamojo ranka, kad jau užteks. Jis vėl elgėsi labai mandagiai ir pasakė, jog Ongeltas, kas be ko, padainavęs labai gražiai ir justi, jog tai daroma *con amore*, tiktai galbūt jis labiau linkęs prie pasaulietiškos muzikos, tad ar nereikėtų verčiau stoti į dainavimo ratelį. Ponas Ongeltas buvo bepradedąs stenėti atsakydamas, tačiau jam už akių

užbėgo motina. Jis dainuojąs išties gražiai, pasakė ji, ir dabar tiktai esąs truputį sutrikęs, ji norinti, kad mokytojas jį priimtų, nes dainavimo ratelis tai juk visai kas kita ir ne taip gerai kaip choras, be to, ji kasmet aukojanti bažnyčiai, trumpai tariant, jeigu mokytojas būtų toks geras, bent jau bandomajam laikotarpiui, o paskui bus matyti. Senolis darsyk bandė ją ramindamas aiškinti, kad bažnyčios choras ne juokai ir kad ant vargonų pakylos jau ir taip ankšta, tačiau motinos iškalba pagaliau paėmė viršų. Įmetėjusiam dirigentui dar niekad taip nebuvo buvę, kad ateitų dainuoti į ketvirtą dešimtį įžengęs vyras ir kaip užtarėją atsivestų motiną. Kad ir koks neįprastas ir nepatogus jam buvo šis choro prieaugis, slapčia vis dėlto džiaugėsi, nors ir ne dėl muzikos. Jis pakvietė Andrėją į kitą repeticiją ir šypsodamasis abu išlydėjo.

Trečiadienio vakarą mažasis Ongeltas laiku atėjo į klasę, kur vyko repeticijos. Buvo mokomasi dainuoti Velykų choralą. Pamažu besirenkantys dainininkai ir dainininkės labai maloniai sveikinosi su naujuoju nariu, ir visi buvo tokie laisvi ir linksmi, kad Ongeltas tarp jų jautėsi puikiai. Čia buvo ir Margreta Dyrlam, ji taip pat linktelėjo naujokui draugiškai šypsodamasi. Jis, tiesa, kartais girdėjo už nugaros tylų juoką, tačiau buvo pripratęs prie to, kad kitiems atrodo truputį juokingas, ir nekreipė dėmesio. Jį tiktai nemaloniai nustebino rimtas ir santūrus Kircherio Paulės elgesys, ji taip pat dainavo chore ir, kaip jis netrukus pastebėjo, buvo net laikoma viena iš geresnių dainininkių. Šiaip ji visados buvo jam maloni ir palanki, o dabar kaip tiktai ji elgėsi šaltai ir, atrodo, beveik nenorėjo, kad jis čia dainuotų. Bet kas jam ta Kircherio Paulė?

Dainuojant Ongeltas buvo perdėm atsargus. Iš mokyklos laikų jis, tiesa, dar šiek tiek nusituokė apie natas ir kai kuriuos taktus prislopintu balsu dainavo sykiu su kitais, tačiau apskritai jautėsi nelabai tikras savo sugebėjimais ir labai abejojo, ar kada nors bus kitaip. Dirigentas, kurį jo nedrąsa juokino ir jaudino, pasigailėjo jo ir atsisveikindamas pasakė:

– Ilgainiui viskas bus gerai, jeigu stengsitės.

Tačiau Andrėjas visą vakarą turėjo malonumą būti netoli Margretos ir galėjo į ją dažnai žvilgčioti. Jis galvojo apie tai, kad per viešą pasirodymą prieš ir po mišių chore tenorai stovi tuoj už merginų, ir mėgaudamasis įsivaizdavo, kaip per Velykas ir visokiomis kitomis būsimomis progomis galės stovėti taip arti panelės Dyrlam ir ramiai ją apžiūrinėti. Paskui jam nudiegė širdį prisiminimas, kokio mažo ir žemo yra ūgio ir kad stovėdamas tarp kitų dainininkų nieko nematys. Su didžiausiu vargu ir labai mikčiodamas jis išsakė tą savo bėdą vienam choristui, aišku, neatskleisdamas tikrosios priežasties. Kolega jį juokdamasis nuramino ir pasakė pasirūpinsiąs, kad jam tektų gera vieta.

Pasibaigus repeticijai visi išsivaikščiojo beveik neatsisveikinę. Keli ponai palydėjo namo paneles, kiti nuėjo gerti alaus. Ongeltas liko vienas gailiai stypsoti aikštėje priešais tamsią mokyklą, sutrikęs lydėjo akimis kitus, o labiausiai Margretą, ir nusivylė, kai pro jį praėjo Kircherio Paulė ir, jam nusiėmus skrybėlę, pasakė:

– Jūs namo? Tada mums pakeliui, galime eiti kartu.

Jis su dėkingumu priėmė pasiūlymą ir nutipeno šalia jos drėgnomis, vėsiomis kovo gatvėmis namų link, neištaręs daugiau nė žodžio, tik „labanakt".

Kitą dieną į parduotuvę atėjo Margreta Dyrlam ir jis ją aptarnavo, Ongeltas čiupinėjo kiekvieną medžiagą taip, lyg ji būtų šilkas, manipuliavo matu lyg smuiko stryku, kiekvieną smulkią paslaugą atliko su įkvėpimu ir žavesiu ir nedrąsiai vylėsi, kad ji ką nors pasakys apie vakardieną, apie chorą ir repeticiją. Ir neapsiriko. Jau eidama pro duris ji paklausė:

– Man buvo naujiena, pone Ongeltai, kad ir jūs dainuojate. Ar seniai?

Ir jam smarkiai besidaužančia širdimi tariant: „Aha, greičiau tik šiaip sau, jeigu taip galima išsireikšti", – ji linktelėjusi išėjo į gatvę.

„Žiūrėk, žiūrėk!" – galvojo jis ir jau rezgė ateities svajas, ir tvarkydamas prekes pirmusyk gyvenime sumaišė pusvilnonius apvadus su vilnoniais.

Tuo tarpu vis labiau artėjo Velykų metas, ir kad bažnyčios choras turėjo giedoti tiek Didįjį penktadienį, tiek Velykų sekmadienį, tai jie repetuodavo kelissyk per savaitę. Ongeltas visuomet ateidavo laiku, stengėsi nieko nepagadinti, ir visi jam buvo malonūs. Vien tiktai Kircherio Paulė, rodės, buvo juo nelabai patenkinta, ir tai jį liūdino, nes ji buvo vienintelė panelė, kuria jis visiškai pasitikėjo. Be to, visuomet susiklostydavo taip, kad su ja eidavo namo, nes nedrįsdavo pasisiūlyti į palydovus Margretai, nors visuomet to patyliukais geidė ir troško. Tad eidavo su Paule. Pirmais kartais jie parėjo netarę viens kitam nė žodžio. Paskui Kircher jį išbarė ir paklausė, kodėl toks nešnekus, gal jos bijąs.

– Ne, – sulemeno jis išsigandęs, – ne tai... greičiau... žinoma, ne... priešingai.

Ji nusijuokė ir paklausė:

– O kaipgi sekasi dainuoti? Jums patinka?

– Kas be ko... labai... kaipgi.

Ji papurtė galvą ir tyliai pasakė:

– Nejau su jumis išties negalima pakalbėti, pone Olgentai? Jūs išsisukate nuo bet kokio atsakymo.

Jis pasižiūrėjo į ją bejėgiškomis akimis ir užsikirto.

– Aš jums gero noriu, – toliau kalbėjo ji. – Nejau nematote?

Jis energingai linktelėjo galva.

– Tai kas yra! Nejau nemokate kitų žodžių, be „kaipgi", „vis dėlto", „jeigu taip galima išsireikšti" ir panašiai?

– Taip, žinoma, galiu, nors... tiesa.

– Taip, „nors" ir „tiesa". Klausykite, vakare su savo sena motina ir teta kalbate žmoniškai, ar ne? Tai ir su manim, ir su kitais taip kalbėkite. Tada būtų galima rasti bendrą kalbą. Ar norite?

– Na taip, noriu... aišku...

– Tai gerai, taip ir reikia. Ir aš dabar noriu su jumis pakalbėti. Mat turiu ką pasakyti.

Ir ji ėmė kalbėti su juo taip, kaip jis nebuvo pratęs. Paklausė, kodėl jis atėjęs į bažnyčios chorą, jeigu nemokąs dainuoti ir kur beveik visi jaunesni už jį. Ar jis nepastebėjęs, kad iš jo tenai dažnai šaipomasi ir panašiai. Tačiau kuo labiau jį slėgė jos kalbos turinys, tuo smarkiau juto, jog taip sakydama ji nori jam tiktai gero. Ir jis apimtas šiek tiek verksmingos nuotaikos svyravo tarp noro šaltai viską paneigti ir su dėkingumu priimti. Bet jie jau priėjo Kircherių namus. Paula padavė jam ranką ir rimtai pasakė:

– Labanakt, pone Ongeltai, ir prašau nepykti. Kitąsyk vėl pakalbėsim, ar ne?

Jis sutrikęs parėjo namo, ir nors, viena vertus, skaudu buvo prisiminti Paulos atskleidimus, antra vertus, buvo nauja ir guodė tai, kad kažkas su juo taip draugiškai, rimtai ir geranoriškai pakalbėjo.

Einant namo po kitos repeticijos jam jau pavyko prabilti gan žmoniškai, panašiai kaip namie su motina, ir džiaugdamasis, kad gali, įgijo daugiau drąsos ir pasitikėjimo. Kitą vakarą pažengė jau tiek, kad buvo beprisipažįstąs, netgi pusiau pasiryžęs paminėti Dyrlam pavardę, mat įsivaizdavo, jog Paulė gali padaryti neįmanoma ir jam padėti. Bet ji neleido iki to prieiti. Staiga nutraukė jo išpažintis pasakydama:

– Jūs juk norite vesti, ar ne? Tai protingiausia, ką galite padaryti. Pats tas amžius.

– Amžius, tai jau taip, – liūdnai ištarė jis. Bet ji tik nusijuokė, ir jis nusiminęs nuėjo namo. Kitąsyk jis vėl apie tai sušneko. O Paulė tepasakė tik tiek, kad jis turįs žinoti, ko norįs; tačiau aišku viena, jog jo vaidmuo chore nepadės pasiekti tikslo, nes jaunos merginos bet ką nukęs, tik ne tai, kad jų mylimasis būtų juokingas.

Tų žodžių sukeltą skausmą paskui šiaip taip nustelbė jaudulys ir pasiruošimas Didžiajam penktadieniui, kai Ongeltas turėjo pirmusyk pasirodyti su choru. Tąryt jis apsirengė ypač rūpestingai ir anksti su nušveistu cilindru atėjo į bažnyčią. Sužinojęs, kur turės stovėti, vėl kreipėsi į tą kolegą, kuris buvo pažadėjęs padėti. Tasai, pasirodo, nebuvo pamiršęs savo pažado ir pamojo vargonų mynikui, kuris šaipydamasis atnešė nedidukę dėžutę, ji buvo padė-

ta toje vietoje, kur turėjo stovėti Ongeltas, ir mažasis dainininkas nuo jos dabar matė ir buvo matomas ne blogiau už ilgiausius tenorus. Tačiau taip stovėti buvo sunku ir pavojinga, jis privalėjo labai laikyti pusiausvyrą ir ne vieną prakaito lašą išliejo pagalvojęs, jog gali nukristi ir nulaužtomis kojomis nuriedėti tarp stovinčių prie turėklų merginų, mat chorai siauromis ir labai nuožulniomis terasomis leidosi žemyn. Bet užtat turėjo malonumą iš baugaus artumo žiūrėti į sprandą gražiajai Margretai Dyrlam. Pasibaigus giesmėms ir visoms pamaldoms, jis jautėsi pavargęs ir giliai atsikvėpė, kai durys atsidarė ir suskambo varpai.

Kitądien Kircherio Paulė jam prikišo, kad stovėdamas ant dėžutės atrodo kvailai ir juokingai. Jis pažadėjo vėliau nesigėdyti savo mažo ūgio, bet rytojaus dieną dar ketino paskutinįsyk pasinaudoti ta dėžute, vien dėl to, kad neįžeistų pono, kuris ją buvo parūpinęs. Ji nedrįso jo paklausti, ar jis nematąs, kad tas, kuris ją atnešė, norėjo iš jo vien pasišaipyti. Pakreipusi galvą, ji leido jam daryti ką nori, ir pykdama dėl jo kvailumo, ir sujaudinta, kad jis toks naivus.

Per Velykas ant chorų viskas vyko dar iškilmingiau negu andai. Buvo atliekama sudėtinga muzika, ir Ongeltas narsiai balansavo ant savo pastovo. Tačiau choralo pabaigoje pajuto, kad dėžutė po kojomis ima svyrinėti ir irti. Jis nieko negalėjo padaryti, tad liko tik ramiai stovėti ir pasistengti, kad nenubildėtų žemyn. To pavyko išvengti, ir nebuvo nei skandalo, nei nelaimės, tenoras Ongeltas tiktai tyliai kažkam traškant pamažu trumpėjo ir leisdamasis žemyn išnyko iš akiračio persigandusiu veidu. Dirigentas, bažnyčios nava, emporos ir dailus šviesiaplaukės Margretos sprandas viens po kito išnyko jam iš akių, tačiau jis svei-

kas pasiekė grindis, ir tai, kas įvyko bažnyčioje, pastebėjo tiktai besišaipantys choro kolegos ir dalis priekyje sėdinčios vyriškosios mokyklų jaunuomenės. O virš jo pažeminimo vietos linksmai griaudėjo ir džiūgavo išmoningas Velykų choralas.

Kai pasišalinus vargonininkui žmonės ėmė eiti iš bažnyčios, choras dar keliems žodžiams pasiliko savo vietoje, mat rytoj, Velykų pirmadienį, kaip ir kiekvienais metais, turėjo būti šventinė jų iškyla. Į tą iškylą Andrėjas Ongeltas iš pat pradžių dėjo dideles viltis. Jis dabar net išdrįso paklausti panelės Dyrlam, ar ji irgi mananti eiti, ir gražioji mergina daug negalvojusi, ramiai atsakė:

– Taip, žinoma, kad eisiu, – o paskui pridūrė: – Beje, ar jūs pirma neužsigavote?

Ir nesitverdama iš juoko nubėgo, nesulaukusi atsakymo. Tą pačią akimirką į jį pasižiūrėjo Paulė, užjaučiamu ir rimtu žvilgsniu, kuris dar labiau sutrikdė Ongeltą. Jo staiga sukilusi drąsa tokiu pačiu greičiu nuslopo, ir jeigu jis apie tą iškylą jau nebūtų kalbėjęs su motina ir neprašęs, kad ji eitų kartu, tai mielai būtų atsisakęs iškylos, choro ir visų savo vilčių.

Velykų pirmadienis buvo žydras ir saulėtas, ir antrą valandą beveik visi choro nariai su savo svečiais ir giminaičiais susitiko už miesto Vyturių alėjoje. Ongeltas atsivedė motiną. Jis buvo išvakarėse prisipažinęs, kad myli Margretą, turįs mažai vilčių, tačiau kai ko tikįsis iš motinos ir išvykos. Kad ir labai norėdama savo mažiui tiktai gero, ji manė, jog Margreta per jauna ir per graži jam. Bet esą galima pabandyti; svarbiausia, kad Andrėjas kuo greičiau vestų, bent jau dėl parduotuvės.

Jie ėjo nedainuodami, nes miško kelias buvo gan sunkus ir stačiai kilo į viršų. Tačiau poniai Ongelt vis tiek užteko ryžto ir kvapo, kad rimtai įkaltų savo sūnui, kaip elgtis artimiausiomis valandomis, ir po to pradėtų ilgą šneką su ponia Dyrlam. Margretos motina, vargiai užtekdama kvapo atsakinėti į klausimus, kopiant į kalną išgirdo daug malonių ir įdomių dalykų. Ponia Ongelt pradėjo nuo puikaus oro, paskui, deramai įvertinus bažnytinę muziką, ėmė girti sveiką ponios Dyrlam išvaizdą ir reikšti susižavėjimą Margretos pavasarine suknele; ji užtruko kalbėdama apie tualetus ir galop ėmė aiškinti, kaip neįtikėtinai pastaraisiais metais suklestėjo jos svainės baltinių parduotuvė. Ponia Dyrlam į tai atsakydama tegalėjo pagirti jaunąjį Ongeltą, rodantį puikų skonį ir prekybinius sugebėjimus, kuriuos jos vyras jau prieš daugelį metų pastebėjęs ir pripažinęs, kai Andrėjas dar mokęsis pas jį. Į tokias pagyras ponia Ongelt atsakė lengvu atodūsiu. Kai jau taip, tai taip, Andrėjas esąs sumanus ir dar ne to pasieksiąs, ir puikioji parduotuvė, galima sakyti, esanti beveik jo, tiktai va bėda, kad jis toks nedrąsus su moteriška puse. Jam netrūkstą nei noro, nei reikiamų dorybių, kad vestų, bet štai pasitikėjimo ir ryžto ne perviršis.

Tada ponia Dyrlam ėmė guosti susirūpinusią motiną, ir nė iš tolo negalvodama apie savo dukterį pasakė, kad ryšys su Andrėju bet kuriai miesto dukrai būtų tiktai garbė. Ponia Ongelt tuos žodžius sugėrė kaip medų.

Tuo tarpu Margreta su kitais jaunuoliais nuėjo toli į priekį, ir prie to nedidelio jauniausiųjų ir linksmiausiųjų būrio prisidėjo ir Ongeltas, nors jam ir labai sunku buvo spėti su visais savo trumpomis kojytėmis.

Visi vėlei buvo labai malonūs jam, nes tiems pramaniūgams baikštus mažius įsimylėjusiomis akimis buvo tikra iš dangaus nukritusi dovana. Gražioji Margreta palaikė jų pusę ir vis apsimestinai rimtai šnekino savo garbintoją, kuris iš laimės ir susijaudinimo visas kaito ir springo kalbėdamas.

Tačiau tas malonumas truko neilgai. Pamažu vargšas vis dėlto pastebėjo, kad iš jo slapčia šaipomasi, ir nors tai jam buvo ne naujiena, nusiminė ir vėl neteko vilties. Tačiau labai stengėsi to neparodyti. Jaunimas kas valandėlė vis labiau šėlo, ir jis per jėgą tuo garsiau juokėsi, kuo aiškiau juto, kad visi pokštai ir užuominos adresuoti jam. Pagaliau įžūliausias iš jų, ilgas kaip kartis vaistininko padėjėjas, baigė erzinimus išties šiurkščiu pokštu.

Jie kaip tik ėjo pro gražų seną ąžuolą, ir vaistininkas pareiškė pabandysiąs pasiekti žemutinę to aukšto medžio šaką rankomis. Jis sustojo ir kelissyk pašoko, bet vis neįstengė pasiekti, ir pusračiu sustoję žiūrovai jau ėmė iš jo šaipytis. Ir tada jam šovė į galvą, kaip galėtų išgelbėti savo garbę nukreipdamas pajuoką į kitą. Jis staiga suėmė Ongeltą per liemenį, iškėlė į viršų ir liepė įsitverti šakos ir laikytis. Užkluptas iš netyčių mažylis pasipiktino ir, aišku, nebūtų klausęs, jeigu nebūtų bijojęs nukristi. Tad stvėrė šaką ir įsikibo į ją, vos tai pajutęs ilgšis jį paleido, ir Ongeltas jaunuoliams kvatojantis bejėgiškai pakibo ant šakos, tabaluodamas kojomis ir piktai šaukdamas.

– Klausykite! – griežtai reikalavo jis. – Tučtuojau nukelkite mane!

Jo balsas perėjo į spiegimą, jis jautėsi visiškai sunaikintas ir pasmerktas amžinai gėdai. Tačiau ilgšis vaistininkas sakė, kad jis turi išsipirkti, ir visi tam pritarė.

– Jūs turite išsipirkti, – sykiu su kitais šaukė ir Margreta Dyrlam.

Ir jis jau nebegalėjo priešintis.

– Gerai, gerai, – suriko jis, – tiktai greičiau!

Jo kankintojas pasakė trumpą tokio turinio kalbą, ponas Ongeltas, girdi, jau trys savaitės esąs choro narys, tačiau niekas nėra jo girdėjęs dainuojant. Tad dabar kabosiąs tenai tol, kol ką nors padainuosiąs čia esantiems.

Vos tiktai jam baigus, Andrėjas tuojau ėmė dainuoti, nes juto, kad jo jėgos jau senka. Pro ašaras pradėjo: „Ar prisimeni dar" – ir dar nebaigęs pirmo stulpelio pasileido ir šaukdamas trenkėsi į žemę. Tada visi išsigando, jeigu jis būtų nusilaužęs koją, tai visi, aišku, būtų jo gailėjęsi ir savo elgesio. Bet jis išblyškęs, tačiau sveikas pakilo, pasistvėrė skrybėlę, gulinčią šalia ant samanų, rūpestingai ją užsivožė ir tylėdamas pasišalino tuo pačiu keliu, kuriuo jie buvo atėję. Už pirmo posūkio atsisėdo ant kelkraščio ir bandė atsitokėti.

Čia jį rado vaistininkas, atsekęs iš paskos graužiamas sąžinės. Jis paprašė atleisti, bet atsakymo nesulaukė.

– Man išties labai gaila, – pasakė jis darsyk, – aš tikrai nieko blogo nenorėjau. Prašau man atleisti ir eime su manim!

– Gerai jau, – pasakė Ongeltas ir numojo ranka, tada anas nepatenkintas nuspūdino.

Netrukus pamažėle prisiartino likusi draugijos dalis, vyresni žmonės ir abi motinos. Ongeltas priėjo prie savo motinos ir pasakė:

– Aš noriu namo.

– Namo? O kodėl? Kas atsitiko?

– Nieko. Bet viskas perniek, aš jau dabar žinau.

– Taip? Ji tau atsakė?

– Ne. Bet aš žinau...

Motina pertraukė jį ir nusivedė už rankos.

– Užteks! Tu eisi su manim, ir viskas bus gerai. Geriant kavą aš tave pasodinsiu šalia Margretos, žiūrėk, nesnausk.

Jis nusiminęs papurtė galvą, bet pakluso ir nuėjo su visais. Kircherio Paulė bandė jį užkalbinti, bet nieko nepešė, nes jis tylomis žiūrėjo priešais save ir atrodė toks susierzinęs ir įširdęs, kokio jo dar niekas nebuvo matęs.

Draugija po pusvalandžio priėjo iškylos tikslą, mažą miško kaimelį. Jo užeiga garsėjo gera kava, o netoli jos buvo riterių plėšikų pilies liekanos. Užeigos kieme pirma atėję jaunuoliai jau gyvai žaidė. Tada iš namo buvo išnešti ir krūvon sustatyti stalai, jaunimas atnešė kėdžių ir suolų; stalai buvo šviežiai užtiesti ir apstatyti padėklais su puodukais, kavinukais, lėkštėmis ir kepiniais. Poniai Ongelt iš tiesų pavyko sūnų pasodinti šalia Margretos. Tačiau jis nesinaudojo tokia puikia proga, kiūksojo prislėgtas savo nelaimės, be jokio reikalo maišė šaukšteliu atšalusią kavą ir atkakliai tylėjo, nors motina į jį nuolatos ragindama žvilgčiojo.

Po antro puodelio jaunesniųjų choristų galvos nusprendė eiti prie pilies liekanų ir tenai pažaisti. Jaunuomenė triukšmingai sukilo sykiu su merginomis. Margreta Dyrlam taip pat atsistojo ir perdavė nedrąsiai delsiančiam Ongeltui savo gražų karoliukais siuvinėtą rankinuką.

– Prašau pasaugoti, pone Ongeltai, mes einame žaisti.

Jis linktelėjo ir paėmė rankinuką. Jo nebestebino tai, su kokiu negailestingu įsitikinimu ji manė, jog jis liks su seniais ir neis su visais žaisti. Jis tik stebėjosi, kad visko iškart

nepastebėjo, to keisto draugiškumo per repeticijas, istorijos su dėžute ir viso kito.

Kai jaunuoliai nuėjo, o pasilikusieji toliau gėrė kavą ir šnekučiavosi, Ongeltas nepastebėtas pasišalino iš savo vietos ir patraukė per lauką už sodo miško link. Gražus rankinukas, kurį buvo pasiėmęs, linksmai blykčiojo saulėje. Priešais vieną šviežią kelmą sustojo. Jis išsitraukė nosinę, patiesė ją ant dar šviesaus, drėgno medžio ir atsisėdo. Tada parėmė galvą rankomis ir liūdnai susimąstė, ir kai jo žvilgsnis vėlei užkliuvo už margo krepšelio ir tuo pat metu vėjo gūsis atnešė džiugius besilinksminančios jaunuomenės šūksnius, nulenkė sunkią galvą ir ėmė be garso vaikiškai verkti.

Gal valandėlę taip sėdėjo. Jo akys nudžiūvo ir susijaudinimas praėjo, tačiau savo padėties liūdnumą ir siekių beviltiškumą suprato dar aiškiau negu pirma. Paskui išgirdo kažkieno lengvus žingsnius, sušlamėjo suknelė, ir jam vos spėjus pašokti priešais išdygo Paulė Kircher.

– Vičvienaitis? – paklausė juokaudama. Ir kai jis nieko neatsakė, o ji gerai į jį įsižiūrėjo, staiga surimtėjo ir moteriškai švelniai paklausė: – Kas gi yra? Jums atsitiko nelaimė?

– Ne, – tyliai atsakė Ongeltas neieškodamas žodžių. – Ne. Aš tiktai supratau, kad netinku būti tarp tų žmonių. Kad aš juos tik juokinau.

– Na, jūs šiek tiek perdedate...

– Taip, taip. Aš juos tik juokinau, ypač merginas. Kadangi esu geraširdis ir nuoširdžiai stengiausi. Jūs tiesą sakėte, man nereikėjo stoti į tą chorą.

– Jūs galite išstoti, ir tada vėl viskas bus gerai.

– Išstoti galiu ir tai padarysiu šiandien pat. Tačiau to toli gražu neužtenka.

– Kodėl gi?

– Na, kad visi iš manęs šaipėsi. Ir dabar nė viena...

Jis vos nekūkčiojo. Ir ji maloniai paklausė:

– ...ką nė viena?

Jis drebančiu balsu kalbėjo toliau:

– Dabar nė viena mergina manęs negerbs ir rimtai nežiūrės.

– Pone Ongeltai, – lėtai ištarė Paulė, – ar jūs neklystate? O gal manote, kad aš jūsų negerbiu ir nežiūriu į jus rimtai?

– Kas taip, tai taip. Aš tikiu, kad jūs mane dar gerbiate. Tačiau aš ne dėl to.

– O dėl ko?

– O Dieve, aš nenorėjau apie kalbėti. Bet aš einu iš proto, pagalvojęs, kad bet kuris kitas turi geriau negu aš, bet juk aš irgi žmogus, ar ne? Bet už... už manęs... nė viena nenori tekėti!

Po to stojo ilgoka tyla. Paskui Paulė vėl prabilo:

– Taip, bet ar jūs jau kurios nors klausėte, ar jinai nori, ar ne?

– Klausiau? Ne, o kam? Aš ir taip žinau, kad nė viena nenori.

– Tada prašykite, kad merginos pas jus ateitų ir pasakytų: „Ak, pone Ongeltai, atleiskite, bet aš taip noriu, kad jūs mane vestumėte, jog tiesiog nebetveriu!" Tačiau to jums turbūt reikėtų ilgai laukti.

– Žinau, – atsiduso Andrėjas. – Jūs juk suprantate mane, panele Paule. Jeigu aš žinočiau, kad kuri nors manęs neniekina ir aš jai patinku, bent kiek, tai tada...

– Tada jūs galbūt malonėtumėte jai mirktelėti ar pamoti pirštu! Dieve, jūs... jūs...

Ir ji nubėgo, bet ne juokdamasi, o su ašaromis akyse. Ongeltas to nematė, bet jos balsas ir nubėgimas jam pasirodė keistas, ir jis nukurnėjo jai iš paskos, ir kai pasivijo ją ir juodu nerado žodžių, tai staiga apsikabino ir pasibučiavo. Ir mažasis Ongeltas susižiedavo.

Kai jis su savo sužadėtine gėdindamasis, tačiau narsiai įsikibęs į parankę atėjo į užeigos sodą, visi jau buvo pasiruošę grįžti namo, tiktai juodviejų laukė. Per bendrą sumaištį, stebėjimąsi, galvų purtymą ir sveikinimus gražioji Margreta priėjo prie Ongelto ir paklausė:

– Taip, bet kurgi jūs palikote mano rankinuką?

Sužadėtinis sutrikęs jai atsakė kur ir nudulkėjo atgal į mišką, o Paulė jam iš paskos. Toje vietoje, kur jis ilgai sėdėjo ir verkė, ruduose lapuose blizgėjo rankinukas ir sužadėtinė pasakė:

– Gerai, kad čionai sugrįžome. Antai guli tavo nosinė.

(1908)

DAKTARO KNIOLGĖS GALAS

Ponas daktaras Kniolgė, buvęs gimnazijos mokytojas, anksti išėjęs į pensiją ir atsidėjęs privačioms filologinėms studijoms žmogus, aišku, niekuomet nebūtų nieko bendro turėjęs su vegetarais ir vegetarizmu, jeigu dėl polinkio į dusulį ir reumatizmą kartą nebūtų turėjęs gydytis vegetariškomis dietomis. Jos taip puikiai padėjo, kad privatusis mokslininkas nuo to laiko kasmet kelis mėnesius praleisdavo kokioje nors vegetariškoje gydykloje ar pensione, daugiausia Pietuose, ir per tai, nors ir nemėgo neįprastų ir keistų dalykų, ėmė bendrauti su tokiais sluoksniais ir individais, kurie jam buvo visiškai svetimi ir kurių retų, sunkiai išvengiamų vizitų savo tėvynėje jis nelabai mėgo.

Keletą metų daktaras Kniolgė pavasarius ir vasaros pradžią arba ir rudens mėnesius leido viename iš daugelio mielų vegetarų pensionų Pietų Prancūzijos pajūryje arba prie Madžorės ežero. Jis ten susipažino su daugeliu įvairių žmonių ir prie kai ko priprato, prie vaikščiojimo basomis, ilgaplaukių pasninkavimo apaštalų ir vegetarų gurmanų. Su keletu pastarųjų susidraugavo, ir pats, nes liga vis dar neleido mėgautis sunkiais valgiais, virto kukliu daržovių ir vaisių srities žinovu ir mėgėju. Jis nesitenkino bet kokiomis endivijų salotomis ir niekada nebūtų sumaišęs Kali-

fornijos ir Italijos apelsino. Bet apskritai vegetarizmas jam mažiau rūpėjo, jis buvo tik gydymosi priemonė, vaistas, daugių daugiausia kartais domėjosi smagiais tos srities naujadarais, kurie jam, kaip filologui, buvo keisti. Mat būta vegetarų, vegetariečių, daržovininkų, žaliamičių, frugivorų ir mišriamičių!

Pats daktaras, žinovų terminais kalbant, priklausė mišriamičių kategorijai, nes valgė ne vien tiktai vaisius ir tai, kas nevirta, bet ir virtas daržoves, taip pat pieniškus ir kiaušininius valgius. Jis suprato, kad tikriems vegetarams, ypač griežtos pakraipos žaliamičiams, tai būtų buvęs tikras siaubas. Tačiau jis nesikišo į fanatiškus tų veikėjų ginčus ir savo priklausomybę mišriamičių klasei išreikšdavo vien veiksmais, tuo tarpu kiti kolegos, būtent austrai, savo luomą išdidžiai skelbė vizitinėse kortelėse.

Kaip sakyta, Kniolgė nelabai derėjo prie tų žmonių. Jau vien savo ramiu raudonu veidu ir plačiu stotu jis labai skyrėsi nuo liesų, asketiškai atrodančių, dažnai fantastiškai apsirengusių grynojo vegetarizmo atstovų, kai kurie iš jų vaikščiojo ilgais iki pečių plaukais ir kiekvienas iš jų per gyvenimą žengė kaip savo idealo fanatikas, išpažintojas ir kankinys. Kniolgė buvo patriotas ir filologas, jis nepritarė nei žmogiškumo ar socialinių reformų idėjoms, nei atsiskyrėliškam savo brolių vegetarų gyvenimo būdui. Jis atrodė taip, kad Lokarno ar Palancos geležinkelio stotyse ir prieplaukose pasaulietiškų viešbučių tarnai, šiaip jau iš tolo užuodę kiekvieną „ropių apaštalą“, pakiliai siūlė savo įstaigas ir labai nustebdavo, kai toks taip padoriai atrodantis žmogus savo lagaminą paduodavo „Thalysia“ ar „Ceres“ tarnui arba „Monte verità“ asilų varovui.

Vis dėlto ilgainiui tokioje svetimoje aplinkoje jis pasijuto visai patogiai. Mat buvo optimistas, beveik hedonistas, ir ilgainiui tarp visų šalių augalų vartotojų, būnančių tose vietose, o ypač tarp prancūzų, rado vieną kitą romų raudonskruostį draugą, šalia kurio galėjo ramiai ir kasdieniškai kalbėdamasis valgyti šviežias salotas ar persiką, kokiam nors griežtos pakraipos fanatikui neprikaišiojant dėl mišriamitystės ar ryžius kramčiusiam budistui dėl religinio abejingumo.

Ir štai iš pradžių per laikraščius, o paskui tiesiogiai iš pažįstamų daktaras Kniolgė išgirdo apie didįjį Tarptautinės Vegetarų draugijos pirkinį. Mažojoje Azijoje ji įsigijo didelį žemės plotą ir už labai prieinamą kainą kvietė savo brolius iš viso pasaulio tenai apsilankyti arba įsikurti nuolatinai. Tai padarė idealistinių pažiūrų vokiečių, olandų ir austrų augalų valgytojų grupė, kurios siekiai buvo tarsi koks vegetarinis sionizmas, ji troško tikėjimo išpažintojams kur nors pasaulyje įgyti vietą, kur natūralios gyvenimo sąlygos atitiktų jų įsivaizduojamą idealą, ir ją valdyti. Pradžia ir buvo toji gyvenvietė Mažojoje Azijoje. Jie kreipėsi į „visus vegetariško ir vegetarizuoto gyvenimo, nudistinės kultūros ir gyvenimo reformos pasekėjus" ir žadėjo labai daug, ir viskas skambėjo taip gražiai, kad ponas Kniolgė neatsispyrė tiems ilgesingiems rojaus balsams ir parašė atvyksiąs ateinantį rudenį kaip svečias.

Kraštas tiekiąs nuostabiai daug švelnių daržovių ir vaisių, didelio centro virtuvei vadovaująs pats „rojaus" kūrėjas, o ypač maloni daugeliui atrodė ta aplinkybė, jog tenai būsią galima gyventi visiškai laisvai, negirdint pikto pasaulio pašaipų. Buvo pripažįstama bet kokio vegetarizmo

ir rengimosi kryptis, ir niekas nebuvo draudžiama, išskyrus valgyti mėsą ir gerti alkoholį.

Ir iš viso pasaulio dalių paplūdo keisti bėgliai, viena vertus, dėl to, kad Mažojoje Azijoje pagaliau ramiai ir patogiai pasijustų gyvendami taip, kaip to reikalauja jų būdas ir prigimtis, o antra vertus, kad pasipelnytų ir galėtų pragyventi iš tenai plūstančių išganymo ieškotojų. Tenai traukė susimovę visų mokymų ir bažnyčių dvasininkai ir mokytojai, netikri indusai, okultistai, kalbų mokytojai, masažuotojai, magnetopatai, burtininkai, užkalbėtojai. Visoje toje mažoje ekscentriškų asmenybių bendrijoje nusvėrė ne sukčiai ir pikti žmonės, o nekalti smulkūs apgavikai, nes daug ko tikėtis nebuvo galima, ir daugumai reikėjo vien tiktai pragyventi, o tai augalų valgytojams pietų šalyse visiškai nesunku.

Dauguma tų Europoje ir Amerikoje nepritapusių žmonių turėjo vieną vienintelį trūkumą, daugeliui vegetarų būdingą nenorą dirbti. Jie netroško nei aukso ir malonumų, nei valdžios ir pramogų, svarbiausia buvo ramiai kukliai egzistuoti nedirbant ir niekam nesikabinėjant. Ne vienas jų buvo nesyk pėsčiomis perėjęs Europą kaip kuklus prašinėtojas, įkyrintis savo pasiturintiems įsitikinimų draugams, arba pamokslaujantis pranašas, arba stebukladarys daktaras, ir Kniolgė atkakęs į Kvisisaną rado ne vieną seną pažįstamą, nesyk aplankiusį jį Leipcige paprasčiausiai elgetaujant.

Bet svarbiausia – sutiko visų vegetarizmo stovyklų didžiūnus ir herojus. Saulėje įdegę vyrai su ilgais vilnijančiais plaukais lyg Senajame Testamente vaikštinėjo su baltais burnusais ir sandalais, kiti nešiojo sportinius šviesios

drobės drabužius. Keli garbūs vyrai vaikščiojo nuogi, persijuosę strėnas pačių darbo plaušų pynėmis. Buvo susidariusios grupės ir net organizuotos draugijos, tam tikrose vietose susitikinėjo frugivorai, kitose asketiški badautojai, dar kitur teosofai ir šviesos garbintojai. Amerikos pranašo Devio garbintojai buvo pastatę jam šventyklą, vienoje salėje buvo laikomos neosvedenborgistų pamaldos.

Toje keistoje maišatyje daktaras Kniolgė iš pradžių jautėsi gan nesmagiai. Jis lankė buvusio Badeno mokytojo, pavarde Klauberis, paskaitas, tas gryna alemanų kalba viso pasaulio šalių atstovams dėstė apie įvykius Atlantidos žemyne, ir stebėjosi jogu Višinanda, kuris iš tikrųjų buvo Bepas Činaris, po kelis dešimtmečius trukusių pastangų pasiekęs kada nori savo širdies dūžių skaičių sumažinti trečdaliu.

Europoje, tarp aktyvaus ūkinio ir politinio gyvenimo reiškinių, ši kolonija būtų buvusi kaip beprotnamis arba fantastinė komedija. Čia, Mažojoje Azijoje, viskas atrodė gan suprantama ir visiškai įmanoma. Kartais galėjai pamatyti naujus atvykėlius besižavinčius, kad išsipildė jų svajonės, ir vaikštančius pamėkliškai švytinčiais veidais ar apsipylusius džiaugsmo ašaromis, su gėlėmis rankose ir sveikinančius kiekvieną sutiktą taikos bučiniu.

Tačiau labiausiai į akis krito tikrųjų frugivorų grupė. Jie atsisakė bet kokių šventyklų, namų ir organizacijų ir vien tiktai siekė tapti kuo natūralesni ir, kaip jie sakė, „priartėti prie žemės". Jie gyveno po atviru dangumi ir valgė vien tai, ką buvo galima nusiskinti nuo žemės ar krūmo. Jie be galo niekino kitus vegetarus, ir vienas jų daktarui Kniolgei į akis išrėžė, kad ryžių ir duonos valgymas yra tokia pati

kiaulystė kaip mėsos vartojimas ir kad jis nematąs skirtumo tarp vadinamojo vegetaro, geriančio pieną, ir kokio nors girtuoklio ar valkatos.

Tarp frugivorų išsiskyrė garbusis brolis Jonas, nuosekliausias ir daugiausia pažengęs tos krypties atstovas. Jis, tiesa, nešiojo strėnjuostę, bet ji beveik nesiskyrė nuo jo plaukuoto rudo kūno, ir gyveno giraitėje, kurioje vis šmėksėjo vikriai karstydamasis medžių šakomis. Jo nykščiai ir didieji kojų pirštai buvo pradėję nuostabą keliantį grįžtamąjį procesą, ir visa jo povyza ir gyvenimo būdas buvo tiesiog pavyzdinis ir labiausiai nusisekęs grįžimas į gamtą. Kai kurie pašaipūnai tarpusavyje vadino jį gorila, tačiau apskritai Jonu gėrėjosi ir jį garbino visa kolonija.

Didysis žaliamitys buvo atsisakęs kalbos. Jeigu broliai arba seserys kalbėdavosi jo giraitės pakraštyje, jis kartais įsitaisydavo virš jų galvų ant šakos ir pritariamai šypsodavosi arba nepritariamai kvatodavosi, tačiau netardavo nė žodžio ir stengdavosi aiškintis ženklais, jo kalba, girdi, esanti neginčijama gamtos kalba ir vėliau būsianti pasaulinė visų vegetarų ir gamtos žmonių kalba. Jo artimiausi draugai kasdien buvo su juo, mokėsi iš jo kramtyti ir gliaudyti riešutus ir su pagarba stebėjo, kaip Jonas nuolatos tobulėja, tačiau nerimavo dėl to, kad greit gali jo netekti, nes jis, matyt, greitai, galutinai susiliejęs su gamta, pasitrauksiąs į gimtuosius laukinius kalnus.

Kai kurie entuziastai pasiūlė tam nuostabiam padarui, užbaigusiam gyvenimo ratą ir radusiam kelią į pradinį tapsmo žmogumi tašką, rodyti dievišką pagarbą. Bet kai jie vieną rytą patekėjus saulei atėjo prie giraitės ir pradėjo jį giedodami garbinti, garbinamasis pasirodė ant savo mėgsta-

mos didelės šakos, pašaipiai pamojavo ore savo strėnjuoste ir apmėtė garbintojus pinijų kankorėžiais.

Mūsų daktaras Kniolgė savo kuklios sielos viduje negalėjo pakęsti tobulojo Jono, to „gorilos". Visa, dėl ko jo širdis priešinosi vegetariškos pasaulėjautos perlenkimams ir fanatizmui, buvo įsikūniję tame padare ir netgi, rodės, negailestingai šaipėsi iš jo paties saikingo vegetarizmo. Paprasto privataus mokslininko krūtinėje sukilo įžeistas žmogiškas orumas, ir jis, ramiai ir kantriai pakentęs daugybę kitaminčių, negalėjo praeiti pro tobulojo gyvenamąją vietą, nejausdamas jam neapykantos ir pykčio. Ir gorilą, nuo savo šakos abejingai stebėjusią įvairių įsitikinimų draugus, garbintojus ir kritikus, tas žmogus, kurio neapykantą, matyt, juto, vis labiau siutino. Eidamas pro šalį daktaras varstė medžio gyventoją priekaištingais įsižeidusio žmogaus žvilgsniais, į kuriuos anas atsakinėjo šiepdamas dantis ir piktai šnypšdamas. Kniolgė jau buvo nusprendęs kitą mėnesį palikti provinciją ir grįžti į tėvynę, kai jį kažkas, beveik prieš jo valią, privertė vieną šviesią pilnaties naktį vaikštinėjantis praeiti pro giraitę. Jis su ilgesiu galvojo apie anuos laikus, kai būdamas visiškai sveikas gyveno tarp sau lygių kaip mėsos vartotojas ir paprastas žmogus, ir prisimindamas tuos puikius metus nejučiom ėmė tyliai švilpiniuoti seną studentišką dainą.

Ir tada laužydamas šakas iš krūmų iššoko tas miško žmogus, sujaudintas ir įsiutintas dainos garsų. Jis grėsmingai atsistojo priešais vaikščiotoją mojuodamas negrabia kuoka. Bet iš netyčių užkluptas daktaras irgi taip supyko ir įniršo, kad neparodė kulnų, o ryžosi išsiaiškinti su priešu, pats laikas, girdi. Jis piktai šypsodamasis nusilenkė ir pasakė kiek įmanydamas pašaipiau ir įžeidžiau:

– Leiskite prisistatyti. Daktaras Kniolgė.

Tada gorila piktai šaukdamas numetė kuoką į šalį, puolė silpnąjį mokslininką ir kaipmat pasmaugė savo baisiomis rankomis. Jį rado kitą rytą; kai kas nujautė, kas čia įvyko, bet niekas nedrįso ko nors imtis prieš beždžionę Joną, kuris abejingai tarp šakų gliaudė riešutus. Tie keli draugai, kurių atvykėlis buvo radęs rojuje, palaidojo jį netoliese ir įsmeigė prie jo kapo paprastą lentelę su trumpu užrašu: „Dr. Kniolgė, mišriamitys iš Vokietijos".

(apie 1910)

EMILIS KOLBAS

Apsigimusius mėgėjus, kurie, atrodo, sudaro didžiąją žmonijos dalį, galima būtų vadinti valios laisvės karikatūromis. Mat jie, neturėdami pirmykščio kiekvieno originalaus žmogaus sugebėjimo išgirsti savo viduje gamtos balsą, gyvenime lengvabūdiškai ir neryžtingai pasiduoda tariamai savivalei.

Tai daugumai priklausė ir berniukas Emilis Kolbas iš Gerberzau, ir atsitiktinumas (nes kalbant apie tokius žmones žodis „likimas" netinka) padarė taip, kad jis ne kaip daugelis kitų mėgėjų pelnė garbę ir gerovę, o atsidūrė negarbėje ir skurde, nors buvo nė kiek ne blogesnis už tūkstantį tokių kaip jis.

Emilio Kolbo tėvas taisė batus. Tam žmogui nebuvo duota gamtos veiksmus ir žmonių likimų raidą suvokti ir pripažinti kaip galutinį ir būtiną dalyką; todėl jis manė, jog apie tai, kas jam gyvenime nepasiekiama, galima bent jau tuščiai svajoti ir to trokšti, jis mėgo svajoti apie kitą, geresnį ir gražesnį, gyvenimą, kiek tai leido jo skurdi vaizduotė.

Vos tiktai tam batsiuviui žmona pagimdė gan žvalų berniokėlį, jis tuojau nukreipė savo svajones į jo ateitį, ir visa, kuo anksčiau nusidėdavo ir mėgaudavosi vien mintyse, pasislinko į savotišką tikrovės šviesą. Jaunasis Emilis Kolbas tuos tėvo norus ir svajones iš pat mažumės juto kaip šiltą ir skatinantį orą ir vešėjo jame kaip moliūgas mėšle, jis jau

pirmaisiais mokyklos metais nusprendė tapti savo varganos šeimos mesiju ir kada nors vėliau negailestingai susišluoti tai, ką laimė jam iki tol buvo skolinga per daugybę jo tėvų ir protėvių nepriteklių metų. Emilis Kolbas buvo pasiryžęs kada nors prisiimti galiūno naštą, burmistro ar milijonieriaus, ir jeigu jau šiandien auksinė keturiais širmiais pakinkyta karieta būtų privažiavusi prie jo tėvo namo, jis nebūtų pasidrovėjęs ją sustabdyti, įsėsti ir išdidžiai atsakinėti į nuolankius bendrapiliečių sveikinimus.

Tas nedaugelis originalių žmonių, kuriuos jis matė, jam nuo pat jaunų dienų atrodė juokingi ir tiesiog kvaili, kad buvo linkę aukotis už idealus ir vaikytis tuščios garbės, užuot savo sugebėjimus paskyrę tiesioginei, grynai naudai. Ir jis uoliai mokėsi visų tų dalykų, kurie buvo susiję su šia žeme, o senovės istorijos ir sakmės, dainavimas, gimnastika ir kiti panašūs dalykai jam atrodė tuščias laiko gaišimas.

Tačiau jaunajam karjeristui didelį įspūdį darė kalbos menas, kurį jis suprato ne kaip poetų kvailystes, o kaip raiškos puoselėjimą, duodantį praktinę naudą. Jis mėgaudamasis skaitė visus dalykinio ir teisinio pobūdžio dokumentus, nuo paprastų sąskaitų ir kvitų iki viešų skelbimų ar laikraščių žinučių, nes puikiai suprato, kad tokio meno kūrinių kalba nuo vulgarios gatvės kalbos skiriasi taip pat, kaip ir kokia nors stulbinanti poezija, ir jos tikslas – daryti įspūdį, poveikį, įgyti pranašumą prieš jos nemokančius. Savo mokykliniuose rašiniuose jis atkakliai sekė tokiais pavyzdžiais ir pats sukūrė vieną kitą perlą, vertą, kad būtų įtrauktas į kanceliarinę kalbą.

Būtent tas subtilaus kanceliarinio stiliaus pomėgis įkvėpė vienintelę Emilio Kolbo draugystę ir buvo dugnas, už

kurio galėjo užsikabinti jos inkaras. Mokytojas kartą uždavė jo klasės mokiniams rašinį apie pavasarį, ir daugelį tų darbų jų autoriai garsiai perskaitė. Juose vienas kitas dvylikametis mokinys ryžosi pirmiems nedrąsiems skrydžiams į kūrybinės fantazijos šalį, o anksti pamėgusieji knygas puošė savo rašinius entuziastingai mėgdžiodami populiarių poetų pavasario aprašymus. Juose buvo kalbama apie juodojo strazdo čiulbesį ir gegužines, o vienas ypač apsiskaitęs net pavartojo žodį „filomela". Bet visos tos grožybės nesugebėjo sujaudinti Emilio, jam tai atrodė kvailystės ir nesąmonės. Tada mokytojas pašaukė prie lentos „Ąsočio" šeimininko sūnų, Francą Rempį, kad tas paskaitytų savo rašinį. Ir jau nuo pirmų žodžių: „Neginčytina, kad pavasaris, šiaip ar taip, vertas būti vadinamas labai maloniu metų laiku" Kolbas apsalusia širdimi pajuto jam artimos sielos balsą, atidžiai ir pritariamai klausėsi ir nepraleido nė vieno žodžio. Tai buvo stilius, kuriuo savaitraštis rašė apie miestą ir jo apylinkes ir kurį pats Emilis jau gan drąsiai vartojo.

Po pamokų Kolbas pagyrė savo bendraklasį, ir nuo tos valandos juodu pasijuto viens kitą suprantą ir artimi.

Emilis draugystę pradėjo pasiūlydamas bendrai taupyti. Jis sugebėjo taip iškalbingai išdėstyti bendros taupyklės ir abipusio skatinimo taupyti privalumus, kad Francas Rempis juos pripažino ir pareiškė sutinkąs savo santaupas dėti į tą taupyklę. Tačiau jam užteko proto išsiderėti, kad pinigai tol bus jo rankose, kol draugas taip pat įdės grynų, o kad tam buvo niekada nelemta išsipildyti, tai šis planas nugrimzdo į užmarštį, Emiliui apie jį daugiau neprisiminus arba Francui jam neprikišus, jog bandė apgauti. Šiaip ar taip, Kolbas netrukus rado būdą pagerinti savo vargingai

padėčiai daug geriau aprūpinto smuklininko sūnaus sąskaita, – už nedideles dovanėles ir valgį jis kiek išmanydamas padėjo savo draugui mokytis kai kurių dalykų. Taip truko iki mokslo metų galo, ir gavęs pažadą, jog Francas sumokės penkiasdešimties pfenigų honorarą, Emilis Kolbas parašė jam darbą per baigiamąjį matematikos egzaminą, kurį abu tokiu būdu sėkmingai išlaikė. Emilis netgi sugebėjo parnešti namo tokius gerus pažymius, kad jo tėvas visiems ėmė aiškinti, jog sūnus gimęs mokslininkas. Apie tolesnes studijas nebuvo ko nė galvoti. Tačiau tėtė Kolbas darė viską, ką gali, ir pasistengė kai kam žemai nusilenkti, kad jo sūnus gyvenime gautų gerą vietą ir kiek galėdamas paskatintų jo ateities viltis. Jam pavyko įtaisyti savo berniuką brolių Dreisų banko mokiniu. Jam tai atrodė didelis žingsnis aukštyn ir daug didesnių svajonių išsipildymo garantija.

Jauniems, norintiems atsidėti prekybai gerberzaujiečiams nebuvo geresnės vietos pradėti tokią karjerą kaip brolių Dreisų mokykla. Jų bankas ir parduotuvė buvo seni ir turėjo gerą vardą, ir ponams kasmet siūlėsi geriausi vyresniųjų klasių mokiniai, iš kurių mokiniu priimdavo vieną arba du. Mokslas trukdavo trejus metus, todėl visąlaik turėdavo keturis šešis mokinius, kurie gaudavo maistą, bet dirbdavo dykai. Užtat tų senų garbingų namų pažymėjimas visame krašte buvo laikomas gera rekomendacija gyvenimo pradžiai.

Tais metais Emilis buvo vienintelis naujas mokinys. Tačiau jis tai laikė menka ir išties daug kainuojančia garbe; mat visi vyresni mokiniai, net ir pernykščiai naujokai, manė galį į jį, kaip į jauniausią, valytis kojas. Jeigu reikėdavo

ką nors padaryti ir tai visiems kitiems atrodė per sunku ar prasta, kviesdavo Emilį, jo vardas nuolatos lyg pasiuntinio skambutis aidėjo visame name, ir jis retai kada ištaikydavo laiko rūsio kampe tarp mazuto statinių ar ant aukšto tarp tuščių dėžių bent kiek pasvajoti apie savo puikią ateitį. Atlygis už tokį vargą buvo viltis klestėti ateityje ir geras gausus maistas. Broliai Dreisai, turėję iš mokinių nemažą naudą ir dar laikę mokantį praktikantą, labai taupė, bet valgio savo žmonėms negailėjo. Tad jaunasis Kolbas galėjo kasdien triskart iki soties prisišveisti ir tai uoliai darė.

Tiesa, netrukus jis vis tiek ėmė koneveikti maitinimą, bet tik todėl, kad tokia buvo mokinių mada, kurios jis lygiai taip pat laikėsi, kaip pareigos valyti batus rytais ir rūkyti vogtas cigaretes vakarais.

Jam buvo skaudu, kad įžengdamas į šį savo profesijos limbą turėjo išsiskirti su draugu. Francą Rempį tėvas išsiuntė mokytis kitur, ir jis vieną dieną atėjo pas Emilį atsisveikinti. Franco žodžiai, kad juodu viens kitam stropiai rašysią, vargšą Emilį menkai tepaguodė; nes jis nežinojo, iš kur būtų galėjęs imti pinigų pašto ženklams.

Ir iš tiesų netrukus gavo laišką iš Lechšteteno. Jame Rempis pasakojo, kaip įsikūrė naujoje vietoje. Tas laiškas įkvėpė Emilį parašyti ilgą, išsamų atsakymą, kurį kūrė kelis vakarus, tačiau kol kas negalėjo išsiųsti. Pagaliau jam vis dėlto pavyko, ir jis iš dalies pateisino save tuo, kad pirmą blogą žingsnį žengė paskatintas kilnios draugystės. Mat jam buvo liepta nunešti kelis laiškus, ir vyriausiasis mokinys padavė ženklus atskirai, kad pakeliui užklijuotų, nes reikėjo skubėti. Emilis pasinaudojo ta proga. Jis užklijavo naują, gražų ženkliuką ant laiško Francui, kurį turėjo kišenėje, o vieną banko laišką įmetė į pašto dėžę be nieko.

Tuo poelgiu jis peržengė jam ypač pavojingą ir viliojančią ribą. Jis, tiesa, ir anksčiau kartais, kaip ir kiti mokiniai, nukniaukdavo kokį nors niekniekį, priklausiusį šeimininkams, kelias džiovintas slyvas ar cigarą. Tokius pokštus kiekvienas krėtė dėl to nė kiek nesigraužd amas, tai buvo šaunu, ir nusižengėlis jais prieš save didžiavosi ir tuo tarsi rodė artumą namams ir jų atsargoms. Pašto ženkliuko vagystė buvo jau kas kita, sunkesnė nuodėmė, slaptas pasisavinimas piniginės vertybės, jo nebuvo galima pateisinti įpročiu ar pavyzdžiu. Tai jautė ir pats jaunasis niekadėjas ir kelias dienas nuolatos laukė, kad jo nusikaltimas iškils aikštėn. Net lengvabūdžiams žmonėms ir tokiems, kurie kniaukė jau tėvų namuose, pirma tikra vagystė vis dėlto nemaloni, ir kai kas dėl jos kenčia labiau negu dėl daug didesnių nuodėmių.

Emilis šiek tiek baiminosi būti pagautas už rankos. Bet praėjo kelios dienos, vėl švietė saulė ir viskas tekėjo savo vaga, tarsi nieko nebūtų atsitikę ir jam už nieką nereikėtų atsakyti, ir pamažu galimybė pelnytis iš svetimos kišenės ėmė atrodyti išeitis iš šimtų bėdų, galbūt net jam skirtas kelias į laimę. Darbą ir reikalus jis teįstengė matyti vien kaip sunkų aplinkkelį į naudą ir malonumus, nuolatos turėjo galvoje vien tikslą ir niekados kelio į jį, mintis, jog tam tikromis aplinkybėmis galima nenubaustam pasiekti naudą vagiant, jį labai gundė. Ir jis neatsispyrė. Jo amžiaus vyrioką vilioja šimtai smulkių labai trūkstančių daiktų, kurie neturtingų tėvų vaikui dažnai atrodo labai svarbūs. Vos tiktai Emilis pradėjo manyti, kad ir dar kai ką galima įsigyti nederamu būdu, kai turėti kišenėje nikelinę ar sidabrinę monetą ėmė rodytis visai įmanoma, jis pradėjo labai norėti

daugelio smulkmenų, apie kurias anksčiau beveik nė nepagalvodavo. Kitas mokinys, toks Ferberis, turėjo kišeninį peilį su pjūkliuku ir rėžtuku stiklui, ir Emilis būtinai užsigeidė tokio puikaus daikčiuko, nors jam nereikėjo nieko pjaustyti ar rėžti stiklo. Ir magėjo sekmadienį pasirišti tokį mėlynai ir rudai dažytą kaklaraištį, kokius nešiojo prašmatnesni mokiniai. Be to, buvo pikta, kad keturiolikmečiai fabrikų mokiniai po darbo jau eina gerti alaus, o banko mokinys, metais vyresnis ir daug aukštesnės padėties, metų metus nemato užeigos iš vidaus. Ir argi ne tas pats su merginomis? Ar vienas kitas paauglys mezgėjas ar audėjas iš fabriko sekmadieniais nevaikšto už parankių su kolegėmis? O jaunas pirklys turi palaukti trejus ketverius metus, kol turės už ką dailią panelę pavėžinti karusele ar pavaišinti riestainiu.

Jaunasis Kolbas ryžosi padaryti galą tokiai neteisybei. Nei jo gomurys dar gebėjo mėgautis karčiu alumi, nei širdį ar akį traukė merginos, bet jam rūpėjo turėti tai, kas malonu kitiems, ir jis nieko daugiau netroško, kaip tik būti toks ir gyventi kaip jo gerbiami žvitrūs kolegos.

Kad ir koks ribotas buvo Emilis, kvailiu jo nepavadinsi. Jis ne blogiau negu anksčiau rinkdamasis profesiją apgalvojo savo, kaip vagies, kelią ir suvokė, kad ir geriausio vagies nuolatos tyko priešas. Jokiu būdu negalima leistis sugaunamam, ir jis buvo linkęs geriau dar pavargti ir geriau viskam pasiruošti negu nusisukti sprandą, per anksti susigundžius kokia nors smulkmena. Jis svarstė ir tyrinėjo visus kelius prie pinigų, kurie jam neva buvo atviri, ir galų gale priėjo išvadą, jog reikia palaukti iki kitų metų. Mat žinojo, kad jeigu be priekaištų atitarnaus pirmus mokslo

metus, tai šeimininkai patikės jam vadinamąją pašto kasą, kuri visuomet buvo antro pagal amžių mokinio žinioje. Taigi kad galėtų kitais metais ramiau apvaginėti savo šeimininkus, vaikinukas jiems tarnavo itin stropiai. Per tai vos neatsisakė savo pasiryžimo ir vėl negrįžo į dorą; mat vyresnysis šeimininkas, matęs jo pastangas ir gailėjęsis vargšo batsiuvio sūnelio, kartais jam duodavo dešimt pfenigų ar pasukdavo tokių darbų, už kuriuos taip pat šis tas įkrisdavo į kišenę. Tad jis kartais turėdavo vieną kitą grašį ir sugebėjo net už dorai užsidirbtus pinigus nusipirkti rudai ir mėlynai išmargintą kaklaraištį, kokiais jo prašmatnūs kolegos puošėsi sekmadieniais.

Pasirišęs tą kaklaraištį jaunasis ponas žengė pirmą žingsnį į suaugusiųjų pasaulį ir atšventė pirmąją šventę. Iki tol jis tiktai kartais prisidėdavo prie draugų, kurie lėtai ir neryžtingai vaikštinėdavo saulėtomis gatvėmis, persimetinėdavo pašaipomis, prasilenkdami su kolegomis ir trainiodamiesi po miestą kaip tikri benamiai ir atstumtieji, be gailesčio paleisti iš spalvingo vaikiško pasaulio ir dar nepriimti į vyrų pasaulį.

Dabar pirmąsyk nuo mokyklos laikų jis galėjo išties šventiškai praleisti sekmadienį. Jo draugui Rempiui Lechštetene, atrodo, daug geriau sekėsi negu Emiliui namie. Neseniai jis vėl buvo atsiuntęs laišką, paakinusį draugą Kolbą įsigyti tą prašmatnųjį kaklaraištį.

„Mielas, labai gerbiamas drauge!

Gavau Tavo šio mėn. 12 d. laišką ir džiaugiuosi galėdamas kitą šio mėn. sekmadienį, 23 d., pakviesti Tave į nedideles iškilmes. Mūsų jaunų pirklių draugija sekmadienį rengia savo meti-

nę iškylą ir ta proga nuoširdžiai kviečia Tave joje dalyvauti. Laukiu Tavęs tuoj po pietų, nes pirma turėsiu papietauti pas savo šefą. Pasistengsiu, kad Tu liktum viskuo patenkintas, ir prašau leisti man Tave visais atžvilgiais laikyti savo svečiu. Savaime suprantama, bus pakviesta ir damų! Jei sutinki, kaip visuomet, rašyk adresu: poste restante Merkur 01137. *Nekantriai laukdamas iš Tavęs žinios leidžiu sau atsisveikinti.*

Francas Rempis, JPD narys."

Emilis Kolbas tuojau jam atsakė:

„Mielas, labai gerbiamas drauge!

Atsakydamas į Tavo malonią vakarykštę korespondenciją labai dėkoju už draugišką kvietimą ir pranešu, jog su džiaugsmu jį priimu. Galimybė susipažinti su Jūsų pagirtinos draugijos garbingais ponais ir damomis man yra svarbi ir garbinga, ir man lieka tiktai pasveikinti Tave, kad esi taip įsitraukęs į Lechšteteno visuomenės veiklą. Visa kita aptarsime žodžiu susitikę, su geriausiais linkėjimais, nuolankus Tavo draugas Emilis Kolbas.

P. S. Leidžiu sau keliais žodžiais padėkoti už praktinę kvietimo pusę, kuria su dėkingumu pasinaudosiu, nes šiuo metu mano finansai neleidžia ryžtis didesnėms išlaidoms.

Tavo ištikimas aukščiau minėtasis."

Ir šit atėjo tas sekmadienis. Birželis artėjo į pabaigą, prieš kelias dienas buvo stoję karšti vasariški orai ir visi aplink užsiėmę šienapjūte. Emilis buvo be kalbų atleistas visai dienai, tačiau pinigų kelionei traukiniu į Lechšteteną negavo. Todėl išsiruošė kelian anksti rytą ir pakeliui iki sutartos

valandos turėjo į valias laiko apgalvoti būsimus šventės džiaugsmus ir jo laukiančią pagarbą. Be to, prieinamose vietose nepraleisdavo progos suteikti garbę nokstančioms vyšnioms ir nesunkiai laiku atkako į Lechšteteną, kuriame dar niekad nebuvo buvęs. Tikėdamas savo draugo Rempio žodžiais, jį įsivaizdavo kaip visišką prasto, miesčioniško Gerberzau priešingybę, manė, jog tai būsianti nuostabi vieta, trykšte trykštanti gyvenimo džiaugsmu, ir truputį nusivylė, gatves, aikštes, namus ir šulinius radęs truputį mažesnius ir ne tokius gražius kaip jo gimtajame mieste. Ir Johano Liolės firma, kurioje jo draugas mokėsi prekybos paslapčių, negalėjo lygintis su solidžiais brolių Dreisų namais Gerberzau. Tatai truputį apmalšino Emilio viltis ir lūkesčius, tačiau, antra vertus, šie kritiški pastebėjimai sustiprino jo drąsą ir tikėjimą, kad nesijaus stuobrys tarp pasaulietiškos, išprususios to miesto jaunuomenės.

Atvykėlis valandėlę suko aplink prekybos firmos namą, vaikštinėjo šen ir ten, tiktai retkarčiais ryždamasis nedrąsiai pasišvilpauti dainos pradžią, kuri anksčiau buvo slaptas jo ir Rempio signalas. Po kiek laiko ieškomas asmuo vis dėlto pasirodė viename mansardos langelyje, pamojo draugui ir ženklais liepė jo laukti ne priešais namą, o toliau, prie turgaus aikštės.

Francas netrukus atėjo, ir Emilio kritiškumas tuojau išgaravo, kai pamatė, kad draugas pasipuošęs nauju kostiumu, o marškiniai su kieta, pernelyg aukšta apykakle ir net su rankogaliais.

– Servus! – linksmai šūktelėjo jaunasis Rempis. – Na, tai pradėsim linksmybes, ar turi cigarų?

Kadangi Emilis neturėjo cigarų, draugas kyštelėjo keletą į jo viršutinę švarko kišenėlę.

– Imk imk, tu mano svečias. Kad kiek, būčiau neištrūkęs, senis šiandien per velnią griežtas. Bet dabar žygiuojam.

Kad ir kaip Emiliui patiko draugo žvitrumas, jis vis dėlto neįstengė nuslėpti nusivylimo, nes buvo kviestas į draugijos iškylą ir tikėjosi vėliavų ir net galbūt muzikos.

– O kurgi jūsų jaunųjų pirklių draugijos nariai? – nepatikliai paklausė jis.

– Bus, nesijaudink. Mes juk negalime rinktis po šeimininkų langais! Jie, jei galėtų, mums uždraustų bet kokias linksmybes. Ką tu, mes susitinkame užmiestyje.

Netrukus jie priėjo giraitę ir seną prastą smuklę, į kurią greitai nėrė Francui įdėmiai apsidairius, ar niekas nemato. Viduje jo laukė šeši ar septyni kiti mokiniai, kurie visi sėdėjo prie aukštų bokalų ir traukė cigarus. Rempis pristatė savo žemietį draugams, ir Emilis buvo iškilmingai priimtas prie stalo.

– Tai jūs visi priklausote draugijai? – paklausė jis.

– Na taip, – buvo jam atsakyta. – Mes įsteigėme šią draugiją, kad rūpintumės savo luomo reikalais, bet svarbiausia, kad galėtume tarpusavyje bendrauti. Jeigu jūs, pone Kolbi, nieko prieš, tai mes jau kilsime.

Emilis nedrąsiai pasiteiravo draugo apie damas, kurių turėjo būti pakviesta, ir sužinojo, kad su jomis tikimasi susitikti vėliau miške.

Jaunimas žvaliai mynė puikią saulėtą vasaros dieną. Emiliui krito į akį, kaip Francas kelia į padanges savo gimtąjį miestą, kurio laiškuose buvo beveik išsižadėjęs.

– O, mūsų Gerberzau! – gyrėsi draugas. – Ar ne, Emili, ten viskas kitaip negu čia! O kokios ten gražios merginos!

Emilis truputį sutrikęs pritarė, paskui įsismagino ir ėmė drąsiai rėžti, koks nedidelis ir negražus jam atrodo Lechštetenas, palyginti su jų Gerberzau. Netrukus jau visi lalėjo aukštindami savo miestą ir kilmę, kaip tenai, girdi, viskas kitaip ir kaip gyva, nepalyginsi su šita prakeikta skyle, netgi keli lechštenteniškiai, buvę tarp jų, sutiko su kitais ir koneveikė savo gimtinę. Visi jie buvo labai vaikiški ir ištroškę betikslės laisvės, rūkė cigarus, taisėsi savo kietas stačias apykakles ir kiek įmanydami dėjosi esą labai vyriški ir smarkūs. Emilis Kolbas greitai pagavo tą toną, nes namie jau buvo jį girdėjęs ir truputį bandęs, tad netrukus pasijuto kaip savas.

Paėję pusvalandį, rado jų laukiančią nedidelę keturių paauglių mergaičių su šviesiomis šventadieninėmis suknelėmis draugiją. Tai buvo neturtingų namų dukros, kurioms trūko priežiūros, kai kurios jų, dar mokydamosi, jau artimai draugavo su mokiniais ar gizeliais. Jos buvo pristatytos Emiliui Kolbiui kaip panelė Berta, Luiza, Ema ir Agnesė. Dvi jų jau turėjo nuolatinius draugus, tad tučtuojau įsikibo jiems į parankes, kitos dvi ėjo atskirai greta ir stengėsi linksminti visus. Mat prisijungus damoms anksčiau garsiai sklaidęsi vyrukai staiga pritilo ir tapo švelniai malonūs ir nedrąsūs, tuo užkrėsdami ir Francą su Emiliu. Visi tie jaunuoliai iš tiesų buvo dar vaikai, ir jiems buvo lengviau mėgdžioti vyrų manieras, negu elgtis pagal savo amžių ir būdą. Visi jie iš esmės būtų mieliau apsiėję be mergaičių arba būtų plepėję su jomis ir pokštavę kaip su sau lygiomis, bet tai, atrodo, buvo neįmanoma. Visi, matyt, žinojo, kad mergaitės be tėvų leidimo ir kenkdamos savo geram vardui eina su jais, tačiau kiekvienas tų jaunų pirklių

stengėsi vaidinti kavalierių, kaip jį įsivaizdavo iš pasakojimų ir knygų. Merginos čia buvo pranašesnės ir diktavo sentimentalų svajingumą, ir visi jie, praradę vaikišką nekaltybę, bet dar nesugebą mylėti, baugščiai ir nedrąsiai sukosi be galo klaidžioje manieringų sentimentų sferoje.

Emiliui, kaip svečiui, buvo rodomas ypatingas dėmesys. Panelė Ema netrukus ėmė jį klausinėti apie jo kilmę ir padėtį, ir Emilis visai neblogai užsirekomendavo, nes jam reikėjo tik atsakinėti. Netrukus mergaitė jau žinojo viską, ko norėjo, apie jaunikaitį, kurį buvo pasirinkusi tos dienos kavalieriumi; tiesa, jo informacija apie save ir savo gyvenimą buvo poetiškai pakylėta. Mat kai panelė Ema paklausė apie jo tėvo luomą, jam pasirodė, kad žodis „batsiuvys" pernelyg šiurkštus, ir jis pavaizdavo viską taip, lyg jo tėtė turėtų batų parduotuvę. Netrukus prieš įsisvajojusios panelės akis iškilo puiki vitrina, pilna juodų ir įvairių spalvų batų, kurie dvelkė taip pasiturimai, kad tolesni jos klausimai visąlaik turėjo nemažai tos puikybės, ir batsiuvio sūnus nejučia buvo verčiamas vis labiau gražinti tikrovę. Iš tų klausimų ir atsakymų išėjo graži legenda. Pasak jos, Emilis buvo griežtokai prižiūrimas, bet mylimas pasiturinčių tėvų sūnus, kurį polinkiai ir gabumai anksti atitraukė nuo mokyklos ir nuvedė į prekybą. Jis buvo praktikantas, Emos žodis, dideliuose senuose prekybos namuose, kuriuose mokėsi būsimos profesijos gudrybių, ir šiandien, puikaus oro išviliotas iš namų, atėjo čionai aplankyti savo mokyklos draugo Franco. O dėl ateities, tai čia Emilis galėjo negailėti spalvų, ir kuo labiau buvo tolstama nuo tikrovės ir dabarties ir kalbama apie ateitį ir viltis, tuo daugiau jis plaikstėsi ir tuo labiau patiko panelei Emai. Toji apie savo kilmę ne-

sakė nieko, o apie gyvenimą tik tiek, kad esanti jautri nelabai turtingos ir, deja, truputį valdingos našlės dukra, šiek tiek kenčianti, tačiau šiaip taip su tuo susitvarkanti, nes esanti narsios širdies.

Jaunajam Kolbiui nepaprastai patiko tiek minėtos dorovinės savybės, tiek merginos išorė. Tikriausiai jis lygiai taip pat būtų įsimylėjęs bet kurią kitą, net ir negražią. Jis pirmą kartą ėjo su mergina, ir ta šitaip juo domėjosi. Jis iškilmingai klausėsi, ką Ema jam pasakoja, ir stengėsi būti kuo mandagesnis. Jis pastebėjo, kad jo elgesys ir Emos simpatijos jį iškėlė kitų akyse ir kad būtent tai imponuoja Francui.

Jie nesiryžo dėl damų grįžti į užeigą, todėl netoli vieno kaimo du vyrukai buvo pasiųsti provizijos. Jie grįžo su duona ir sūriu, alaus buteliais ir stiklinėmis, ir gamtoje buvo surengta linksma puota. Emilis, visą dieną praleidęs ant kojų ir be pietų, godžiai kibo į gardėsius ir linksminosi labiausiai. Tačiau turėjo pripažinti nemalonų dalyką, kad ne viskas, kas gardu, išeina į gera ir kad jo gebėjimas mėgautis tuo, kas vyriška, dar neišaugęs iš vaiko kelnių. Jis gėdingai smigo po trečios ar ketvirtos stiklinės alaus ir grįžtant atgal į Lechšteteną ėjo paskutinis ir draugo remiamas.

Jis liūdnai atsisveikino su Francu ir paprašė perduoti labų dienų draugams ir mieloms panelėms, kurių jau nebepamatė. Francas Rempis jam kilniaširdiškai nupirko traukinio bilietą, ir važiuodamas atgal, matydamas pro langą vakarėjantį ir blėstantį kraštovaizdį, Emilis galutinai išsiblaivė ir suvokė, kad grįžta į darbą ir pilką kasdienybę.

Po keturių dienų rašė savo draugui:

„Mielas drauge!

Jaučiu pareigą Tau darsyk padėkoti už praėjusį sekmadienį. Didžiai gailiuosi, kad taip neapskaičiavau jėgų, ir labai tikiuosi, jog tai nesugadino tokios gražios šventiškos dienos Tau ir ponams bei damoms. Būčiau Tau labai dėkingas, jeigu malonėtum perduoti nuo manęs labų dienų panelei Emai ir atsiprašyti mano vardu dėl tos nesėkmės. Kartu man būtų labai įdomu išgirsti Tavo nuomonę apie panelę Emą, nes neslėpsiu, kad pastaroji man labai rūpi, ir aš gal būčiau linkęs jai vėliau pateikti rimtesnių pasiūlymų. Prašau to niekam neviešinti ir tikiuosi, kad taip ir bus. Su geriausiais linkėjimais, nuolankiai Tau atsidavęs

Emilis Kolbas."

Francas į tai niekad dorai neatsakė. Jis davė suprasti, jog sveikinimai perduoti ir kad draugijos ponai džiaugtųsi vėl matydami Emilį. Vasara baigėsi, ir draugai pasimatė per tuos mėnesius tiktai vieną vienintelį kartą, per susitikimą Valcenbacho kaime, kuris buvo pusiaukelėje tarp Lechšteteno ir Gerberzau ir kur Emilis pasikvietė draugą. Tačiau jų pasimatymas nebuvo labai džiugus, nes Emiliui rūpėjo vien tiktai sužinoti apie Emą, o Francas atsakinėjo jam išsisukinėdamas. Mat jis po to sekmadienio pats buvo ėmęs dairytis į tą panelę ir juodinti jos akyse savo draugą. Ir pirmiausia sugriovė gražią legendą, be gailesčio atskleidsdamas jo žemą kilmę. Iš dalies dėl to, kad išdavė draugą, bet dar labiau dėl to, kad Francas buvo su vadinamąja kiškio lūpa, nepatikusia Emai, ji šaltai jį atstūmė, bet Emilis to nesužinojo. Ir dabar draugai sėdėjo vienas priešais kitą neatviri, nusivylę ir vakare išsiskirdami abu manė, kad nė vienas iš jų nenorės greitai vėl susitikti.

O brolių Dreisų banke Emilis sugebėjo įsiteikti ir įgyti tiek pasitikėjimo, kad rudenį, paaukštinus vyriausiąjį mokinį ir atėjus naujam, šeimininkas patikėjo vaikinui pašto kasą. Jis gavo stovimą vietą prie pulto ir kartu knygelę bei kasą, plokščią dėžutę, nupintą iš žalių vielų, su viršuje gulinčiais pašto ženklų lapais, o po jais grynais pinigais.

Pagaliau pasiekęs tai, ką ilgai planavo ir troško, iš pradžių visai nelietė tų kelių kasoje buvusių talerių. Daug mėnesių svajojęs, kaip naudosis šiuo šaltiniu, kol kas neėmė nė vieno pfenigo. Taip elgėsi iš dalies dėl to, kad bijojo, o iš dalies protingai numanydamas, kad iš pradžių gali būti ypač atidžiai stebimas. Be to, buvo apimtas vidinio pasitenkinimo ir pakilumo, kuris jį darė gerą ir sulaikė nuo pikto. Gavęs kontoroje stovimą vietą ir savo žinion grynų pinigų, jautėsi įžengęs į suaugusių ir gerbiamų žmonių gretas; jis labai vertino tą vietą ir su gailesčiu žiūrėjo į ką tik atėjusį jauniausiąjį mokinį. Ta gera ir švelni nuotaika nedavė jam nusidėti. Bet kaip tą silpną vaikiną nuo pikto sulaikė viena nuotaika, taip užteko kitos, kuri primintų kėslus ir priverstų jų imtis.

Pradžią, kaip ir visoms jaunų verslo žmonių nuodėmėms, padarė vienas pirmadienis. Ta diena, kai po trumpos sekmadienio laisvės ir šiokių tokių linksmybių ilgam užeina tarnybos, paklusnumo ir darbo ūkanos, yra rimtas išbandymas net ir stropiems ir rimtiems jauniems žmonėms, juolab kad ir jų viršininkai sekmadienį būna paskyrę malonumams ir gerą nuotaiką išnaudoję savaitei į priekį.

Buvo pirmas lapkričio pirmadienis. Abu vyresnieji mokiniai ir praktikantas iš vakaro buvo matę keliaujančios teatro trupės spektaklį ir dabar vis šnabždėjosi, negalėdami

pamiršti to reto įvykio ir jo siejami. Praktikantas, jaunas lėbautojas iš sostinės, stovėdamas prie savo pulto mėgdžiojo vieno komiko judesius ir grimasas ir nuolatos akino prisiminti vakar patirtą malonumą. Emilis, tą lietingą sekmadienį praleidęs namie, klausėsi pavydėdamas ir niršdamas. Jaunesnysis šeimininkas anksti rytą buvo išliejęs ant jo pirmadienio nuotaiką, ir jis vienišas ir atsiskyręs stovėjo savo vietoje, tuo tarpu kiti galvojo apie teatrą ir, be abejo, jį užjautė.

Tą akimirką lauke turgaus aikštėje garsiai nugriaudėjo trimito signalas, pasikartojęs du kartus. Tas signalas, jau kelios dienos žinomas visam miestui, reiškė, jog tuoj pasirodys teatro trupės šauklys, kuris iš tiesų tuojau įžengė į aikštę, atsistojo ant rotušės laiptų ir sududeno:

– Gerbiamieji! Ponai ir ponios! Šįvakar įvyks paskutinis, nebepasikartosiantis, žinomos „Elvyros" trupės spektaklis. Bus rodoma garsioji pjesė „Felsheimo grafas, arba Pabėgimas iš namų ir brolžudystė". Į šį tikrai paskutinį, svarbiausią spektaklį kviečiami jaunas ir senas. Tarara! Tarara! Po spektaklio vyks vertingų daiktų loterija! Kiekvienas nusipirkęs bilietą pirmoje ir antroje eilėje dykai gaus loterijos bilietą. Tarara! Tarara! Paskutinis garsios trupės pasirodymas! Paskutinis pasirodymas daugelio meno mėgėjų pageidavimu! Kasa atidaroma šįvakar pusę aštuonių!

Tas kvietimas blaivų niūrų pirmadienio rytą krito tiesiai į mokinio širdį. Praktikanto grimasos ir išsidirbinėjimai, kolegų šnabždėjimasis, neaiškus, sujauktas blizgesio ir malonumų noras virto karštu geismu pagaliau pačiam viską pamatyti ir patirti, ir tas noras netrukus tapo kūnu, nes lėšos buvo jo rankose.

Tą dieną Emilis Kolbas pirmąsyk įrašė į savo švarią kasos knygelę neteisingus skaičius ir paėmė kelias nikelines monetas iš jam patikėtų pinigų. Tai buvo blogiau už prieš kelis mėnesius pavogtą pašto ženklą, tačiau jo širdis šįsyk liko rami. Jis jau labai buvo pripratęs prie minties, jog taip pasielgs, nebijojo būti pagautas ir viduje netgi tyliai triumfavo, vakare atsisveikindamas su šeimininku. Jis nuėjo sau su to žmogaus pinigais kišenėje manydamas, jog dar daugsyk taip darysiąs, o tas mulkis nieko nepastebėsiąs.

Teatras jį labai nudžiugino. Buvo girdėjęs, kad dideliuose miestuose esama daug didesnių ir puikesnių teatrų ir žmonių, kurie kasvakar tenai eina ir visuomet sėdi geriausiose vietose. Jis irgi norėjo kada nors taip turėti.

Nuo to laiko Dreisų prekybos namų pašto kasoje atsirado neregima skylė, per kurią nuolatos tekėjo siaura pinigų srovelė ir saldino mokinio Kolbo dienas. Teatras, aišku, išvažiavo į kitus miestus, ir kažko panašaus mieste ilgai nebuvo. Tačiau netrukus Hengštetas minėjo bažnyčios metines, į Briuelį atkako karuselė, ir netrukus pinigų jau reikėjo ne vien kelionei ir alui ar pyragui, bet ir naujai apykaklei ar kaklaraiščiui. Pamažu vargšas vaikinas virto išpaikusiu ponaičiu, svarstančiu, kur linksmintis ateinantį sekmadienį. Jis greitai išmoko, kad linksminantis rūpi ne vien, kas naudinga, ir su malonumu darė tai, kas anksčiau jam atrodė nuodėmė ir kvailystė. Gerdamas alų rašė atvirukus Lechšteteno jaunimui, kur anksčiau valgė tik sausą duoną, dabar prašė prie jos dešros ir sūrio, išmoko užeigoje valdingai reikalauti garstyčių ir degtukų ir leisti pro nosį cigarečių dūmus.

Šitaip naudodamasis savo padėtimi, tiesa, turėjo būti atsargus ir ne visuomet daryti tai, kas patinka. Pirmus kelis kartus prieš mėnesio pabaigą ir kasos patikrinimą dar gan smarkiai būgštavo. Bet visada viskas baigdavosi gerai, ir niekas niekad neparagino, kad baigtų krėsti šunybes. Taip Kolbas, kaip ir kiekvienas vagis iš įpročio, kad ir labai stengėsi būti atsargus, galų gale tapo įžūlus ir aklas.

Ir vieną dieną, kai vėl paėmė pinigų septyniems laiškams vietoj keturių ir kai šeimininkas nurodė klaidą, išvertė akis tvirtindamas, kad laiškai turėjo būti septyni. Ir šeimininkui lyg nusiraminus po darbo ramiai patraukė savais keliais. Tačiau šeimininkas vakare, šelmiui apie tai nieko nežinant, atsisėdo prie kasos knygelės ir rūpestingai ją išstudijavo. Mat pastaruoju metu buvo pastebėjęs ne vien tai, kad paštui išeina daugiau pinigų, bet ir vienas priemiesčio smuklininkas tądien buvo jam sakęs, kad jaunasis Kolbas dabar dažnai lankąsis pas jį ir, atrodo, išleidžiąs alui daugiau, negu tėvas jam galėtų duoti. Tad pirkliui buvo nesunku suvokti, kas dedasi, ir pastebėti, kaip pakitęs jo jaunojo kasininko būdas ir elgesys.

Kadangi vyresnysis Dreisas kaip tik buvo išvykęs, jaunesnysis kol kas nieko nesakė, tiktai kasdien tylomis stebėjo ir žymėjosi kiekvieną nusižengimą. Jis matė, kad ne be reikalo įtarė jaunikaitį, ir pykdamas stebėjosi, kaip mikliai ir šaltai tas jį apvaginėja ir mulkina.

Brolis sugrįžo, ir kitą rytą ponas pasišaukė nusidėjėlį į savo kabinetą. Ir tuomet pasirodė, kad vagilis dar nevisiškai užmigdęs savo sąžinę; vos tiktai pamatęs rimtus šeimininkų veidus ir vieno rankose kasos knygelę, Emilis Kolbas išblyško ir neteko amo.

Nuo tada Emiliui prasidėjo liūdnos dienos. Įsivaizduokim, kad puošnios turgaus aikštės danga pasidaro permatoma ir po žeme pasirodo kloakos ir nešvarus vanduo, pilnas kirminų ir dvokiantis, taip atrodė ir to jauno, iš pažiūros nekalto vyruko gyvenimo dugnas, bjauriai atsivėręs prieš jo paties ir jo šeimininkų akis. Jis sulaukė to, ko labiausiai bijojo, ir pasekmės buvo blogesnės, negu įsivaizdavo. Visa kas švaru, dora, jo stropumas ir paklusnumas dingo kaip nebuvę, ir iš dvejų uolių pastangų metų liko vien tik jo prasikaltimo gėda.

Emilis Kolbas, iki tol buvęs tik smulkus sukčius ir kuklus namų vagis, virto tuo, ką laikraščiai vadina visuomenės auka.

Mat broliai Dreisai nebuvo iš tų, kurie į savo mokinius žiūrėtų kaip į jaunus lūkesčių kupinus žmones, jie laikė juos darbininkais, kurių išlaikymas mažai kainuoja ir kurie už savo nelengvos tarnybos metus turi būti dėkingi. Jie nesugebėjo suvokti, jog šiuo atveju apleista jauna siela stovi prie posūkio, už kurio laukia tamsa, jeigu neatsiras gero globėjo. Padėti jaunam vagiui jiems atrodė nuodėmė ir kvailystė. Jie pasitikėjo jaunuoliu iš neturtingos šeimos ir atvėrė jam savo namų duris, o dabar tas bernelis juos apgavo ir piktam panaudojo jų pasitikėjimą – tai buvo aišku kaip dieną. Ponai Dreisai netgi buvo tokie kilnūs, kad nusprendė neperduoti vargšo policijai. Jie tiktai atleido jį, išbarę ir sugniuždę, ir liepė eiti pas tėvą ir pačiam pasisakyti, kodėl daugiau negalįs dirbti padoriuose prekybos namuose.

Broliai Dreisai buvo garbūs ir savaip geranoriški žmonės, tiktai įpratę visame, kas vyksta, matyti „atvejus", ku-

riems reikia taikyti vieną ar kitą miesčioniško gyvenimo taisyklę. Tad Emilis Kolbas buvo jiems ne pavojuje atsidūręs ir skęstantis žmogus, o apgailėtinas atvejis, su kuriuo jie susitvarkė švelniai ir pagal visas taisykles.

Jie netgi suvokė, kas jiems privalu padaryti, ir kitą dieną patys nuėjo pas Emilio tėvą, kad su juo pakalbėtų, viską papasakotų ir galbūt patartų. Tėvas Kolbas dar nieko nežinojo apie tą nelaimę. Jo sūnus buvo neparėjęs namo, pabėgęs ir praleidęs naktį lauke. Tą valandą, kai šeimininkai atėjo pas tėvą, jis stovėjo sušalęs ir alkanas virš slėnio miško pakraštyje ir, savisaugos instinkto akinamas nepasiduoti pagundai savo valia pasitraukti iš gyvenimo, taip smarkiai užsispyrė ir apsišarvavo, kaip, rodės, jo metų vyrukui net buvo neįmanoma.

Pirma jo mintis buvo tiktai pabėgti, pasislėpti ir užmerkti akis, nes juto, jog gėda tvyro virš jo kaip juodas šešėlis. Vėliau, kai suprato, kad turi grįžti ir kaip nors toliau verstis, noras gyventi virto piktu užsispyrimu, ir jis nusprendė padegti brolių Dreisų namus. Paskui praėjo ir noras keršyti. Emilis suvokė, kaip labai apsisunkino kelius į bet kokią laimę, ir priėjo prie išvados, kad nuo šiol jam užgintas bet koks tiesus takelis ir atėjo metas su dviguba jėga eiti šunkeliais, savaip išlikti teisiam ir pažaboti likimą.

Ir vakarykštis panikos apimtas bėgliukas pašalęs naktį grįžo namo kaip jaunas piktadarys, pasiruošęs gėdai, blogam požiūriui į save ir karui su šio niekingo pasaulio taisyklėmis.

Dabar jo tėvui reikėjo imtis rimto gydymo ir ne leisti galutinai palūžti susilpnėjusiai valiai, o padėti jai pamažu atsitokėti ir pakrypti į gera. Tačiau tai viršijo batsiuvio Kol-

bo jėgas. Tas žmogus taip pat menkai suvokė ar juto priežasties ir pasekmės ryšį. Užuot į savo atžalos paklydimą pažiūrėjęs kaip į blogo auklėjimo pasekmę ir bandęs kaip nors keisti savo ir vaiko gyvenimą, ponas Kolbas dėjosi, kad jam viskas gerai ir jis turįs teisę iš savo sūnelio tikėtis vien gero. Teisybė, tėvas Kolbas niekad nevogė, tačiau jo namuose niekad nebuvo dvasios, kuri žadintų vaikų sielose sąžinę ir kovotų su noru iškrypti iš doros kelio.

Piktas ir įžeistas jis pasitiko sugrįžusį sūnų ambrydamas ir šnypšdamas kaip pragaro sargas, be jokio pagrindo kėlė į padanges gerą savo namų vardą, netgi gyrėsi doru skurdu, kurį buvo šimtąsyk prakeikęs, ir visas gyvenimo bėdas, sunkumus ir nusivylimus vertė ant paauglio sūnaus, kuris, girdi, užtraukęs jo namams nešlovę ir suteršęs jo vardą. Visi tie žodžiai ėjo ne iš išsigandusios ir sutrikusios širdies, jis tik laikėsi taisyklių ir tvarkėsi su atveju, panašiai kaip Dreisai, tik blogiau.

Emilis stovėjo nuleidęs galvą ir tylėjo, jautėsi prastai, tačiau geriau negu bejėgiškai rėkaujantis tėvas. Visa, ką tėvas šaukė apie dorą neturtą, suterštą vardą ir kalėjimą, jam atrodė niekai; jeigu jis tiktai būtų galėjęs kur nors kitur prisiglausti, būtų tuojau be kalbų išėjęs. Jis buvo pranašesnis kaip tas, kuriam viskas vis tiek, nes ką tik buvo ragavęs kartaus nevilties ir siaubo vandens. Ir gerai suprato motiną, kuri sėdėjo prie stalo ir verkė; bet jis nesugebėjo prieiti prie tos, kurią buvo labiausiai įskaudinęs ir iš kurios labiausiai tikėjosi užuojautos.

Kolbai negalėjo jau beveik suaugusio sūnaus laikyti dyko.

Po pirmo smūgio atsigavęs meistras Kolbas dar bandė kaip nors sutvarkyti prašmatgalvio sūnaus ateitį. Tačiau brolių Dreisų išvarytam mokiniui Geberzau vietos nebebuvo. Emilio nesiryžo priimti net stalius Kiderlė, ieškojęs mokinio per laikraštį ir siūlęs maitinti.

Pagaliau, praėjus savaitei, tėvas pasakė:

– Ką gi, jei jau taip, turėsi eiti į fabriką!

Jis laukė, kad Emilis ims priešgyniauti, bet tas pasakė:

– Gerai. Bet čionykščiams aš nepadarysiu to džiaugsmo, kad mane matytų vaikštantį į fabriką.

Tada ponas Kolbas su sūnumi nuvažiavo į Lechšteteną. Jis pakalbėjo su fabrikantu Erleriu, kuris gamino eglines voles statinėms, bet nieko nepešė, paskui su karšiku, kuris taip pat padėkojo už garbę, ir pagaliau nuėjo į mechaninę mezgyklą, kurios vedėjas netikėtai pasirodė esąs jo senas pažįstamas ir po kelių žodžių sutiko priimti jaunikaitį bandymui.

Tėvas Kolbas džiaugėsi, kai sūnus kitą pirmadienį paliko namus, kad pradėtų fabriko darbininko gyvenimą Lechštetene. Ir sūnus buvo patenkintas, kad bus toliau nuo tėvų akių. Jis atsisveikino tarsi tiktai kelioms dienoms, o iš tiesų tvirtai pasiryžęs daugiau nesirodyti namuose.

Nepaisant desperatiško jo ryžto fabrike iš pradžių buvo nelengva. Žmogus, įpratęs iš aukšto žiūrėti į prasčiokus, jaučiasi lyg nesavas, kai pats turi nusivilkti gerą švarką ir atsidurti tarp tų, kuriuos niekino.

Emilis tikėjosi, kad jį užjaus ir paguos draugas Rempis. Jis nedrįso eiti pas jį į šeimininko namus, bet jau antrą vakarą sutiko gatvėje. Apsidžiaugęs priėjo ir pašaukė vardu.

– Sveikas, Francai, džiaugiuosi matydamas! Įsivaizduok, aš dabar irgi Lechštetene!

Bet draugas nenušvito iš džiaugsmo.

– Jau žinau, – šaltai burbtelėjo jis, – iš laiško.

Jie kartu nuėjo gatve. Emilis stengėsi juokauti, tačiau draugo rodoma panieka jį slėgė. Jis bandė pasakoti, klausinėti, tartis susitikti sekmadienį; bet Francas Rempis į viską atsakinėjo šaltai ir atsargiai. Jis dabar labai neturįs laiko, kaip tik šiandien laukiąs vienas draugas svarbiu reikalu, ir staiga dingo, o Emilis vakare vienas parėjo į savo varganą būstą, niršdamas ir liūdnas. Jis nusprendė netrukus papriekaištauti draugui už neištikimybę ir parašyti jaudinantį laišką, ir tas ryžtas jį truputį paguodė.

Bet ir čia Francas jį aplenkė. Jaunasis fabriko darbininkas jau kitą dieną vakare parėjęs namo rado laišką, kurį nerimaudamas atplėšė ir baisėdamasis perskaitė:

„Gerbiamas Emili!

Po vakarykščio mūsų žodinio kontakto informuoju Tave, jog nutraukiu mūsų ankstesnius draugiškus santykius. Turbūt ir taip suprantama, kad kiekvienas mūsų turėtų bendrauti su savo aplinkos žmonėmis. Todėl ateityje siūlau kreiptis į vienas kitą „jūs".

Nuolankiai atsisveikinu, Jūsų buvęs
Francas Rempis."

Jaunojo Kolbo kelyje, kuris nuo šiol nuolatos vedė tik žemyn, tai buvo paskutinis taškas atsigręžti atgal, paskutinįsyk apmąstyti, ar negalėtų būti kitaip, ar dar negalima

ko nors pakeisti. Po kelių dienų visa tai liko praeityje, ir jaunikaitis aklai leidosi siauru savo likimo akligatviu.

Dirbti fabrike nebuvo taip baisu, kaip jam buvo pripasakota. Iš pradžių jis dirbo pagalbinius darbus, atidarinėjo ir užkalinėjo dėžes, nešiojo į sales siūlų pintines, vaikščiojo su pavedimais į sandėlį ir remonto dirbtuvę. Tačiau tai truko neilgai, paskui bandymui buvo pastatytas prie staklių ir pasirodė visai neblogai, todėl netrukus jau turėjo savo stakles ir dirbo pagal akordą, taigi tiktai nuo jo stropumo ir noro priklausė, kiek pinigų uždirbs per savaitę. Tokia tvarka jaunuoliui patiko, ir jis su niūriu pasitenkinimu mėgavosi savo laisve, po darbo ir sekmadieniais bastydamasis su pačiais didžiausiais fabriko pasiutėliais. Čia nebuvo nei šeimininko, kuris sėdėtų šlykščiai prisikišęs ir kontroliuotų, nei griežtos senų prekybos namų tvarkos, nei tėvų ir netgi varžančių luomo garbės reikalavimų. Gyvenimo prasmė buvo uždirbti ir leisti pinigus, ir jis galėjo ne tiktai gerti alų, vaikščioti į šokius ir rūkyti cigaretes, bet ir sekmadieniais įžūliai išsišiepęs spoksoti į akis juodai apsitaisiusiems pirkliams ir kitiems filisteriams.

Emilis dabar keršijo jiems už tai, kad jam nepavyko iš savo neturtingų tėvų namų iškopti į aukštesnius sluoksnius. Jis pradėjo, kaip pigu, nuo paties viršaus ir ėmė rodyti panieką ponui Dievui, nėjo nei į tikybos pamokas, nei į bažnyčią, o pastoriui, kurį buvo įpratęs sveikinti, sutikęs gatvėje patenkintas pūtė į veidą dūmus. Malonu buvo vakare atsistoti priešais apšviestą vitriną, už kurios dar liejo sūrų prakaitą mokinys Rempis, arba užeiti į pačią parduotuvę ir išsitraukus iš kišenės piniginę pareikalauti geros dešros.

Bet labiausiai, aišku, džiugino merginos. Iš pradžių Emilis laikėsi atokiau nuo moteriškų fabriko skyrių, bet vieną dieną per pietus rūšiuotojų salėje pamatė jauną merginą, kurią tuojau atpažino. Jis pribėgo prie jos ir pašaukė:

– Panele Ema! Ar jūs mane dar prisimenate?

Tiktai dabar jam toptelėjo, kad pernai susipažino su ja visai kitomis aplinkybėmis ir kaip menkai jo dabartinė padėtis atitinka tai, ko tada buvo apie save prisišnekėjęs.

Ir ji, atrodo, dar puikiai prisiminė tas kalbas, nes gan šaltai pasisveikino ir tarė:

– Ak, tai jūs? Ir ką čia veikiate?

Tačiau jis išsisuko labai galantiškai atsakydamas:

– Savaime suprantama, kad laukiu jūsų!

Panelė Ema po to sekmadienio iškylos su jaunųjų pirklių draugijos nariais buvo truputį netekusi žavesio, tačiau, antra vertus, įgijusi nemaža gyvenimo patirties ir drąsos. Po trumpo išbandymo ji tiesiog priskreto prie jauno meilužio, kuris dabar sekmadieniais išdidžiai ir valdingai vaikščiojo su gražuole prie šalies, rodydamas savo jauną vyriškumą šokių ir iškylų vietose.

Turėti pakankamai pinigų ir kur nori rodytis be įkyrios kontrolės buvo sena Emilio svajonė, ir dabar jis mėgaudamasis tuo naudojosi. Bet, nepaisant to ir jo meilės pavasario, jautėsi ne visai gerai. Jam trūko džiaugsmo, juntamo neteisėtai pasisavinus svetimą gerą, ir neramios sąžinės kutulio. Vogti dabar neturėjo iš ko. Žmogui nieko nėra sunkiau, kaip kratytis savo ydų, ir maža tokių ydų, kurių būtų sunkiau atsikratyti kaip noro vogti. Be to, jaunikaitis dabar nekentė turtingų ir gerbiamų žmonių, iš kurių eilių buvo

išstumtas, ir kartu troško tuos žmones kuo daugiau mulkinti ir jiems kenkti. Išeiti šeštadienio vakare iš fabriko su keliais dorai uždirbtais taleriais kišenėje, kas be ko, buvo malonu. Bet jausmas, jog slapta naudojiesi svetimais pinigais ir gali kiek nori vedžioti už nosies tokį mulkį kaip šeimininkas, vis dėlto buvo malonesnis.

Todėl, nors ir koks buvo laimingas, Emilis Kolbas vis labiau troško savintis svetimą gerą. Kartais pasitaikydavo, kad likdavo be grašio, nors uždirbdavo daugiau negu reikia. Kuriant vagysčių planus, vėl atgijo buvusi energija, kurios doriems tikslams beveik nenaudojo. Jis kantriai ieškojo progos ir vietos stambesniam žygiui, o kad buvo pasimokęs iš ankstesnės patirties, dabar manė, jog nereikia kišti nagų savo darbo vietoje. Ir tada jam krito į akį parduotuvė, kurioje mokiniu dirbo Francas Rempis, didžiausi miestelio prekybos namai.

Johano Liolės prekybos namai Lechštetene beveik atitiko brolių Greisų namus Gerberzau. Joje, be bakalėjos prekių ir žemės ūkio padargų, buvo įvairiausių kasdien vartojamų prekių, nuo popieriaus laiškams ir antspaudų lako iki audinių ir geležinių krosnių, prie jos glaudėsi ir šioks toks bankelis. Parduotuvę Emilis Kolbas puikiai pažinojo, buvo joje dažnai lankęsis ir galėjo užsimerkęs pasakyti, kur yra kokia dėžė ar lentyna, taip pat kasos vietą ir jos ypatumus. Apie kitas namo patalpas šiek tiek numanė pagal ankstesnius draugo pasakojimus, o ko dar trūko, sužinojo lankydamasis parduotuvėje. Pavyzdžiui, atėjęs į parduotuvę prieš septynias, pasakęs tarnui ar jauniausiam mokiniui: „Na, tai dabar jau tuojau baigiat!“ ir šiam atsakius: „Kur

ten, dar iki pusės devynių gali trukti", Emilis klausė toliau: „Taip, taip, bet tu bent jau gali iškart eiti savais keliais, nes uždaryti parduotuvę, matyt, ne tavo darbas". Tada sužinojo, kad iš parduotuvės visuomet paskutinis išeina prokuristas arba šeimininko sūnus, ir derino prie to savo planus.

O laikas ėjo, ir nuo tada, kai pradėjo dirbti fabrike, praslinko metai. Jie paliko žymę ir panelei Emai. Ji ėmė atrodyti truputį vyrėlesnė ir nebe tokia guvi; tačiau jos meilužį labiausiai gąsdino tai, jog ji aiškiai laukėsi. Dėl to Lechšteteno oras jam ėmė nebepatikti, ir kuo arčiau buvo gimdymas, tuo Kolbo galvoje tvirtėjo pasiryžimas palikti miestelį anksčiau. Todėl jis uoliai domėjosi darbu užsienyje ir sužinojo, kad jam gali pasisekti, jeigu patrauks į Šveicariją.

Tačiau dėl to neketino atsisakyti plano apšvarinti Johano Liolės parduotuvę. Jam atrodė, kad bus gerai ir protinga po to pasišalinti iš miesto. Todėl paskutinįsyk įvertino savo galimybes, liko patenkintas gauta išvada ir dabar, kad įvykdytų savo sumanymą, jam tereikėjo tik trupučio drąsos. Jos įgijo po vieno labai nelinksmo pokalbio su Ema ir, pasidavęs akimirkos nuotaikai, žengė lemtingą žingsnį, pareikšdamas savo viršininkui, jog nuo kitos savaitės nebedirbsiąs. Tas dar patarė pasilikti, bet kad Emilis buvo tvirtai pasiryžęs pakelti sparnus, pažadėjo parašyti gerą atsiliepimą ir rekomendaciją keletui Šveicarijos fabrikų.

Tad jis numatė išvykimo dieną, o jos išvakarėse nusprendė iškrėsti pokštą Johanui Liolei. Buvo sumanęs vakare leistis viduje užrakinamas. Tad prieš uždarant, jau su atsiliepimu ir kelionės pasu kišenėje, pasitrynęs aplinkui nutaikė akimirką, kai niekas nematė, įsmuko pro didelius plačiai

atlapotus namų vartus. Iš kiemo tyliai įslinko į sandėlį, kuris buvo šalia parduotuvės, ir kiūtojo pasislėpęs tarp statinių ir aukštų dėžių, kol užėjo tamsa ir gyvenimas parduotuvėje apmirė. Aštuntą valandą aplink jau buvo visiškai tamsu, o dar po valandos iš parduotuvės pasišalino jaunasis ponas Liolė, jis užrakino duris ir užlipo į antrą aukštą, kur buvo jo butas.

Tamsiame sandėlyje pasislėpęs vagis net dvi valandas laukė, kol įgijo drąsos pajudėti iš vietos. Aplinkui viešpatavo tyla, net iš gatvės ir turgaus aikštės neatsklido joks garsas, ir Emilis atsargiai tamsoje išlindo iš slėptuvės. Didelės ištuštėjusios patalpos tyla slėgė jo širdį, ir kai atitraukė parduotuvės durų sklendę, jam staiga dingtelėjo, jog įsilaužimas laikomas sunkiu nusikaltimu ir už tai griežtai baudžiama. Bet vėliau, parduotuvės viduje, jo dėmesį užvaldė daugybė gerų ir gražių daiktų. Matant pilnus prekių stalčius ir lentynas jį apėmė iškilminga nuotaika. Tenai stiklinėje dėžėje gulėjo šimtai pagal rūšis sudėtų puikių cigarų, cukraus galvos ir figų pynės, ilgos rūkytos dešros linksmai žvelgė į jį, ir jis neatsispyrė pagundai pradžiai įsikišti į viršutinę švarko kišenę bent jau saują cigarų.

Silpnoje žibintuvėlio šviesoje paskui susirado kasą, paprastą medinį prekystalio stalčių, kuris buvo užrakintas. Kad neišsiduotų, nebuvo pasiėmęs jokių instrumentų ir dabar parduotuvėje susirado laužtuvą, reples ir atsuktuvą. Jais patvarkė stalčiaus spyną ir netrukus atidarė kasą. Godžiai pasižiūrėjo silpnoje šviesoje vidun ir pamatė mažuose skyreliuos tvarkingai gulinčias monetas, vos blizgančias, dešimtukas prie dešimtuko, pfenigas prie pfenigo. Jis ėmė

tuštinti kasą nuo stambesnių monetų, kurių, deja, buvo labai mažai, ir netrukus nusivylęs piktai sumetė, kad visas laimikis daugiausia bus dvidešimt markių. Jis nesitikėjo tokio menko grobio ir pasijuto bjauriai apgautas. Jis taip niršo, kad įmanydamas būtų uždegęs namą. Šitaip puikiai pasiruošęs pirmąkart gyvenime įsilaužė, rizikavo laisve ir lindo į tokį baisų pavojų, kad įsimestų kišenėn kelias sumautas monetas! Krūvą variokų niekindamas paliko, visa kita įsidėjo į savo piniginę ir ėmė dairytis, ką dar būtų verta pasiimti. Geistinų daiktų užteko, tačiau visi jie buvo tokie dideli ir sunkūs, kad be pagalbos neišsineši. Vėl pasijuto apgautas, nusivylęs ir įsižeidęs vos neverkė, kai nieko negalvodamas įsikišo kišenėn dar kelis cigarus ir pluoštą atvirukų, gulėjusių ant stalo didelėje krūvoje, ir išspūdino iš parduotuvės. Baimindamasis, be šviesos surado kelią per sandėlį atgal į kiemą ir gerokai persigando, kai sunkūs kiemo vartai iškart nesidavė atidaromi. Jis karštligiškai patraukė didelę sklendę, žemai įstrigusią akmeniniame griovelyje, ir lengvai atsiduso, kai ji pasidavė ir vartai lėtai atsidarė. Išėjęs privėrė juos ir apimtas keisto šalto prablaivėjimo ir baimės nukulniavo negyvomis tamsiomis gatvelėmis į savo būstą. Čia išgulėjo nesudėdamas bluosto iki ryto. Išaušus pašoko, prasiplovė akis ir nutaisęs įprastą įžūlų veidą nuėjo pas šeimininką atsisveikinti. Tas įpylė jam kavos ir palinkėjo laimingos kelionės. Emilis persimetė per petį lazdą su savo manta ir nudrožė į geležinkelio stotį. Kai miestelis tądien pabudo ir Liolės tarnas atidarius parduotuvę rado išplėštą kasą, Emilis Kolbas jau buvo už kelių mylių, važiavo per gražias miškingas vietas, kurias smalsiai stebė-

jo per langą, nes buvo pirmąsyk gyvenime išsiruošęs kelionėn.

Johano Liolės namuose tas įsilaužimas sukėlė didelę audrą. Goslus sujudimas nenuslopo net nustačius padarytą žalą ir pripažinus, kad ji menka, išūžė pro duris ir paplito visame mieste. Atskubėjo policija ir vietos jėgeriai, kurie ėmėsi įprastų simbolinių veiksmų ir stumdė priešais namą susibūrusius žmones.

Pasirodė teisėjas ir susipažino su plėšimo aplinkybėmis, bet ir jis nesugebėjo nei rasti, nei pasakyti, kas tai galėjo būti padaręs. Buvo ištardytas namų tarnas, krovikas ir visi išsigandę ir vis dėlto neregėto įvykio sužavėti mokiniai, buvo išklausinėta, kokie pirkėjai vakar buvo pagerbę parduotuvę savo apsilankymu, tačiau tai nieko nedavė. Apie Emilį Kolbą nepagalvojo niekas.

Tuo tarpu tas labai dažnai prisiminė Liolės namus. Didžiai baimindamasis vėliau su pasitenkinimu skaitė tėviškės laikraščius, kurių daugelis tuo įvykiu domėjosi, ir įsitikino, kad jo niekas net neįtaria, buvo patenkintas savo buklumu ir, nepaisydamas menko laimikio, laikė tą pirmą įsilaužimą pavykusiu.

Jis dar tebekeliavo ir kaip tik buvo viename miestelyje prie Bodeno ežero, nes niekur neskubėjo ir norėjo pakelyje šį tą pamatyti. Viena rekomendacija jį kreipė į Vinterturą, tad ir manė tenai traukti, kai baigsis pinigai.

Jis jaukiai sėdėjo užeigoje valgydamas dešrą, kurios griežinius susimąstęs storai tepė garstyčiomis, jų kartumą paskui nugerdamas šaltu geru alumi. Ir jį užplūdo malonūs, beveik ilgesingi prisiminimai, tad apie Emą galvojo be pyk-

čio. Dabar atrodė, kad ji vis dėlto buvo jam nebloga. Ir kuo ilgiau apie tai mintijo, tuo labiau jos gailėjo, ir užsakęs trečią ar ketvirtą bokalą gero alaus priėjo išvadą, jog reikia jai brūkštelėti kelis žodžius.

Patenkintas kyštelėjo ranką kišenėn, kur dar buvo keli Liolės cigarai, ir ištraukė kietą pakelį su Lechšteteno atvirukais. Padavėjas paskolino pieštuką, ir paseilinęs jį liežuvio galu Emilis pirmusyk atidžiai įsižiūrėjo į tą atviruką. Jame buvo pavaizduotas žemutinis Lechšteteno tiltas, o atspaustas jis buvo visiškai naujai, blizgančiomis spalvomis, neatitinkančiomis varganos tikrovės.

Jis ryškiai užrašė adresą nulauždamas pieštuką. Tačiau dėl to jo nuotaika nė kiek nesugedo. Emilis vėl nudrožė pieštuką ir tada užrašė po gražiuoju paveikslu: „Prisimenu Tave būdamas toli ir karštai sveikinu. Tavo ištikimas E. K."

Tą mielą atviruką su švelniu užrašu Ema pamatė, tačiau ne tik jam atėjus ir ne laiškininko rankose, o teisėjo, kuris gerokai išgąsdino merginą staiga pasikviesdamas į savo kabinetą.

Mat tie atvirukai į Liolės parduotuvę buvo atvežti tiktai prieš kelias dienas, iš viso jų buvo nupirkti tiktai trys ar keturi ir jų pirkėjus pavyko nustatyti. Todėl buvo dedamos viltys į tai, kad vagis išsiduos per atvirukus, ir perspėti pašto darbuotojai nuo Bodeno krantų atėjusį atviruką tuojau pažino ir sulaikė.

Tuo Emilio Kolbo istorija baigiasi. Jo atvežimas į Lechšteteną prilygo liaudies šventei, o gyventojų triumfas prieš aštuoniolikmetį, ištuštinusį nedidelę kasą ir surištą vedamą gatvėmis, turi viską, kas tokių pasakojimų skaitytojus

verstų gailėtis nusikaltėlio ir jausti panieką gyventojams. Jo byla truko neilgai. Nežinia, ar dabar jis ilgesniam laikui grįš į mūsų pasaulį iš jį priglaudusio kalėjimo, ar likusį gyvenimą su trumpomis pertraukomis praleis tokiose įstaigose, šiaip ar taip, mums jo istorija bus jau nelabai įdomi ir ne kiek tepamokys.

(1911)

SUŽADĖTINĖ

Sinjora Ričioti, su savo dukra Margerita neseniai apsistojusi Bruneno „Valdšteterhofo" viešbutyje, buvo iš tų šviesiaplaukių, gležnų, truputį tingių italių, kurios dažnai sutinkamos Venecijos apylinkėse ir Lombardijoje. Ant savo mielų pirštukų ji mūvėjo daug gražių žiedų, o jos labai charakteringa eigastis, kurią dar galima buvo pavadinti elastingu plaukimu, atrodo, vis labiau ir labiau linko į judėjimą, kuris vadinamas antišku krypavimu. Elegantiška ir, matyt, anksčiau įpratusi būti garbinama, ji atrodė kaip prakilni ponia; rengėsi prašmatniais drabužiais ir vakarais kartais dainuodavo pritariant pianinui gerai išlavintu, negarsiu, truputį sentimentaliu balsu, trumpomis pilnomis ir smarkiai išorėn atsuktais riešais rankomis laikydama priešais save natas. Ji buvo kilusi iš Padujos, kur jos velionis vyras kadaise buvo žinomas verslininkas ir politikas. Su juo ji gyveno didelės linksmybės atmosferoje ir visai ne pagal pajamas, o po jo mirties iš paskutiniųjų stengėsi pratęsti tokį gyvenimą.

Tačiau ji mūsų beveik nedomintų, jeigu nebūtų turėjusi gražios dukrytės Margeritos, vos tiktai išaugusios iš paauglės amžiaus, o nuo pensiono laikų vis dar anemiškos ir nevalgios. Tai buvo žaviai liekna, tyli, blyški būtybė, kaštoniniais tankiais plaukais, ir kiekvienas žvelgė į ją su pasimėgavimu, kai apsitaisiusi paprastais baltais ar melsvais

drabužiais vaikštinėdavo po sodą ar gatve. Ponia Ričioti tais metais pirmukart viešai su ja pasirodė – Padujoje abi gyveno gan uždarai, – ir jai visai neblogai tiko tas liūdesio šešėlis, kurio gaubiama ji pažindinosi su viešbučio svečiais, matydama, kad yra nustumta į antrą planą dukters. Ponia Ričioti iki tol, beje, buvo gera motina, tačiau turėjo ir slaptų savo gyvenimo, galbūt net ateities vilčių; dabar ji pamažu pradėjo atsisakyti tų tylių vilčių ir jomis puošti mažylę, kaip gera motina nusiima nuo kaklo papuošalus, turėtus nuo savo vestuvių, ir užkabina juos augančiai dukrai.

Vyrų, kurie domėjosi liekna šviesiaplauke padujiete, netrūko nuo pat pradžių. Tačiau motina buvo budri ir atsitvėrusi pagarbos ir rimtų ketinimų pylimu, kuris atbaidė kai kuriuos plevėsas. Jos dukrai reikėjo tokio vyro, su kuriuo turės gerą gyvenimą, o kad vienintelis jos kraitis dabar buvo grožis, tai reikėjo būti dvigubai atsargiai.

Bruneno romano herojus pasirodė jau po kelių dienų, ir viskas vyko daug greičiau ir paprasčiau, negu susirūpinusi motina galėjo manyti. Vieną dieną „Valdšteterhofe" pasirodė jaunas ponas iš Vokietijos, kuris iš pat pirmo žvilgsnio įsimylėjo Margeritą ir netrukus taip ryžtingai ėmė reikšti savo ketinimus, kaip tai daro žmonės, turintys mažai laiko ir negalintys veikti užuolankomis. Ponas Štatenfosas išties turėjo labai mažai laiko. Jis buvo vienos arbatos plantacijos Ceilone valdytojas ir leido atostogas Europoje, kurią po dviejų mėnesių turėjo palikti ir vėl grįžti geriausiu atveju po trejų ketverių metų.

Tas liesas, rudai įdegęs, valdingo būdo jaunas vyras poniai Ričioti nelabai patiko, bet jis patiko gražiajai Margeritai, apie kurią ryžtingai sukosi nuo pat pirmos valandos.

Jis neblogai atrodė ir išsiskyrė nerūpestingu valdingu elgesiu, kurį europiečiai įgyja tropikuose, ir, beje, jau buvo dvidešimt šešerių metų amžiaus. Ta aplinkybė, kad yra atvykęs iš tolimos stebuklų šalies Ceilono, jam teikė tam tikro romantiškumo, o užjūriškas elgesys kėlė aukščiau už vidutinį vietinės kasdienybės lygį. Štatenfosas elgėsi kaip tikras anglas; visi jo daiktai nuo smokingo iki teniso aprangos, nuo frako iki alpinizmo reikmenų buvo aukščiausios kokybės, kaip viengungis, jis turėjo stebėtinai daug didelių lagaminų ir atrodė visais atžvilgiais pripratęs prie pirmaklasio gyvenimo. Į vasarojimo užsiėmimus ir malonumus jis žiūrėjo ramiai ir rimtai, blaiviai ir gerai darė tai, kas turėjo būti daroma, bet, rodės, į nieką nedėjo aistros, nei kopdamas į kalnus ar irkluodamas, nei žaisdamas tenisą ar lošdamas vistą, kurorte atrodė tiktai atsitiktinis svečias, svečias iš tolimo, nuostabaus pasaulio, kur esama palmių ir krokodilų, kur jo aplinkos žmonės gyvena baltuose, švariuose kaimo namuose, aptarnaujami spiečiaus spalvotųjų tarnų, juos vėduojančių ir nešančių vandenį su ledu. Štatenfosas vien tiktai Margeritos draugijoje netekdavo ramybės ir egzotinio pranašumo, jis kalbėjo su ja aistringu vokiečių, italų, prancūzų ir anglų kalbų mišiniu, tykojo damų Ričioti nuo ryto iki vakaro, skaitė joms laikraščius ir nešiojo pliažo krėslus, ir taip aiškiai rodė publikai, jog garbina Margeritą, kad netrukus visi ėmė susidomėję sekti jo pastangas laimėti gražiosios italės palankumą. Jo romanas buvo stebimas su savotišku sportiniu susidomėjimu, kartais net lažinantis dėl jo baigties.

Visa tai gerokai nepatiko motinai Ričioti, ir buvo dienų, kai ji blaškydavosi su įžeistos didybės išraiška veide, Mar-

gerita atrodydavo užsiverkusi, o ponas Štatenfosas uždaru veidu gėrė verandoje viskį su soda. Jis į tą laiką greitai susitarė su mergina, kad jie nebeišsiskirs, ir kai ponia Ričioti vieną tvankų rytą piktai išklojo dukrai, kad toks artimas bendravimas su jaunuoju arbatos augintoju kenkiąs jos geram vardui ir kad jai išvis negalima prasidėti su vyru, neturinčiu didelių turtų, žavioji Margerita užsidarė kambaryje ir išgėrė buteliuką dėmių valiklio, kurį manė esant nuodingą, tačiau jis tiktai galutinai pagadino truputį pagerėjusį apetitą ir vienu tonu pablyškino ir sudvasino veidą.

Sužadėtuvės įvyko dar tą pačią dieną, Margeritai kelias valandas prasikamavus ant sofos, o jos mamai tamtyč išsinuomotoje valtyje tiek pat laiko pasiderėjus su ponu Štatenfosu, o kitąryt energingasis užjūrietis jau pusryčiavo su abiem poniomis prie to paties stalo. Margerita buvo laiminga; tuo tarpu jos motina į tas sužadėtuves žiūrėjo kaip į neišvengiamą, bet, reikia tikėtis, laikiną blogį. „Galų gale, – manė ji, – namie apie tai niekas nežinos, ir jeigu paskui pasitaikys geresnė proga, sužadėtinis tupės toli Ceilone ir nebus ko klausti". Todėl ji reikalavo, kad Štatenfosas neatidėtų kelionės, ir pagrasino išvyksianti ir visiškai nutrauksianti santykius, kai sužadėtinis pareiškė norą susituokti dar tą pačią vasarą ir iškart išsivežti jaunąją žmoną į Indiją.

Jis turėjo nusileisti ir padarė tai griežbeing dantimis, nes nuo sužadėtuvių akimirkos damos Ričioti atrodė kaip suaugusios krūvon, ir jam reikėjo prigalvoti daug visokių klastų, kad galėtų bent kelias minutes pabūti su sužadėtine vienas. Jis pirko jai Liucernoje puikiausių dovanų, netrukus dalykinės telegramos pakvietė jį į Londoną, ir savo

gražiąją sužadėtinę pamatė tik tada, kai ji lydima motinos pasitiko jį Genujos geležinkelio stotyje, kad praleistų kartu vieną vakarą ir paskui ankstų kitos dienos rytą palydėtų į uostą.

– Daugiausia po trejų metų aš grįšiu, ir tada bus vestuvės, – sušuko jis jau ant garlaivio trapo, kuris paskui jį buvo užtrauktas į viršų. Po to užgrojo laivo orkestras, ir loido garlaivis lėtai išplaukė iš uosto.

Pasilikusiosios tylomis grįžo į Padują ir vėl ėmė gyventi kaip įprasta. Ponia Ričioti manė, kad dar nieko neprarasta; „po metų, – galvojo ji, – viskas atrodys kitaip, ir tada mes vėl nuvažiuosime į kokį nors gerą kurortą, ir tenai, be abejo, netrukus atsiras naujų, puikių galimybių". Tuo tarpu Margerita jautėsi laiminga. Ji visiškai atsigavo po anos neramios vasaros, aiškiai pražydo, ir mažakraujystės ir nevalgumo neliko nė žymės. Jos širdis buvo atiduota, ateitis užtikrinta, ir ji jaukioje ir kuklioje namų aplinkoje ramiai ir maloniai svajojo, po truputį mokėsi angliškai ir įsigijo albumą, į kurį klijavo puikias palmių, šventyklų ir dramblių nuotraukas, siunčiamas sužadėtinio.

Kitą vasarą į užsienį nevažiavo, tiktai kelias savaites kukliai praleido Eugano kalnuose, ir motina pamažu pasidavė, ji liovėsi rezgusi už savo dukros nugaros ambicingus jos laimės planus. Kartais iš Indijos ateidavo siuntinių su plonu muslinu ir dailiais nėriniais, dėžutėmis iš dygliakiaulių dyglių ir niekučiais iš dramblio kaulo; jie buvo rodomi pažįstamiems ir netrukus užėmė visą svetainę. Ir kai atėjo žinia, jog Štatenfosas susirgo ir turi būti išvežtas gydytis į kalnus, motina Ričioti jau buvo numojusi ranka į savo vil-

tis ir kartu su dukra meldėsi, kad tolimas brangus žmogus pasveiktų, ir jų maldos netrukus padėjo.

Joms abiem toksai ramus gyvenimas buvo visiškai neįprastas. Sinjora sumiesčionėjo labiau negu bet kada gyvenime, truputį paseno ir taip nutuko, kad jai pasidarė sunku dainuoti. Daugiau nebuvo reikalo rodytis ir demonstruoti tariamą pasiturimą gyvenimą, jos švaistė mažiau pinigų drabužiams ir tenkinosi nerūpestingai kiūtodamos jaukiuose namuose, daugiau netaupė pinigų brangioms kelionėms ir vietoj to daugiau leido kasdieniniams malonumams.

Ir čia pamažėliais išryškėjo, nors ponios to ir nepastebėjo, kaip labai Margerita buvo savo motinos duktė. Nuo to laiko, kai gėrė valiklį ir atsisveikino Genujoje, jai daugiau beveik niekad nebuvo užėjęs rimtas liūdesys, ji pražydo ir nuolatos taisėsi, ir kad jos formavimosi nebetrikdė nei sielos rūpesčiai, nei fizinės pastangos – tenisas buvo seniai pamirštas, išnyko ne tik graudi ar svajokliška išraiška jos blyškiame veide, bet ir visa liekna figūra vis labiau pilnėjo, ir Margerita virto tokia romia rubuile, kad anksčiau niekas nebūtų galėjęs nė įsivaizduoti, jog tai įmanoma. Tai, kas motiną darė juokingą ir groteskišką, amžius dar švelnino ir teikė jaunatviško žavesio, bet neliko abejonės, kad ji linkusi į storumą ir kėsinasi tapti įspūdingu kolosu.

Praėjo treji metai, ir sužadėtinis atsiuntė nevilties kupiną laišką, jog šiemet niekaip negalės gauti atostogų. Tuo tarpu jo alga padidėjusi ir jis norįs, jeigu negalės kitais metais atvykti į Europą, kad tada jo miela mergytė atvyktų pas jį ir kaip šeimininkė įžengtų į gražią vilą, kurią jis kaip tik ketinąs statyti.

Teko su tuo susitaikyti ir priimti pasiūlymą. Sinjora Ričioti aiškiai matė, kad jos vaikas šiek tiek neteko išorinio žavesio ir kad būtų beprasmiška prieštarauti ir griauti puikią jos ateitį.

Tiek istorijos man buvo papasakota vėliau; likusią jos dalį aš atsitiktinai stebėjau pats.

Vieną dieną aš Genujoje įsėdau į Šiaurės Vokietijos loido kompanijos laivą, plaukiantį į Rytų Aziją. Tarp nelabai gausių pirmos klasės keleivių į akis krito jauna italė, kuri kartu su manimi pradėjo kelionę Genujoje ir plaukė į Kolombą kaip sužadėtinė. Ji truputį kalbėjo angliškai. Laive buvo ir daugiau sužadėtinių, vykstančių į Penangą, Šanchajų ir Manilą, ir tos jaunos narsios merginos sudarė malonų būrelį, kuriuo visi nekaltai žavėjosi. Dar neperplaukus Sueco kanalo mes, jaunimas, draugiškai susibūrėme, ir vis bandėme savo italų kalbos žinias, šnekindami kūningąją padujietę, kurią vadinome Kolosu.

Deja, jūrai truputį pasišiaušus už Gvardafujo rago ji beviltiškai susirgo jūros liga. Ir vargšelė, į kurią mes pirma žiūrėjome kaip į juokingą gamtos išdaigą, per dienų dienas taip smarkiai kentėdama gulėjo savo krėsle ant denio, kad visi iš užuojautos ją pamilome ir visaip rodėme dėmesį, nors kartais ir šypsodavomės iš jos tokio stulbinančio svorio. Mes atnešdavome jai arbatos ir sultinio, skaitėme itališkai, kartais priversdami nusišypsoti, ir kiekvieną rytą ir per pietus pernešdavome su visu krėslu į pavėsingesnę ir ramesnę denio vietą. Prieš pat Kolombą ji šiek tiek atsigavo, bet vis tiek abejinga ir pavargusi gulėdavo su vaikiška kančios ir silpnumo išraiška plačiame, geraširdiškame veide.

Pasirodė Ceilonas, visi mes padėjome sunešti Koloso lagaminus, jie jau stovėjo laivo viduryje paruošti iškrauti, ir šit, po dviejų savaičių kelionės, visas laivas baisiai sujudo, kaip paprastai būna prieš pirmą didelį uostą.

Kiekvienas norėjo į krantą, iš bagažo buvo ištraukti tropiniai šalmai ir skėčiai nuo saulės, visi laikė rankose žemėlapius ir turistinius katalogus, žvalgėsi per žiūronus į artėjantį krantą ir buvo visiškai pamiršę žmones, su kuriais prieš valandą nuoširdžiai atsisveikino, nors tie tebebuvo šalimais. Niekas negalvojo apie ką nors kita, tik kaip atsidurti krante, kuo greičiau į krantą, ar kad po ilgos kelionės grįžtų į darbą ir namo, ar kad smalsiai apžiūrėtų pirmą tropinį krantą, pirmas kokosų palmes ir tamsius čiabuvius, ar kad tiktai kelioms valandoms paliktų staiga tapusį nebeįdomų laivą ir ant tvirtos žemės ištaigingame viešbutyje išgertų viskio. Kiekvienas skubėjo užrakinti kajutę ir apsimokėti sąskaitą rūkymo salone, pasiteirauti ką tik į laivą atgabento pašto, išgirsti pirmas svarbias pasaulio ir politikos naujienas ir jas perduoti kitiems.

Vidury šio mielo šurmulio riebioji padujietė iš pažiūros abejingai gulėjo savo vietoje, vis dar blogai atrodanti ir nusilpusi nuo nevalgymo, įkritusiais skruostais ir miegūstomis akimis. Tarpais kas nors, jau seniai atsisveikinęs, vėlei prieidavo prie jos, grūsties atstumtas, darsyk paduodavo ranką ir pasveikindavo atkakus į vietą. Ir šit galingai trenkė muzika, kapitono padėjėjas atsistojo komanduodamas prie virvinių kopėčių, pasirodė kapitonas, keistai svetimas ir pasikeitęs, su pilka gatvės eilute ir kieta skrybėle, agento valtis paėmė jį ir keletą privilegijuotų keleivių, kiti puolė prie motorinių valčių ir irklinių barkasų, besisiūlančių nuplukdyti į krantą.

Tuo momentu į denį įžengė nuo kranto atplaukęs ponas baltu tropiniu kostiumu su sidabrinėmis sagomis.

Jis neblogai atrodė, įdegusiame jauname veide po šalmu nuo saulės spindėjo griežta ir savarankiška išraiška, būdinga daugumai užjūriečių. Tas vyras rankoje laikė didžiulę stambiažiedžių indiškų gėlių puokštę, siekiančią jam nuo juosmens iki kelių. Jis skverbėsi per minią tokius laivus pažįstančio žmogaus žingsniu, kažko ieškojo susijaudinusiomis akimis, ir kai atsitrenkė į mane, man akimirką toptelėjo, jog tai bus Koloso sužadėtinis. Jis nuskubėjo toliau, lakstė šen ir ten ir kelis kartus praėjo pro savo nuotaką, dingo rūkymo kambaryje, paskui vėl be kvapo išlėkė, ėmė šaukti už bagažo iškrovimą atsakingą žmogų ir pagaliau susidūrė su vyriausiuoju stiuardu, kurį sulaikė už rankos ir prie jo priskreto. Mačiau, kaip jis padavė šiam arbatpinigių ir pašnibždomis kažko paklausė, o vyriausiasis stiuardas šyptelėjo, linksmai linktelėjo ir parodė ranka į krėslą, kuriame vis dar paslika gulėjo mūsų padujietė pusiau užmerktomis akimis. Nepažįstamasis priėjo arčiau. Jis apžiūrėjo gulinčią figūrą, vėl pribėgo prie stiuardo, tas patvirtindamas linktelėjo galva, vėl sugrįžo ir iš arti darsyk metė tiriamą žvilgsnį į storąją merginą. Paskui sukando dantis, lėtai apsigręžė ir neryžtingai nuėjo.

Jis įėjo į rūkymo kambarį, kuris kaip tik buvo beuždaromas. Davė rūkomojo stiuardui pinigų ir gavo „didelę" viskio, atsisėdo su juo ir susimąstęs išgėrė. Tada stiuardas jį mandagiai išprašė ir užrakino savo valdas.

Nepažįstamasis, išblyškęs ir su velniška išraiška veide, apsuko priešakinį denį, kur pūtikai dėjosi savo instrumentus. Jis priėjo prie turėklų, lėtai paleido į nešvarų van-

denį savo didžiąją puokštę, persisvėrė ir nusišypsojo jai pavymui.

Dabar jau atrodė priėmęs sprendimą. Lėtai darsyk apsuko denį ir prisiartino prie padujietės, kuri tuo tarpu buvo jau atsistojusi ir dabar tingiai ir truputį baugščiai dairėsi aplink. Jis prisiartino prie jos, nusiėmė nuo galvos šalmą, apnuogindamas baltą virš įdegusio veido sušvitusią kaktą, ir padavė Kolosui ranką.

Ji kūkčiodama puolė jam ant kaklo ir akimirką prigludo, o jis įdėmiai ir niūriai pro jos palenktą sprandą spoksojo į krantą. Paskui pribėgo prie turėklų, paleido žemyn gargaliuojančia singalų kalba rūsčių įsakymų srautą ir tylomis paėmė sužadėtinės ranką, kad nuvestų prie savo valties.

Kaip jiems sekėsi, aš nežinau. Bet vestuvės įvyko, apie tai sužinojau grįždamas atgal Kolombo pasiuntinybėje.

(1912)

KŪRYBOS VAKARAS

Kai apie pietus atvažiavau į Kverburgo miestelį, geležinkelio stotyje mane pasitiko žmogus su plačiomis žilomis žandenomis.

– Aš esu Šyfelbeinas, – prisistatė jis, – draugijos pirmininkas.

– Malonu, – pasakiau aš. – Kaip puiku, kad čia, mažame Kverburge, yra draugija, rengianti kūrybos vakarus.

– Na, mes čia daug ką darome, – tarė ponas Šyfelbeinas. – Pavyzdžiui, spalio mėnesį surengėme koncertą, per karnavalą išvis būna labai smagu. O jūs šį vakarą suteiksite mums malonumą skaitydamas?

– Taip, aš paskaitysiu keletą savo darbelių, nedidelių prozos kūrinių ir eilėraščių, suprantate.

– Taip, labai gerai. Labai gerai. Ar imam karietą?

– Jūsų valia. Aš čia svetimas; galbūt parodykite man viešbutį, kur galėčiau apsistoti.

Tada draugijos pirmininkas nužvelgė lagaminą, kurį nešikas atgabeno paskui mane. Po to jo žvilgsnis ėmė tyrinėti mano veidą, mano paltą, mano batus, mano rankas, ramus, tiriantis žvilgsnis, taip maždaug žiūrima į keleivį, su kuriuo reikės praleisti naktį traukinio kupė.

Ta apžiūra man jau ėmė įkyrėti ir erzinti, bet šit jo veidas vėl tapo prielankus ir mandagus.

– Ar norite apsistoti pas mane? – paklausė jis šypsodamasis. – Bus ne blogiau negu viešbutyje, ir jūs sutaupysite pinigų.

Jis ėmė mane dominti; jo globėjiška mina ir pasiturinčio žmogaus orumas buvo juokingas ir mielas, o šioks toks valdingumas, rodės, slėpė perdėm geraširdišką būdą. Tad aš priėmiau pasiūlymą; mes atsisėdome į atvirą karietą, ir aš netrukus įsitikinau, šalia ko sėdžiu, nes Kverburgo gatvėse beveik nesutikome žmogaus, kuris nebūtų nuolankiai nepasveikinęs mano globėjo. Aš turėjau nuolatos laikyti ranką prie skrybėlės ir supratau, kaip jautėsi kunigaikščiai, turėję be perstogės saliutuoti savo žmonėms.

Norėdamas pradėti kalbą paklausiau:

– Kiek vietų yra salėje, kurioje aš skaitysiu?

Šyfelbeinas pasižiūrėjo į mane beveik su priekaištu:

– Išties nežinau, mielas pone; aš su tais dalykais neturiu nieko bendra.

– Aš pamaniau, kad jūs, kaip pirmininkas...

– Na taip; tačiau tai tiktai garbės pareigos. Reikalus tvarko mūsų sekretorius.

– Matyt, tai bus ponas Gyzebrechtas, su kuriuo aš susirašinėjau?

– Aha, jis. O dabar dėmesio, mes artėjam prie paminklo kariams, o tenai kairėje – mūsų naujasis paštas. Gražus, ar ne?

– Atrodo, jog jūsų apylinkėse nėra akmenų, – pasakiau aš, – nes jūs viską statote iš plytų?

Ponas Šyfelbeinas pasižiūrėjo į mane apskritomis akimis, paskui nusikvatojo ir smarkiai plojo man per kelį.

– Bet, klausykit, tai ir yra mūsų turtas! Ar niekad nesate girdėjęs apie Kverburgo plytas? Jos garsios. Iš jų mes visi čia duoną valgome.

Ir mes jau privažiavome jo namą. Jis nenusileido grožiu pašto pastatui. Mes išlipome, virš mūsų galvų atsivėrė langas ir iš ten atsklido moteriškas balsas:

– Ak, tai tu jau atvežei tą poną? Puiku. Eikš greičiau, nes tuojau valgysim.

Netrukus tarpduryje pasirodė namų šeimininkė, linksma apvalaina ypata, pilna duobučių ir trumpais, storais, vaikiškais dešriniais pirštukais. Apie patį Šyfelbeiną dar buvo galima ir šiaip, ir taip manyti, tačiau jo žmona išsklaidė bet kokias abejones, ji tiesiog dvelkė maloniausiu romumu. Aš apsidžiaugęs paėmiau jos šiltą riebią ranką.

Ji nužvelgė mane kaip kokį pasakų padarą ir pasakė pusiau juokdamasi:

– Tai jūs tas ponas Hesė! Ką gi, puiku, puiku. Bet nemaniau, kad nešiojate akinius!

– Aš truputį neprimatau, maloningoji ponia.

Bet akiniai jai vis tiek atrodė truputį juokingi, tik aš gerai nesupratau kodėl. Bet šiaip šeimininkė man labai patiko. Čia gyvena solidūs miestelėnai, maniau, ir valgis, aišku, bus puikus.

Tuo tarpu buvau įvestas į svetainę, kur tarp netikro ąžuolo baldų stovėjo vieniša palmė. Visas apstatymas be priekaištų atitiko įprastą miesčionišką mūsų tėvų ir vyresniųjų seserų stilių, kuris jau retai matomas tokiu grynu pavidalu. Mano žvilgsnį prikaustė blizgantis daiktas, kuris netrukus pasirodė esąs ištisai auksine bronza nudažyta kėdė.

– Ar jūs visuomet toks rimtas? – paklausė ponia po nejaukios tylos.

– O ne, – atsakiau greitai, – bet, atsiprašau, kodėl jūs paauksavote tą kėdę?

– Nesate matęs? Anksčiau buvo labai madinga taip dažyti, žinoma, tik dekoratyvinius baldus, ne naudojamus. Man tai labai gražu.

Ponas Šyfelbeinas kostelėjo:

– Šiaip ar taip, gražiau už tuos beprotiškus naujus baldus, kuriais apstatyti ką tik vedusių jaunų žmonių butai. Bet ar ne laikas mums valgyti?

Namų šeimininkė pakilo, ir kaip tik pasirodė tarnaitė, atėjusi mus kviesti pietų. Aš pasiūliau šeimininkei ranką, ir mes iš ištaigingai atrodančios svetainės patraukėme į valgomąjį, tą ramybės, tylos ir gerų daiktų rojų, kurį aprašyti jaučiuosi nepajėgus.

Greitai pastebėjau, kad čia neįprasta valgant stengtis palaikyti pokalbį, ir buvau maloniai nustebintas, kad mano baimė, jog reikės kalbėti apie literatūrą, neturėjo pagrindo. Suprantu, kad esu nedėkingas, bet nemėgstu, kai šeimininkai gadina malonumą valgant klausinėdami, ar aš skaičiau Jorną Ulį ir kas man labiau patinka – Tolstojus ar Ganghoferis. Čia tai negrėsė. Valgoma buvo daug ir gerai, labai gerai, vyną taip pat turiu pagirti, ir laikas maloniai bėgo rimtai kalbant apie vyno rūšis, paukštieną ir sriubas. Jaučiausi nuostabiai, ir idilė buvo sutrikdyta tiktai kartą. Kai gavau klausimą apie įdarą tos jaunos žąsies, kurią valgėme, ir aš atsakiau kažką tokio, kad tai žinios iš tos srities, su kuria mes, rašytojai, paprastai pernelyg mažai susiduriame.

Tada ponia Šyfelbein nuleido savo šakutę ir įsmeigė į mane savo dideles apskritas vaikiškas akis:

– Tai gal jūs irgi rašytojas?

– Aišku, – atsakiau aš taip pat nustebęs. – Tokia mano profesija. O ką jūs manėte?

– Ak, aš maniau, kad jūs esate keliaujantis paskaitininkas. Kartą čia buvo vienas, Emili, kokia gi ta jo pavardė? Nagi žinai, tas, kuris tada buvo atvažiavęs su bavariškomis dainomis.

– Ak, tas, kur kupletus plėšė… – Bet ir jis nebeprisiminė pavardės. Ir žiūrėjo į mane nustebęs ir, taip sakant, truputį pagarbiau, paskui susikaupė visuomeninei pareigai ir atsargiai paklausė:

– Ir ką gi jūs rašote? Galbūt teatrui?

Ne, atsakiau aš, dar niekad nesu bandęs. Tik šiaip eilėraščius, noveles ir panašiai.

– Ak taip, – atsiduso jis su palengvėjimu. O ji paklausė: – Betgi tai nėra nežmoniškai sunku, ar ne?

Aš atsakiau, kad ne, galima kęsti. Tačiau ponui Šyfelbeinui kažkas vis dar kėlė įtarimą.

– Bet ištisų knygų, – darsyk nedrąsiai paklausė jis, – jūs juk nerašote, ką?

– Rašau, – turėjau prisipažinti, – aš esu parašęs ir ištisų knygų.

Tatai privertė jį smarkiai susimąstyti. Valandėlę jis tylomis valgė toliau, paskui pakėlė taurę ir truputį dirbtinai žvaliai sušuko:

– Tada į sveikatą!

Pietums einant į galą juodu abu aiškiai pritilo ir apsunko, kelis kartus giliai ir rimtai atsiduso, ir ponas Šyfelbei-

nas jau sudėjo rankas ant liemenės norėdamas užmigti, bet žmona jį sudraudė:

– Dar išgersim juodos kavos.

Bet ir jos akys jau buvo visai mažutės.

Kava buvo patiekta gretimais; mes sėdėjome mėlynuose minkštuose krėsluose tarp daugelio tylomis žvelgiančių šeimos nuotraukų. Aš niekad nebuvau matęs apstatymo, kuris taip tobulai atitiktų ir išreikštų šeimininkų būdą. Kambario viduryje stovėjo didžiulis paukščių narvas, o jo viduje nejudėdama tupėjo stambi papūga.

– Ar ji moka kalbėti? – paklausiau aš.

Ponia Šyfelbein užgniaužė žiovulį ir linktelėjo.

– Jūs, matyt, netrukus ją išgirsit. Po pietų ji žvaliausiai jaučiasi.

Man būtų buvę įdomu, kaip ji atrodo kitu metu, nes labiau apsnūdusio padaro dar nebuvau matęs. Papūga buvo pusiau nuleidusi akių vokus ir atrodė kaip iš porceliano.

Bet po valandėlės, kai šeimininkas užsnūdo, o šeimininkė irgi įtartinai susmuko krėsle, suakmenėjęs paukštis iš tiesų pravėrė snapą ir žiovaujamu balsu, ištęstu ir be galo panašiu į žmogaus, ištarė:

– O Dieve, Dieve, Dieve, Dieve...

Ponia Šyfelbein išsigandusi pabudo; ji pamanė, kad dejuoja jos vyras, ir aš pasinaudojau proga jai pasakyti, kad dabar norėčiau truputį pabūti savo kambaryje.

– Galbūt duotumėte man ką nors paskaityti, – pridūriau.

Ji išėjo iš kambario ir grįžo su laikraščiu. Bet aš padėkojau ir pasakiau:

– Ar neturite kokios nors knygos? Bet kokios.

Tada ji dūsaudama užlipo su manimi laiptais į svečių kambarį, parodė jį man ir sunkiai atidarė koridoriuje nedidelę spintelę.

– Prašom pasiieškoti čia, – pasakė ir pasišalino.

Aš pamaniau, kad ten rasiu likerio, bet priešais mane buvo namų biblioteka, eilutė apdulkėjusių knygų. Aš godžiai puoliau prie jų, tokiuose namuose dažnai aptinkama netikėtų lobių. Bet čia buvo tiktai du giesmynai, trys seni tomai „Apie žemę ir jūras", tokių ir tokių metų pasaulinės parodos Briuselyje katalogas ir kišeninis prancūzų šnekamosios kalbos žodynas.

Kai prausiausi po trumpo pogulio, kažkas pasibeldė, ir tarnaitė įleido vidun poną. Tai buvo draugijos sekretorius, norėjęs su manimi pasikalbėti. Jis pasiskundė, kad iš anksto parduota labai mažai bilietų ir kad tai vos padengia salės nuomą. Ar aš nepasitenkinčiau mažesniu honoraru. Bet nesileido į kalbas, kai pasiūliau išvis atsisakyti paskaitos. Jis tiktai sunkiai atsiduso ir paskui paklausė:

– Ar man truputį papuošti salę?

– Papuošti? Ne, nereikia.

– Tenai kabotų dvi vėliavos, – nuolankiai įkalbinėjo jis. Pagaliau išėjo, ir mano nuotaika vėl pradėjo taisytis, kai su savo uoliai žvaliais šeimininkais sėdome gerti arbatos su sviestiniais sausainiais, romu ir benediktinu.

Paskui vakare visi trys patraukėme į „Auksinį inkarą". Publika į jį plūdo būriais, tad aš labai stebėjausi, bet visi dingdavo už suveriamų vienos pirmo aukšto salės durų, o mes užlipome į trečią aukštą, kur buvo daug ramiau.

– Kas gi ten apačioje vyksta? – paklausiau aš sekretoriaus.

– Ak, gros smuklės kapela. Kaip ir kiekvieną šeštadienį.

Prieš Šyfelbeinams paliekant mane ir nueinant į salę geroji moteriškė staiga susijaudinusi nutvėrė mano ranką, entuziastingai paspaudė ir tyliai pasakė:

– Ak, aš baisiai džiaugiuosi šiuo vakaru.

– Kodėl gi? – teįstengiau ištarti, nes jaučiausi visiškai kitaip.

– Nagi, – patenkinta šūktelėjo ji, – kad vėl galėsiu iki valiai prisijuokti, kas už tai gali būti smagiau!

Ir nukurnėjo šalin, patenkinta kaip vaikas savo gimtadienio rytą.

Na ir dalykai.

Aš puoliau prie sekretoriaus.

– Ką žmonės mano čia išgirsti? – greitai išrėkiau. – Man atrodo, kad jie tikisi kažko kito, ne kūrybos vakaro.

Ak, lemeno jis nedrąsiai, iš kur jis galįs žinoti. Tikimasi, kad aš skaitysiu linksmus dalykus, galbūt ką nors padainuosiu, visi kita mano reikalas, ir išvis, kai bilietų nupirkta tiek mažai...

Aš išvariau jį ir vienas prislėgtas laukiau šaltame kambarėlyje, kol sekretorius vėl pasirodė ir nuvedė į salę. Tenai stovėjo gal dvidešimt kėdžių eilių, iš kurių trys ar keturios buvo užimtos. Už mažos tribūnos ant sienos kabojo draugijos vėliava. Siaubas. Bet aš jau stovėjau tenai, vėliava puikavosi ant sienos, dujų šviesa atsispindėjo nuo man pastatyto vandens butelio, keli žmonės sėdėjo ir laukė, pačiame priekyje ponas ir ponia Šyfelbeinai. Nieko nepadarysi, reikėjo pradėti.

Ir aš su Dievo padėjimu perskaičiau vieną eilėraštį. Visi viltingai klausėsi, bet kai laimingai pradėjau antrą, po mū-

sų kojomis trankydamasi būgnais ir lėkštėmis pasiuto groti smuklės kapela. Aš taip supykau, kad apverčiau savo stiklinę su vandeniu. Publika iš to mano pokšto nuoširdžiai pasijuokė.

Perskaitęs tris eilėraščius, mečiau žvilgsnį į salę. Keletas išsišiepusių, sutrikusių, nusivylusių, piktų veidų spoksojo į mane, kokie šeši žmonės nepatenkinti pakilo ir pasišalino iš jiems nemalonaus renginio. Aš mielai būčiau išėjęs kartu. Tačiau tiktai padariau pertrauką ir pasakiau, kad jeigu turiu varžytis su muzika, tai, deja, nieko nebus, nes esu ne humoristinis skaitovas, o literatas, savotiškas keistuolis ir poetas, ir ketinu dabar jiems, nes jau esu čia, paskaityti novelę.

Tada vėl pakilo ir išėjo dar keletas žmonių.

Bet likusieji iš praretėjusių eilių susėdo arčiau pakylos; jų vis dar buvo kokie du tuzinai, ir aš skaičiau toliau, vykdžiau savo pareigą, tiktai gerokai viską trumpindamas, ir mes po pusvalandžio jau buvom baigę ir galėjom skirstytis. Ponia Šyfelbein ėmė smagiai ploti savo putniomis rankutėmis, bet vienai buvo nesmagu, ir ji paraudusi liovėsi.

Pirmas literatūrinis vakaras Kverburge baigėsi. Aš dar trumpai ir rimtai šnektelėjau su sekretoriumi; jo akyse spindėjo ašaros. Aš mečiau žvilgsnį į tuščią salę, kur vienatvėje spindėjo vėliavos auksas, ir išėjau su savo šeimininkais namo. Jie buvo tylūs ir susikaupę kaip per laidotuves, ir staiga, mums taip kvailai tylomis einant greta, neiškentęs garsiai nusikvatojau, po kelių akimirkų man pritarė ponia Šyfelbein. Namie laukė nedidelės subtilios vaišės, ir po valandos mes visi trys buvom kuo puikiausiai nusiteikę.

Ponia man netgi pasakė, kad mano eilėraščiai esą mieli ir kad aš jai kokį vieną nurašyčiau.

Aš to nepadariau, bet prieš einant miegoti nutykinau į gretimą kambarį, įjungiau šviesą ir priėjau prie to didelio paukščių narvo. Man rūpėjo darsyk išgirsti senosios papūgos balsą, kurios tembras ir tonas, rodės, taip puikiai atitiko šio mielo namo dvasią. Mat tai, kas slypi viduje, veržiasi į paviršių; pranašai mato vizijas, poetai kuria eiles, o šitas namas skambėjo ir atsiskleidė per to paukščio balsą, paukščio, kuriam Dievas davė balsą, kad šlovintų jo sukurtą pasaulį.

Blykstelėjusi šviesa išgąsdino paukštį, jis pasižiūrėjo į mane užsimiegojusiomis, stiklinėmis akimis. Tada susigaudė, kas dedasi, neapsakomai miegūstai ištempė sparnus ir žiovaudamas be galo žmogišku balsu ištarė:

– O Dieve, Dieve, Dieve, Dieve…

(1912)

MAŽAME MIESTE

Mėgėjai pavalgyti ilgai negyvena. Kad ir kaip gražiai atrodė notaras Trefcas būdamas šešiasdešimties, kad ir kaip norėjo gyventi, vieną gegužės popietę jį ištiko smūgis, o kitą rytą laidotuvių kvieslys su savo parankiniu jau nešiojo žinią apie jo mirtį po nustebusį miestą.

– Viešpatie, Trefcas, – kalbėjo visi. – Dabar jau bet ko gali tikėtis. Ir išvis seni geri miesto žmonės, matyt, pamažu išmirs, tiktai pernai „Laivo" šeimininko netekome, dabar – notaro Trefco!

Tą rytą našlei buvo nelengva. Dvi senos draugės, atėjusios palaikyti nusiminusios moters, labai ją sutrikdė vardindamos visas priedermes ir tai, ko jokia mada negalima pamiršti, o pačios beveik nepadėjo, tik kalbėjo ir guodė. Kaip tik to būtų galėjusios nedaryti, nes ponia notarienė neturėjo dėl ko alpėti ir ji nealpėjo. Bet buvo apdujusi nuo visko, ką matė, išsigandusi staiga užgriuvusių našlės pareigų ir gedulo rūpesčių ir, šalia miegamajame ramiai gulint jos tironui ir kankintojui, jautėsi neįprastoje laisvėje nedrąsiai ir tarsi sapne. Ji vis pamiršdavo, kad jis miręs ir nebepavojingas, ir jai vis rodydavosi, kad tebegirdi jo įsakinėjimus. Išsigandusi ir sutrikusi ji vaikščiojo šen ir ten, ir, nors name buvo labai gyva, jai regėjosi, kad aplink keistai tylu. Notaras numirė nelengvai. Kaip tvirtas ir išdidaus bū-

do žmogus, visąlaik įsakinėjęs ir pripratęs prie gero gyvenimo, mirčiai jis pasidavė ne be pykčio ir keiksmų ir galop apimtas nevilties numirė, nes nesuprato, kodėl jam, kai kaip tik priartėjo puikus senatvės poilsis, staiga reikia viską palikti ir pasitraukti iš gyvenimo. Nors garsus balsas jau buvo palūžęs, o žvilgsnis priblėsęs, iki pat paskutinės akimirkos jis vis dar niršo, barėsi ir viskuo kaltino žmoną.

Žemutiniame gražaus trijų aukštų namo aukšte viešpatavo iškilminga tyla. Tenai buvo dabar užrakintas mirusiojo kabinetas, o padėjėjas ir mokinys, apsitaisę išeiginiais drabužiais, sutrikę ir džiaugdamiesi tokiu netikėtu laisvadieniu, išėję į miestą pasivaikščioti.

Visas miestas žinojo apie tą mirtį, ir visi, ėję per Viršutinį turgų, būtinai įdėmiai pasižiūrėdavo į gedulo gaubiamą namą, jau keli dešimtmečiai stovintį ten ir visų tūkstantįsyk matytą, kuris šiandien kiekvienam atrodė truputį neįprastas, iškilmingas ir susijęs su svarbiu įvykiu. Šiaip jis buvo kaip visada, tiktai pirmo aukšto langinės uždarytos, ir tai darė jį sekmadieniškai miegūstą. Ryškūs, beveik vasariškos saulės spinduliai buvo vaiskiai ir baltai apšvietę turgaus aikštę ir namus, šulinius ir suolus, ir šalia kiekvienos langinės, kiekvienų laiptų, kiekvienų vyrių kruopščiai ištapę šešėlius. Didelis Viršutinės vaistinės savininko niūfaundlendų veislės šuo buvo įsitaisęs savo svarbioje vietoje šalia seno, palinkusio į priekį apsauginio stulpelio ties turgaus kampu, knygyno ir skrybėlių parduotuvės naujamadiškos markizės buvo nuleistos, nuo kalvos gražiu oru iš mokyklos sklido aukštas ir skambus berniukų dainavimas.

Apie pietus, prieš baigiantis pamokoms ir mokiniams užliejant saulėtą, tylią aikštę, iš už kampo nuo upės ramiu

žingsniu atėjo vyras arba ponas geru kostiumu ir šviesiai rudu portfeliu rankoje, prisimerkęs nužvelgė šviesią aikštę, žaismingai pasitaisė kietą skrybėlę, ryžtingai patraukė per aikštę Trefco namo link ir dingo už jo vartų. Vėsiame vestibiulyje paklebeno abejas duris ir, atrodo, supyko neradęs nė vieno tarnautojo. Tada greitai užlipo laiptais, paskambino prie stiklinių durų ir įėjo, kai jam buvo atidaryta, tučtuojau į kambarį, kurį ką tik buvo palikusios abi guodėjos. Jis nusiėmė nuo šviesiaplaukės galvos skrybėlę, apsidairė aplink ir šūktelėjo:

– Mama, kurgi tu?

– Tuoj, tuoj! – atsišaukė toji iš kambario galo. – Ak, laba diena, Hermanai!

– Laba diena!

Jis paėmė jos atkištą ranką ir nedrąsiai krenkštelėjęs pasikeitusiu, tyliu balsu paklausė:

– Dar gyvas?

Moteris, nuo pat ryto įsitempusi ir dar nėsyk neatsidususi, staiga susmuko krėsle, apsipylė ašaromis ir papurtė savo mažą galvą. Sūnus sutrikęs ir truputį nedrąsiai žengė kelis žingsnius į priekį. Moteris greitai susitvardė.

– Tu nori pas jį? – paklausė.

– Paskui. Kada jis?..

– Šiąnakt arba, galima sakyti, jau šįryt. – Ir pastebėjusi, kad jis ima pykti, greitai pridūrė: – Aš tau tuojau darsyk telegrafavau.

– Taip, taip, – pasakė jis. – Na, aš nueisiu pažiūrėti. Jis miegamajame?

Ji nuėjo su juo ir, kai jie įžengė į užtemdytą miegamąjį, paėmė sūnaus ranką. Tyliai privedė prie tėvo lovos, kur sū-

nus tylėdamas sustojo, ir pravėrė langinę. Į tamsą krito auksinės dienos šviesos ruožas ir nusidriekė iki pat mirusiojo. Tas gulėjo sustingęs ištiestomis kojomis ir rankomis, geležiniu veidu, ir sūnus pasilenkė prie jo. Jis suprato, kad jam dabar derėtų liūdėti, ir mielai būtų išspaudęs ašarą. Tačiau trumpai pasižiūrėjęs į tėvo veidą ir pamatęs, koks jis panašus į jo paties, pasijuto, lyg matytų save seną ir negyvą, ir taip išsigando, kad kiek laiko sustingo, negalėdamas atplėšti žvilgsnio nuo mirusiojo kūno. Tada atsargiai atsitraukė, vėl uždarė langinę ir pamojo motinai, kad išeitų.

Tądien pietūs Trefco namuose buvo prastoki, ir tėvo būdo sūnus turėjo tvardytis, kad nepasakytų blogo žodžio. Našlė tai juto ir puikiai matė, kad vietoj seno tirono, kuris guli miegamajame, dabar turi jauną. Kas be ko, ji galėjo išsikelti kitur, išsivaduoti, jos niekas negalėjo priversti likti namų tarnaite. Bet ji puikiai žinojo, kad liks, ir viskas bus kaip buvę, nei geriau, nei blogiau. Jei žmogus kada nors nusileidžia ir pusę gyvenimo vykdo kito valią, privalo turėti stipresnį stuburą negu ponios Trefc, kad pradėtų naują laisvą gyvenimą.

Po pietų sulaukė svečių. Pirmiausia raštininko Kleinšmydo, paskui atėjo vyresnysis inspektorius. Su raštininku ponas dr. Trefcas elgėsi maloniai, tačiau oriai, o priimdamas vyresnįjį inspektorių gaubėsi paslaugumo ir gerų manierų šydu. Jis norėjo iš pat pradžių parodyti, jog priklauso aukščiausiai miesto visuomenės daliai.

Vėlyvą popietę pasirodė vis dar juodai apsitaisę padėjėjas ir mokinys, kuriuos daktaras buvo liepęs surasti. Jis liepė jiems galinėje kamaraitėje sulankstyti ką tik iš spaustuvės atneštus pranešimus apie mirtį, įdėti juos į juodai ap-

vedžiotus vokus ir užrašyti adresus. Jie nusimetė išeiginius švarkus ir vienmarškiniai atbulom rankom ir susigėdę ėmėsi darbo, kaip tie šunyčiai be leidimo paspruk į lauką ir, primenant jų vietą, švilptelėjimu grąžinti atgal. Padėjėjas nenoriai perskaitė pirmą į jo rankas pakliuvusį gedulingą lapą: „Nežinoma Viešpaties valia šiandien šeštą valandą ryto mus paliko karštai mylimas vyras ir tėvas, svainis ir dėdė Antonas Frydrichas Trefcas, notaras" ir t. t.

Šios gedulingos žinios iškilmingas ir liūdnas tonas nebuvo visiškai nuoširdus, tačiau lankytojų ir guodėjų užuojautos ne visos buvo tokios. Visi gerai žinojo, kad mažai suvytusiai poniai notarienei buvo nelabai saldu po valdingo velionio Trefco padu, taip pat buvo gerai žinoma, kaip puikiai netikėta ir ankstyva tėvo mirtis atitiko jaunojo Trefco planus ir siekius. Jam buvo trisdešimt, ir jis turėjo tapti savo senio bendradarbiu ir dalininku. Bet jaunasis Trefcas buvo mokęsis universitete ir jautėsi pernelyg pranašus už senamadišką ir daug menkiau išsilavinusį tėvą, kad jiedu galėtų rasti bendrą kalbą. Tad sūnus, laukdamas geresnių laikų, kol kas toliau nuo namų glaudėsi vieno advokato kontoroje ir laukė, kad tėvas pasentų ir pasikviestų jį į pagalbą. O dabar, kaip niekad net nedrįso tikėtis, galėjo užimti tiesiog dar šiltą lizdą.

Notaro laidotuvės trečią dieną po jo mirties buvo itin prašmatnios. Mieste, matyt, nebuvo nė vieno žmogaus, kuris būtų mylėjęs velionį. Bet užuojauta ir smalsumas suburia žmones, kai mirštama taip greitai ir netikėtai. Sveikas, mažai galvojantis pilietis, išgirdęs, jog tas ir tas staiga numirė, krūpteli ir pajunta, kad ir jam kada nors gali taip atsitikti. Jis prieina prie kaimyno, pasako: „Ar jau girdėjai?" ir

rimtai priduria kelis nuvalkiotus posakius apie žmogaus laikinumą šiame pasaulyje.

Tačiau dauguma į laidotuves atėjo todėl, kad viduje jautė, jog notaras Trefcas buvo viena iš pirmųjų, iš tolo matomų, nepakeičiamų jų gimtojo miesto figūrų. Kiekviename mieste yra koks tuzinas tokių žmonių, be kurių gatvė, rotušė ir kėgelbanas neįsivaizduojamas, į akis krintančių stambių vyrų su didelėmis barzdomis arba glotniai nuskustų prakilnių veidų, arba smailių, liesų senių su uostomojo tabako dėžutėmis ir lazdomis. Tai ne visuomet patys geriausi ir labiausiai bendru labu besirūpinantys asmenys, tačiau valingi žmonės, be kurių miestas kaip be veido, kuriuos malonu matyti ir kurių pasisveikinimą visi vertina. Toks buvo Trefcas, be to, dar demokratiškas partietis ir solidaus turto savininkas. Ir išėjo taip, kad artimiausi žmonės jo nelabai liūdėjo, tuo tarpu visas miestas, atrodo, gailėjo ir visi norėjo dalyvauti tokio svarbaus žmogaus laidotuvėse.

Kukliai motinai tai nerūpėjo, įsibauginusi ir pavargusi ji norėjo, kad visas tas gedulo triukšmas, reikalai, kalbos kuo greičiau baigtųsi. Užtat tuo išdidžiau į didžiulę liūdinčiųjų minią žvelgė jaunasis dr. Trefcas, kuris tėvui ir namams rodomą pagarbą priiminėjo kaip karvedys, iš pradžių slapčia pro langą, paskui viešai ir drąsiai, kai šalia motinos iškilmingai paskui karstą išėjo į gatvę. Laidotuvių vežimas buvo puikiai papuoštas ir karstas visas apdėtas vainikais. Matydama minią ir lėtai pajudėjusį ir važiuojantį vežimą su karstu našlė ėmė tyliai verkti, dekanas atsistojo prie jos iš šono, ir eisena ėmė iškilmingai rikiuotis, o laukiančiųjų dar buvo net pusė turgaus aikštės.

Arčiausiai į kapines būtų buvę per Kronengasę, bet ji buvo stati, ir atrodė, jog bus daug geriau, jeigu eisena, nuo savo susidarymo vietos spirališkai rangydamasi, eis per visą ilgą turgaus aikštę, ne tokią stačią ir neblogai apžvelgiamą. Kai gausiai išpuoštas laidotuvių vežimas apačioje įsuko į Gerbergasę už turgaus kampo, iš paskos einantis jaunasis notaras atsigręžė atgal ir jo rimta akis pasimėgavo didelės aikštės vaizdu, jos pakraščiais vilnijo eisena, o vidurys buvo užpildytas juodos iškilmingos spalvos. Eisenos priekyje ėjo vyrai, beveik visi su cilindrais, kai kurie jų blizgėjo saulėje naujumu, o kiti, senesni ir užmirštų formų, savo geranorišku šiurkštumu ignoravo spindesį ir sidabriškai blizgėjo tiktai išlindę jų zuikių plaukų kuokštai.

Įėjus pro kapinių vartus žole apželusiomis sienomis našlė vėl ėmė verkti. Ji kaip ir dauguma atsidūrusių vėsiame kapinių ore ir šniokščiant apsamanojusiam kapinių šuliniui prisiminė, kaip nesyk anksčiau čia ėjo tokia pačia proga, kaip sekė paskui senelės, kitų artimųjų ar savo vaiko karstą.

O aukštai virš šių iškilmių, vidury kalno šlaito, gulėjo tas, kuriam turime būti dėkingi už daugumą mus pasiekusių žinių apie Gerberzau miestą, jaunasis Hermanas Lautenšlageris, ir viską susimąstęs stebėjo. Nors ir domėjosi tuo, kas vyksta mieste, jis retai kur pats dalyvaudavo, nes prastai jausdavosi tarp daugybės žmonių, be to, neturėjo tokioms progoms reikalingų drabužių, kurių kaip vienišas, be šeimos gyvenantis žmogus vien tiktai dėl laidotuvių nenorėjo taisytis. Užtat labai įdėmiai stebėjo, kas dedasi po jo kojomis, ir turbūt vienintelis suvokė to prasmę. Mat jis mylėjo savo mažą miestą ir puikiai žinojo, ką tokiai bendruo-

menei reiškia kiekviena žila barzda ir kiekvienas žalsvai švytintis senas surdutas. Tad savaip nuoširdžiai priėmė senojo Trefco laidotuves ir, jeigu kas, galbūt daugiau už bet kurį kitą būtų davęs, kad tas puikus ponas vėl vaikščiotų gatvėmis. Jam buvo gaila to nepaprasto asmens, ir žinodamas, kad gyvenimui jis jau prarastas, darė savo, kad išgelbėtų jį ateičiai, iš atminties piešė notarą Trefcą bloknote, kuriame jau stovėjo ir ėjo daug tokių figūrų. Baigęs piešti senį, jis ta pačia proga tuojau ėmėsi jaunojo, kuris jam darė nė kiek ne mažesnį įspūdį orumu ir didingu liūdesiu. Lengvais greitais štrichais jis nupiešė jo visą plačią figūrą nuo blizgančio cilindro iki juodų kelnių klosčių, nepamiršdamas riebaus sprando rievės ir storo, truputį kiauliško akių voko; toms į akis krintančioms smulkmenoms jis teikė tiek daug dėmesio, kad netrukus jos ėmė atrodyti esančios svarbiausios. O kad visa figūra, nepaisant rimtos ir gedulingos laikysenos, buvo kažkuo perdėm džiugi, netgi nevėkšliškai laiminga, tai nupieštajam vietoj giesmyno į rankas įdavė didžiulę Sekminių rožę. Vėliau pamatysime, jog piešėjas linkęs prie progos šitaip papokštauti.

Tuo tarpu apačioje, vėsioje Dievo dirvoje, visu puikumu vyko gražios iškilmės. Po dekano kalbėjo miesto seniūnas ir demokratinio dainavimo ratelio pirmininkas, vyriausiasis miesto tarybos narys, kiekvienas, kuris jautėsi turįs šiokią tokią teisę, stengėsi nepraleisti šios iškilmingos progos, prieiti prie atviro kapo, pažvelgti į jį ir užmesti saujelę eglišakių, atsitraukti sukrėstu veidu atgal ir nusibraukti nuo surduto žalius spyglius. Vieni, regis, buvo puikiai įsisavinę ir įvaldę šį veiksmą, kitiems nesisekė, jie klupinėjo arba atsitraukdavo atgal, taip ir nenumetę paimtų šakelių. Sena-

sis sielų ganytojas stebėjo visa tai geranoriškai rimtai, guosdamas palietė našlės ranką ir netrukus nutaikė momentą paraginti visus sugiedoti baigiamąją giesmę, kuri iš tiekos daugelio senų ir jaunų burnų gražiai ir galingai skambėjo drungname gegužės ore ir pamažu tilo kildama palei šlaitą į viršų.

Aukštai žaliame šlaite įsitaisiusiam Hermanui Lautenšlageriui paskui buvo gražu žiūrėti, kaip tamsi minia būriais ir neskubančiomis grupėmis palieka kapines ir, nusileidusi nuo kalvos ir perėjusi tiltą, sklaidosi mieste. Kai kurie laidotuvininkai pasinaudojo proga aplankyti savo artimųjų kapus ir dar pabūti mieloje aplinkoje tarp palinkusių žalių sienų. Senos moterys lenkėsi prie naujų arba sudūlėjusių kryžių, vaikai čiupinėjo antkapius stengdamiesi perskaityti senus įrašus, jaunos moterys taisinėjo prie joms brangių kapų rožių ar sulaukėjusių vijoklių šakas ir kalbėjo su kapinių prižiūrėtoju, kuris per iškilmes buvo dingęs, o dabar vėl darbavosi su žalia prijuoste ir grėbliu.

Taip pat buvo gražu žiūrėti, kaip išsiskirsčius paskutiniams lankytojams senosios kapinės vėl pasineria į pavėsingą ramybę, kaip prižiūrėtojas ant šviežio geltono kapo kauburio tvarko vainikus, kaip grįžta zylės ir strazdai ir tas žalias kampas vėl atrodo kaip anksčiau, lyg miegotų užburtu miegu. Ir kalnas, Kalno gatvė ir žemutinis tiltas dabar vėl skendėjo tyloje, jau pasiruošę žydėti kaštonai buvo apgyventi kleganėių paukščių ir metė aplink save sunkius šešėlius.

Lautenšlageris džiaugėsi savo šiandieniu darbu ir šildėsi ant žalio šlaito saulėje, žiūrėjo viršum smailiabokščio, statmeno miesto ir siauro žolėto slėnio į tolį ir vis vartė sa-

vo kišeninį bloknotą, kuriame piešė miesto gyvenimą. Keista, bet tas jaunas žmogus buvo vienas iš labai nedaugelio gerberzaujiečių, į kuriuos miestelėnai žiūrėjo su nepasitikėjimu ir beveik pykčiu ir žinojo, kaip su jais elgtis ir kalbėti, nors jis savo gimtąjį miestą pažinojo ir mylėjo labiau negu kas nors kitas. Miestelėnams nepatiko jau vien tai, kad jis buvo tapęs menininku; bet jie atleido jam, nes pastaruoju metu buvo įgijęs šiokį tokį vardą kaip didelių laikraščių iliustratorius. Bet kodėl jis, jeigu jau, rodės, pavyko prasimušti su savo menu, tebesėdi namie, užuot Neapolyje ar Ispanijoje tapęs daug gražesnes vietas arba gyvenęs menų miestuose su sau lygiais, – to niekas nesuprato ir žiūrėjo į jį su nepasitikėjimu. Jis buvo niekinamas ir piktų priešų turėjo dar ir dėl to, kad jau daug metų tapė ne didelius, gražius pilių ir riterių paveikslus, kuriuos kelissyk buvo parodęs mieste, o tiktai mažuose lapuose piešė savo miesto užkampius ir jo piliečių figūras. Tačiau blogiausia, aišku, buvo tai, kad jis piešė tas figūras truputį negailestingai, perdėdamas ir padarydamas juokingas, ir jau nemaža groteskiškų filisterių karikatūrų, puikiai atpažįstamų Geberzau piliečiams, buvo išspausdinęs laikraščiuose. Kiekvienas paliestasis guodėsi ir jautėsi išgelbėtas nebent tuo, kad netrukus tas pats ištikdavo jo kaimyną; ir buvo manoma, kad tokia netikusi veikla nedaro garbės nei pačiam menininkui, nei miestui, ir niekas nesuprato tokio keisto prisirišimo ir meilės gimtinei. Bendrauti su juo taip pat buvo sunku. Dažnai jis ištisas savaites su niekuo nekalbėdavo ir kažkur aplink trainiodavosi, paskui staiga vėl pasirodydavo vakare smuklėje, draugiškai su visais plepėdavo ir atrodydavo nežinąs, kaip menkai yra mylimas.

Iš tiesų jis tai puikiai žinojo. Jis puikiai suprato, jog niekad nesijaus gerai ir lygiateisis su kitais, kad jo džiaugsmų ir minčių niekas nesupranta ir kad į jo karikatūras žiūrima kaip į savo lizdą teršiančio paukščio darbus. Tačiau, pabandęs pagyventi kitur, visuomet vėl grįždavo į Gerberzau. Jis mylėjo tą miestą, mylėjo jo apylinkes, mylėjo senus, siaurais frontonais namus ir nelygiai grįstas gatves, mylėjo jo piliečius, jų žmonas ir vaikus, senus ir jaunus, turtingus ir vargšus. Čia, gimtajame mieste, nebuvo nė vieno akmens ir nė vieno veido, nė vieno žodžio ir nė vieno judesio, kurio jis nebūtų puikiausiai supratęs. Čia jis nuo pat vaikystės mokėsi stebėti žmones ir dėtis galvon visokias mielas gyvenimo keistenybes, čia jis apie kiekvieną namą ir kiekvieną asmenį žinojo šimtus istorijų, čia viskas iki pat smulkmenų, iki pat menkiausios raukšlelės jam buvo žinoma ir suprantama. Jis buvo gyvenęs kitur, matęs kitų miestų ir žmonių, buvęs Romoje, Miunchene ir Paryžiuje, pripratęs bendrauti su pasaulio mačiusiais ir išpaikintais žmonėmis, kokių čia nė vieno nebuvo. Buvo, ir gan sėkmingai, piešęs Romoje ir Paryžiuje, bet niekur jo pieštukas taip ištikimai, įdėmiai ir su tokiu malonumu nefiksavo menkiausios smulkmenos, niekur jo piešiniai nebuvo tokie sodrūs, gyvi ir niekur taip grynai ir nuoširdžiai nebylojo vietos tarme. Jis gerai nežinojo, kiek Gerberzau filisteriškumo slypi jame pačiame, bet puikiai suprato, kad būtent negailestingas čionykščio gyvenimo pažinimas ir simpatija jam skiria jį nuo kitų miesto piliečių ir daro jiems svetimą. Trumpai tariant, visa jo veikla čia buvo paremta savistaba ir saviironija, ir piešiant seno tapetuotojo Linkenheilio arba jaunojo kirpėjo Vekenhuto karikatūras kiekvienas brėžis labiau

smigo į jo paties kūną negu į piešiamojo. Tad tas keistuolis dailininkas, laikomas įsišaknijusiu autochtonu ir naiviu liaudies menininku, viduje buvo visiškai pagedęs žmogus, nes šaipėsi iš gražaus ir patenkinto gyvenimo, kurį širdyje mėgo ir jo pavydėjo. Jis neapkentė bet kokio intelektualinio maivymosi, kaip jo gali neapkęsti tie, kurie turi tą pačią ydą.

Jaunas vyriškis, tingiai gulėjęs ant savo čiužinio ir stebėjęs gražų, malonų akiai upės slėnį, buvo nevertas to malonumo ir vis dėlto, deja, buvo vienintelis Gerberzau mieste, kaip reikia gebėjęs jį justi. Darsyk apžiūrėjęs jaunojo Trefco karikatūrą, jis pastebėjo, kad tas žmogus yra toks pat tikras ir sveikas gerberzaujietis, koks pagedęs yra jis, ir kad gamtos tikslas ir valia yra gimdyti ir ugdyti tokius padarus kaip notaro sūnus, o ne tokius kaip ironiškasis piešėjas. Ir nors jis iki pat menkiausios smulkmenos nupieš kiekvieną miesto apsauginį stulpelį, tuo niekuomet neįgis natūralios teisės gyventi, kurios slapta troško ir kurią notaras kiekvieną savo gyvenimo valandą turėjo ir ja negalvodamas naudojosi.

Jaunasis Lautenšlageris, kaip slaptas savo miesto gyvenimo stebėtojas ir metraštininkas, negalėjo nepastebėti to, kas visiems buvo žinoma ir plačiai aptarinėjama, kad jaunajam dr. Trefcui rūpi ne tik paveldėti tėvo garbę, bet ir pačiam išsikovoti gimtojo miesto pripažinimą. Jis perėmė tėvo notariatą. Seną žalvarinę lentelę su tėvo pavarde liepė nuimti ir jos vietoje pakabino didelę emaliuotą iškabą su savo pavarde, tačiau be daktaro titulo. Kai kurie kolegos ir nedraugai iš to padarė išvadą, kad tokio titulo Trefco sūnus išvis neturi, tačiau neatsirado nė vieno, kuris tai patik-

rintų, ir per daugelį metų pripratę žmonės į mokslų uosčiusį notarą kreipėsi tuo gražiu garbės vardu.

Nesvarbu, ar buvo daktaras, ar ne, savo reikalų jis ėmėsi kaip žmogus, kuris turi planų ir nėra nusiteikęs nė vieno jų atsisakyti. Labiausiai stengėsi nuo pat pradžių pabrėžti ir užsitikrinti svarbią vietą visuomenėje. Tai buvo tikrai nelengva ir reikalavo kai kokių aukų, jo senio palikimą sudarė ne vien gražus namas, turtas ir tarnyba, bet ir sena slapta demokratų partijos karaliaus šlovė, kurią kiekvienas buvo pasiruošęs pripažinti ir sūnui. Bet širdyje jis buvo labiau linkęs prie valdininkijos, mielai būtų tapęs atsargos karininku ir pradėjęs teisėjo karjerą, jeigu tėvas nebūtų ryžtingai sulaikęs. Dabar jis buvo kryžkelėje, slapta ilgėjosi titulų ir ordinų pasaulio, tuo tarpu tiek aplinka, tiek jo paties praeitis siūlė visuomeninį vaidmenį. Jis pasirinko pastarąjį ir neturėjo nieko prieš, kad visi savaime suprantamu jo aktyvu laikytų keturiasdešimt aštuonis gerus senelio darbus ir daugelį rinkiminių velionio tėvo kalbų. Tuo tarpu pats nuolatos rodė pagarbą valdžiai ir garbės dalykams, kukliai, tačiau pabrėžtinai elegantiškai rengėsi ir spaudė ne visas rankas, kurias buvo spaudęs tėvas. Jis gyveno pas motiną, ir jam nuo pat pradžių buvo malonu vadintis padėtį atitinkančių namų šeimininku bei paprastai kartu su motina vaikščioti į svečius ir priiminėti juos. Niekur neužleisdamas darbo, paisė gedulo ir papročių.

Tuo Hermanas Trefcas atkreipė savo miesto gyventojų dėmesį į save ir apsistatė apsaugine nepriekaištingos šlovės siena, o jo aukšta plati figūra lygiai kaip ir tėvo kėlė pagarbą ir davė suprasti, jog netrukus taps mieste nepamainoma.

Vienas kitas bendraamžis su pavydu žiūrėjo, kaip jis diena po dienos vis klesti ir skina laimės vaisius. Buvo aišku: tai žmogus, kurio kelias veda į miesto ir visuomenės viršūnes, į daugelio draugijų ir komisijų tarybas, gaisrininkų kapitonus, bendruomenės tarybos narius ir galbūt net aukščiau. Nepavydūs stebėtojai mėgavosi tuo būsimo didelio žmogaus likimu ir matė jo asmenyje gimtinės pažibą, laikė tą nugalėtoją savu, puikiu jų rasės ir padermės atstovu, ir plačiame tokių palankiai nusiteikusiųjų būryje jis ilgainiui, kaip kadaise tėvas, tapo tikro gerberzaujiečio simboliu ir pavyzdžiu.

Deja, jis nesuartėjo su dailininku Lautenšlageriu, kuris jį vertino ir beveik garbino. Abu buvo beveik bendraamžiai, pažinojo viens kitą nuo mokyklos laikų ir tomis retomis progomis, kai susitikdavo, sakė viens kitam „tu" ir sveikinosi kaip mokyklos draugai. O dabar, kai reikėjo su juo gyventi viename mieste ir beveik kasdien susitikinėti gatvėje, Trefcas ėmė jausti jam didžiulę antipatiją, kokios nejautė nė vienam kitam tėviškėnui. Jis vengė su juo sveikintis, susitikęs akis į akį vos linkteldavo, ir Lautenbergas priėmė jo sąlygas, atsakinėjo jam tuo pačiu, netgi su tam tikra pagarba, tačiau negalėdamas užslopinti šalto, tiriančio dailininko žvilgsnio, ir kaip tik tas žvilgsnis labiausiai nepatiko notarui. Jis laikė jį pašaipiu arba, tarkime, tiriančiu ir slapčia pranašu, nors toks ir nebuvo, ir be užuolankų stojo tų pusėn, kurie menininką laikė gabiu, tačiau nusivalkiojusiu ir nerimtu žmogumi.

Ir šit vieną žiemos dieną prieš pat Kalėdas dr. Trefcas įprastą valandą atėjo į mažą barzdaskučio Olšlėgelio saloną, atsisėdo į savo kėdę ir, kadangi buvo šeštadienis, iš sos-

tinės ateidavo „Hansas Zaksas", populiarus humoro laikraštis, kurį turėti namie gerose šeimose lyg ir nederėjo, tačiau jaunesni ponai jį mėgdavo pavartyti užeigose arba pas kirpėją. Barzdaskutys dėl tokio prašmatnaus kliento perdavęs padėjėjui pradėtą skusti pravažiuojantį žmogų, šypsodamasis atplėšė pilką voką, ištraukė iš jo laikraštuką ir padavė daktarui.

– Jūs pirmas jį skaitysite, pone daktare. Ką tik prieš dešimt minučių gavome.

Trefcas, kuriam tos penkiolika minučių visuomet buvo maloni pertrauka, pasidėjo cigaretę ant marmurinio staliuko krašto ir su malonumu atsivertė naująjį „Hansą Zaksą", barzdaskutys mikliai sukosi su putų šepetuku ir dubeniu, stengdamasis netrukdyti klientui, su pasimėgavimu žvalgančiam pirmąjį puslapį, kuriame buvo politiko, pavaizduoto kaip gimdyvė, karikatūra. Toliau sekė prieš laikraštuką iškeltos bylos scena teisme, kur Hansas Zaksas buvo nuteistasis, po paskelbto sprendimo baugščiai dūlinantis pas budelį, kuris jo išsišiepęs laukia. Po to ėjo dar viena politinė karikatūra ir tada puslapis su užrašu apačioje: „Užkampio elegantas"; vos tiktai užmetęs į jį akį Trefcas tuojau sulankstė laikraštį ir įsikišo jį į kišenę. Staigaus judesio išgąsdintas barzdaskutys atsargiai atšlijo su skustuvu atgal ir leido sau klausiamai pažvelgti į klientą.

Tačiau ponas Trefcas nieko neaiškino. Tiktai išeidamas paprašė leidimo pasiimti laikraštį, ir meistras norom nenorom turėjo sutikti. O piešinyje, nuo tos akimirkos dominusiame notarą, barzdaskutį ir miestą, buvo pavaizduotas dr. Trefcas, vienas su surdutu vaizdžiai stovintis baltame plote su didele Sekminių rože kairėje rankoje ir cilindru deši-

nėje. Tas piešinys apskritai buvo nelabai juokingas, jame buvo tiktai užuominomis, keliomis juokingomis raukšlėmis parodytas nedidelis, nepriekaištingų savininko drabužių ir jo sudėjimo bei judesių neatitikimas, o pats savininkas kaip tuklus biurgeris atrodė gražus ir linksmas, pavaizduotas labiau su meile negu piktai, ir tame puslapyje puikavosi Hermano Lautenšlagerio parašas. Miestas vėl gavo progą pykti ant nešvankaus menininko ir slapta džiaugtis jo pokštu, nes šįsyk buvo paliestas gerbiamas ir visiems žinomas žmogus, ir tas „Hanso Zakso" numeris ėjo per rankas visur, kur tik nebuvo paties Trefco. Šis apie tai nieko nežinojo ir, nors ir labai stengdamasis, negalėjo išsiaiškinti, ką apie tą baisybę mano miestelėnai. Mat vos tiktai jam apie tai užsiminus, jie dėjosi arba nieko nežiną, arba tik šypsojosi ir elgėsi taip, lyg visa tai būtų neverta aptarinėti.

Bet Trefcas vis tiek vieną dieną nuvažiavo į sostinę, pasiėmęs tą klaikų laikraštį, ir pakalbėjo su visiems žinomu advokatu, kuris jį kolegiškai priėmė ir kuriam jis išsakė norą paduoti to garbę plėšiančio piešinio autorių į teismą. Advokatas šyptelėjo pamatęs piešinį ir pasakė:

– O, aš jį irgi mačiau. Beje, puikus piešėjas. Ir jūs manote, kad jis jus nupiešė norėdamas įžeisti? Tam tikro panašumo esama, kas be ko. Bet tai galim laikyti ir garbe. Reichskanclerio karikatūra jau dvidešimtsyk buvo „Hanse Zakse", ir jis dar nėsyk nesikreipė į teismą.

Advokatas jiems išsiskiriant rimtai patarė nesiskųsti, ir ponas Trefcas kaip protingas žmogus puikiai suprato, jog viešas bylos nagrinėjimas jam tiktai pakenktų. Jis atsisakė tos minties, tačiau širdyje labai niršo ant niekadėjo dailininko, į kurio mandagius sveikinimus nuo tol išvis liovėsi

atsakinėjęs. Dailininkas kelissyk susitikęs daktarą nusikėlė skrybėlę, čia pagarbiai, čia su ironija, o paskui ir jis liovėsi bandęs susitaikyti ir davė jam ramybę.

Įpusėjo vasara, siaurame, giliame upės slėnyje tvyranti nejudri tvankuma jautrų dailininką taip susargdino, kad jis dienas gulėjo namie ir beveik neišeidavo pavalgyti. Jį dažnai apimdavo tokios depresijos, kurios kartais varydavo į smukles gerti vyno ir išties negražiai ulioti, o kartais be tikslo bastytis po kalnus, iš kur grįždavo nusibaigęs ir apskuręs, ir toks blaškymasis daug prisidėjo prie jo blogo vardo.

Po kelių bemiegių naktų ir sunkių dienų Lautenšlageris vieną vakar susitvėrė ir patraukė iš namų į įkalnėje esantį priemiestį. Jis buvo su paprastu lengvu vasariniu kostiumu ir nešėsi ant rankos seną milinį apsiaustą, o ant kupros didelę botaniko skardinę, rankoje turėjo senamadišką keistą lazdą, paveldėtą iš tėvo, išpjautą iš geltono kieto medžio ir vaizduojančią ant vienos kojos stovintį lieknąą gandrą, nuleidusį žemyn galvą ir mąsliai prispaudusį smailą snapą prie krūtinės.

Su šiais reikmenimis keistuolis nesiskyrė nuo pat jaunystės, praleistos vienatvėje ir be priežiūros, ir matė daug gražių ir blogų valandų. Lazda ir skardinė dėžė, apsiaustas ir keliautojo skrybėlė buvo jo draugai ir daug ką priminė. Lėtai ir sunkiai praėjo pro paskutinius miesto namus ir netrukus dingo vakarėjančiame miške.

Jis ėjo ne keliais, o per mišką ir raguvas, pažįstamas nuo vaikystės, ir kildamas į viršų jautė, kaip eglių šakų kvapas ir vakaro vėjas žadina malonius daugybės tokių miške praleistų naktų prisiminimus. Sustojęs kvėpteleti ant paskuti-

nės kalvos atsigręžė pasižiūrėti į miestą, mažą ir suspaustą dryksantį siaurame slėnyje, ir kaip kiekvieną syk suvokė: ar jis dabar pabėgtų į tolimus kraštus, ar tiktai iki artimiausių kalvų, ar užtruktų kelias dienas, ar savaites, vis tiek grįš namo, gyvens Gerberzau ir visas savo vargano ir nelinksmo gyvenimo jėgas skirs tam, kad pieštų šį nuostabų miestą ir jo piliečius. Tačiau į kelionę nebuvo pasiėmęs nei pieštukų, nei netgi bloknoto.

Per tas dvi savaites, kai jo nebuvo, Gerberzau šis tas įvyko, kas jį kitu metu būtų sudominę. Be kita ko, užgėrė Diakonų gatvelėje gyvenanti našlė Kimerlen, žinoma savo kas keli mėnesiai besikartojančiais protrūkiais. Po vyro mirties ta moteriškė gyveno mažame nuosavame name nieko nestokodama, galima sakyti, turtingai, tačiau tuo nesinaudojo iš taupumo ir iš vaikystės išugdytos vergiškos doros. Ji netgi nuomojo namą, sau pasilikdama tiktai tris kambarius, ir gyveno kaip kokia vargšė ar tarnaitė, skalbdama ir dirbdama prastus darbus, vaikščiodama senais, prastais drabužiais. Tačiau ji tarpais užgerdavo, ir tai kartodavosi kelis sykius per metus, tada ją staiga pagaudavo žaisminga nuotaika ir ji prisimindavo, ką gali sau leisti. Tada išsitraukdavo gražius geriausių savo dienų drabužius ir pavirsdavo tikra ponia. Tuomet rytais ilgai kaip ponia miegodavo, atsikėlusi dailiai apsirengdavo ir susišukuodavo kaip rūmų freilina, išsivirdavo gerus pietus ir atsiguldavo po jų valandai ar dviem ant kanapos pailsėti. Atsipūtusi nulipdavo į rūsį, atsinešdavo du ar tris butelius vyno ir šventadieninėje sriubos vazoje susitaisydavo krušoną, į jį pridėdavo daug cukraus ir kelias valandas dažnai ragaudavo, kol tas įgydavo geriausią skonį. Paskui atsisėsdavo su juo geroje

vietoje prie lango į krėslą, lėtai gerdavo ir iš aukšto stebeilydavo į gatvę, kur dažnai susirinkdavo vaikų pasižiūrėti, ką ji ten viena veikia, kaip sėdi, kartais ištuština taurę ir vakarėjant pamažu rausta ir medėja. Ištuštinus vazą dienos darbai pasibaigdavo ir našlė nedegdama šviesos susirasdavo guolį, o kitą dieną pradėdavo ir praleisdavo lygiai taip pat, kol įgrisdavo gerti ir dūsaudama grįždavo prie įprasto vargano gyvenimo. Lautenšlageris kartą ją buvo nupiešęs, sustingusią ir it pamėklė sėdinčią prie lango su gražiais drabužiais ir prašmatnia šukuosena ir vienatvėje maukiančią krušoną. Jam patiko ta keista moteris, kurios slaptos kančios ir klaidos atrodė suprantamos, ir jis dažnai planavo kada nors išsinuomoti butą pas ją ir geriau ją pažinti. Bet niekad to nepadarė, nes jau daug metų vis ketino keisti butą ir nesyk buvo perspėjęs šeimininką, tačiau galų gale vis pasilikdavo ten, kur jau seniai glaudėsi.

Dr. Trefcas Lautenšlageriui nesant buvo išrinktas į bendruomenės tarybą. Jam beveik nereikėjo stengtis, kad būtų išrinktas, tačiau vienas dalykas jau seniai nedavė ramybės.

Gerberzau, be kitų į praeitį nugrimzdusių laikų atgarsių, toliau gyvavo šiokie tokie senovinių cechų likučiai. Dauguma senųjų cechų, aišku, buvo išnykę arba virtę eilinėmis draugijomis. Tačiau dar egzistavo du tikri, tiesiogiai tokių viduramžiškų institucijų palikuonys. Vienas jų, dažytojų cechas, notarui labai rūpėjo ir nedavė ramybės. Tas cechas jau keli amžiai buvo labai patriciškas ir prašmatnus, tačiau ilgainiui beveik visai išmirė, ir dabar jį sudarė tiktai trys įmetėję ponai, atsitiktinai visi užkietėję senberniai. Pagal seną paprotį ta trijulė kelissyk per metus rink-

davosi, kartą per metus surengdavo vaišes ir Užgavėnių pokylį ir buvo išsaugojusi savo name, kuris visas buvo išnuomotas, cecho kambarį, kur ant senų lentelių kabojo išnykusių giminių portretai, herbai ir kiti atminimo ženklai. Tie trys cecho pagrandukai per savo retus susitikimus tenai sėdėdavo prie didžiulio ąžuolinio stalo, talpinančio trisdešimt asmenų. Dažytojų cecho nykimo tema buvo Gerberzau dažnai aptarinėjama, nes ši bendrija, be savo namo, turėjo nemažą turtą, kurio metinės palūkanos iš dalies būdavo naudojamos namo ir cecho kambario išlaikymui, iš dalies pokyliui ir garsiajai metinei puotai, iš dalies vargšų šelpimui ir paramai; cechui kada nors išnykus, visas jo kapitalas ir namas turėjo pereiti miesto žinion.

Toksai be naudos gulintis turtas, kurio palūkanos buvo naudojamos labai nešiuolaikiškai ir kurio valdymas iš dalies buvo jo rankose, notarui Trefcui badė akis jau seniai. Jis kadai studijavo dažytojų cecho įstatus ir buvo radęs kelias šeimas, kurių nariai galėjo būti į jį priimti. Laikantis įstatų paraidžiui, tuo metu, be trijų narių, visame mieste buvo tiktai vienas vienintelis žmogus, galėjęs įstoti į cechą, – turtingas fabrikantas Vėberis, kuris nepasinaudojo ta teise, viena vertus, kad nenorėjo būti įtartas, jog jam rūpi cecho pinigai, antra vertus, dėl to, kad jam nepatiko dabartiniai jo nariai.

Notarui, matyt, atrodė keista ir pasibaisėtina, jog senas, gražus cecho turtas taip juokingai guli be naudos ir procentai kasmet lengvabūdiškai iššvaistomi tų trijų vėjavaikių senbernių. Jis jau seniai planavo kaip nors įsitrinti į cechą ir tada sutvarkyti jo reikalus. Kaip valdymo patarėjas jis puikiai pažinojo visus tris cecho narius ir buvo pastebė-

jęs, kad pirmas jų smuikas yra jauniausiasis, viengungis rentininkas Julijus Dreisas. Priešingai savo senos šeimos tradicijoms, jis buvo ne tik nevedęs, bet ir labai anksti pasitraukęs iš aktyvios veiklos ir dabar leido dienas kaip privatus asmuo, atsidėjęs vaikystės laikų polinkiui gerai ir patogiai gyventi, kurio Gerberzau niekas nebuvo linkęs pripažinti kaip talento, ir į tai truputį pro pirštus buvo žiūrima tik todėl, kad jis buvo linksmas vyras ir turėjo tai, kas Gerberzau buvo vadinama auksiniu humoru.

Dr. Trefcas su Julijumi Dreisu dabar stengėsi bet kokia proga suartėti ir susidraugauti. Dreisas buvo nieko prieš ir mielai naudojosi to gerbiamo žmogaus dėmesiu, tačiau netrukus suprato, kad Trefcą taip labai domina ne jo paties asmuo, o galimybės įstoti į dažytojų cechą ir tapti jo gražaus turto dalininku. Nuo to momento, kai tai suvokė, Dreisas su notaru elgėsi globėjiškai ir familiariai. Daktarą tai be galo erzino, tačiau jis narsiai kentė. Juodu dažnai buvo galima pamatyti „Erelio" šalutiniame kambaryje prie Pfalco vyno butelio, kavos puodelio ar kortų, – daktarą uoliai besistengiantį įtikti, o linksmąjį viengungį puikiai vaidinantį nieko nenutuokiantį.

Tos savotiškos draugystės tarp korektiško, išdidaus notaro ir kaip pokštininko garsėjančio cecho nario spektaklis truko pakankamai ilgai, kad juo galėtų pasidžiaugti ir Hermanas Lautenšlageris.

Dailininkas vieną dieną įdegusiu veidu ir dulkinais drabužiais sugrįžo iš savo klajonių, nes vasara jau ėmė eiti į pabaigą. Puikiai nusiteikęs Druskos gatve ir Turgaus aikšte traukė per gimtinę, parėjo į savo taip pat dulkiną ir apleistą butą ir pirmiausia ištuštino didelę skardinę dėžę. Jos vi-

dus buvo padalytas į dvi dalis. Vienoje buvo keliautojo naktiniai marškiniai, kempinė, muilas ir dantų šepetukas, kita buvo prikimšta visokių paslaptingų stiklinių buteliukų, kamščių, popierinių dėžučių, vatos pakelių ir kitų keistų daiktų, tarp kurių į akis krito keli džiovintų obuolių vėriniai. Visus tuos daiktus dailininkas nerūpestingai padėjo į šalį, tada iš apsiausto ir švarko vidinių kišenių ištraukė keletą dėžučių, kurias ėmė su švelniu, juvelyrišku rūpesčiu ir iš eilės atidarinėti.

Pasirodė, kad dėžutėse sudėtas plonomis adatomis prismeigtas vasaros klajonių laimikis, keli tuzinai sugautų peteliškių ir vabalų. Lautenšlageris juos vieną po kito susimąstęs traukė su adatomis, sukiojo vertindamas priešais akis ir dėjo į šalį tolesniam apdorojimui. O jo griežtas dailininkiškas žvilgsnis darėsi džiugus ir laimingas kaip vaiko, niekas nebūtų patikėjęs, kad tas vienišas ir niūrokas žmogus gali taip atrodyti, ir jo liesame ironiškame veide lyg ryto aušra švietė švelni gerumo ir dėkingumo išraiška.

Kaip ir kiekvienas tikras menininkas, kad ir kuo jis užsiimtų, savo nelinksmo ir neramaus gyvenimo brūzgynuose Lautenšlageris buvo išsaugojęs taką, kuriuo bet kada trumpam galėjo sugrįžti į vaikystės metų šalį, kur buvo jo ir kiekvieno žmogaus rytmetis ir visų jėgų šaltinis, kur jis visuomet įžengdavo su pagarba. Nuostabiai persiliejančios šviežių peteliškių sparnų spalvos ir auksu žibantys vabzdžių šarvai prisiminimų raktais atrakindavo to rojaus vartus, ir jo vaizdas kelioms valandoms grąžindavo akims vaikystės metų gaivą ir dėkingą imlumą.

Jis atsargiai nunešė savo turtą į gretimą kambarį, kur dviejose sieninėse spintose buvo sudėta visa jo vabzdžių

kolekcija, o darbo stalas padengtas lentelėmis, adatų dėžutėmis, pagalvėlėmis, popieriaus juostomis, pincetais, žirklėmis, benzino stiklainiais, replytėmis ir kitais puikiai apsirūpinusio vabzdžių kolekcininko reikmenimis. Jis tuojau ėmė pasmeigtiems vabzdžiams ieškoti vietos kolekcijoje, o peteliškes rūpestingai ir kantriai tempti ant lentelių. Į jį žvelgė išskleisti nuostabūs sparnai, rudi ir pilki kaip vilna su blyškiai nupudrintomis spalvomis, sidabriškai balti su krištolinėmis gyslomis ir linksmų spalvų su blizgančiu kaip metalas emaliu. Jo akimis šie peteliškių sparnai buvo gražiausia, kas gali būti, ką galima išvysti, kaip kitiems imliems žmonėms gražiausia yra gėlės arba samanos, arba jūros paviršiaus spalvos. Žvelgdamas į juos jis kelioms akimirkoms gavo tai, ko jam trūko metų metus, – vaikišką džiaugsmą gamtos dalykais, priklausymo ir artumo Dievo pasauliui jutimą, kuris patiriamas tiktai mylint ir teisingai suprantant natūralius dalykus.

Užėjus vakarui, jis sudėjo savo laimikį į kelias skardines dėžutes tarp sudrėkintų popieriaus lapų, kad išliktų lankstūs, tada atsinešė iš rūsio butelį vyno, duonos ir sūrio iš gretimos parduotuvės, pavalgė sėdėdamas ant palangės, nukreipęs žvilgsnį į aptemusią gatvę ir paskui užsidegė mažą darbo lempą. Palinkęs prie pilno eskizų bloknoto kūrė būsimo darbo planus, nes tokiomis puikiomis valandomis, sugrįžus namo po atpalaiduojančios kelionės, dažnai kyla puikių minčių.

Jo eskizų knygoje keturis ar penkis kartus kartojosi dr. Trefco figūra, ji buvo tapusi jam nepamainoma, ir jis su pasitenkinimu jautė, kad yra radęs tikrąjį Gerberzau filisterio tipą. Į jokį atskirą paveikslą nenukreiptos jo vakaro

laisvalaikio mintys klajojo po jaunystės prisiminimų slėnį, prieš akis staiga netikėtai aiškiai iškilo jaunojo Trefco vaizdas, koks jis buvo mokykloje, kokį jį prisiminė dar iš tų laikų, kai dabartinis notaras nešiojo savo pirmas kelnes.

Dailininkas anksčiau dažnai kankinosi dėl to, kad atkaklus prisirišimas prie gimtojo miesto vis vertė jo smulkių miesčionių pasaulį vaizduoti atskiromis figūromis ir jam niekad nepavykdavo kokiu nors vienu darbu su tuo pasauliu galutinai susidoroti ir jo atsikratyti, ir jis nesyk per tuos metus planavo išsivaduoti iš nelaisvės, sukurdamas aukštesnio lygmens kūrinį. Dabar toks planas pats iškilo prieš akis. Jis buvo paremtas ir padiktuotas šimtų vaikystės metus siekiančių stebėjimų ir prisiminimų, viliojantis ir sunkus, ir jis tuojau visa siela jo griebėsi. Architektas, po ilgų ieškojimų įkvėpimo akimirką radęs aiškią norimo statyti namo projekciją, ir muzikas, kuriam iš dvidešimties padrikų eskizų lapų staiga gražiai ir organiškai iškyla prieš akis simfonijos struktūra, tuojau pajunta, kaip visos jo esybės jėgos nukrypsta į šį uždavinį, nesvarbu, ar jis būtų didelis, ar mažas, jį apima maloniai kankinantis karštis, kurio negalima numaldyti niekuo kitu, tik sukuriant tą viduje išvystą darbą, ir tas užsidegimas ir kankinantis geismas yra to paties pobūdžio ir iš to paties šaltinio kaip jauno vyro meilė moteriai. Sprendimai, taurūs ir ryškūs, atsiranda kaip sapnuose, kuriuose nepatenkinti slapti norai randa išeitį pasąmonės gelmėse. Tokia būsena buvo apėmusi dailininką, kai jis netikėtai lempos šviesoje išvydo savo planą. Jis ketino piešinių serija papasakoti Gerberzau piliečio epą, ir tas pilietis turėjo būti notaras Trefcas.

Jį reikėjo nupiešti kaip naujagimį, perduodamą tėvui, pakrikštytą pastoriaus, trejų metų su pirmomis kelnėmis, šešiametį atvestą į mokyklą. Jis turėjo būti pavaizduotas nuo pirmo obuolio nukniaukimo iki pirmos meilės, nuo krikšto iki konfirmacijos ir vestuvių, kaip mokinys, kaip paaugęs gimnazistas, kaip studentas, kaip diplomantas, kaip sužadėtinis, kaip bendruomenės tarybos narys ir tarnautojas, kaip oratorius ir jubiliatas, kaip draugijos pirmininkas ir pagaliau burmistras, visur vis tas pats Trefcas, uolaus biurgerio tipas, kuris su didžiule energija ir labai oriai siekia mažų tikslų ir visus juos pasiekia, kuris visuomet užsiėmęs, niekuomet nebaigęs darbų ir visuomet nepatenkintas ir vis dėlto nuo pirmų kelnių ir iki pat laidotuvių lieka tas, kurio nepakeičiamumą kiekvienas smarkiai jaučia ir kuris kaip paguodą palieka įpėdinį, nuo nosies šaknies iki pėdų, nuo tarmės iki mąstymo būdo kaip iš akies trauktą ir gerokai tobulesnį per amžių amžius ugdytą tėvo tipą.

Kai Lautenšlageris, įkvėptas didžios idėjos ir negalėdamas užmigti, gan vėlai ir gerai nusiteikęs atėjo į „Erelį" ir atsisėdęs užsisakė Tramino vyno taurę, tenai jis pamatė dr. Trefcą, sėdintį su savo naujuoju draugu Julijumi Dreisu, ir apsidžiaugė, lyg jis būtų buvęs jo nuosavybė ir vaikščiojęs po pasaulį vien tam, kad jį linksmintų. Trefcas jam įėjus piktai nusigręžė. Užtat labai linksmai jį pasveikino ponas Dreisas ir tarsi nepastebėdamas Trefco nenoro nuoširdžiausiai pasiūlė sėsti prie jų stalo.

Dailininkas jau buvo bepriimąs pasiūlymą, kad paerzintų įsižeidusį jaunystės draugą. Tačiau buvo pernelyg taikiai nusiteikęs, kad tuo užsiimtų.

– Jūs, matyt, turite ką aptarti, – padėkojo jis, – be to, aš ilgai neužtruksiu. Į sveikatą, pone Dreisai!

– Į sveikatą, pone Lautenšlageri, – šūktelėjo per stalą Dreisas. – Jūsų paskutiniai piešiniai mums visiems labai patiko – ar ne, pone daktare?

Trefcas nieko neatsakė. Jis piktai siurbė savo vyną ir pirmusyk suvokė, kad tas atkarusis Julijus Dreisas gali būti to bjauraus dailininko draugas ir kad abu, gerai to nežinodami ir nenorėdami žinoti, yra jo priešai.

Ir išties Dreisas tuo metu ėmė dažnai susitikinėti su dailininku, ir tai, ką notaras vakare išplepėdavo, vakare jau pasiekdavo Lautenšlagerio ausis.

Vasarai einant į pabaigą Trefcui pabodo laukti jo draugystės su ponu Dreisu vaisių. Vieną sekmadienį jis pasikvietė jį iškylon ir atskleidė savo slaptus norus Kriuglingeno „Auksinėje karūnoje" prie Afentalerio butelio.

– Matote, – kalbėjo jis įtaigiai, – būtų neatsakinga leisti išmirti tokiai senai ir garbingai draugijai kaip jūsų dažytojų cechas vien dėl to, kad turinčios teisę jame būti šeimos neturi palikuonių. Jūs turėtumėte priimti vieną kitą žmogų, kuris pagyvintų cecho gyvenimą, imtųsi veiklos ir skatintų bendravimą. Man, pavyzdžiui, kaip žinote, patikėta valdyti dalį jūsų cecho turto ir aš žinau padėtį. Kaip cecho narys, aš ne tik atsisakyčiau mokesčio, kurį galėčiau gauti už savo kuklų darbą, bet ir padidinčiau jūsų kapitalų pelną. Ir išvis po to, kai pastaruoju metu turėjau malonumą artimiau su jumis susipažinti ir taip draugiškai pabendrauti, džiaugčiausi galėdamas priklausyti ir jūsų cechui, juk galiu tikėtis, kad jūs balsuosite už, jeigu pasiprašysiu priimamas?

– Žinoma, – atsakė Dreisas susimąstęs, – bet jūs, matyt, žinote išankstines priėmimo sąlygas. Kiek žinau, jūs nesa-

te susijęs pakankamais giminystės ryšiais su bent viena šeima, kurios nariai gali būti priimti į cechą.

– Žinau, – tiesiai prisipažino Trefcas, – bet mano motina, šiaip ar taip, yra Rotfus ir giminė jūsų šakos Dreisams. Be to, žinau, kad į cechą buvo dusyk priimti neturintys teisės stoti žmonės. Kartą net vienas atvykėlis, tiktai nusipirkęs piliečio teisę. Juk jūs nemanote dėl kažkokio atsitiktinumo pražudyti savo cechą.

– Kol kas tikrai ne. Pirma, esame dar trys gyvi nariai, taip labai neskubantys į aną pasaulį. Pagaliau jeigu cechas ir liautųsi egzistavęs, tai nebūtų didelė nelaimė. Rimtos prasmės jis jau seniai nebeturi, o jam iširus turtas pereitų miestui, kuris rastų, kam jį panaudoti. Mes mokame nemažus mokesčius, ir čia kai ką būtų galima keisti.

Su tuo Trefcas, kaip bendruomenės tarybos narys, negalėjo nesutikti. Jis tiktai pakartojo, kad būtų gaila, jeigu tokia sena ir graži institucija išnyktų, ir paprašė perduoti jo pageidavimus kitiems.

To Dreisas jau seniai laukė. Jis pažadėjo greitai atsakyti, apsidžiaugė, kad tas filisteris atsidūrė jo rankose, ir ketino jį pamokyti. Mat notaras jam atrodė filisteris, nors pats Dreisas buvo ne kitoks. Kaip be rūpesčių gyvenantis senbernis, jis neapkentė karjeristų ir prisiplakėlių, tačiau veiklesnius už save miestelėnus niekino vien dėl to, kad buvo tinginys ir mėgėjas pasišaipyti. Ceche jo žodis buvo lemiamas, ir jis pasižymėjo kasmet rengdamas Užgavėnių šventę, o kad daugiau neturėjo jokio darbo ar rūpesčio, tai pokštavimas buvo pamažu virtęs jo amatu.

Ceche seniai nieko linksma nebuvo atsitikę, ir Dreisas džiaugėsi proga paišdykauti. Kaip ir visiems dykūnams ir

nerimtiems žmonėms jam didžiausias malonumas buvo, nutaikius progą, padaryti kitą priklausomą nuo savęs ir papiktnaudžiauti ta atsitiktine galia. Netrukus jis surengė cecho sueigą, kurią kitiems nariams neprieštaraujant pavertė gražia šventiška vakariene. Rūpestingai aptarnaujami padavėjo, kuriam vadovavo nuolankus „Elnio" šeimininkas, trys netikšos senberniai sėdėjo prie dešimtsyk per didelio stalo. Valgė, ką norėjo, ir gėrė raudoną vyną, pasistatę sidabrines tėvų taures, ir patys sau atrodė smagūs ir svarbūs. Dreisas linksmai išdėstė dr. Trefco pageidavimą, kuris kitus du truputį nustebino, nes tokie norai retai kada juos pasiekdavo. Bet užuot trumpai ir rimtai jam atsakęs, Dreisas nusprendė truputį pasišaipyti iš Trefco, ir dailininkas Lautenšlageris patarė jam, kaip tai padaryti. Tad po kelių dienų notaras gavo iškilmingą dažytojų cecho raštą, kuriuo jis buvo prašomas savo pageidavimą pateikti raštu, jį kruopščiai pagrįsti ir pridėti genealogijos medį. Tas raštas buvo toks mandagus, kad notaras, nors ir truputį įtardamas negera, pažiūrėjo į jį rimtai ir daug valandų sugaišo vakarais dailiai kopijuodamas savo genealogijos medį.

Tą medį kartu su ilgu išsamiu raštu pasiuntė garbingai cecho tarybai ir ėmė laukti atsakymo, kurio vis nebuvo, nes ponai cecho nariai ta proga daug posėdžiavo, rengė bendrus pusryčius ir nedideles puotas.

Pagaliau Trefcas gavo dailų, puikiai kaligrafiškai parašytą laišką su sunkiu cecho antspaudu. Jis nekantraudamas užsidarė kabinete, atskleidė laišką, perskaitė ir akimirką dvejojo, ar į jį žiūrėti rimtai, ar tiktai kaip į pokštą. Bet paskui suprato, kad iš jo šaipomasi, ir nuo to laiko Gerberzau nebuvo piktesnio cecho priešo už jį. O raštas buvo toks:

„Didžiai gerbiamas pone daktare!

Jūsų prašymas pasiekė kilnų dažytojų cechą, ir mes puikiai suprantame, kokia tai garbė. Mes su dideliu džiaugsmu būtume išpildę Jūsų pageidavimą, jeigu anksčiau priimti nutarimai būtų tai leidę.

Mūsų kilnų dažytojų cechą, kaip Jums gerai žinoma, šiuo metu sudaro tiktai trys nariai, kurie visi nesukūrę šeimų, tad jiems pasitraukus iš gyvųjų cechas išnyks, o jo turtas atiteks Gerberzau miestui. Tokia yra mūsų visų nuomonė ir valia. O dėl Jūsų malonaus prašymo, tai mes, didžiai gerbiamas pone, su džiaugsmu priimtume Jus į mūsų cechą, jeigu būtume tikri, jog tai nepakenks mūsų anksčiau minėtiems norams.

Todėl turime garbę Jums pranešti, kad Jūsų priėmimui nebeliks kliūčių, jeigu stodamas raštu ir žodžiu įsipareigosite niekuomet nekurti šeimos. Jeigu ši vienintelė sąlyga Jums atrodys nepriimtina, tai mes apgailestaudami būsime priversti atsisakyti tos garbės, kurią Jūs įstodamas mums būtumėte suteikęs."

Trefcas nebuvo patyręs tokio nemalonumo nuo to laiko, kai „Hansas Zaksas" išspausdino jo karikatūrą su Lautenšlagerio parašu. Ir kai kitą dieną susitiko poną Dreisą ir tas maloniai šypsodamasi nusiėmė skrybėlę, jis mielai į tai būtų atsakęs kumščio smūgiu.

Čia rankraštis baigiasi

(1917)

JEIGU KARAS TRUKS DAR DVEJUS METUS

Nuo pat jaunystės turėjau madą tarpais išnykti ir pasiieškoti atgaivos kituose pasauliuose; tada manęs buvo ieškoma ir po kiek laiko buvau paskelbiamas dingusiu be žinios, ir kai pagaliau sugrįždavau, visuomet jausdavau malonumą klausydamasis vadinamojo mokslo išvadų apie mano „atotrūkį" arba sąmonės aptemimus. Tuo tarpu aš dariau vien tai, kas mano prigimčiai buvo savaime suprantama ir ką anksčiau ar vėliau galės daryti daugelis žmonių, tačiau tie keistuoliai mane laikė savotišku fenomenu, vieni apsėstuoju, kiti apdovanotu stebuklingomis galiomis.

Trumpai tariant, aš vėl kiek laiko buvau atitrūkęs. Po dvejų ar trejų metų karo tikrovė man pasidarė neįdomi ir aš pasišalinau, norėdamas pakvėpuoti kitokiu oru. Aš įprastu būdu palikau lygmenį, kuriame gyvename mes, ir svečiavausi kituose lygmenyse. Buvau tolimose praeityse, nepatenkintas keliavau per tautas ir laikus, mačiau kryžiavimus, vaidus, pažangas ir gerėjimus žemėje, paskui kuriam laikui pasitraukiau į kosmosą.

Kai grįžau, ėjo 1920-ieji metai, ir, mano nusivylimui, tautos su tuo pačiu kvailu atkaklumu vis dar kariavo tarpusavyje. Kai kurios sienos buvo pasislinkusios, kai kurie svarbūs senųjų aukštų kultūrų regionai kruopščiai sugriauti, bet apskritai išoriškai žemėje buvo maža kas pasikeitę.

Buvo pasiekta didelė pažanga lygybės srityje. Bent jau visose Europos šalyse, sako, vaizdas buvo tas pats, ir skirtumas tarp kariaujančiųjų ir neutralų beveik visiškai išnykęs. Nuo to laiko, kai civiliai gyventojai buvo mechaniškai apšaudomi iš 15 000–20 000 metrų aukščio, kaip ir anksčiau budriai saugomos šalių sienos buvo virtusios gan iliuzorinėmis. To nesuprantamo šaudymo iš oro sklaida buvo tokia didelė, kad balionų siuntėjai tiktai džiaugėsi, jog bombos nekrito į jų žemę, ir nebesijaudino dėl to, kiek jų nukrito į neutralias ir net sąjungininkų šalis.

Iš esmės tai buvo vienintelė pažanga, pasiekta pačios karybos; ji pagaliau bent kiek aiškiau rodė karo esmę. Mat pasaulis buvo pasidalijęs į dvi puses, kurios stengėsi viena kitą sunaikinti, nes abi siekė to paties – prispaustųjų išlaisvinimo, prievartos panaikinimo ir ilgalaikės taikos. Taikos, kuri galėjo būti neamžina, nenorėjo nei viena, nei kita pusė, – jeigu amžina taika neįmanoma, tai reikia amžinai kariauti, ir nerūpestingumas, su kuriuo sprogalų prikimšti balionai iš didžiulių aukščių laimino teisiuosius ir neteisiuosius, visiškai atitiko to karo prasmę. Šiaip jis kaip ir anksčiau rijo didžiules lėšas, kurių vis trūko. Kukli kariškių ir technikų vaizduotė buvo sukūrusi dar kelias naikinimo priemones, – o tas fantastas, išradęs mechaninius bombų barstymo balionus, buvo paskutinis; nes nuo to laiko intelektualai, fantastai, poetai ir svajotojai vis labiau ir labiau tolo nuo karo. Jis, taip sakant, buvo paliktas kariškiams ir technikams, tad beveik nedarė pažangos. Kariuomenės, rodydamos didžiulę ištvermę, stovėjo ir gulėjo viena priešais kitą, ir nors materialiniai nepritekliai buvo seniai privedę prie to, kad kareiviai gaudavo vien

tiktai popierinius apdovanojimus, ženklaus narsos nuosmukio nebuvo matyti.

Savo butą radau iš dalies sugriautą lėktuvų sviedinių, tačiau jame dar buvo galima miegoti. Kas be ko, jame buvo šalta ir nejauku, man nepatiko laužas ant grindų ir pelėsiai ant sienų, ir aš vėl apsisukęs išėjau pasivaikščioti po miestą.

Aš perėjau kelias pasikeitusias miesto gatves. Nebuvo matyti parduotuvių, o gatvėse tuščia. Man truputį pasivaikščiojus, priėjo vyras su skardiniu numeriu prie skrybėlės ir paklausė, ką aš čia darau. Atsakiau, kad vaikštinėju. Jis: „Ar turite leidimą?" Aš nesupratau, ko jis nori, mes susiginčijome, ir jis pareikalavo, kad eičiau su juo į artimiausią valdišką įstaigą.

Mes išėjome į gatvę, kurios visi namai buvo su baltomis iškabomis, o jose nurodyta tų įstaigų paskirtis, numeriai ir raidės.

„Užsiėmimo neturintys civiliai" buvo parašyta vienoje iškaboje ir nurodytas numeris 2487B4. Mes įėjome tenai ir radome įprastas tarnybines patalpas, laukiamuosius ir koridorius, kurie atsidavė popieriumi, drėgnais drabužiais ir valdišku oru. Po trumpos apklausos buvau nuvestas kvotai į 72 d kambarį.

Priešais stovėjo tarnautojas ir apžiūrinėjo mane.

– Ar negalite atsistoti ramiai? – griežtai paklausė jis.

– Ne, – atsakiau.

Jis vėl paklausė:

– O kodėl?

– Aš niekada to nesimokiau, – atsakiau kukliai.

– Taigi jūs buvote suimtas, kai vaikštinėjote be leidimo. Ar pripažįstate tai?

– Taip, – atsakiau aš, – teisybė. Bet aš nežinojau, kad jo reikia. Matote, aš ilgai sirgau...

Jis numojo ranka.

– Jūs būsite už tai nubaustas, tris dienas negalėsite vaikščioti su batais. Nusiaukite!

Aš nusiaviau batus.

– Klausykite! – sušuko tarnautojas pasibaisėjęs. – Žmogau, jūs nešiojate odinius batus! Iš kur juos gavote? Gal visai išprotėjęs?

– Galimas daiktas, kad aš ne visai normalus, bet pats negaliu apie tai spręsti. Tuos batus aš nusipirkau anksčiau.

– Taip, o ar žinote, kad nešioti odą bet kokiu pavidalu civiliams asmenims griežtai draudžiama? Jūsų batai liks čia, jie konfiskuojami. Beje, parodykite savo dokumentus.

Dieve, aš neturėjau jokių dokumentų.

– Aš jau metai kaip nemačiau tokio egzemplioriaus, – sudejavo tarnautojas ir pakvietė į kabinetą policininką. – Nuveskite jį į 194-tos įstaigos 8-tą kambarį!

Policininkas mane basą pervarė per kelias gatves, paskui vėl įėjome į vieną įstaigą, patraukėme koridoriais uosdami popieriaus ir nevilties kvapą, tada buvau įstumtas į vieną kambarį ir apklaustas kito tarnautojo. Šįsyk uniformuoto.

– Jūs buvote gatvėje be dokumentų. Už tai turėsite sumokėti du tūkstančius guldenų. Aš tuojau parašysiu kvitą.

– Prašau man atleisti, – pasakiau nedrąsiai, – aš tiek dabar neturiu. Ar negalėtumėte manęs kuriam laikui suimti?

Jis skardžiai nusijuokė.

– Suimti? Mano mielas, ką jūs čia kalbate? Manote, kad mes jus čia dar ir maitinsime? Ne, brangusis, jeigu jūs ne-

galite sumokėti tokios menkos sumos, tai susilauksite griežčiausios bausmės. Aš esu priverstas iš jūsų laikinai atimti leidimą būti! Prašau man atiduoti savo leidimo būti kortelę!

Aš jos neturėjau.

Tarnautojas dabar jau visai neteko amo. Jis pasišaukė du kolegas, ilgai su jais šnabždėjosi, vis rodydamas į mane, ir visi žiūrėjo į mane su baime ir didžiausia nuostaba. Paskui jis liepė mane išvesti į laikino suėmimo kamerą.

Tenai sėdėjo ar stovėjo daug asmenų, duris saugojo karinė sargyba. Man krito į akis, kad ir basas buvau aiškiai geriausiai apsirengęs už visus tenai esančius. Man su tam tikra pagarba buvo leista atsisėsti, ir tučtuojau prisigretino toksai mažas baikštus žmogelis, atsargiai pasilenkė prie ausies ir sušnibždėjo:

– Klausykite, galiu jums pasiūlyti puikių dalykų. Aš namie turiu cukrinį runkelį! Sveikutėlį, pirmarūšį cukrinį runkelį! Jis sveria beveik tris kilogramus. Galiu jums jį perleisti. Ką už jį siūlote?

Jis prikišo savo ausį prie mano burnos, ir aš sušnabždėjau:

– Jūs pats siūlykite! Kiek jūs norite?

Jis tyliai sušnabždėjo man į ausį:

– Tarkim, šimto penkiolikos guldenų.

Aš papurčiau galvą ir susimąsčiau.

Aš suvokiau, kiek ilgai buvau kitur. Vėl apsiprasti buvo nelengva. Aš būčiau daug davęs už batų porą arba kojines, nes man buvo labai šalta kojoms, nes turėjau vaikščioti šlapiomis gatvėmis. Tačiau tame kambaryje nemačiau nė vieno apsiavusio.

Po kelių valandų buvau išvestas. Atsidūriau 285-tos įstaigos 19f kabinete. Policininkas šįsyk neliko už durų; jis atsistojo tarp manęs ir pareigūno. Atrodė, jog tai labai aukštas pareigūnas.

Aš linktelėjau jam.

– Atleiskite, – pasakiau, – noriu jūsų paprašyti tiktai vieno dalyko. Puikiai suprantu, kad esu bejėgis šitaip susiklosčius aplinkybėms ir kad mano padėtis tik blogės. Ar jūs negalėtumėte manęs nuteisti mirti? Aš jums būčiau už tai labai dėkingas!

Aukštasis pareigūnas maloniai pažvelgė man į akis.

– Suprantu, – ištarė jis švelniai. – Pagaliau kiekvienam taip gali atsitikti. Dėl visa ko pirma turėtumėte išsipirkti mirties kortelę. Ar turite pinigų? Ji kainuoja keturis tūkstančius guldenų.

– Ne, tiek neturiu. Bet atiduočiau viską, ką turiu. Aš labai noriu mirti.

Jis keistai šyptelėjo.

– Mielai tikiu, jūs ne vienintelis toks. Tačiau numirti ne taip paprasta. Jūs priklausote valstybei, mielas žmogau, ir esate jai įsipareigojęs, kūnu ir siela. Turėtumėte tai žinoti. Beje, aš matau, kad jūs užregistruotas kaip Sinkleris, Emilis. Galbūt jūs esate tas rašytojas Sinkleris?

– Na taip.

– O, labai malonu. Tikiuosi, galėsiu jums padėti. Policininke, prašau kol kas išeiti.

Policininkas išėjo, pareigūnas padavė man ranką.

– Aš itin susidomėjęs skaičiau jūsų knygas, – pasakė jis, – ir mielai jums kiek galėdamas padėsiu. Bet, Viešpatie, pasakykite man, kaip, kaip jūs patekote į tokią padėtį?

– Na, aš kiek laiko buvau pasišalinęs. Pabėgęs į kosmosą, kokius dvejus ar trejus metus, ir, atvirai sakant, tikėjausi, kad karas į tą laiką jau bus baigęsis. Sakykite, ar galite man parūpinti mirties kortelę? Aš būčiau jums be galo dėkingas.

– Gal ir išeitų. Bet pirma turite gauti leidimą būti. Be jo bet koks žingsnis, aišku, neįmanomas. Aš duosiu jums rekomendaciją 127-tai įstaigai, tenai su ja gausite bent jau laikiną buvimo kortelę. Beje, ji galioja tiktai dvi dienas.

– O, tiek man net per daug!

– Tada gerai! Paskui prašau vėl sugrįžti pas mane.

Aš paspaudžiau jam ranką.

– Ir dar! – ištariau tyliai. – Ar galiu paklausti dar vieno dalyko? Jūs neįsivaizduojate, kaip prastai aš gaudausi tikrovėje.

– Prašau, prašau.

– Tai va, pirmiausia man įdomu, kaip tokiomis sąlygomis išvis įmanoma gyventi. Ar žmogus tai ištveria?

– O taip. Jūsų padėtis itin bloga, kaip civilio asmens, be to, jūs neturite dokumentų! Civilių asmenų likę labai mažai. Kas ne kareivis, tas pareigūnas. Ir dauguma jaučiasi gan pakenčiamai, kai kurie yra net labai laimingi. Prie nepriteklių taip pat pamažu pripranta. Kai bulvės ilgainiui baigėsi ir reikėjo priprasti prie medžio košės – į ją dabar dedama truputį dervos ir dėl to ji net skani, – visi manė, kad nebeištvers. O pasirodo, įmanoma. Ir taip visur.

– Aišku, – pasakiau. – Iš esmės daugiau nėra kuo stebėtis. Tik vieno dalyko gerai nesuprantu. Sakykite: dėl ko vi-

sas pasaulis taip baisingai aukojasi? Visi tie nepritekliai, tie įstatymai, tie tūkstančiai įstaigų ir pareigūnų – kam visa tai, kas tuo saugoma ir palaikoma?

Ponas nustebęs pasižiūrėjo į mane.

– Na ir klausimas! – sušuko jis kraipydamas galvą. – Jūs juk žinote, kad dabar karas, karas visame pasaulyje! Tai ir yra, ką mes palaikome, kam leidžiame įstatymus, kam viską aukojame. Karui. Be milžiniškų pastangų ir pasiekimų armijos neišlaikytų mūšio lauke nė savaitės. Jos išmirtų – ir tai būtų katastrofa!

– Taip, – lėtai ištariau aš, – tai, žinoma, mintis! Taigi karas yra ta vertybė, kuri palaikoma tokiomis aukomis! Bet leiskite paklausti keisto dalyko – kodėl jūs taip aukštinate karą? Ar jis viso to vertas? Ar karas išvis yra vertybė?

Pareigūnas užjaučiamai trūktelėjo pečiais. Jis matė, kad aš nieko nesuprantu.

– Mielas pone Sinkleri, – pasakė jis, – jūs labai nutolote nuo pasaulio. Bet prašau pereiti vieną vienintelę gatvę, pakalbėti su vienu vieninteliu žmogumi, įtempti truputį smegenis ir pamąstyti: ką mes dar turime? Kas yra mūsų gyvenimas? Ir tada tuojau būsite priverstas pasakyti: karas yra vienintelis dalykas, ką mes dar turime! Malonumai ir asmeninė nauda, visuomeninės ambicijos, godumas, meilė, protinis darbas – visa tai nebeegzistuoja. Vien tiktai dėl karo pasaulyje dar esama tokių dalykų kaip tvarka, įstatymas, mintis, protas! Negi jūs to nematote?

Taip, aš dabar tai supratau, ir labai padėkojau tam ponui.

Po to išėjau, nesąmoningai įsidėjęs kišenėn rekomendaciją 124-tai įstaigai. Aš nemaniau ja pasinaudoti, neno-

rėjau dar apsunkinti kurios nors iš tų įstaigų. Ir nespėjus manęs kam nors vėl pastebėti ir imti kvosti susitariau su žvaigždėmis, sustabdžiau širdies plakimą, paslėpiau savo kūną po vienu krūmu ir pratęsiau nutrauktą kelionę, daugiau nemanydamas sugrįžti.

(1917)

DAILININKAS

Vienas dailininkas, vardu Albertas, jaunystėje nesugebėjo savo paveikslais tiek išgarsėti ir pasiekti, kiek to norėjo. Todėl užsisklendė savyje ir nusprendė niekuo daugiau nesidomėti. Jis taip gyveno daugelį metų. Bet kuo toliau, tuo labiau jam aiškėjo, kad vien savęs negana. Jis sėdėjo ir tapė herojaus paveikslą, ir dirbant jam vis neišėjo iš galvos viena mintis: „Ar tikrai reikia daryti tai, ką tu dabar darai? Ar iš tiesų tuos paveikslus reikia nutapyti? Ar tau pačiam ir visiems nebūtų tas pats, jeigu paprasčiausiai eitum pasivaikščioti ar gertum vyną? Ar tapydamas tu ne vien tiktai truputį apsvaigini save, truputį užsimiršti, truputį prasiblaškai?"

Tokios mintys trukdė dirbti. Ilgainiui Albertas beveik visai liovėsi tapęs. Jis vaikštinėjo, gėrė vyną, skaitė knygas, keliavo. Bet ir tai jo netenkino.

Jis dažnai galvodavo, kokių norų ir vilčių kupinas kadaise pradėjo tapyti. Jis prisiminė: savo jausmais ir norais siekė, kad tarp jo ir pasaulio susidarytų gražūs, stiprūs santykiai ir srovės, kad tarp jo ir pasaulio nuolatos pulsuotų kažkas stipraus ir nuoširdaus ir tyliai skambėtų. Savo herojais ir herojiškais vaizdais jis norėjo išreikšti ir patenkinti savo vidų, kad į jį iš išorės plūstų gyvas ir dėkingas srautas, einantis iš jo paveikslus mačiusių dėkingų žmonių širdžių.

Kaip tik to jis nejuto. Tai buvo svajonė, ir ta svajonė ilgainiui nusilpo ir sunyko. Dabar, kai klajojo po pasaulį arba gyveno atokiose vietose, plaukiojo laivais arba traukė kalnų perėjomis, ta svajonė kartojosi vis dažniau ir dažniau, kitokia negu anksčiau, bet tokia pat graži, vis tokia pat viliojanti, tokia pat geidžiama ir švytinti jauna jėga.

Ak, kaip jis tada troško justi virpesius tarp savęs ir viso pasaulio! Justi, kaip sutampa jo ir vėjų bei jūrų kvėpavimas, kad jį ir viską sieja brolystė ir giminystė, meilė ir artumas, skambesys ir harmonija.

Jis nebetroško tapyti paveikslų, kuriuose būtų pavaizduotas pats ir jo ilgesys, kurie jam atneštų supratimą ir meilę, jį paaiškintų, pateisintų ir išgarsintų. Jis nebegalvojo apie herojus ir iškilmingas eisenas, kurie kaip vaizdai ir dūmai išreikštų ir apsakytų jo paties sielą. Jis troško vien jausti tuos virpesius, tą galingą srovę, tą slaptą artumą, kuriame pats virs nieku ir pasiners, mirs ir vėl atgims. Jau vien naujos svajos apie tai, jau vien naujas, sustiprėjęs to ilgesys darė gyvenimą pakenčiamą, lyg ir teikė jam prasmės, jį nuskaidrino, atpalaidavo.

Alberto draugai, kiek jis jų dar turėjo, nelabai suprato šių jo vaizdinių. Jie tik matė, kad tas žmogus vis labiau ir labiau užsisklendžia savyje, kad jis vis tyliau ir keisčiau kalba ir šypsosi, kad jis daug būna toli ir kad jam nė trupučio nerūpi tai, kas kitiems žmonėms artima ir svarbu, politika ir prekyba, šaulių šventės, protingos kalbos apie meną ir tai, kas kitiems teikia džiaugsmo. Jis virto keistuoliu ir puspročiu. Vaikščiojo pilku vėsiu žiemos oru ir su atsidavimu traukė į save jo spalvas ir kvapus, sekiojo paskui mažą vaiką, panosėje vaikiškai niūniuodamas, valandų valandas

spoksojo į žalią vandenį, į gėlių lysvę, arba visa galva pasinerdavo į knygą, į perpjauto medgalio, šaknies ar ropės linijas.

Į jį daugiau niekas nekreipė dėmesio. Jis gyveno mažame užsienio mieste ir vieną rytą tenai ėjo alėja žiūrėdamas pro medžių kamienus į siaurą tingų upokšnį, į statų, geltoną, molėtą krantą, kur virš žemės įgriuvų ir plikų akmenų kerojo dulkėti krūmai ir dagiai. Ir jame kažkas suskambo, jis sustojo, pajuto savo sieloje vėl suskambusią dainą iš legendinių laikų. Molio geltonis ir dulkėta žaluma, tingi upė ir staigi kranto pakriūtė, santykis tarp spalvų ir linijų, skambesys, atsitiktinio vaizdo ypatumas buvo gražus, buvo neįtikėtinai gražus, jaudinantis ir sukrečiantis, jam kažką sakė, buvo artimas. Ir jis pajuto virpesius miško ir upės, upės ir savo paties, dangaus, žemės ir augalų artumą, viskas atrodė yra tik tam, kad susivieniję jo akyse ir širdyje atsispindėtų, susitiktų ir pasisveikintų. Jo širdis buvo ta vieta, kur upė ir žolė, medis ir oras gali ateiti pas viens kitą, susilieti, viens kitą praturtinti ir atšvęsti meilės šventę.

Tam puikiam įspūdžiui kelissyk pasikartojus, dailininką apgaubė nuostabus laimės jausmas, tirštas ir sodrus kaip vakaro auksas ar sodo kvapas. Jis paragavo jo, saldaus ir tiršto, bet negalėjo jo ilgai tverti, jo buvo per daug, nuo jo viduje darėsi ankšta ir nejauku, jis jaudino, beveik gąsdino ir pykdė. Jis buvo stipresnis už jį, pasistvėrė jį, ėmė nešti, jis bijojo jame nuskęsti. To jis nenorėjo. Jis norėjo gyventi, amžinai gyventi! Niekados, niekados taip karštai netroško gyventi kaip dabar.

Tarsi po kokių gertynių vieną dieną tylus ir vienišas atsitokėjo kažkokiame kambaryje. Priešais jį stovėjo dėžė

su dažais ir gabalas kartono, po daugelio metų jis vėl sėdėjo ir tapė.

Ir daugiau nebenustojo. Mintis „kodėl aš tai darau?" nebesugrįžo. Jis tapė. Jis daugiau nieko nedarė, tik regėjo ir tapė. Arba vaikščiojo sutrikęs lauke prieš pasaulio paveikslus, arba sėdėjo savo kambaryje ir leido lietis jį apėmusiai gausai. Ant mažų kartonų tapė paveikslą po paveikslo, lietingą dangų ir gluosnius, sodo tvorą, suolą miške, kaimo vieškelį, taip pat žmones ir gyvulius, tai, ko niekad nebuvo matęs, galbūt herojus ar angelus, bet jie buvo ir gyveno kaip tvora ir miškas.

Kai sugrįžo pas žmones, pasklido žinia, kad jis vėl tapo. Jis buvo laikomas gan smarkiai kuoktelėjusiu, tačiau jo paveikslus pamatyti rūpėjo. Jis niekam nenorėjo jų rodyti. Bet žmonės jam nedavė ramybės, kamavo ir vertė. Tada jis vienam pažįstamam davė raktą nuo savo kambario, o pats išvyko, nes nenorėjo būti, kai kiti apžiūrinės jo paveikslus.

Žmonės ėjo į jo parodą, kilo didelis triukšmas, girdi, atrastas pasiutiškai genialus dailininkas, tiesa, keistuolis, bet apdovanotas Dievo, taip ir panašiai dėstė žinovai ir oratoriai.

Dailininkas Albertas tuo tarpu apsistojo viename kaime, išsinuomojo pas ūkininkus kambarį ir išsidėstė dažus ir teptukus. Vėl laimingas vaikščiojo po slėnį ir kalnus ir paskui vaizdavo paveiksluose tai, ką buvo matęs ir patyręs.

Tenai viename laikraštyje perskaitė, kad visas pasaulis pamatė jo paveikslus. Smuklėje prie taurės vyno sostinės laikraštyje perskaitė ilgą gražų straipsnį. Jo pavardė viršuje buvo išspausdinta riebiu šriftu, ir iš visų skilčių tryško sodrios pagyros. Bet kuo toliau skaitė, tuo keisčiau jautėsi.

„Kaip puikiai švyti paveiksle su mėlyna dama antro plano geltonis – nauja, neregėtai graži, stulbinanti harmonija!"

„Nuostabi ir natiurmorto su rožėmis plastinė išraiška. – O autoportretų serija! Juos reikia priskirti prie geriausių psichologinių portretų."

Keista, keista! Jis neprisiminė, kad kada nors būtų tapęs natiurmortą su rožėmis arba mėlyną damą, ir, kiek žinojo, nebuvo sukūręs nė vieno autoportreto. Ir nerado, kad kur nors būtų paminėtas molėtas krantas, augalai, lietingas dangus ar kiti jam tokie brangūs paveikslai.

Albertas sugrįžo į miestą. Su kelionės drabužiais nuėjo į savo butą, žmonės plūdo vidun ir į lauką. Kažkoks žmogus sėdėjo prie durų, ir Albertas turėjo nusipirkti bilietą, kad jį įleistų į vidų.

Tenai kabojo jo paveikslai, puikiai pažįstami. Tiktai kažkas prie jų buvo pakabinęs lapelius, kuriuose buvo parašyta tai, apie ką Albertas nieko nežinojo. „Autoportretas" perskaitė kai kuriuose ir kitokius pavadinimus. Valandėlę susimąstęs pastovėjo priešais tuos paveikslus ir jų svetimus pavadinimus. Jis suprato, kad tuos paveikslus galima pavadinti ir visiškai kitaip, negu jis suvokė, jog sodo tvora buvo kažką pavaizdavęs, kas kitiems atrodo debesis, o jo akmenuoto kraštovaizdžio plyšiuose kiti įžvelgia ir žmogaus veidą.

Pagaliau tai buvo nelabai svarbu. Ir Albertas nusprendė vėl tyliai pasišalinti, išvažiuoti ir daugiau nebesirodyti tame mieste. Jis nutapė dar daug paveikslų, davė jiems dar daug pavadinimų ir buvo laimingas; bet savo kūrinių niekam nerodė.

(1918)

EUROPIETIS

Pagaliau Viešpats Dievas susiprato ir sukeldamas didelį tvaną pats padėjo tašką tą žemės dieną, kuri baigėsi kruvinu pasauliniu karu. Vandens srautai užjausdami plovė tai, kas darė gėdą senstančiam dangaus kūnui; krauju apšlakstytus sniegynus ir patrankomis pasišiaušusius kalnus, pūvančius lavonus ir tuos, kurie jų verkė, besipiktinančius ir trokštančius žudyti, tuos, kurie skurdo ir badavo, tuos, kurie buvo išprotėję.

Mėlynas visatos dangus maloniai žvelgė žemyn į pliką rutulį.

Europos technika, beje, iki pat galo puikiai save pateisino. Europa ištisas savaites sumaniai ir atkakliai gynėsi nuo lėtai kylančių vandenų. Iš pradžių milžiniškais pylimais, prie kurių dieną naktį dirbo milijonai karo belaisvių; paskui dirbtiniais paaukštinimais, kurie augo stulbinančiu greičiu ir iš pradžių atrodė kaip didžiulės terasos, paskui vis labiau ir labiau panėšėjo į bokštus. Ant tų bokštų žmonių didvyriška dvasia su jaudinančiu ryžtu laikėsi iki paskutinių dienų. Kai Europa ir visas pasaulis jau buvo nugrimzdęs ir priburbuliavęs, nuo tų paskutinių kyšančių geležinių bokštų prožektoriai vis dar ryškiai ir narsiai blizgino drėgnas skęstančios žemės sutemas, ir iš patrankų elegantiškais lankais šen ir ten lakstė sviediniai. Likus dviem dienom iki galo Vidurio valstybių vadai nusprendė šviesos sig-

nalais pasiūlyti priešams taikytis. Tačiau priešai pareikalavo tučtuojau palikti dar stovinčius įtvirtintus bokštus, ir su tuo negalėjo sutikti net patys ryžtingiausi taikos šalininkai. Tad buvo didvyriškai šaudomasi iki pat paskutinės valandos.

Pagaliau visas pasaulis buvo užlietas. Vienintelis gyvas likęs europietis su savo gelbėjimosi ratu pliuškenosi vandenyje ir iš paskutiniųjų stengėsi užrašyti paskutinių dienų įvykius, kad vėlesnioji žmonijos karta žinotų, jog jo tėvynė kelioms valandoms pergyveno paskutiniųjų priešų žūtį ir amžiams užsitikrino pergalės laurus.

Tada ties pilku horizontu pasirodė juodas, milžiniškas ir gremėzdiškas krovininis laivas, kuris lėtai artėjo prie nusiplūkusiojo plaukėjo. Tas nudžiugęs pažino, jog tai didžiulis laivas ir prieš netekdamas sąmonės pamatė seną kaip pasaulis patriarchą su besiplaikstančia sidabrine barzda stovintį ant plaukiojančio namo denio. Gigantiškas negras ištraukė plaukėją, jis buvo gyvas ir netrukus atsitokėjo. Patriarchas maloniai šypsojosi. Jo planas pasisekė, iš visų žemės gyvūnų rūšių buvo išgelbėta po vieną egzempliorių.

Laivui ramiai plaukiant priešais srovę ir laukiant, kol nuslūgs drumsti vandenys, jame vyko margas šurmulys. Iš paskos tankiais būriais plaukė didelės žuvys, virš atviro stogo raibais pasakiškais pulkais suko paukščiai ir vabzdžiai, kiekvienas gyvūnas ir kiekvienas žmogus nuoširdžiai džiaugėsi, kad buvo išgelbėtas ir paliktas naujam gyvenimui. Skardžiai ir garsiai virš vandenų klykavo margas povas, sveikindamas pasaulį su nauju rytu, linksmas dramblys juokdamasis laistė iš viršun užversto straublio savo pa-

čią, ant saulės apšviestos sienos tupėjo žėrintis driežas, indėnas greitai smaigstė ietigaliu ir traukė iš begalinių vandenų blizgančias žuvis, negras prie židinio įtrynęs medgalius užkūrė ugnį ir iš džiaugsmo ėmė ritmiškai pliaukšėti savo riebiai žmonai per šlaunis, liesas ir tiesus stovėjo sukryžiavęs ant krūtinės rankas indas ir murmėjo panosėje senovines eiles apie pasaulio sukūrimą. Eskimas net garuodamas gulėjo saulėkaitoje ir juokėsi mažomis akutėmis, tekino iš savęs vandenį ir taukus, o jį uostinėjo geraširdis tapyras, mažas japonas buvo išsipjovęs ploną lazdelę, kurią balansavo ant nosies ar ant smakro. Europietis sudarinėjo esamų gyvų padarų sąrašą.

Mezgėsi grupės ir pažintys, kur nors bekylant kivirčui, patriarchas jį nutraukdavo mostu. Visi buvo draugiški ir linksmi; tiktai europietis laikėsi atskirai nuo kitų.

Tada visi tie įvairiaspalviai žmonės ir gyvūnai sugalvojo naują žaidimą, kur kiekvienas varžėsi rodydamas, ką gali ir sugeba. Visi norėjo pasirodyti pirmi, ir pats patriarchas turėjo įsikišti ir padaryti tvarką. Jis atskyrė didelius ir mažus gyvulius ir žmones vienus nuo kitų, ir kiekvienas turėjo prisistatyti ir pasisakyti, kaip nori sublizgėti, ir tada visi iš eilės rodė savo sugebėjimus.

Tas puikus žaidimas truko daug dienų, nes kokia nors grupė vis pabėgdavo ir nutraukdavo pasirodymą, norėdama pasižiūrėti kitų. Ir už kiekvieną gražų numerį visi garsiai plojo. Kiek visokių nuostabių dalykų ten buvo parodyta! Kaip kiekvienas Dievo kūrinys stengėsi pasigirti, kokių gabumų turi! Kaip tenai atsiskleidė gyvenimo pilnatvė! Kaip buvo juokiamasi, kaip pritariamai šaukiama, karkiama, plojama, trypiama, žvengiama!

Nuostabiai bėgiojo žebenkštis, čiulbėjo vyturys, puikiai žygiavo pasipūtęs kalakutas ir neįtikėtinai vikriai karstėsi voverė. Mandrilas mėgdžiojo malajietį, o pavianas mandrilą! Bėgikai ir kopikai, plaukikai ir skrajūnai lenktyniavo nepailsdami, ir kiekvienas buvo savaip nepralenkiamas ir susilaukdavo pripažinimo. Buvo gyvūnų, kurie rodė burtus, ir gyvūnų, kurie galėjo pasidaryti nematomi. Daug kas pasižymėjo jėga, daug kas klasta, kai kas puolimu, kai kas gynyba. Vabzdžiai galėjo apsisaugoti pasidarydami kaip žolė, kaip medis, kaip uola, kiti silpnieji susilaukdavo plojimų ir priversdavo nešti kudašių besijuokiančius žiūrovus gindamiesi nuo užpuolikų baisingais kvapais. Niekas neatsiliko, niekam nebuvo pašykštėta gabumų. Paukščių lizdai buvo pinami, lipdomi, audžiami, mūrijami. Plėšrūs paukščiai iš šiurpaus aukščio įžvelgdavo menkiausius daiktus.

Ir žmonės puikiai reiškėsi. Buvo verta pasižiūrėti, kaip vikriai ir be vargo sliuogė į viršų didžiulis negras, kaip malajietis keliais judesiais iš palmės lapo pasidarė irklą ir plaukė, manevravo stovėdamas ant mažulytės lentos. Indėnas lengva strėle pataikydavo į mažiausią taikinį, o jo žmona iš dviejų rūšių plaušų nupynė demblį, kuris visus labai sužavėjo. Visi ilgai tylėjo ir stebėjosi, kai į priekį išėjo indas ir parodė kelis triukus. O kinas parodė, kaip stropumu galima trigubai padidinti kviečių derlių, išraunant ir persodinant lygiais tarpais jaunus daigus.

Kažkodėl menkai mėgstamas europietis nesyk sukėlė savo žmonių padermės pusbrolių nepasitenkinimą griežtai ir paniekinamai atsiliepdamas apie kitų darbus. Kai indėnas aukštai dangaus mėlynėje nušovė paukštį, baltasis žmogus trūktelėjo pečiais ir pareiškė, jog su dvidešimčia

gramų dinamito galima nušauti ir trigubai aukščiau. O kai buvo paprašytas parodyti, kaip tai daroma, jis nesugebėjo ir ėmė pasakoti, kad jeigu turėtų tą ir aną ir dar dešimt kitų daiktų, tai galėtų parodyti. Ir iš kino pasijuokė pasakydamas, kad kviečių daigų persodinimui, kas be ko, reikia begalinio stropumo, tačiau toksai vergiškas darbas vargu ar galįs suteikti tautai laimės. Kinas visiems plojant atsakė, kad tauta laiminga tada, kai turi ko valgyti ir gerbia dievus; europietis iš to tik pasijuokė.

Linksmos varžytuvės vyko toliau, ir galop visi, gyvūnai ir žmonės, parodė savo talentus ir sugebėjimus. Įspūdis buvo didelis ir džiugus, patriarchas taip pat šypsojosi į savo baltą barzdą ir girdamas pasakė, jog vandenys gali ramiai nusekti ir žemėje prasidėti naujas gyvenimas, nes kiekvienas Dievo margo drabužio siūlas išlikęs ir nieko netrūksta, kad žemėje įsigalėtų visuotinė laimė.

Vien tiktai europietis dar nebuvo nieko parodęs, ir tada visi kiti ėmė karštai reikalauti, kad jis išeitų į priekį ir padarytų, ką privalo, jog būtų galima pamatyti, ar ir jis turįs teisę kvėpuoti puikiu Dievo oru ir būti patriarcho plaukiojančiame name.

Tas ilgai spyriojosi ir ieškojo priežasčių. Bet tada pats Nojus bedė jam pirštu į krūtinę ir liepė paklusti.

– Ir aš, – prabilo tada baltasis, – ir aš turiu ir esu išsiugdęs vieną sugebėjimą. Ne mano akis geresnė negu kitų padarų, ne ausis, ne nosis, ne rankos ar kažkas kita. Mano dovana aukštesnė. Mano dovana yra intelektas.

– Parodyk! – sušuko negras, ir visi sustojo glaudžiau.

– Jo negalima parodyti, – švelniai atsakė baltasis. – Jūs manęs turbūt nesupratote. Tai, kuo aš išsiskiriu, yra protas.

Negras žvaliai nusijuokė sublizgindamas baltus kaip sniegas dantis, indas pašaipiai suraukė plonas lūpas, kinas gudriai ir geraširdiškai šyptelėjo pats sau.

– Protas? – lėtai ištarė jis. – Tai parodyk mums savo protą. Ligi šiol jo dar nebuvo matyti.

– Nieko čia nepamatysi, – niūriai gynėsi europietis. – Aš esu apdovanotas ir išsiskiriu štai kuo: aš kaupiu savo galvoje išorinio pasaulio vaizdus ir galiu iš jų pats vienas susikurti naujų vaizdų ir tvarkų. Aš galiu savo galvoje turėti visą pasaulį, taigi jį naujai sukurti.

Nojus persibraukė ranka per akis.

– Palauk, – lėtai tarė jis, – o kam? Sukurti naujai pasaulį, kurį Dievas jau sukūręs, ir tik sau vienam savo mažoje galvoje, kam tai reikalinga?

Visi ėmė pritariamai šaukti ir klausinėti.

– Palaukit! – sušuko europietis. – Jūs manęs nesupratote. Proto darbo negalima taip lengvai parodyti kaip kokio nors įgūdžio.

Indas šyptelėjo.

– Ne, baltasis pusbroli, galima. Parodyk mums, kaip dirba tavo protas, pavyzdžiui, skaičiuojant. Nagi, kas greičiau suskaičiuos! Klausyk: pora turi tris vaikus, kiekvienas jų sukuria šeimą. Kiekviena nauja pora kasmet susilaukia vieno vaiko. Kiek metų praeis, kol jų bus šimtas?

Visi smalsiai išklausė sąlygą, paskui ėmė skaičiuoti pirštais ir sproginti akis. Europietis irgi pradėjo, bet jau po akimirkos kinas pareiškė išsprendęs uždavinį.

– Puiku, – pripažino baltasis, – tačiau tai vien miklumas. Mano protas skirtas ne tokiems smulkiems triukams, o spręsti dideliems uždaviniams, nuo kurių priklauso žmonijos laimė.

– Ak, man tai patinka, – nudžiugo Nojus. – Rasti laimę, aišku, svarbiau už bet kokį miklumą. Tavo teisybė. Pasakyk mums tuojau pat, ką žinai apie žmonijos laimę, ir mes visi tau būsime dėkingi.

Visi įdėmiai ir sulaikę kvėpavimą žiūrėjo į baltojo lūpas. Ir galvojo. Garbė tam, kuris mums parodys, kur slypi žmonijos laimė! Tegu jis mums atleidžia už kiekvieną piktą žodį, tas magas! Kam jam reikia akies, ausies ir rankos įgudimo, kam jam stropumas ir mokėjimas skaičiuoti, jeigu žino tokius dalykus.

Europietis, ligi tol nutaisęs išdidų veidą, matydamas tokį pagarbų dėmesį pamažu ėmė sutrikęs muistytis.

– Matote, – tarė neryžtingai, – jūs mane visąlaik klaidingai suprantate! Aš nesakiau, jog žinau laimės paslaptį. Aš tik sakiau, kad mano protas užsiėmęs užduotimis, kurių sprendimas turės teigiamos įtakos žmonijos laimei. Kelias į ją ilgas, ir nei aš, nei jūs nepamatysite jo galo. Dar daug kartų suks galvas dėl tų sunkių klausimų!

Žmonės sutrikę ir nepasitikėdami klausėsi, ką jis kalba. Nojus taip pat nusisuko į šalį ir suraukė kaktą.

Indas šyptelėjo kinui, ir, visiems sumišus tylint, kinas maloniai tarė:

– Mieli broliai, baltasis mūsų pusbrolis yra pokštininkas. Jis nori mus įtikinti, kad jo galvoje vyksta darbas, kurio vaisius galbūt pamatys mūsų proanūkių proanūkiai, o gal ir nepamatys. Aš siūlau laikyti jį pokštininku. Jis kalba mums tai, ko mes iki galo nesuprantame, bet visi nutuokiame, kad tie dalykai, jeigu juos teisingai suvoktume, mums duotų progą juoktis ir juoktis. Ar jums taip neatrodo? Tad valio mūsų pokštininkui!

Dauguma pritarė ir džiaugėsi, kad ta neaiški istorija pagaliau baigėsi. Bet kiti buvo suirzę, pikti, ir europietis liko vienas ir nesuprastas.

O negras, lydimas eskimo, indėno ir malajiečio, atėjo vakare pas patriarchą ir pasakė:

– Gerbiamas tėve, mes norime tavęs paklausti vieno dalyko. Tas baltasis vyrėkas, šiandien šaipęsis iš mūsų, mums nepatinka. Aš prašau tavęs pagalvoti: visi žmonės ir gyvūnai, kiekvienas lokys ir kiekviena blusa, kiekvienas fazanas ir kiekvienas mėšlavabalis, ir mes, žmonės, visi turėjom ką parodyti, garbindami Dievą ir saugodami, gerindami ar gražindami savo gyvenimą. Mes pamatėme nuostabių dalykų, ir kai kas mus prajuokino; bet kiekvienas pats mažiausias padaras galėjo parodyti ką nors džiuginančio ir gražaus – vien tiktai tas išblyškėlis, kurį mes išgriebėme paskutinį, nieko nesugeba. Jis tiktai keistai ir iš aukšto kalba, švaistosi užuominomis ir juokais, kurių niekas nesupranta ir kurie nė vieno nelinksmina. Todėl klausiame tavęs, mielas tėve, ar teisinga bus, jeigu toks padaras padės kurti šioje žemėje naują gyvenimą? Ar dėl to negali kilti bėdų? Tu tik pasižiūrėk į jį! Akys niūrios, kakta pilna raukšlių, rankos blyškios ir silpnos, veidas piktas ir liūdnas, nuo jo sklinda vien niaurastis! Aišku, kad čia kažkas ne taip – Dievas žino, kas mums tą berną atsiuntė į laivą?

Žilasis patriarchas maloniai pakėlė savo tyras akis į klausėją.

– Vaikai, – pasakė jis tyliai ir taip maloniai, kad visų veidai tuojau prašviesėjo, – mieli vaikai! Teisingai sakote ir esate neteisingi tam, apie kurį kalbate! Bet Dievas jau atsakė į tai dar prieš jums paklausiant. Aš esu priverstas sutikti su

jumis, kad žmogus iš karų šalies nėra labai malonus svečias, ir sunku suprasti, kam tokie keistuoliai reikalingi. Bet Dievas, jeigu jau sukūrė tokią rūšį, matyt, gerai žino, kodėl tai padarė. Visiems jums tie balti vyrai daug kuo prasikaltę, tai jie mūsų vargšę žemelę vėl taip pagadino, kad daugiau nebegalima. Bet, matot, Dievas parodė, kaip žiūri į baltąjį vyrą. Visi jūs, tu, negre, ir tu, eskime, naujam gyvenimui žemėje, kurį netrukus tikimės pradėti, turite mielas žmonas, tu – negrę, tu – indėnę, tu – eskimę. Tiktai žmogus iš Europos vienas. Aš ilgai dėl to liūdėjau, bet dabar supratau, kodėl taip yra. Tas žmogus bus mums kaip perspėjimas ir paskata, galbūt kaip šmėkla. Daugintis jis negalės, nebent vėl pasinertų į margaspalvį žmonijos srautą. Jūsų gyvenimo naujoje žemėje jis nesugadins. Būkite ramūs!

Užėjo naktis, ir kitą rytą rytuose iš vandens išlindo smaili ir maža šventojo kalno viršūnė.

(1917)

VAIKO SIELA

Kartais mes ką nors veikiame, kur nors einame, griebiamės šio ar to, ir viskas sekasi, laisvai, be pastangų ir tarsi savaime, nors, atrodo, galėtų būti ir kitaip. O kartais, kitomis valandomis, lyg kitaip ir negalėtų būti, niekas nesiseka be pastangų, ir kiekvienas mūsų atokvėpis yra nulemtas svetimų jėgų ir neša pikta.

Mūsų veiksmai, kuriuos vadiname gerais ir apie kuriuos mums lengva pasakoti, beveik visi yra to pirmojo, „lengvojo", pobūdžio, ir mes juos kaipmat pamirštame. Kitų darbų, apie kuriuos mums sunku kalbėti, nepamirštame niekad, jie tam tikra prasme yra daugiau mūsų negu kitų, ir jų šešėliai ilgai krinta ant visų mūsų gyvenimo dienų.

Mūsų tėvo namas, didelis ir šviesus stovėjęs šviesioje gatvėje, buvo su aukštomis durimis ir kartu jame tvyrojo vėsa, prieblanda ir nuo akmenų drėgnas oras. Įėjus tylomis pasitikdavo aukštas, niūrus vestibiulis, raudono smiltakmenio grindys truputį kildamos vedė prie laiptų, kurių pradžia pačiame gale skendėjo prieblandoje. Aš daugybę kartų ėjau pro tas aukštas duris ir per vestibiulį, grindis ir laiptais: ir visąlaik jaučiausi lyg atsidūręs kitame pasaulyje, „mūsų" pasaulyje. Vestibiulis atsidavė akmeniu, jis buvo niūrus ir aukštas, gale laiptai iš tamsios vėsos kilo į viršų, į šviesų ir giedrą jaukumą. Bet visuomet pirma buvo vestibiulis ir rimta prieblanda: kažkas tėvo, kažkas susiję

su uolumu ir galia, griežtumu ir neramia sąžine. Tūkstantįsyk esu perėjęs jį juokdamasis. Bet kartais įeidavau vidun ir iškart pasijusdavau prislėgtas ir sumažėjęs, bijodavau, kuo greičiau stengdavausi pasiekti išganingus laiptus.

Kai man buvo aštuoneri, kartą grįžau iš mokyklos namo, vieną tų dienų, kai likimas tavęs tyko visuose kampuose, kai lengvai kas nors atsitinka. Tokiomis dienomis bet kokia sielos netvarka ir sutriktis, rodos, atsispindi mūsų aplinkoje ir ją bjauroja. Mūsų širdį slegia nepasitenkinimas ir baimė, ir mes ieškome ir randame tariamas to priežastis ne savyje, pasaulis mums atrodo blogas ir mes visur atsitrenkiame į kliūtis.

Panašiai nutiko tą dieną. Nuo pat ryto buvau prislėgtas – kas žino dėl ko? Gal nuo nakties sapnų, – kaltės, neramios sąžinės, nors nieko ypatinga nebuvau iškrėtęs. Tėvo veidas tą rytą buvo kenčiantis ir priekaištingas, pienas per pusryčius – drungnas ir beskonis. Mokykloje, tiesa, nieko neprisidirbau, bet viskas vėl atrodė nyku, negyva ir slogu, o kur dar man jau pažįstamas bejėgiškumo ir nevilties jausmas, kuris mums sako, jog laikas begalinis, jog mes amžinai ir visados menki, bejėgiai turėsime kęsti prievartą toje kvailoje, dvokiančioje mokykloje, metai po metų, ir kad visas šis gyvenimas beprasmiškas ir bjaurus.

Tądien mane pykino ir tuometinis mano draugas. Neseniai gerai nesuvokdamas, kas mane prie jo traukia, buvau susidraugavęs su Oskaru Vėberiu, garvežio mašinisto sūnumi. Andai jis buvo gyręsis, kad jo tėvas uždirba septynias markes per dieną, ir aš ant nuomonės pasakiau, kad maniškis uždirba keturiolika. Jam tai padarė įspūdį, nesukė-

lė abejonių ir davė viskam pradžią. Po kelių dienų sudariau su Vėberiu sąjungą, kurios sąlyga buvo bendra taupyklė, o už sutaupytus pinigus vėliau turėjome pirkti pistoletą. Pistoletas gulėjo vienos geležų parduotuvės vitrinoje, masyvus pyškalas su dviem melsvais plieniniais vamzdžiais. Vėberis man iš anksto paskaičiavo, kad, kiek laiko gerai pataupius, jį būtų buvę laisvai galima nusipirkti. Pinigų atsiranda visada, jis labai dažnai gaunąs dešimtuką išeigai ar šiaip arbatpinigių, o kartais pinigų gali rasti gatvėje, arba kitų daiktų, turinčių pinigų vertę, pasagų, švino gabalų ir taip toliau, juos nesunkiai galima parduoti. Vieną dešimtuką jis tuojau įdėjo į mūsų kasą, jis mane įkalbėjo ir taip nušvietė planą, kad tas atrodė įmanomas ir teikiantis vilčių.

Kai tą popietę įžengiau į mūsų vestibiulį ir į mane jo rūsiška vėsa kaip neaiškus perspėjimas padvelkė tūkstančiu nepatogių ir nepakenčiamų dalykų ir sistemų, aš kaip tik galvojau apie Oskarą Vėberį. Jaučiau, kad jo nemėgstu, nors jo geraširdiškas veidas, panašus į skalbėjos, man patiko. Mane traukė ne jo asmenybė, o kažkas kita, pasakyčiau, jo luomas, tai, kas buvo bendra visiems jo tipo ir kilmės berniukams: įžūlus mokėjimas gyventi, storaodiškas gebėjimas atsispirti pavojams ir pažeminimams, smulkių praktiškų gyvenimo reikalų, pinigų, parduotuvių ir dirbtuvių, prekių ir kainų, virimo, skalbimo ir kitų dalykų išmanymas. Tokie berniukai kaip Vėberis, kurie mokykloje mušami, rodės, nejautė skausmo ir buvo giminės ir draugai tarnams, vežikams ir fabrikų darbininkams, gyvenime jautėsi kitaip ir tvirčiau už mane; jie buvo tarsi vyresni, ži-

nojo, kiek jų tėvai uždirba per dieną, ir, be abejo, dar daug ką, ko nežinojau aš. Jie juokėsi iš posakių ir anekdotų, kurių aš nesupratau. Jie išvis sugebėjo taip juoktis, kaip aš nemokėjau, nešvankiai ir šiurkščiai, tačiau aiškiai kaip suaugę, „vyriškai". Tai kas, kad buvau už juos protingesnis ir mokykloje daugiau žinojau. Tai kas, kad buvau geriau apsirengęs, susišukavęs ir nusiprausęs. Kaip tik tuo jie buvo pranašesni. Man atrodė, kad į patamsių ir nuotykių „pasaulį" tokie berniukai kaip Vėberis įeina be jokių sunkumų, o man „pasaulis" buvo labai uždaras ir kiekvienas jo duris reikėjo sunkiai įveikti begaliniu sėdėjimu mokykloje, nuolankumu, egzaminų laikymu ir pamokslų klausymu. Aišku, kad tokie berniukai gatvėse randa ir pasagų, ir pinigų, ir švino gabalų, gauna pinigų už paslaugas, iš parduotuvių visokių dovanų ir visaip klesti.

Aš neaiškiai nujaučiau, kad mano draugystė su Vėberiu ir bendra taupyklė buvo ne kas kita kaip didžiulis to „pasaulio" ilgesys. Vėberis mane domino savo didžiąja paslaptimi, kuri jam leido būti arčiau suaugusiųjų negu man, aiškiame, nuogesniame, šiurkštesniame pasaulyje aš gyvenau tiktai savo svajonėse. Ir iš anksto jaučiau, kad jis mane nuvils, kad man nepavyks iš jo išplėšti paslapties ir stebuklingo gyvenimo rakto.

Jis ką tik mane paliko, ir aš žinojau, jis dabar eina namo, plačiai ir nerangiai žengdamas, švilpaudamas ir patenkintas, nekamuojamas jokio ilgesio, jokių nuojautų. Jei sutinka tarnaičių ar fabriko darbininkų ir mato mįslingą, galbūt nuostabų, galbūt nusikalstamą gyvenimą, bet jis neatrodo jam mįslingas ir be galo paslaptingas, pavojingas, nežmo-

niškas ar įdomus, o savaime suprantamas, žinomas ir artimas kaip ančiai vanduo. Tai va kaip. O aš, aš visuomet būsiu už durų, vienas, sutrikęs, pilnas nuojautų, bet nieko tikrai nežinantis.

Gyvenimas tą dieną išvis vėl buvo beviltiškai nuobodus, kažkuo pirmadieniškas, nors buvo šeštadienis, atsiduodąs pirmadieniu, trigubai ilgesnis ir trigubai nykesnis už kitas dienas. Gyvenimas atrodė sumautas ir bjaurus, melagingas ir šlykštus. Suaugusieji vaizdavo, lyg pasaulis būtų tobulas, o jie patys pusdieviai, o mes, berniukai, atmatos ir padugnės. Tie mokytojai! Žmogus troškai garbės, dorai ir karštai stengeisi siekti gėrio mokydamasis graikų kalbos išminčių ar stengdamasis nesutepti drabužių, klausei tėvų arba tylomis, didvyriškai kentei visus skausmus ir pažeminimus – taip, vis stengeisi ir stengeisi su užsidegimu ir pamaldžiai atsiduoti Dievui ir idealiu, tyru, kilniu keliu kilti į viršų, puoselėti dorą, tylomis pakęsti pikta, padėti kitiems – ak, ir visada tai likdavo tik pradžia, bandymas, trumpas paplasnojimas! Visąlaik besiekdamas pačių ambicingiausių, pačių kilniausių tikslų ir įžadų staiga vėl būtinai šleptelėdavai atgal į nuodėmių ir apsileidimo, kasdienybės ir įpročių liūną! Kodėl taip yra, kad, širdimi puikiai jaučiant ir suvokiant gerų ketinimų grožį ir teisingumą, nuolatos, visą gyvenimą (ir suaugus) atsiduoda tuo pačiu kasdienišku dvoku ir visur leidžiama triumfuoti niekšybei ir banalumui? Kaip tai įmanoma, kad rytą klūpodamas lovoje arba naktį priešais uždegtą žvakę šventai prisieki tarnauti gėriui ir šviesai, šaukiesi Dievo ir skelbi amžiną karą bet kokioms ydoms, – o paskui, galbūt tiktai

po kelių valandų, gali niekingiausiai išduoti tą pačią šventą priesaiką ir pasiryžimą, tegu ir tiktai pritardamas gundančiam juokui ar klausydamasis kvailų mokyklinių anekdotų? Kodėl taip yra? Ar kitiems buvo šitaip? Ar tie herojai, romėnai ir graikai, riteriai, pirmieji krikščionys, ar visi jie buvo kitokie žmonės negu aš, geresni, tobulesni, be blogų polinkių, turėjo kažkokį organą, kurio trūksta man, kuris jiems trukdė nukristi iš dangaus į kasdienybę, iš didybės į menkystę ir begėdystę? Ar prigimtinė nuodėmė tiems herojams ir šventiesiems buvo nežinoma? Ar šventumas ir kilnumas buvo prieinamas tiktai nedaugeliui, retiems išrinktiesiems? Be kodėl man, jeigu nesu išrinktasis, įgimtas tas grožis ir kilnumo siekimas, tas nesuvaldomas, kūkčiojantis tyrumo, gerumo, doros ilgesys? Argi tai ne patyčia? Ar gali būti Dievo pasaulyje, kad žmogus, berniukas, vienu metu turėtų visus aukštus ir žemus instinktus ir privalėtų kentėti ir galuotis tam, kad jį stebintis Dievas patirtų malonumą? Nejau taip yra? Tai argi tada – taip, argi tada visas pasaulis ne velniškas pramanas, vertas tik tiek, kad ant jo spjaudytum? Argi tada Dievas ne pabaisa, pamišėlis, kvailas, atkarus juokdarys? – Ak, man šitaip galvojant ir truputį mėgaujantis savo piktinimusi, baikšti širdis jau baudė mane už piktžodžiavimą drebuliu.

Kaip aiškiai, po trisdešimties metų, man prieš akis iškyla ta laiptinė su aukštais, aklinais langais, išeinančiais į čia pat esančią gretimo namo sieną ir įleidžiančiais labai mažai šviesos, baltai nušveisti egliniai laiptai ir jų aikštelės grindys, lygūs, kieto medžio turėklai, nugludinti mano čiuožinėjimų! Kad ir kaip toli mano vaikystė, kad ir

kokia nesuprantama ir pasakiška ji man apskritai atrodo, vis dėlto viską tiksliai prisimenu, kas jau tada, tokiam laimingam, buvo prieštaringa ir vertė kentėti. Visi šie jausmai tada vaikiškoje širdyje jau buvo tokie patys, kokie liko visuomet: aš abejojau dėl savo vertės, svyravau tarp savęs aukštinimo ir neryžto, tarp pasaulį niekinančio idealizmo ir paprasto geidulingumo – ir kaip tuomet, ir šimtus kartų vėliau šiuos savo būdo bruožus laikau niekinga liga ar dovana, kartais manau, kad Dievas mane šiame kančių kupiname kelyje kreipia į ypatingą vienatvę ir protingumą, o kitąsyk visa tai man atrodo vien tiktai niekingo būdo, silpnumo, tūkstančių žmonių turimos neurozės ženklas.

Jeigu man reikėtų pasakyti, iš kur kyla visi tie jausmai ir jų skausmingas kivirčas ir turėčiau įvardyti tai vienu žodžiu, aš nerasčiau kito žodžio kaip „baimė". Tai buvo baimė, baimė ir netikrumas, kuriuos jaučiau visomis tomis sutrikdytos vaikiškos laimės valandomis: bausmės baimė, savo paties sąžinės baimė, mano sielos balso, kurį aš laikiau neleistinu ir nusikalstamu, baimė.

Ir tą valandą, apie kurią pasakoju, tokia baimė vėl buvo apėmusi mane, kai vis šviesėjančioje ir šviesėjančioje laiptinėje artinausi prie stiklinių durų. Ji prasidėjo sunkumu pilve, pakilo iki kaklo ir ėmė smaugti ir pykinti. Kartu tokiais momentais man buvo labai gėda, aš nepasitikėjau jokiu kitu žmogumi, norėjau būti vienas ir nuo visų pasislėpti.

Apimtas to blogo, prakeikto jausmo, jausmo, jog esu tikras nusikaltėlis, atėjau į koridorių ir svetainę. Aš jaučiau: šiandien bus blogai, šiandien kažkas įvyks. Aš jaučiau tai,

kaip barometras jaučia pasikeitusį oro slėgį, ir nieko negalėjau padaryti. Ak, jis ir vėl čia, tas nežinia kas! Po namą slankiojo demonas, prigimtinė nuodėmė graužė širdį, milžiniška ir nematoma už kiekvienos sienos stovėjo dvasia, tėvas ir teisėjas.

Aš dar nieko nežinojau, viskas buvo tik nuojauta, įžanga, graužiantis maudulys. Tokiais atvejais geriausia buvo sirgti, vemti ir gulėti lovoje. Tada kartais viskas kaip niekur nieko praeidavo, pasirodydavo mama arba sesuo, gaudavai arbatos ir jausdavaisi apsuptas malonaus rūpesčio, ir galėdavai verkti arba miegoti, paskui pabusti sveikas ir linksmas visiškai pasikeitusiame, išganingame ir šviesiame pasaulyje.

Motinos kambaryje nebuvo, o virtuvėje radau tik tarnaitę. Aš nusprendžiau eiti pas tėvą, į jo kabinetą, kur vedė siauri laiptai. Nors ir bijojau, kartais būdavo gera kreiptis į tą, kurio už tiek daug ką reikėjo atsiprašyti. Pas motiną rasti paguodą buvo paprasčiau ir lengviau; o tėvo paguoda buvo vertingesnė, ji reiškė taiką su teisiančia sąžine, susitaikymą ir naują sąjungą su gerosiomis jėgomis. Po savo nusižengimų, klausinėjimų, prisipažinimų ir bausmių aš dažnai išeidavau iš tėvo kambario geras ir apsivalęs, nubaustas ir sudraustas, bet pilnas naujų ketinimų, dėl sąjungos su galiūnu įgijęs naujų jėgų kovai su blogiu. Aš nusprendžiau nueiti pas tėvą ir pasakyti, kad man bloga.

Tad ėmiau kopti siaurais laiptais, vedančiais į jo kabinetą. Tie laiptai su jiems būdingu apmušalų kvapu ir sausas tuščiavidurių, lengvų pakopų skambesys buvo daug svarbesnis kelias ir likimo vartai negu vestibiulis; tais laiptais aš buvau lipęs daugybę svarbių kartų, nešdamas į vir-

šų baimę ir sąžinės kančias, užsispyrimą ir baisų pyktį, ir neretai grįždavau su palengvėjusia širdimi ir įgijęs naujos tvirtybės. Apačioje mūsų bute buvo motinos ir vaiko namai, tenai viešpatavo romumas ir ramybė; čia, viršuje, gyveno galia ir protas, čia buvo teismas, šventovė ir „tėvo karalystė".

Kaip visada, truputį nedrąsiai paspaudžiau senamadišką rankeną ir pravėriau duris. Į mane padvelkė gerai pažįstamas tėvo kabineto kvapas: knygų ir rašalo, praskiestas melsvu pravirų langų oru, baltos, švarios užuolaidos, nutrūkusi odekolono kvapo gija ir obuolys ant rašomojo stalo. Bet kambarys buvo tuščias.

Kiek nusivylęs, tiek ir palengvėjusia širdimi įžengiau vidun. Aš prislopinau žingsnius ir ėjau tiktai pirštų galais, taip kartais čia turėdavome vaikščioti, kai tėvas miegodavo arba jam skaudėdavo galvą. Ir vos tiktai suvokiau, kaip einu, mano širdis ėmė smarkiau daužytis, ir aš pajutau, kaip dar labiau suspaudė pilvą, žengiau vieną žingsnį, paskui kitą, ir jau buvau nebe nekaltas svečias ir prašytojas, o įsibrovėlis. Aš kartais slapta įsmukdavau, tėvui nesant, į jo kambarius, buvau apšniukštinėjęs ir ištyrinėjęs jo slaptą karalystę ir nesyk kai ką pasisavinęs.

Tuojau prisiminiau, kaip ten būdavo, ir iškart supratau: atsitiko nelaimė, kažkas įvyko, dabar aš dariau tai, kas draudžiama ir negera. Argi nebuvo galima pabėgti? O taip, aš galvojau apie tai, karštai ir nuoširdžiai troškau sprukti laiptais žemyn į savo kambarėlį ar sodą, – bet aš žinojau, kad to nepadarysiu, negalėsiu padaryti. Visa širdimi troškau, kad tėvas gretimame kambaryje sujudėtų, įžengtų ir išvaduotų iš baisių kerų, kurie mane demoniškai traukė ir pan-

čiojo. Ak, kad jis ateitų! Kad ateitų, nors ir bardamasis, bet kad tiktai ateitų, kol nevėlu!

Aš kostelėjau, kad žinotų, jog atėjau, ir neišgirdęs atsakymo tyliai pašaukiau: „Tėte!" Tyla, nė garso, prie sienų tylėjo daugybė knygų, viena langapusė sujudėjo vėjyje ir metė ant grindų greitą atspindį. Niekas manęs neišvadavo, o man pačiam trūko drąsos daryti kitaip, negu nori demonas. Jausmas, jog darau nusikaltimą, sutraukė man pilvą ir atšaldė pirštų galus, mano širdis baugščiai plazdėjo. Aš dar nė nenumaniau, ką padarysiu. Tik žinojau, kad tai bus kažkas bloga.

Aš buvau prie rašomojo stalo, paėmiau į ranką vieną knygą ir perskaičiau anglišką pavadinimą, kurio nesupratau. Aš neapkenčiau anglų kalbos, tėvas ja kalbėdavo su motina, kai nenorėdavo, kad mes suprastume, arba kai jie bardavosi. Viename dubenėlyje gulėjo visokių smulkmenų, dantų krapštukų, plieninių plunksnų, smeigtukų. Aš paėmiau dvi plienines plunksnas ir įsikišau į kišenę, dievai žino kam, man jų nereikėjo, plunksnų turėjau į valias. Padariau tai tiktai paklusdamas spaudimui, kuris manęs buvo vos neužsmaugęs, spaudimui nusikalsti, kenkti sau pačiam, užsikrauti kaltę. Aš panaršiau tėvo popierius, pamačiau pradėtą laišką, perskaičiau žodžius „mes ir vaikai, ačiū Dievui, niekuo nesiskundžiame", ir lotyniškos jo rašto raidės žiūrėjo į mane kaip akys.

Tada tyliai nutykinau į miegamąjį. Tenai stovėjo geležinė tėvo žygio lova, po ja – jo rudos šlepetės, ant naktinio stalelio gulėjo nosinė. Aš įtraukiau tėvo kvapo vėsiame šviežiame kambaryje, ir man prieš akis aiškiai iškilo tėvo paveikslas, mano jausmų kupinoje širdyje ėmė vaidytis pa-

garba ir priešiškumas. Tarpais aš nekenčiau jo ir niršiai ir piktdžiugaudamas prisiminiau, kaip tėvas kartais, kai skaudėdavo galvą, paslikas gulėdavo savo žemoje žygio lovoje, labai ilgas ir išsitiesęs, su šlapia skepeta ant kaktos, tarpais sunkiai atsidusdamas. Aš puikiai suvokiau, kad ir jam, galiūnui, nelengva, kad ir jis, oruolis, abejoja savo jėgomis ir baiminasi. Šit mano keista neapykanta išsisklaidė ir užleido vietą užuojautai ir grauduliui. Tačiau tuo tarpu aš jau buvau atidaręs vieną komodos stalčių. Tenai gulėjo tvarkingai sudėti skalbiniai ir jo mėgstamo odekolono buteliukas; aš norėjau jį pauostyti, bet buteliukas buvo dar stipriai užkimštas, tad padėjau atgal. Šalia radau apskritą mažą dėžutę su tabletėmis burnai gaivinti, skoniu panašiomis į lakricą, ir įsidėjau kelias burnon. Pasijutau savotiškai nusivylęs ir atsitokėjęs ir kartu apsidžiaugiau, kad daugiau nieko neradau ir nepaėmiau.

Jau beišeidamas ir atsisakęs kėslų dar tarsi žaisdamas atitraukiau kitą stalčių, truputį palengvėjusia širdimi ir ketindamas paskui vėl padėti į vietą pavogtas plunksnas. Galbūt dar buvo galima grįžti atgal ir atgailauti, atlyginti žalą ir pajusti palengvėjimą. Galbūt mane sauganti Dievo ranka stipresnė už pagundą...

Aš greitai mečiau žvilgsnį į vos pravertą stalčių. Ak, kad tenai būtų buvusios kojinės, marškiniai arba seni laikraščiai! O dabar pagunda sugrįžo, kaipmat vėl ėmė traukti mėšlungis ir sukaustė baimė, mano rankos drebėjo, širdis smarkiai daužėsi. Iš plaušų nupintame, indiškajame ar iš kokios nors kitos šalies atvežtame dubenyje pamačiau kažką gulint, kažką netikėtą, gundantį, visą baltų, cukruotų džiovintų datulių žiedą.

Aš paėmiau jį į ranką, jis buvo neįtikėtinai sunkus. Tada ištraukiau iš jo dvi tris datules, įsidėjau vieną burnon, kelias kitas kišenėn. Taigi visos baimės ir visi nuotykiai buvo ne veltui. Jei negalėjau išsinešti iš čia palengvėjimo, paguodos, tai bent jau norėjau išeiti netuščias. Aš ištraukiau tris keturias datules iš žiedo, kuris nuo to beveik nepalengvėjo, paskui dar kelias, ir kai mano kišenės prisipildė, o žiedas sumažėjo gal perpus, aš truputį laisviau išdėsčiau likusias truputį lipnias datules, kad atrodytų, jog jų trūksta mažiau. Tada, staiga baisiai išsigandęs, smarkiai užtrenkiau stalčių ir sprukau per abu kambarius laiptais į savo kambarėlį, kur sustojau ir atsirėmiau į mažą pultą, virpančiais keliais ir gaudydamas orą.

Netrukus mus pašaukė prie stalo pietų varpas. Tuščia galva, galutinai prablaivėjęs ir bjaurėdamasis, sugrūdau datules į savo knygų lentyną, uždengiau knygomis ir nuėjau prie stalo. Prieš valgomąjį pastebėjau, kad mano rankos lipnios. Aš nusiploviau jas virtuvėje. Valgomajame jau radau visus sėdinčius prie stalo. Aš greitai pasisveikinau, tėvas sukalbėjo maldą, ir aš palinkau prie sriubos. Aš nebuvau alkanas, kiekvienas šaukštas man sunkiai lindo. Šalia manęs sėdėjo seserys, priešais – tėvai, visi linksmi, žvalūs ir švaria sąžine, tik aš, nusikaltėlis, liūdnas. Vienas ir nevertas, bijodamas kiekvieno malonaus žvilgsnio, dar jausdamas burnoje datulių skonį. Ar viršuje uždariau miegamojo duris? Ir stalčių?

Ir aš pasijutau be galo nelaimingas. Būčiau davęs nukirsti ranką, kad tik tie vaisiai vėl būtų gulėję komodos stalčiuje. Nusprendžiau juos išmesti, pasiimti į mokyklą

ir išdalyti. Tiktai kad jų nebūtų, kad aš jų daugiau nematyčiau!

– Tu šiandien blogai atrodai, – pasakė tėvas per stalą.

Aš žiūrėjau į savo lėkštę ir jaučiau jo žvilgsnius, tyrinėjančius mano veidą. Dabar jis pastebės. Jis viską pastebėdavo, visuomet. Kodėl jis mane dar kankina? Geriau iškart išsivestų ir, dėl manęs, nors ir užmuštų.

– Tau ką nors skauda? – vėl išgirdau jo balsą.

Aš pamelavau, pasakiau, kad skauda galvą.

– Tada pavalgęs truputį prigulk, – pasakė jis. – Kiek pamokų turite šiandien po pietų?

– Tik fizinį.

– Na, fizinis tau nepakenks. Bet valgyk, prisiversk truputį pavalgyti! Ir praeis.

Aš šnairomis pasižiūrėjau į kitą pusę stalo. Motina nieko nesakė, bet aš žinojau, kad ji žiūri į mane. Aš suvalgiau sriubą, šiaip taip nugurkiau mėsą ir daržoves, dusyk įsipyliau vandens. Ir niekas daugiau nieko nesakė. Man davė ramybę. Paskui tėvas sukalbėjo padėkos maldą: „Viešpatie, mes dėkojame tau, kad globoji mus ir esi mums amžinai geras", ir mane deginantis pjūvis vėl atskyrė nuo šviesių, šventų, pasitikėjimo kupinų žodžių ir nuo visų, kurie sėdėjo prie stalo: mano sudėtos rankos buvo melas, o pamaldi laikysena – nuodėmė.

Man pakilus, motina perbraukė ranka per plaukus ir akimirką palaikė ją prie kaktos tikrindama, ar ji nekaršta. Kaip man buvo nesmagu!

Savo kambarėlyje aš paskui atsistojau priešais knygų lentyną. Rytas nemelavo, visi ženklai buvo teisingi. Diena tapo nelaiminga, blogiausia mano gyvenime. Žmogus ne-

gali tiek kęsti. Jeigu jam pasidaro nebepakenčiama, jis turi nusižudyti. Reikia išgerti nuodų, tai būtų geriausia, arba pasikarti. Išvis geriau būti negyvam, negu gyventi. Viskas taip netikra ir bjauru. Aš stovėjau, svarsčiau ir išsiblaškęs ėmiau paslėptas datules ir valgiau, vieną po kitos, pats to nepastebėdamas.

Man į akis krito mūsų taupyklė, ji stovėjo ant lentynos tarp knygų. Tai buvo mano tvirtai užkalta cigarų dėžė; jos viršų buvau nevykusiai prapjovęs kišeniniu peiliu ir padaręs plyšį pinigams mesti. Jis buvo prastai ir negrabiai išpjautas, tas plyšys, su styrančiomis medžio atplaišomis. Aš ir to žmoniškai nesugebėjau padaryti. Aš turėjau draugų, kurie galėjo jį išpjauti susikaupę, kantriai ir gražiai, kad atrodytų kaip staliaus darbas. O aš visuomet tiktai gadinau, skubėdavau ir iki galo nepabaigdavau. Taip buvo su medžio darbais, taip buvo su raštu ir piešiniais, taip buvo su drugelių rinkiniu ir visa kuo. Aš buvau niekam tikęs. O dabar štai stovėjau, vėl apsivogęs, blogesnis negu bet kada. Ir plunksnas tebeturėjau kišenėje. Kam? Kam aš jas paėmiau, turėjau paimti? Kodėl turi daryti tai, ko nenori?

Cigarų dėžutėje barškėjo vienintelė moneta, Oskaro Vėberio dešimtukas. Į ją daugiau nieko nebuvo įmesta. Ir ta istorija su taupykle buvo vienas mano nevykusių sumanymų! Viskas, ką aš pradėdavau, buvo nieko verta, nesisekė ir įstrigdavo pačioje pradžioje! Kad ją velniai, tą sumautą taupyklę! Aš apie ją net girdėti nenorėjau.

Tokiomis dienomis kaip ši laikas tarp pietų ir pamokų pradžios kaip visuomet buvo nemalonus ir slinko vėžlio greičiu. Geromis dienomis, ramiomis, žmoniškomis, maloniomis dienomis, tai buvo gražus ir mielas metas; aš tada

arba skaitydavau savo kambaryje knygą apie indėnus, arba tik pakilęs nuo stalo iškart bėgdavau į mokyklos aikštę, kur visuomet rasdavau keletą žvitrių draugų, ir mes žaisdavome, šaukdavome, lakstydavome ir kaisdavome, kol skambutis vėl grąžindavo į visiškai užmirštą „tikrovę". O tokiomis dienomis kaip ši – su kuo galėjau žaisti ir nuslopinti krūtinėje sėdinčius velnius? Aš supratau, kad kažkas įvyks, – dar šiandien, paskui, bet, matyt, greitai. Tada mano likimas staiga apvirs aukštyn kojomis. Trūko tik trupučio, dar truputis baimės, kančios ir sutrikimo, ir bėdos ims virsti per kraštus, ir tada ateis siaubingas galas. Vieną dieną, tokią kaip šiandien, aš visiškai nugrimsiu į blogį ir iš užsispyrimo, pykčio ir nebepakęsdamas šio gyvenimo beprasmybės padarysiu kažką baisaus ir svarbaus, kažką baisaus, bet atpalaiduojančio, ir tada baigsis baimė ir kančios, amžinai. Tik nežinia, kas tai bus; galvoje jau nesyk buvo kilę visokių keistų vaizdinių ir įkyrių minčių, vaizdinių, kaip atkeršysiu pasauliui, pasiaukodamas ir susinaikindamas pats. Kartais man atrodė, jog aš padegsiu mūsų namą; baisios liepsnos plaks sparnais per naktį, aplinkinius namus ir gatves apims gaisras, visas miestas liepsnos juodo dangaus fone. Kitu metu įsivaizdavau, kaip keršiju savo tėvui, jį žiauriai nužudydamas. Ir paskui elgiuosi kaip nusikaltėlis, tas vienintelis tikras nusikaltėlis, kurį kartą mačiau vedamą mūsų miesto gatvėmis. Tai buvo plėšikas, sugautas ir varomas į teismą, su antrankiais, kieta į šoną pakrypusia skrybėle ant galvos, priešais jį ir už jo – po jėgerį. Tas žmogus, varomas gatvėmis per milžinišką smalsuolių minią, lydimas gausybės prakeiksmų, piktų pašaipų ir palinkėjimų, nė trupučio nepanėšėjo į tuos nedrąsius vargšus, kuriuos

policininkai kartais vesdavo gatvėmis ir kurie paprastai būdavo tiktai smurgiai gizeliai, prašę išmaldos. Ne, jis nebuvo panašus į gizelį ir neatrodė sutrikęs, išsigandęs ir verksmingas, ir nesigelbėjo pranašia kvaila šypsena, kokią jau irgi buvau matęs, – jis buvo tikras nusikaltėlis ir drąsiai nešė savo aplamdytą skrybėlę ant atkakliai iškeltos galvos, buvo išblyškęs ir tylomis paniekinamai šypsojosi, ir jį plūstanti ir spjaudanti minia buvo padugnės ir prastuomenė. Aš tada irgi sušukau: „Pakarti jį, pakarti!"; bet paskui pamačiau, kaip išdidžiai, išsitiesęs jis eina, kaip priešais save laiko surakintas rankas ir kaip drąsiai ant neklusnios, niekadėjiškos galvos lyg kokia fantastinė karūna uždėta jo skrybėlė – ir kaip jis šypsosi! Ir aš nutilau. Kaip tas nusikaltėlis šypsosiuosi ir aš, taip pat aukštai laikysiu galvą, kai mane ves į teismą ir ešafotą, ir jeigu aplink mane grūsis minios žmonių ir piktai rėks ir šaipysis, aš irgi nieko nesakysiu, tiesiog tylėsiu ir niekinsiu juos.

O nubaustas mirti ir danguje atsidūręs prieš amžinąjį teisėją irgi nepalūšiu ir nepulsiu ant kelių. Ne, nors jį ir suptų angelų būriai ir jis dvelktų didžiausiu šventumu ir orumu! Tegu jis mane prakeikia, tegu pasmerkia virti dervoje! Aš neatsiprašysiu, nesižeminsiu, neprašysiu jo malonės, dėl nieko nesigailėsiu! Jeigu jis mane paklaus: „Ar tu padarei tai ir tai?" – atsišauksiu: „Taip, aš tai padariau, ir jeigu galėsiu, tai vėl darysiu ir darysiu. Aš žudžiau, aš deginau namus, nes man tai patiko ir aš norėjau tave paerzinti ir papykinti. Taip, nes aš neapkenčiu tavęs, aš spjaunu tau po kojomis, Dieve. Tu mane kankinai ir engei, leidi įstatymus, kurių niekas negali laikytis, kurstai suaugusiuosius, mums, jauniems, kartini gyvenimą".

Jeigu man pavykdavo tobulai įsivaizduoti ir tvirtai įtikėti, kad sugebėsiu lygiai taip elgtis ir kalbėti, kelias akimirkas jausdavau niūrų pasitenkinimą. Bet tuojau grįždavo abejonės. Ar man užteks stiprybės, ar nesileisiu įbauginamas, ar nepasiduosiu? Arba, jeigu viską padarysiu taip, kaip liepia mano maištinga valia – tai ar ir šįsyk Dievas neras kaip išsisukti, kaip suaugusiesiems ir galingiesiems visuomet pavyksta, pasinaudojus kokiu nors savo pranašumu ar klasta, ir galop jie tave dar sugėdija, sumenkina ir toliau žemina su ta prakeikta geranoriškumo kauke? Aišku, taip viskas ir baigsis.

Mano mintys blaškėsi tarp dviejų ugnių, čia duodavo laimėti man, čia Dievui, iškeldavo mane į nepalaužiamo nusikaltėlio aukštumas ir vėl nutrenkdavo žemyn, į vaiko ir ištižėlio lygį.

Aš stovėjau prie lango ir žiūrėjau į mažą vidinį kaimynų namo kiemą, su pastoliais prie sienos ir keliomis žaliuojančiomis daržovių lysvėmis. Staiga vidudienio tyloje išgirdau varpo garsus, tvirtai ir blaiviai įsiveržusius į mano vizijas, aiškų, griežtą valandų mušimą ir paskui dar vieną dūžį. Buvo dvi valandos, ir aš iš įsivaizduojamų baubų pasaulio grįžau į tikrovę. Kaip tik prasidėjo fizinio lavinimo pamoka, ir jeigu aš būčiau lėkęs į salę stebuklingais sparnais, vis tiek būčiau pavėlavęs. Vėl blogai! Poryt dėl to kils triukšmas, gausiu barti, būsiu nubaustas. Geriau jau visai tenai nebeisiu, vis tiek nieko nebepakeisi. Nebent pavyktų sugalvoti kokį nors labai gerą, labai gudrų ir labai įtikinamą pasiteisinimą – tačiau man kol kas nieko gero neatėjo į galvą, kad ir kaip puikiai mokytojai mus buvo išmokę meluoti; dabar aš nesugebėjau kurti, regzti melo. Geriau jau

visai neisiu į pamoką. Kas čia tokio, jei prie didelės nelaimės dar prisidės maža!

Tačiau laikrodžio dūžiai mane pažadino ir paralyžiavo vaizduotę. Staiga pasijutau labai silpnas, perdėtai tikroviškai į mane žvelgė mano kambarys, pultas, paveikslai, lova, knygos, viskas persunkta griežta tikrove, kupina šūksnių iš to pasaulio, kuriame esi priverstas gyventi ir kuris šiandien vėl toks priešiškas ir pavojingas. Ką? Argi aš nepraleidau pamokos? Argi neapsivogiau, gėdingai neapsivogiau, ir ant mano knygų lentynos neguli tos prakeiktos datulės, jeigu jos dar nesuvalgytos? Kas man dabar tas nusikaltėlis, ponas Dievas ir Paskutinis teismas! Visa tai kada nors bus, – o dabar, dabar bet kurią akimirką tas nusikaltimas gali iškilti aikštėn. Galbūt jau iškilo, galbūt mano tėvas viršuje jau atidarė tą stalčių ir stovi priešais mano gėdą, įsižeidęs ir piktas, ir svarsto, kaip su manimi susidoroti. Ak, jis galbūt jau lipa žemyn pas mane, ir, jeigu aš tučtuojau nepabėgsiu, netrukus prieš mane jau bus jo rimtas akiniuotas veidas. Kadangi jis, aišku, tuojau suprato, kas tas vagis. Mūsų namuose nusikaltėlių nebuvo, tik aš, mano seserys niekad tokių dalykų nedarė. Dievai žino kodėl. Bet kam mano tėvui reikia laikyti savo komodoje datules?

Aš jau buvau išėjęs iš savo kambarėlio ir pro užpakalines namo duris pasprukęs į sodą. Sodas ir pievos buvo nutviekstos ryškios saulės, per taką skraidė citrinukai. Viskas dabar atrodė negera ir grėsminga, daug blogiau negu šįryt. O, man tai buvo nenaujiena, ir vis tiek regėjos, kad taip skaudžiai nejutau niekad: kaip savaime suprantamai ir su kokia sąžinės ramybe į mane viskas žvelgia, miestas ir bažnyčia, bokštas, pievos ir kelias, žolių žiedai ir peteliškės, ir

kaip viskas, kas gražu ir linksma, į ką paprastai žiūrėdavai su džiaugsmu, dabar svetima ir užburta! Man buvo pažįstama, žinoma, kaip jautiesi, kai sąžinės graužiamas eini per įprastas vietas! Dabar po pievą galėjo lakstyti ir priešais mano kojas nutūpti gražiausias drugelis – ir tai būtų niekis, nepradžiugintų manęs, nesujaudintų, nepaguostų. Pati puikiausia vyšnia galėtų atkišti savo aplipusią šaką – tai būtų nieko verta, aš nepasijusčiau laimingas. Dabar man reikėjo tik bėgti, nuo tėvo, nuo bausmės, nuo paties savęs, nuo savo sąžinės, bėgti ir nesustoti, kol galų gale nepermaldaujamai ir neišvengiamai įvyks tai, kas turi įvykti.

Aš bėgau ir nesustojau, bėgau į kalną ir iki miško, nuo Ąžuolų kalno iki dvaro malūno, per tiltelį ir kitapus jo vėl aukštyn, per miškus. Čia mes buvom įsirengę paskutinę indėnišką stovyklą. Čia pastaraisiais metais, kai tėvas buvo išvykęs, mama su mumis, vaikais, šventė Velykas ir miške, samanose, slėpė kiaušinius. Čia aš kadaise su savo pusbroliais per atostogas buvau pastatęs pilį, jos liekanos dar tebestovėjo. Aplink anų dienų liekanos, visur veidrodžiai, iš kurių į mane žvelgia kitas, ne toks, koks aš šiandien! Argi aš buvau kitoks? Toks linksmas, toks patenkintas, toks dėkingas, toks draugiškas, toks švelnus mamai, toks neįsibaiminęs, toks nesuvokiamai laimingas? Ar tai buvau aš? Ir kaip aš galėjau pasidaryti toks, koks dabar esu, toks kitoks, toks visai kitoks, toks piktas, toks pilnas baimės, toks sugniuždytas? Juk viskas buvo kaip visada, miškas ir upė, papārčiai ir gėlės, pilis ir skruzdėlynas, bet viskas tarsi apnuodyta ir nuniokota. Nejau nebuvo jokio kelio atgal, tenai, kur jaučiausi laimingas ir nekaltas? Ar jau niekada

nebebus taip, kaip buvo anksčiau? Ar aš kada nors vėl taip juoksiuosi, taip žaisiu su seserimis, taip ieškosiu Velykų kiaušinių?

Aš bėgau ir bėgau, prakaituota kakta, o paskui mane bėgo mano kaltė ir didelis baisus mane besivejantis tėvo šešėlis.

Pro mane bėgo alėjos, žemyn smego miško pakraščiai. Aš sustojau ant vienos kalvelės toliau nuo kelio ir puoliau į žolę besidaužančia, galbūt nuo bėgimo į kalną, širdimi, ir tai netrukus turėjo praeiti. Apačioje mačiau miestą ir upę, mačiau sporto salę, kur baigėsi pamoka ir vaikai išsilakstė kas sau, mačiau ilgą savo tėvo namo stogą. Tenai buvo tėvo miegamasis ir tas stalčius, iš kurio paėmiau datulių. Tenai buvo mano kambarėlis. Tenai, kai sugrįšiu, manęs laukia teismas. – O jeigu nesugrįžčiau?

Aš žinojau, kad sugrįšiu. Visados sugrįždavau, kiekvienąsyk. Visada taip baigdavosi. Negalėdavau pasišalinti, pabėgti į Afriką arba Berlyną. Buvau mažas, neturėjau pinigų, niekas man nepadėjo. Va kad taip visi vaikai susivienytų ir padėtų vienas kitam! Jų daug, vaikų daugiau negu tėvų. Bet ne visi vaikai vagys ir nusikaltėliai. Tokių kaip aš nedaug. Galbūt aš buvau toks vienintelis. Bet ne, žinojau, kad tokių eibių, kokią aš iškrėčiau, pasitaiko – vienas mano dėdė būdamas vaikas vogė ir krėtė daug visokių eibių, aš tai kartą buvau nugirdęs slapčia pasiklausęs tėvų, kaip ir viską, kas žinotina, turėdavau nugirsti. Tačiau man niekas nepadėjo, ir jeigu tas dėdė net pats būtų buvęs greta, tai argi jis būtų padėjęs? Jis dabar jau seniai didelis ir suaugęs, pastorius, ir palaikytų suaugusiuosius, ne mane. Visi jie tokie. Prieš vaikus visuomet apsimetinėja ir meluoja, kaž-

ką vaizduoja, dedasi kitokiais, negu yra iš tikrųjų. Motinos galbūt ne, arba mažiau.

Ak, o jeigu aš nebesugrįžčiau? Juk galėtų kas nors atsitikti, aš galiu nusilaužti sprandą, prigerti arba atsidurti po traukiniu. Tada viskas būtų kitaip. Tada mane parneštų namo ir visi būtų tylūs, išsigandę ir verktų, ir manęs visiems būtų gaila, o apie datules niekas daugiau nė neužsimintų. Aš labai gerai žinojau, kad galima nusižudyti. Ir galvojau, jog kada nors, matyt, taip ir padarysiu, vėliau, kai bus visai striuka. Būtų buvę gerai susirgti, bet ne kosuliu, o kaip reikia, mirtinai, kaip tada, kai sirgau skarlatina.

Tuo tarpu fizinio pamoka seniai baigėsi ir praėjo tas laikas, kai turėjau būti namie prie kavos stalo. Galbūt jie mane dabar šaukia ir ieško, mano kambaryje, sode ir kieme, ant aukšto. Bet jeigu tėvas jau pastebėjo, ką esu padaręs, tai neieško, tada viskas aišku.

Aš negalėjau ilgiau gulėti. Likimas manęs nepamiršo, jis vijosi mane. Aš vėl ėmiau bėgti. Prabėgau pro parko suolą, su kuriuo taip pat buvo susijęs vienas prisiminimas, vėl gražus ir mielas ir dabar deginęs kaip ugnis. Tėvas man tada padovanojo peilį, mes išėjome pasivaikščioti, smagūs ir gerai sutardami, ir jis atsisėdo ant to suolo, o aš nuėjau į krūmus išsipjauti lazdyno rykštės. Ir nulaužiau įsikarščiavęs peilį, jo geležtę prie pat koto, pasibaisėjęs grįžau atgal, iš pradžių norėjau nutylėti, bet tėvas iškart paklausė, kas atsitiko. Aš jaučiausi labai nelaimingas, dėl peilio, ir kad gausiu barti. Bet tėvas tik šyptelėjo. Lengvai prisilietė prie mano peties ir pasakė: „Labai gaila, vargšelis!" Kaip aš jį tada mylėjau, kiek daug viduje atleidau! O dabar, kai prisiminiau, koks tada buvo tėvo veidas, jo balsas, kaip jis ma-

ne užjautė, – koks aš pabaisa, kad taip dažnai liūdinau tėvą, melavau jam, o šiandien dar ir apvogiau!

Kai vėl įžengiau į miestą, ties viršutiniu tiltu ir toli nuo mūsų namų, jau buvo padėję temti. Iš vienos parduotuvės, už kurios stiklinių durų jau degė šviesa, išbėgo berniukas. Staiga sustojo ir pašaukė mane vardu. Tai buvo Oskaras Vėberis. Tik to man dar trūko. Tačiau iš jo sužinojau, kad mokytojas nepastebėjo, jog nebuvau pamokoje. Bet kurgi aš buvęs?

– Et, niekur, – atsakiau, – aš nekaip jaučiausi.

Aš tylėjau ir nesileidau į kalbas, ir po valandėlės, kuri man pasirodė be galo ilga, jis pastebėjo, kad aš nenoriu jo matyti. Ir supyko.

– Ak taip? – suriko tada. – Aš galiu lygiai taip pat vienas pareiti kaip ir tu, kvaily! Aš, žinok, ne tavo ciuciukas. Bet pirma pasakyk man, kaip dabar bus su mūsų taupykle! Aš į ją įdėjau dešimtuką, o tu nieko.

– Gali tą savo dešimtuką atsiimti, šiandien pat, jeigu dėl jo drebi. Kad tiktai daugiau nelįstum man į akis. Lyg man ko nors iš tavęs reikėtų.

– Bet andai tu jį paėmei, – pasakė jis pašaipiai, bet neužtrenkdamas galutinai durų, palikdamas tarpą susitaikymui.

Tačiau aš įsikarščiavau ir įpykau, visa manyje susikaupusi baimė ir neviltis prasiveržė baisiu pykčiu. Ko tam Vėberiui iš manęs reikia? Prieš jį aš teisus, prieš jį mano sąžinė švari. Man reikėjo ko nors, ant ko galėčiau išgiežti pyktį, prieš ką galėčiau didžiuotis ir jaustis teisus. Visos mano netvarkingos, niūrios sankaupos prapliupo pro tą angą. Aš dariau tai, ko visuomet labai vengiau, pasirodžiau esąs po-

nų sūnus, daviau suprasti, kad man joks nuostolis atsisakyti draugystės su gatvės vaiku. Aš pasakiau jam, kad nuo šiol nevalgys mūsų sode uogų ir nebežais su mano žaislais. Aš jaučiausi įkaitęs ir atgijęs: aš turėjau priešą, priešininką, kuris buvo kaltas, kurį buvo galima pulti. Visi gyvenimo siekiai susitelkė į šį išganingą, geidžiamą, atpalaiduojantį įniršį, piktą džiaugsmą, kad turiu priešą, kuris šįsyk slypi ne manyje, o stovi priešais, spokso į mane išsigandusiomis, paskui piktomis akimis, kurio balsą girdžiu, kurio priekaištus niekinu, kurį galiu pranokti plūsdamas.

Vis pikčiau bardamiesi, šonas prie šono, ėjome temstančia gatve; šen ar ten kas nors iškišdavo galvą pro duris pasižiūrėti į mus. Ir visa, kas buvo susikaupę manyje, visą įniršį ir pyktį, aš išliejau ant vargšo Vėberio galvos. Kai jis pradėjo grasinti, jog paskųs mane mokytojui, aš tik apsidžiaugiau: jis buvo neteisus, jis negerai darė, jis man suteikė jėgų.

Kai netoli Mėsininkų gatvės susikibome, keli žmonės tuojau sustojo ir žiūrėjo, kaip mes kuliamės. Mes daužėme viens kitam į pilvą, į veidą, spardėmės. Aš keliąs akimirkas viską užmiršau, buvau teisus, ne nusikaltėlis, kovos įkarštis mane džiugino, nors Vėberis ir buvo stipresnis už mane, aš buvau miklesnis, protingesnis, greitesnis, karštesnis. Mes kaip reikia įsiaudrinome ir piktai tvatinome viens kitą. Kai jis man nutvėręs nuplėšė apykaklę, aš su pasimėgavimu pajutau, kaip mano įkaitusia oda perbėgo šalto oro banga.

Kuldamiesi, tampydamiesi ir spardydamiesi, imdamiesi ir smaugdamiesi mes nesiliovėme toliau svaidytis žodžiais, įžeidinėti viens kitą ir triuškinti, vis labiau kaisda-

mi, kvailėdami ir niršdami, vis kūrybiškesni ir lakesnės vaizduotės. Ir čia aš pranokau jį, buvau piktesnis, kūrybingesnis, išradingesnis. Jeigu jis pasakydavo „šuo", aš atsakydavau „šunsnukis". Jeigu jis surikdavo „niekšas", aš atitardavau „šėtonas". Mudu abu buvom apsipylę kraujais, bet nieko nejautėme, ir mūsų žodžiai darėsi vis piktesni, mes siuntėme vienas kitą į kartuves, geidėme peilio, kad galėtume jį suvaryti kitam į pašonę ir tenai pasukti, maišėme su žemėmis kito giminę, kilmę ir tėvus.

Tai buvo pirmas ir vienintelis kartas, kai aš iki pat galo grūmiausi, apimtas kovos svaigulio, ištverdamas ir atsakydamas į visus smūgius, visas žiaurybes, visus užgauliojimus. Dažnai buvau tai matęs ir šiurpdamas iš malonumo klausęsis vulgarių, senoviškų keiksmų ir įžeidinėjimų; dabar aš pats juos kartojau, lyg nuo mažumės būčiau prie jų pripratęs ir pats vartočiau. Man iš akių bėgo ašaros, o per burną kraujas. Bet pasaulis buvo puikus, jis turėjo prasmę, gera buvo gyventi, gera muštis, gera kraujuoti ir leisti kraują kitam.

Aš niekad neįstengiau prisiminti, kaip baigėsi tos muštynės. Jos pasibaigė, aš vienas likau tamsoje, atpažinau gatvių kampus ir namus, supratau, kad esu netoli savo namų. Svaigulys pamažu praėjo, pamažu nutilo sparnų šniokštimas ir griaudėjimas, ir tikrovė po truputį ėmė pasiekti mano jusles, iš pradžių tik akis. Antai šulinys. Tiltas. Mano ranka kruvina, drabužiai suplėšyti, kojinės nusmukusios, skauda kelį, vieną akį, nebėr kepurės – viskas pamažu grįžo, virto tikrove ir kažką man sakė. Staiga pasijutau labai pavargęs, pamačiau, kaip dreba mano keliai ir rankos, pasiieškojau ranka sienos.

O štai ir mūsų namas. Ačiū Dievui! Aš žinojau tik tiek, kad tenai manęs laukia prieglobstis, ramybė, šviesa, saugumas. Lengviau atsidusęs pravėriau aukštas duris.

Sykiu su akmens ir drėgnos vėsos kvapu mane staiga užplūdo priminimai, šimteriopa jėga. O Dieve! Atsidavė griežtumu, tvarka, atsakomybe, tėvu ir Dievu. Aš buvau apsivogęs. Aš nebuvau sužeistas herojus, sugrįžtąs iš mūšio. Aš nebuvau vargšas vaikas, kuris pareina namo ir yra apgaubiamas motinos meile ir užuojauta. Aš buvau vagis, aš buvau nusikaltėlis. Tenai manęs nelaukia prieglobstis, lova ir miegas, valgis ir priežiūra, paguoda ir užmarštis. Manęs laukia kaltė ir teismas.

Tuomet tamsiame vestibiulyje ir laiptinėje, sunkiai kopdamas laiptais, aš pirmusyk, kaip man dingojosi, gyvenime trumpam pajutau šalto eterio, vienatvės, likimo kvapą. Aš nemačiau išeities, aš neturėjau planų, nebijojau, mane buvo apėmęs vien šaltas, šiurkštus suvokimas: „Tai neišvengiama". Laikydamasis už turėklo lipau į viršų. Priešais stiklines duris panorau trumpam prisėsti ant laiptų, atgauti kvapą, nusiraminti. Bet neatsisėdau, tai buvo beprasmiška. Reikėjo eiti. Atidarydamas duris pagalvojau, kiek dabar galėtų būti valandų!

Aš įėjau į valgomąjį. Visi sėdėjo prie stalo ir buvo ką tik pavalgę, viena lėkštė su obuoliais dar stovėjo ant stalo. Buvo apie aštuonias. Aš dar niekad be leidimo nebuvau taip vėlai parėjęs, niekad nepraleidęs vakarienės.

– Ačiū Dievui parsiradai! – gyvai sušuko mama.

Aš mačiau, kad ji dėl manęs nerimavo. Ji pribėgo prie manęs ir išsigandusi sustojo, kai pamatė mano veidą ir supurvintus, suplėšytus drabužius. Aš nieko nepasakiau ir į

niekąnepažiūrėjau, tik aiškiai jutau, kad tėvas ir mama dėl manęs susižvalgė. Tėvas tylėjo ir valdėsi; jaučiau, koks jis piktas. Mama ėmė mane tvarkyti, nuplovė veidą ir rankas, užlipino pleistrą, tada gavau valgyti. Mane apgaubė užuojauta ir rūpestis, aš sėdėjau tylus ir labai susigėdęs, jaučiau šilumą ir mėgavausi ja graužiamas sąžinės. Paskui buvau nugintas miegoti. Tėvui padaviau ranką nežiūrėdamas į jį.

Kai jau gulėjau lovoje, pas mane atėjo mama. Ji paėmė nuo kėdės mano drabužius ir padėjo kitus, nes rytoj buvo sekmadienis. Paskui ėmė atsargiai klausinėti ir aš turėjau papasakoti apie peštynes. Ji sakė, kad peštis negerai, bet nesibarė ir atrodė truputį nustebusi, kad dėl to aš toks prislėgtas ir išsigandęs. Po to išėjo.

Dabar, maniau aš, ji tikra, kad viskas gerai. Aš susikivirčijau ir buvau sukruvintas, bet rytoj tai bus pamiršta. Apie kita, svarbiausia, ji nieko nežinojo. Ji buvo nusiminusi, bet nenusiteikusi prieš mane ir švelni. Taigi ir tėvas, matyt, nieko nežino.

Ir mane apėmė baisus nusivylimas. Aš pajutau, kad nuo tos akimirkos, kai įžengiau į mūsų namą, buvau visas apimtas vieno vienintelio karšto troškimo. Aš nieko kito negalvojau, nenorėjau, netroškau, tik audros protrūkio, kad būčiau teisiamas, kad siaubas virstų tikrove ir ta klaiki baimė baigtųsi. Aš buvau pasiruošęs viskam. Tegu mane griežtai nubaudžia, muša ir užrakina vieną! Tegu neduoda valgyti! Tegu prakeikia ir atstumia. Kad tiktai pagaliau atlėgtų įtampa ir baimė!

Tačiau dabar gulėjau, patyręs meilę ir globą, maloniai pagailėtas ir nenubaustas už savo išdaigas, ir galėjau sau vėl laukti ir drebėti. Man dovanojo už suplėšytus drabu-

žius, kad ilgai neparėjau, kad praleidau vakarienę, nes buvau pavargęs ir sukruvintas ir manęs buvo gaila, bet ypač dėl to, kad jie nieko nenutuokė, kad žinojo tiktai apie mano išdykystes ir nenutuokė, ką esu padaręs. Man būtų dvigubai blogiau, jeigu tai paaiškėtų! Galbūt mane išsiųstų, kaip andai grasino, į pataisos namus, kur turi valgyti seną kietą duoną ir visą laisvalaikį pjauti malkas ir valyti batus, kur miegamuosiuose, sako, budi prižiūrėtojai, kurie muša lazda, o rytą ketvirtą valandą žadina šaltu vandeniu. O gal mane atiduos policijai?

Šiaip ar taip, kad ir kuo viskas baigsis, man vėl reikės ilgai laukti. Dar ilgai turėsiu kęsti baimę, dar ilgai saugoti savo paslaptį, bijoti namuose kiekvieno žvilgsnio ir kiekvieno žingsnio ir niekam negalėsiu žiūrėti į akis?

O gal mano vagystė liks nepastebėta? Gal viskas liks taip, kaip yra? Gal aš be reikalo taip bijojau ir kankinausi? – O, jeigu taip būtų, jeigu tokia neįsivaizduojama, nuostabi laimė būtų įmanoma, tuomet aš pradėčiau visiškai naują gyvenimą, tada dėkočiau Dievui ir nusipelnyčiau pagyrimo kas dieną, kas valandą dorai ir be nuodėmės gyvendamas. Tada pavyks tai, ką anksčiau bandžiau ir man vis nesisekė, dabar mano ryžtas ir valia pakankamai stiprūs, po visų bėdų, pragaro kančių! Tas noras persmelkė visą mano esybę, ir ji karštai jo įsitvėrė. Iš dangaus lijo paguoda, ateitis atrodė žydra ir saulėta. Su tokiomis svajomis aš užmigau ir nepabusdamas išmiegojau visą naktį.

Kita diena buvo sekmadienis, ir aš dar lovoje lyg kokio vaisiaus skonį pajutau tą savotišką, keistai sumišusį, tačiau apskritai tokį mielą sekmadienio jausmą, pažįstamą iš mokyklos laikų. Puikus dalykas, tas sekmadienio rytas: esi iš-

simiegojęs, į mokyklą nereikia, laukia geri pietūs, nė kvapo mokytojų ir rašalo, daugybė laisvo laiko. Ir tai svarbiausia. Kiti silpnesni, svetimesni, nemalonesni tonai: bažnyčia arba sekmadieninė mokykla, pasivaikščiojimas su šeima, pareiga saugoti išeiginius drabužius. Tatai truputį blogino ir kartino gryną, gerą, mielą skonį ir kvapą – kaip du valgiai vienu metu, tarkim, pudingas ir sultys, nelabai dera, kartais saldainiai ir sausainiai, kurių mažose parduotuvėse gauni dovanų, turi nemalonų silpną sūrio ar žibalo prieskonį. Juos galima valgyti, jie geri, tačiau ne visai, ir dedant į burną reikia užmerkti vieną akį. Tai štai koks maždaug paprastai būdavo sekmadienis, kai reikėdavo eiti į bažnyčią arba sekmadieninę mokyklą, bet, laimė, ne visada. Laisva diena per tai įgydavo pareigos ir nuobodulio prieskonį. Ir per šeimos pasivaikščiojimus, nors jie dažnai būdavo malonūs, paprastai atsitikdavo kas nors negera, susibardavai su seserimis, eidavai per greitai ar per lėtai, išsitepdavai sakais drabužius; kas nors tokio paprastai vis tiek atsitikdavo.

Tuščia jų. Man buvo gera. Nuo vakar praėjo daug laiko. Aš nepamiršau savo gėdingos nuodėmės, prisiminiau ją tik pabudęs, bet viskas buvo taip seniai, visi baisumai nutolę ir tapę netikri. Vakar aš atkentėjau už savo kaltę, nors ir tiktai viduje, visą dieną baisingai kankinausi. Dabar vėl buvau nusiteikęs būti geras ir romus ir per daug dėl to nesukau galvos. Dar ne viskas buvo praėję, dar buvo truputį baugu ir nesmagu, kaip kad gražų sekmadienio rytą gadina smulkios pareigos ir rūpesčiai.

Per pusryčius visi buvo linksmi. Galėjome pasirinkti, kur eiti, į bažnyčią ar sekmadieninę mokyklą. Aš, kaip visada,

pasirinkau bažnyčią. Tenai tau bent jau duoda ramybę ir gali galvoti ką nori; ir aukšta, iškilminga patalpa su stiklo langais dažnai būna tokia graži ir ori, ir kai primerkęs akis žvelgi per ilgą navą altoriaus pusėn, kartais pamatai nuostabių vaizdų: tamsoje kyšančios vargonų dūdos žėri kaip miestas su šimtais bokštų. Jeigu bažnyčia nebūna pilna, man dažnai pavyksta ištisą valandą skaityti knygą.

Šiandien aš jokios nepasiėmiau ir nemaniau išsisukti nuo bažnyčios, kaip jau nesyk buvau daręs. Dar nebuvau pamiršęs vakardienos ir turėjau gerų ir gražių ketinimų susitaikyti su Dievu, tėvais ir pasauliu. Ir ant Oskaro Vėberio nė kiek nebepykau. Jeigu būtų pasirodęs, būčiau su juo pasisveikinęs kaip su geriausiu draugu.

Prasidėjo mišios, aš sykiu su visais traukiau choralo posmą, giesmė vadinosi „Savo avelių sarge". Ją mes buvome atmintinai iškalę mokykloje. Ir aš vėl pastebėjau, kaip skiriasi eilės giedant, labiau ištempiant žodžius bažnyčioje. Skaitant jos sudarė vieną visumą, turėjo prasmę, buvo sudarytos iš sakinių. Giedant jos atrodė sudarytos tik iš žodžių, nebuvo sakinių prasmės, užtat žodžiai atskiri, giedami, ištęsti žodžiai keistai ryškiai, nepriklausomai atgydavo; dažnai ne žodžiai, o tik beprasmiški skiemenys giedant tapdavo savarankiški ir įgydavo formą. Pavyzdžiui, eilutės „Savo avelių sarge, kurs amžinai budi" šiandien giedant bažnyčioje buvo be jokio ryšio ir prasmės, nieko negalvojai apie sargą ir jo ganomas avis, išvis nieko negalvojai, bet nenuobodžiavai. Atskiri žodžiai, o būtent „sar-ge", atrodė tokie keistai iškilūs ir gražūs, jog jauteisi jų liūliuojamas ir nešamas, o žodžio „amžinai" antra dalis bylojo apie

didžiulį žinojimą, kuriam nėra jokių paslapčių. O kur dar vargonai!

Paskui sekė miesto pastoriaus pasirodymas ir pamokslas, visada toks nesuvokiamai ilgas, jo klauseisi keistai, dažnai ilgai girdėdamas vien tiktai balso skambesį, lyg varpas kabantį ore, paskui vėl ryškiai ir aiškiai girdėdavai atskirus žodžius ir bandydavai juos sekti, kol įstengdavai. O kad aš būčiau galėjęs sėdėti chore, o ne tarp visų tų vyrų emporoje. Chore, kur sėdėdavau per bažnytinius koncertus, sėdavai giliai nugrimzdęs į sunkų, atskirą krėslą, kiekvienas jų buvo mažas, tvirtas statinys su keistu žaviu, daugialypiu, ažūriniu skliautu, o aukštai ant sienos matydavai nutapytą Kalno pamokslo paveikslą, mėlynas ir raudonas Išganytojo drabužis žydrame danguje būdavo toks mielas akiai.

Bažnyčios suolai kartais braškėjo, aš jų labai nemėgau dėl to, kad buvo nudažyti geltonu, nykiu laku, prie kurio visuomet truputį prilipdavai. Kartais suzvimbdavo musė, daužydamasi į kokį nors langą, kurių smailius skliautus puošė mėlynos ir raudonos gėlės ir žalios žvaigždės. Pamokslas netikėtai baigėsi, aš palinkau į priekį, kad matyčiau, kaip pastorius dingsta siauroje tamsioje laiptų žarnoje. Vėl buvo giedama, su palengvėjimu ir labai garsiai, paskui stojamasi ir plūstama į lauką; aš įmečiau tamtyč atsineštą penkiukę į aukų dėžutę, kurios skardinis skambesys nederėjo prie iškilmingos nuotaikos, ir leidausi žmonių srovės nešamas į priebažnytį ir lauką.

Paskui prasidėjo maloniausias sekmadienio metas, dvi valandos tarp bažnyčios ir pietų. Pareiga buvo atlikta, po ilgo sėdėjimo norėjai judėti, žaisti arba vaikščioti, arba skai-

tyti knygą ir buvai visiškai laisvas iki pietų, kurie paprastai būdavo geresni negu šiokiądien. Aš patenkintas pėdinau namo. Pasaulis atrodė geras, jame galėjau gyventi. Aš ramiai perbėgau vestibiulį ir užbildėjau laiptais.

Mano kambarėlyje švietė saulė. Priėjau prie savo dėžutės su vikšrais, kuriuos vakar buvau pamiršęs, radau kelias naujas lėliukes, paliejau gėles.

Tada atsidarė durys.

Aš neiškart atkreipiau dėmesį. Po akimirkos tyla kambaryje mane sutrikdė; aš atsigręžiau. Ir pamačiau tėvą. Jis buvo išblyškęs ir atrodė keistai. Aš norėjau pasisveikinti, bet žodžiai įstrigo gerklėje. Aš mačiau: jis žino. Jis čia. Teismas prasidėjo. Niekas nebuvo gerai, už nieką nebuvo atkentėta, niekas nebuvo pamiršta! Saulė priblėso, ir sekmadienio ryto puikybė tyliai subliūško.

Sugrąžintas į niūrią tikrovę, aš spoksojau į tėvą. Aš nekenčiau jo, kodėl jis neatėjo vakar? Dabar aš buvau nepasiruošęs, niekam nepasiruošęs, netgi atgailai ir kaltei. Ir kuriam galui jis toje savo komodoje laikė datules?

Jis priėjo prie mano knygų spintos, užkišo ranką už knygų ir ištraukė kelias datules. Jų dar ten buvo. Ir pasižiūrėjo į mane, nebyliai, kankinamai klausdamas. Aš nieko negalėjau atsakyti. Mane smaugė kančia ir užsispyrimas.

– Kas yra? – išstenėjau pagaliau.

– Iš kur tos datulės? – paklausė jis tramdomu, tyliu balsu, kurio aš taip nekenčiau.

Aš tuojau prapliupau kalbėti. Meluoti. Pasakojau, kad nusipirkau jų konditerijoje, ten buvęs visas žiedas. Už kokius pinigus? Už tuos, kurie buvo taupyklėje, bendroje su vienu draugu. Į ją mes dėję smulkius, kurių kartais gau-

davome. Beje, štai ta taupyklė. Aš parodžiau dėžutę su išpjautu plyšiu. Dabar joje tiktai vienas dešimtukas, nes vakar pirkome datulių.

Tėvas tyliai klausėsi, nutaisęs ramų veidą, bet tuo nė trupučio netikėjau.

– Kiekgi kainavo tos datulės? – paklausė jis tykiu balsu.

– Markę šešiasdešimt.

– Ir kur tu jas pirkai?

– Konditerijoje.

– Kokioje?

– Hagerio.

Stojo tyla. Aš tebelaikiau stingstančiuose pirštuose pinigų dėžutę. Man buvo šalta, ir aš šiurpau.

Ir jis paklausė grasinamu balsu:

– Ar tai tiesa?

Aš vėl prapliupau kalbėti. Taip, žinoma, kad teisybė, ir mano draugas Vėberis buvęs kartu, aš jį tiktai lydėjęs. Pinigai beveik visi buvę jo, Vėberio, mano tik truputis.

– Pasiimk kepurę, – pasakė tėvas, – mudu eisim pas konditerį Hagerį. Jis pasakys, ar tai tiesa.

Aš bandžiau šyptelėti. Dabar šaltis jau buvo pasiekęs širdį ir skrandį. Aš išėjau pirmas ir koridoriuje pasiėmiau mėlyną kepurę. Tėvas atidarė stiklines duris, jis buvo užsidėjęs skrybėlę.

– Palauk! – pasakiau aš. – Man reikia į būdelę.

Jis linktelėjo. Aš įėjau į tualetą, užsirakinau, buvau vienas, dar akimirką man niekas negrėsė. O, kad aš dabar numirčiau!

Aš palaukiau minutę, dvi. Niekas nesidarė. Aš nemiriau. Tad reikėjo laikytis toliau. Aš atsirakinau ir išėjau. Mes nulipome laiptais.

Kai ėjome pro duris, man toptelėjo gera mintis, ir aš greitai pasakiau:

– Bet šiandien sekmadienis, ir Hagerio konditerija uždaryta.

Tai buvo viltis, trukusi dvi sekundes. Tėvas ramiai atsakė:

– Tada mes nueisim į jo namus. Žygiuojam.

Ir mes nuėjome. Aš pasitaisiau kepurę, įsikišau vieną ranką į kišenę ir bandžiau lyg niekur nieko eiti šalia jo. Nors žinojau, kad visi žmonės žiūri į mane kaip vedamą nusikaltėlį, visaip stengiausi toks neatrodyti. Bandžiau įprastai ir ramiai kvėpuoti; tegu niekas nemato, kaip man spaudžia krūtinę. Stengiausi nutaisyti nekaltą veidą, vaizduoti niekuo dėtą ir išdidų. Aš pasitaisiau kojinę, nors to visai nereikėjo, ir šyptelėjau žinodamas, kad ta šypsena atrodo baisiai kvaila ir dirbtinė. Mano viduje, gerklėje ir viduriuose, tūnojo velnias ir smaugė mane.

Mes praėjome pro viešbutį, kalvą, pro vežiko namus, per geležinkelio tiltą. Anapus jo vakar vakare mušiausi su Vėberiu. Ar prabrėžtas paakys tebeskauda? O Dieve! Dieve!

Bevališkai slimpinau toliau, stengdamasis iš paskutiniųjų laikytis. Praėjome pro Adleršojerio užeigą, išėjome į Stoties gatvę. Kokia ji vakar dar buvo miela ir negrėsminga. Tik nieko negalvoti! Pirmyn! Pirmyn!

Mes buvom visai prie pat Hagerio namų. Per tas kelias minutes aš šimtąsyk iš anksto patyriau sceną, kuri manęs tenai laukė. Štai ir atėjome. Dabar prasidės.

Bet aš nebegalėjau tverti. Ir sustojau.

– Na? Kas yra? – paklausė tėvas.

– Aš tenai neisiu, – pasakiau tyliai.

Jis žiūrėjo į mane iš viršaus. Jis žinojo, iš pat pradžių. Kamgi man reikėjo taip vaidinti ir stengtis? Viskas buvo beprasmiška.

– Tu nepirkai tų datulių iš Hagerio? – paklausė jis.

Aš papurčiau galvą.

– Ak šitaip, – pasakė jis dėdamasis esąs ramus. – Tada galime eiti namo.

Jis elgėsi padoriai, gatvėje, prieš žmones, tausojo mane. Mieste buvo daug žmonių, jie vis sveikinosi su tėvu. Koks teatras! Kokia kvaila, beprasmiška kančia! Aš nebuvau jam dėkingas už tai, kad jis mane tausoja.

Jis juk viską žinojo! Ir šokdino mane, leido man išsidūkti kaip tai pelei vieliniuose spąstuose prieš prigirdant. Ak, jam reikėjo iš pat pradžių, išvis nieko neklausinėjus ir nekvotus, duoti su lazda per galvą, man tai būtų buvę geriau negu tas teisingumas ir ramybė, su kuria jis mane supo į mano kvailų melų tinklą ir lėtai dusino. Ir išvis galbūt geriau turėti šiurkštų tėvą negu gerą ir protingą. Jeigu tėvas, kaip rašoma knygose ir laikraščiuose, įniršęs ar prisigėręs baisiai kulia savo vaikus, tai jis būna neteisus, ir nors tau tada skauda, viduje gali trūksėti pečiais ir jį niekinti. Kas kita mano tėvas, jis pernelyg geras, pernelyg nepriekaištingas, niekada neklystantis. Prieš jį visuomet jauteisi mažas ir menkas.

Sukandęs dantis aš parėjau pirma jo namo ir vėl grįžau į savo kambarį. Jis vis dar buvo ramus ir šaltas, tiksliau, dėjosi toks esąs, nes iš tikrųjų, aš tai puikiai jutau, buvo labai piktas. Ir pradėjo savo įprastą litaniją.

– Man įdomu, kam reikėjo visos tos komedijos? Ar negali man pasakyti? Aš juk iškart žinojau, kad tavo graži istorija pramanyta. Tad kam tie fokusai? Tu juk nelaikai manęs tokiu kvailu, kad aš jais patikėčiau?

Aš toliau stovėjau sukandęs dantis ir tylėjau. Kad jis bent liautųsi! Tarsi aš pats būčiau žinojęs, kodėl taip prasimaniau! Tarsi būčiau žinojęs, kodėl neprisipažinau ir nepaprašiau atleisti! Kad bent būčiau žinojęs, kam vogiau tas datules! Argi aš to norėjau, argi aš tai padariau apgalvotai, suprasdamas ir dėl ko nors? Argi aš pats nesigailėjau? Argi aš nekentėjau labiau už jį?

Jis laukė, nutaisęs nervingą veidą, kupiną sunkiai valdomos kantrybės. Akimirką aš pats viską supratau, pasąmonėje, bet nebūčiau kaip šiandien galėjęs apsakyti žodžiais. Buvo taip: aš apsivogiau, kai ieškodamas paguodos atėjau į tėvo kambarį ir nusivyliau, radęs jį tuščią. Aš nenorėjau vogti. Neradęs tėvo aš norėjau tik pašnipinėti, pasirausti jo daiktuose, iššniukštinėti jo paslaptis, ką nors apie jį sužinoti. Va kaip buvo. Paskui aptikau tas datules ir pavogiau kelias. Ir tučtuojau pasigailėjau ir visą dieną vakar nežinojau, kur dėtis iš skausmo ir nevilties, norėjau numirti, pasmerkiau save, nusprendžiau ateityje būti tiktai geras ir nieko blogo nedaryti. O šiandien – šiandien buvo kitaip. Ta atgaila ir visa kita jau buvo patirta, aš buvau blaivesnis ir jaučiau nesuprantamą didžiulį norą priešintis tėvui ir viskam, ko jis iš manęs tikėjosi ir reikalavo.

Jeigu būčiau galėjęs tai pasakyti, jis būtų mane supratęs. Bet ir vaikai, nors ir būdami protu visa galva pranašesni už suaugusiuosius, prieš likimą yra bejėgiai ir vieniši.

Sustingęs iš užsispyrimo ir tūžmios širdgėlos aš toliau tylėjau, leidau jam kalbėti ir su skausmu ir keista piktdžiuga stebėjau, kaip viskas eina perniek, vis blogyn ir blogyn, kaip jis kenčia, koks nusivylęs, kaip bergždžiai kreipiasi į visa, kas manyje yra gera.

Kai jis paklausė: „Taigi tu pavogei tas datules?", aš tegalėjau tik linktelėti. Daugiau negu vos linktelėti galva aš neįstengiau ir tada, kai jis pasidomėjo, ar aš gailiuosi. Kaip jis, didelis, protingas žmogus, galėjo taip kvailai klausti! Tarsi nebūtų matęs, kaip aš dėl to visko kenčiu ir kaip man plyšta širdis! Tarsi aš būčiau galėjęs džiaugtis, kad taip padariau!

Galbūt pirmąsyk savo vaikystėje beveik iki pat vokos ir sąmonės gelmių jutau, kaip neapsakomai gali vienas kito nesuprasti, viens kitą kamuoti ir kankinti du artimi, viens kitam gero norintys žmonės, ir kaip tada viską tiktai nuodija kalbos, noras pasirodyti protingam, visa išmintis ir kaip tai kelia naujas kančias, naujus skausmus, naujus nesusipratimus. Nejau tai įmanoma? Bet buvo įmanoma, tai vyko. Tai buvo nesąmonė, tai buvo baisu, tai buvo juokinga, beviltiška, – bet taip buvo.

Tačiau gana apie tai. Ta istorija baigėsi tuo, kad aš visą sekmadienio popietę buvau uždarytas palėpėje. Ta griežta bausmė dalį sunkumo prarado dėl kai kurių tiktai man vienam žinomų aplinkybių. Tamsioje, nenaudojamoje palėpės kamaraitėje buvo storai dulkių nusėta dėžė, puspilnė senų knygų, kai kurios iš jų buvo tikrai ne vaikams. O šviesos skaitymui pasidariau pastumdamas į šalį vieną stogo čerpę.

To liūdno sekmadienio vakarą prieš pat einant gulti tėvas trumpai šnektelėjo su manimi, ir mes susitaikėme. Gulėdamas lovoje jaučiau, kad jis man iki galo už viską atleido – labiau negu aš jam.

(1919)

VIDUS IR IŠORĖ

Gyveno kartą žmogus, vardu Frydrichas, studijavęs dvasinius dalykus ir daug visko žinojęs. Tačiau žinios jam buvo nelygu žinioms ir mintys mintims. Jis mėgo tam tikrą mąstymo kryptį, o kitas niekino ir dergė. Jis mėgo ir garbino logiką, tą nuostabų dalyką, ir išvis tai, ką jis vadino „mokslu“.

– Dukart du yra keturi, – mėgo sakyti jis, – tuo aš tikiu, ir žmogus turi mąstyti remdamasis tokia tiesa.

Kad esama kitokio mąstymo ir suvokimo, jis, aišku, žinojo, tačiau jam tai buvo „nemokslas“ ir neegzistavo. Nors ir būdamas laisvamanis, pakentė religiją. Tai buvo paremta tyliu susitarimu su mokslu. Mokslas jau daug amžių užsiiminėjo tuo, kas žemėje egzistavo ir buvo verta žinoti, be vieno vienintelio dalyko – žmogaus sielos. Ilgainiui įsigalėjo įprotis palikti ją religijai ir rimtai nežiūrėti į jos samprotavimus apie sielą, tačiau jų neginčyti. Taigi į religiją Frydrichas žiūrėjo pakančiai, tačiau iš visos širdies neapkentė ir bjaurėjosi tuo, ką laikė prietarais. Tegu kitos, neišsilavinusios ir atsilikusios, tautos tuo užsiiminėja, tegu žiloje senovėje būta mistinio ar magiško mąstymo – tačiau nuo to laiko, kai egzistavo mokslas ir logika, nebebuvo prasmės naudoti tokius pasenusius ir abejotinus instrumentus.

Taip sakė jis ir taip manė, ir jeigu jo aplinkoje pasitaikydavo kokių nors prietarų žymių, supykdavo ir pasijusdavo susidūręs su priešišku dalyku.

Tačiau labiausiai pykdavo, kai tokių žymių pastebėdavo tarp sau lygių, tarp išsilavinusių žmonių, susipažinusių su mokslinio mąstymo pagrindais. Ir jo niekas labiau neskaudino ir nepykino už vieną bjaurią mintį, kurią kartais girdėdavo sakant ir aptarinėjant didžiai mokytus žmones, už tokią absurdišką mintį: kad „mokslinis mąstymas", galimas daiktas, nėra aukščiausias, nepriklausomas nuo laiko, amžinas, nulemtas ir nepajudinamas mąstymo būdas, o tik vienas iš daugelio, laikinas, neapsaugotas nuo permainų ir žlugimo. Tokia nepagarbi, naikinanti, nuodijanti mintis gyvavo, to negalėjo paneigti ir Frydrichas, ji pasireikšdavo vienur ar kitur, išvydus karo, permainų ir bado visame pasaulyje sukeltą vargą, kaip perspėjimas, kaip vaiduoklių šūkis, balta ranka užrašytas ant baltos sienos.

Kuo labiau Frydrichas kentėjo dėl to, kad tokia mintis egzistuoja ir jį taip labai neramina, tuo aistringiau nekentė jos ir tų, kuriuos įtarė slapta ja tikint. Mat atvirai ir tiesiai tą naująjį mokymą pripažino tiktai labai nedaugelis iš tikrai išsilavinusių žmonių, mokymą, kuris, jeigu būtų paplitęs ir įsigalėjęs, atrodė skirtas sunaikinti žemėje bet kokiam dvasingumui ir atnešti chaosui. Kol kas dar to nebuvo, ir tų atskirų individų, kurie atvirai jį rėmė, buvo taip nedaug, kad juos buvo galima laikyti keistuoliais ir juokingais originalais. Tačiau tų nuodų lašų, tos minties atspindžių vienur kitur pasirodydavo. Tarp žmonių iš liaudies ir šiek tiek mokytų ir taip gyvavo daugybė naujų mokymų, slaptų mokymų, sektų ir mokyklų, jų buvo pilnas pasaulis, visur reiš-

kėsi prietarai, mistika, dvasių kultai ir kitos tamsios jėgos, su kuriomis būtų reikėję kovoti, tačiau mokslas, tarsi pajutęs slaptą negalią, kartais tylomis juos pakentė.

Kartą Frydrichas atėjo pas savo draugą, su kuriuo buvo studijavęs vieną kitą dalyką. Dabar jis to draugo jau ilgai, kaip kartais pasitaiko, nebuvo matęs. Lipdamas jo namo laiptais stengėsi prisiminti, kur ir kada paskutinįsyk su tuo draugu buvo. Jis niekaip negalėjo to prisiminti, nors niekad nesiskundė atmintimi. Nejučia paniuro ir suirzo ir per jėgą stengėsi nusikratyti prastos nuotaikos stovėdamas priešais draugo duris.

Vos tiktai jis pasisveikino su Ervinu, savo draugu, jo maloniame veide tuojau pastebėjo savotišką atlaidžią šypseną, kurios anksčiau tarėsi niekada nematęs. Vos tiktai pamatė tą šypseną, kurią, nors draugas elgėsi išties maloniai, tučtuojau palaikė pašaipia ar priešiška, kaipmat prisiminė, dėl ko ką tik veltui kamavo savo atmintį, paskutinį susitikimą su Ervinu, prieš nemaža laiko, ir kaip juodu tada išsiskyrė, nesusipykę, tačiau viduje nesutardami ir nepatenkinti vienas kitu, nes Ervinas, kaip jam atrodė, per mažai parėmė jo prietarų imperijos puldinėjimus.

Kaip jis galėjo tai pamiršti! Ir dabar suprato, kad tik dėl to taip ilgai neaplankė savo draugo, tik dėl to susinervino ir kad tai visąlaik puikiai žinojo, nors pats sau nurodydavo daugybę kitų priežasčių, kodėl vis atidėlioja tą vizitą.

Dabar juodu stovėjo priešais, ir Frydrichui atrodė, jog ta nedidelė andainykštė praraja ir plyšys per tą laiką baisingai padidėjęs. Tarp jo ir Ervino tą akimirką nebuvo, kaip jis juto, kažko, kas visuomet būdavo, bendrystės jausmo, savitarpio supratimo ir netgi simpatijos. Užtat žiojėjo tuš-

tuma, plyšys, svetimumas. Jie pasisveikino, pakalbėjo apie metų laiką, pažįstamus, kaip jie gyvena, – ir, dievai žino kodėl, sulig kiekvienu žodžiu Frydrichas baimingai juto, kad visiškai nesupranta draugo, kad anas jo dorai nepažįsta, kad jo žodžiai atšoka nuo jo, kad jie neranda apie ką kalbėti. Be to, Ervino veide visąlaik spindėjo ta šypsena, kurios Frydrichas jau buvo bepradedąs neapkęsti.

Tam sunkiam pokalbiui trumpam nutrūkus Frydrichas apsidairė gerai pažįstamame kabinete ir ant sienos pamatė prismeigtą popieriaus lapą. Tas vaizdas jį keistai paveikė ir pažadino prisiminimus, nes tuojau prisiminė, kad Ervinas seniai, dar studijų laikais, turėjo įprotį taip laikyti prieš akis kokio nors mąstytojo mintį ar poeto posmą. Jis atsistojo ir priėjo prie sienos, kad perskaitytų, kas ten parašyta.

Lape Ervinas savo dailiu braižu buvo parašęs: „Nieko nėra išorėje, nieko nėra viduje, nes tai, kas yra išorėje, yra viduje".

Jis blykšdamas akimirką stovėjo prieš tą lapą. Na štai! Dabar stovi prieš tai, ko bijojo! Kitu metu būtų nekreipęs dėmesio į tą lapą, būtų jį atlaidžiai pakentęs, kaip įgeidį, kaip nekaltą ir pagaliau kiekvienam leidžiamą aistrą, galbūt kaip menką sentimentą, kurį reikia pakęsti. Bet dabar buvo kas kita. Jis juto, kad tie žodžiai parašyti ne užėjus laikinai lyrinei nuotaikai, kad Ervinas prie savo jaunystės įpročio grįžo ne dėl įgeidžio. Tai, kas tenai buvo parašyta kaip pripažinimas, kas jo draugą tuo metu domina, buvo mistika! Ervinas buvo išdavęs mokslinio mąstymo kryptį.

Frydrichas lėtai pasisuko į draugą, kurio veide vėl švietė toji šypsena.

– Paaiškink man tai! – pareikalavo Frydrichas.

Draugas maloniai linktelėjo.

– Ar tu niekad nesi skaitęs šio posakio?

– Kaipgi, – sušuko Frydrichas, – žinoma, kad esu! Tai mistika, gnosticizmas. Galbūt skamba ir poetiškai, bet... Na, aš prašau paaiškinti man tą posakį ir pasakyti, kodėl jis kabo ant tavo sienos.

– Mielai, – tarė Ervinas. – Tas posakis yra pats pirmas įvadas į pažinimo mokslą, kurį aš šiuo metu studijuoju ir kur esu aptikęs nemaža džiugių dalykų.

Frydrichas suvaldė pyktį. Jis paklausė:

– Naujas pažinimo mokslas? Kaipgi jis vadinasi?

– Ak, – tarė Ervinas, – naujas tiktai man. Jis jau labai senas ir garbingas. Tai magija.

Tas žodis buvo ištartas. Ir tokio atviro prisipažinimo didžiai sukrėstas ir išgąsdintas Frydrichas baisingai šiurpdamas jautėsi susidūręs su didžiausiu savo priešu draugo asmenyje, akis į akį. Jis tylėjo. Nežinojo, ar jam reikėtų pykti, ar verkti, jautė nesugrąžinamo praradimo kartėlį. Ir ilgai tylėjo.

Paskui prabilo dirbtinai juokaujamu balsu:

– Taigi tu dabar nori tapti magu?

– Taip, – atsakė Ervinas nesvyruodamas.

– Tam tikros rūšies burtininku, ar ne?

– Na taip.

Frydrichas vėl nutilo. Buvo girdėti, kad gretimame kambaryje tiksi laikrodis, tokia įsiviešpatavo tyla.

Paskui pasakė:

– Tu juk žinai, kad tai pasirinkdamas atsižadi bet kokių ryšių su rimtu mokslu... ir bet kokio ryšio su manimi!

– Manau, kad ne, – atsakė Frydrichas. – Bet jeigu jau būtų neišvengiama – tai kas man beliktų?

Ir Frydrichas pratrūko:

– Kas tau beliktų? Ogi nutraukti, visiškai ir visiems laikams baigti tuos žaidimus, ryšius su liūdnu ir niekingu tikėjimu stebuklais! Štai kas tau beliktų, jeigu norėtum, kad aš tave gerbčiau.

Ervinas šyptelėjo, nors nebeatrodė, kad jam būtų linksma.

– Tu kalbi taip, – ištarė jis taip tyliai, kad piktas Frydricho balsas dar, rodės, tebeaidėjo kambaryje, – tu kalbi taip, tarsi tai priklausytų nuo mano valios, tarsi aš galėčiau pasirinkti, Frydrichai. Taip nėra. Aš negaliu. Ne aš pasirinkau magiją. Ji mane pasirinko.

Frydrichas giliai atsiduso:

– Tada lik sveikas, – sunkiai ištarė jis ir pakilo eiti, nepadavęs draugui rankos.

– Neišeik taip! – garsiai sušuko Ervinas. – Ne, nepalik taip manęs. Įsivaizduok, kad vienas iš mūsų miršta – ir taip yra! – ir mums reikia atsisveikinti.

– Bet kuris gi iš mūsų, Ervinai, yra tas mirštantis?

– Šiandien, matyt, aš, bičiuli. Kas nori atgimti, turi būti pasiruošęs mirti.

Frydrichas darsyk priėjo prie sienos ir perskaitė posakį apie išorę ir vidų.

– Ką gi, gerai, – ištarė jis paskui. – Gerai sakai, kas iš to, jei mes išsiskirsime susipykę. Aš padarysiu taip, kaip tu nori, įsivaizduosiu, kad vienas iš mūsų miršta. Bet ir aš galėčiau būti tas mirštantis. Ir aš noriu prieš tave palikdamas paprašyti vieno dalyko.

– Sutinku, – pasakė Ervinas. – Pasakyk, ką galiu išsiskiriant padaryti tau gero?

– Aš kartoju savo pirmąjį klausimą, kuris kartu yra prašymas: paaiškink man tą posakį, kaip tik gali!

Ervinas trumpai pamąstė ir tada tarė:

– Nieko nėra išorėje, nieko nėra viduje. Religinė posakio prasmė tau žinoma: Dievas yra visur. Jis yra sieloje ir jis yra gamtoje. Viskas yra dieviška, nes Dievas yra visata. Anksčiau mes tai vadinome panteizmu. O dabar filosofinė prasmė: mąstydami mes įpratę skirti vidų ir išorę, bet tai nereikalinga. Mūsų protas turi galimybę peržengti ribą, kurią jam esame nubrėžę, gali žengti į anapus. Kitapus priešingybių, iš kurių sudarytas mūsų pasaulis, pradėti naują, kitokį pažinimą. Bet, mielas drauge, nuo to laiko, kai mano mąstymas pasikeitė, man nebeliko vienareikšmių žodžių ir posakių, kiekvienas žodis dabar turi dešimt, šimtą reikšmių. Čia prasideda tai, ko tu bijai: magija.

Frydrichas suraukė kaktą ir norėjo nutraukti draugą, bet Ervinas pasižiūrėjo į jį ramindamas ir jau linksmesniu balsu kalbėjo toliau:

– Leisk duoti tau vieną pavyzdį! Pasiimk ką nors iš manęs, kokį daiktą, ir kartais stebėk, ir tada posakis apie išorę ir vidų netrukus atskleis tau vieną savo prasmių.

Jis apsidairė, paėmė nuo sienos atbrailos molinę figūrėlę glazūruotu paviršiumi ir padavė ją Frydrichui. Ir pasakė:

– Pasiimk ją kaip atsisveikinimo dovaną. Jeigu tas daiktas, kurį tau duodu, liausis buvęs išorėje ir atsidurs tavyje, tai ateik vėl pas mane! O jeigu jis neatsidurs tavyje, kaip yra dabar, tai mudu daugiau nebepasimatysime!

Frydrichas dar norėjo daug ką pasakyti, bet Ervinas paspaudė jam ranką ir ištarė „sudie" tokiu veidu, kad neliko daugiau nieko sakyti.

Frydrichas išėjo, nulipo laiptais (kaip seniai jis lipo tais laiptais į viršų!), patraukė gatvėmis ir parėjo namo, su ta moline figūrėle rankoje, sutrikęs ir širdyje nelaimingas. Priešais savo namą sustojo, akimirką piktai kratė kumštį, kuriame laikė figūrėlę, ir jam labai magėjo trenkti tą juokingą mažmožį į žemę. Bet jis to nepadarė, sukando lūpas ir žengė į savo butą. Dar niekad nebuvo toks susijaudinęs, taip kamuojamas prieštaringų jausmų.

Jis paieškojo vietos savo draugo dovanai ir pastatė ant vienos knygų lentynos viršaus. Ir ji kol kas liko tenai.

Kartais jis pažvelgdavo į ją, mąstydamas apie ją ir jos kilmę ir kokią reikšmę jam gali turėti tas kvailas mažmožis. Tai buvo žmogaus, dievo ar stabo figūrėlė, dviem veidais, kaip romėnų dievo Jano, gan negrabiai nulipdyta iš molio ir padengta deginta, truputį suskeldėjusia glazūra. Figūrėlė atrodė šiurkšti ir menka, ji tikrai nebuvo romėnų ar graikų darbo, greičiau kokios atsilikusios Afrikos ar Pietų jūrų pirmykštės tautelės. Abu veidai, visiškai nesiskiriantys nuo viens kito, bukai, tingiai, truputį kreivai šypsojosi – buvo tiesiog bjauru žiūrėti, kaip tas nykštukas be perstogės kvailai šypso.

Frydrichas negalėjo priprasti prie tos figūrėlės. Ji buvo jam labai bjauri ir nemaloni, trukdė, trikdė. Jau kitą dieną jis nuėmė ją nuo lentynos ir pastatė ant krosnies, o dar po dienos – ant spintos. Ji vis užkliūdavo jam, lyg tyčia lindo į akis, šaltai ir bukaprotiškai jam šypsojosi, rietė nosį, traukė

dėmesį. Po dviejų ar trijų savaičių jis paėmė ją ir pastatė prieškambaryje, tarp Italijos nuotraukų ir smulkių žaismingų suvenyrų, kurie gulėjo tenai ir niekam nerūpėjo. Dabar jis tą stabą matė tik tomis akimirkomis, kai išeidavo ar grįždavo namo, tada greitai smukdavo pro šalį, niekada įdėmiau nepasižiūrėdamas. Bet ir čia ta figūrėlė jį trikdė, nors ir nenorėjo prisipažinti. Sykiu su tuo molio gabalu, su tuo dviveidžiu išsigimėliu į jo gyvenimą įžengė kartėlis ir kančia.

Vieną dieną, po kelių mėnesių, jis grįžo iš trumpos kelionės – dabar vis kur nors vykdavo, tarsi jam kažkas būtų be perstogės nedavęs ramybės, – įžengė į savo namą, perėjo prieškambarį, pasisveikino su tarnaite, perskaitė gautus laiškus. Bet buvo neramus ir išsiblaškęs, lyg pamiršęs kažką svarbaus; jo neviliojo nė viena knyga, nė viena kėdė neatrodė patogi. Jis ėmė galvoti, kas jam yra, bandė prisiminti, kodėl staiga pasijuto taip? Gal pamiršo padaryti ką nors svarbaus? Turėjo nemalonumų? Ką nors netinkama suvalgė? Jis spėliojo ir suko galvą, ir tada jam dingtelėjo, kad tas nemalonus jausmas jį užklupo įžengus į butą, į prieškambarį. Jis nulėkė į jį ir nejučia pirmiausia ėmė žvilgsniu ieškoti tos molinės figūrėlės.

Kažkodėl pašiurpo pamatęs, kad stabuko nebėra. Jis buvo dingęs. Pražuvęs. Negi būtų išėjęs savo mažomis kojytėmis? Išskridęs? Gal jį koks burtas pašaukė tenai, iš kur buvo atėjęs?

Frydrichas susitvardė, šyptelėjo, priekaištingai pakraipė galvą, kad išsigando. Paskui ėmė ramiai ieškoti po visą kambarį. Nieko neradęs, pasišaukė tarnaitę. Toji atėjo, at-

rodė sutrikusi ir tuojau prisipažino, kad tas mažmožis jai iškrito iš rankų tvarkantis.

– Kur jis?

Jo nebesą. Jis atrodęs toks tvirtas, tas niekniekis, ji dažnai laikiusi jį rankoje, bet subyrėjęs į smulkius gabaliukus ir šukes, nebepataisomai; ji nunešusi duženas glazūruotojui, kuris iš jos tiktai pasijuokęs, ir ji viską išmetusi.

Frydrichas paleido tarnaitę. Jis šypsojosi. Jis nepyko. Jam dievaži nebuvo gaila to stabo. Dabar tas baisūnas dingo, dabar jau būsią ramu. O jeigu jis jį tada, pačią pirmą dieną, būtų sudaužęs į šipulius! Kiek jis per tą laiką prisikentėjo! Kaip tas stabas iš jo tingiai, mįslingai, gudriai, piktai, velniškai šaipėsi! Dabar, kai jo nebuvo, galėjo prisipažinti: jis jo bijojo, tikrai ir nuoširdžiai bijojo to molinio dievo! Ar jis nebuvo simbolis ir ženklas visko, ko Frydrichas neapkentė, kas jam buvo bjauru, ką jis visuomet laikė kenksminga, priešiška ir naikintina, kas jam atrodė prietarai, tamsa, sąžinės ir sielos pančiai? Ar jis nevaizdavo tos šiurpios jėgos, kurią kartais junti nerimstant po žeme, to tolimo žemės drebėjimo, artėjančio kultūros galo, gresiančio chaoso? Ar ta niekinga figūra nebuvo atėmusi iš jo geriausio draugo – ne, ne vien atėmusi, – o pavertusi priešu! Ir dabar jos nebėr. Dingo. Ji buvo sudaužyta. Sunaikinta. Ir gerai, daug geriau, negu jis pats būtų sukiužinęs.

Taip galvojo jis, ar sakė, ir ėmėsi savo įprastų darbų.

Bet prakeikimas. Dabar, kai buvo daugmaž pripratęs prie tos juokingos figūros, kai matydamas ją įprastoje vietoje pamažu liovėsi nervinęsis ir jaudinęsis – kaip tik dabar jos nebuvimas ėmė jį kamuoti! Taip, jis pasigedo jos, eidamas

per prieškambarį matė tenai, kur ji anksčiau stovėjo, vien tuščią vietą, ir iš tos vietos dvelkė tuštuma, ir dėl to visas kambarys atrodė svetimas ir negyvas.

Blogos, blogos dienos ir dar blogesnės naktys prasidėjo Frydrichui. Jis nebegalėdavo pereiti per kambarį nepagalvojęs apie stabą dviem veidais, jo nepasigesdamas, nejausdamas, kad jo mintys nebūtų su juo susijusios. Ir tai virto tiesiog kančia. Ir ne vien tada, kai eidavo per prieškambarį, jausdavosi tos prievartos nelaisvėje, kur tau, lygiai kaip ta vieta ant tuščio stalo spinduliavo tuštumą ir nyką, taip ir prievartinės mintys jo viduje spinduliavo tą patį, lėtai išstumdamos visa kita, naikindamos viską aplink ir taip pat viską užpildydamos tuštuma ir svetimybe.

Jis prisiminė tą figūrėlę su visomis smulkmenomis, vien kad įsitikintų, kaip kvaila graužtis dėl jos netekties. Įsivaizdavo, kokia ji buvo kvaila, bjauri ir barbariška, jos tuščią, o gal klastingą šypseną, jos abu veidus – ir būdavo, kad tarsi kieno verčiamas piktai perkreipęs burną stengėsi pamėgdžioti tą šypseną. Jam nedavė ramybės klausimas, ar tiedu veidai tikrai buvo visiškai vienodi. Ar kuris nors, galbūt kokiu nors menku nelygumu ar įtrūkusia glazūros vieta, nesiskyrė išraiška? Turėjo kažką klausiama? Kažką mįslinga? Ir kokia nemaloni ar, tarkim, keista buvo ta glazūros spalva! Žalia, bet joje būta ir mėlynos, pilkos ir net raudonos spalvos, panašumo į tą glazūrą jis aptikdavo kituose daiktuose, priešais saulę blizgančiame lange, drėgno gatvės grindinio veidrodyje.

Apie tą glazūrą jis dažnai galvodavo, net naktimis. Jis taip pat pastebėjo, koks keistas, svetimas ir negerai skam-

bantis, neįprastas, beveik piktas tas žodis: „Glazūra!“ Skaidė jį, piktai kapojo į dalis, o kartą pasakė atžagariai. Ir išėjo „arūzalg“. Velniai žino, iš kur tas žodis atsirado. Jis žinojo žodį „arūzalg“, be jokios abejonės, ir tai buvo priešiškas, negeras žodis su daugeliu bjaurių ir trikdančių šalutinių reikšmių. Jis ilgai su juo kamavosi, pagaliau priėjo prie to, kad tas žodis jam priminė vieną knygą, kurią jis prieš keletą metų buvo nusipirkęs ir perskaitęs vienoje kelionėje, ir ji vadinosi „Kunigaikštienė Rusalka“. Tai buvo tarsi prakeiksmas – viskas, kas buvo susiję su ta figūrėle, su glazūra, su mėlyna, su žalia spalva, su šypsena, buvo priešiška, badė, kankino, nuodijo! Ir kaip keistai tada šypsojosi Ervinas, jo buvęs draugas, įduodamas jam stabą! Kaip keistai, kaip reikšmingai, kaip priešiškai!

Frydrichas vyriškai ir daug dienų gan sėkmingai gynėsi nuo neišvengiamų minčių. Jis aiškiai juto pavojų – bijojo išprotėti! Ne, geriau jau mirti. Protas buvo reikalingas. Gyvenimas nebuvo reikalingas. Ir jam dingtelėjo, kad galbūt tai yra magija, kad Ervinas jį su ta figūrėle kažkaip užbūrė ir kad jis pasirinktas auka kaip proto ir mokslo gynėjas nuo tamsių jėgų. Bet jeigu jau taip, jeigu jis gali įsivaizduoti, jog tai įmanoma, tai esama ir magijos, esama burtų! Ne, geriau jau mirti!

Gydytojas jam paskyrė daugiau vaikščioti ir trintis šaltu vandeniu, prasiblaškymui jis kartais nueidavo į kokią nors smuklę. Tačiau tai mažai ką gelbėjo. Jis keikė Erviną, keikė save.

Vieną naktį, tuo metu jam taip dažnai atsitikdavo, gulėjo lovoje per anksti baugščiai pakirdęs. Jis jautėsi labai pras-

tai ir įsibauginęs. Bandė galvoti, bandė ieškoti paguodos, norėjo ką nors pasakyti pačiam sau, ką nors gera, kas ramintų, guostų, kas grąžintų ramybę ir aiškumą, kaip kad frazė „dukart du yra keturi". Jam niekas neatėjo į galvą, tačiau jis vis tiek lemeno, beveik nerišliai, garsus ir skiemenis, paskui pamažu pakartojo, nesuprasdamas prasmės, tą patį trumpą sakinį, nežinia kaip susidėliojusį jo viduje. Vebleno jį, tarsi norėdamas apsvaigti, kad laikydamasis už jo tarsi už turėklo vėl apgraibomis grįžtų į miegų karaliją, siauru siauru keliu, šalia kurio žiojėjo bedugnė.

Bet staiga, jam sušnekus truputį garsiau, to sakinio žodžiai pasiekė jo sąmonę. Jis atpažino juos. Jie skambėjo taip: „Taip, dabar tu esi manyje!" Ir jis kaipmat viską suvokė. Jis žinojo, ką tai reiškia, kad jie apie molinį stabą ir kad jis dabar, šią pilką nakties valandą, tiksliai ir laiku įvykdė, ką Ėrvinas jam buvo išpranašavęs aną nelemtą dieną: kad dabar ta figūra, kurią jis tada paniekinamai laikė rankoje, yra nebe jo išorėje, o viduje! „Nes tai, kas yra išorėje, yra viduje".

Staigiai pašokęs juto, kaip jį varsto ledinis šaltis ir svilinantis karštis. Pasaulis sukosi apie jį, į jį beprotiškai spoksojo planetos. Jis grūste įsigrūdo į drabužius, įjungė šviesą, paliko guolį ir namus ir išlėkė vidury nakties pas Erviną. Jo name jis pamatė už puikiai pažįstamo kabineto langų degant šviesą, durys buvo neužrakintos, tarsi jo būtų laukta. Jis užlėkė laiptais į viršų. Įžengė gąsčiodamasis į Ervino kabinetą, atsirėmė drebančiomis rankomis į jo stalą. Ervinas sėdėjo švelnioje lempos šviesoje, susimąstęs, šypsodamasis.

Jis džiugiai atsistojo.

– Tu atėjai. Tai gerai.

– Tu manęs laukei? – sušnabždėjo Frydrichas.

– Aš tavęs, kaip žinai, laukiau nuo tos valandos, kai išėjai iš čia ir išsinešei mano mažą dovaną. Ar įvyko tai, ką aš tuomet tau sakiau?

Frydrichas tyliai atsakė:

– Įvyko. Stabas dabar manyje. Aš negaliu to ilgiau tverti.

– Aš tau galiu kuo nors padėti? – paklausė Ervinas.

– Aš nežinau. Daryk, ką nori. Papasakok man daugiau apie savo magiją! Pasakyk, ko reikia, kad stabas iš manęs išeitų.

Ervinas uždėjo savo draugui ranką ant peties. Nuvedė prie krėslo, pasodino.

Paskui nuoširdžiai prabilo, šypsodamasis ir beveik motinišku balsu:

– Stabas iš tavęs išeis. Pasikliauk manimi. Pasikliauk pačiu savimi. Tu išmokai apie jį galvoti. Dabar išmok jį mylėti! Jis tavo viduje, bet jis dar negyvas, jis tau dar šmėkla. Pažadink jį, pakalbėk su juo, paklausinėk! Jis juk tu pats! Liaukis jo nekentęs, nebijok jo, nekankink – kaip kankinai tą vargšą stabą, kuris buvai tu pats! Kaip tu kankinai pats save!

– Ar tai kelias į magiją? – paklausė Frydrichas.

Jis sėdėjo giliai nugrimzdęs į krėslą, tarsi pasenęs, jo balsas buvo švelnus.

Ervinas kalbėjo:

– Taip, tai tas kelias, ir sunkiausią žingsnį tu galbūt jau žengei. Tu patyrei: tai, kas yra išorėje, gali pereiti į vidų. Tu

buvai kitapus priešingybių. Tau tai atrodė pragaras: išmok, kad taptų dangumi! Nes tai, kas tavęs laukia, yra dangus. Įsidėmėk, štai kas yra magija: keisti išorę ir vidų vietomis, ne per prievartą, ne per kančias kaip kad tu, o laisvai, norint. Šaukis praeities, šaukis dabarties: abi yra tavyje! Iki šiol tu buvai savo vidaus vergas. Išmok būti šeimininkas. Štai kas yra magija.

(1919)

SVETIMŠALIŲ MIESTAS PIETUOSE

Šis miestas yra vienas gudriausių ir pelningiausių šiuolaikinio proto pramanų. Jo atsiradimas ir įkūrimas paremtas genialia sinteze, kuri galėjo būti sumanyta tiktai didelio didmiesčio žmonių žinovo arba gali būti vadinama tiesioginiu didmiesčio dvasios atspindžiu, jos išsipildžiusia svajone. Mat ši gyvenvietė idealiai ir tobulai atitinka visas kiekvienos vidutinės sielos atostogų ir gamtos siekius. Žinia, jog didmiesčio gyventojas nieko labiau nesiilgi kaip gamtos, idilės, ramybės ir grožio. Aišku ir tai, kad visi tie dalykai, kurių jis trokšta ir kurių žemėje neseniai buvo net perviršis, jam visiškai nereikalingi, jis negali jų pakęsti. Bet kad jis vis tiek jų nori, yra įsikalęs į galvą, jog jam reikia gamtos, tai jam buvo sukurta denatūralizuota, nepavojinga, higieniška gamta be gamtos, kaip kad esama kavos be kofeino ir cigarų be nikotino. Ir vis dėlto laikantis svarbiausio šiuolaikinio verslo reikalavimo – viskas turėjo atrodyti absoliučiai tikra. Šiuolaikinis verslas ne be reikalo pabrėžia šį reikalavimą, kuris anksčiau nebuvo žinomas, nes tada kiekviena avis iš tiesų buvo tikra ir davė tikros vilnos, tikra buvo kiekviena karvė ir davė tikro pieno, o dirbtinės avys ir karvės dar nebuvo išrastos. O kai jos buvo išrastos ir beveik išstūmė tikras, netrukus buvo išrastas ir tikrumo idealas. Praėjo tie laikai, kai naivūs kunigaikš-

čiai kokiame nors slėnyje statė dirbtinius pilies griuvėsius, viensėdžių imitacijas, mažas netikras šveicarijas, Posilipo imitacijas. Nūdienos verslininkai niekada nesiims absurdiško plano didmiesčio žinovui Italiją pateikti netoli Londono, Šveicariją prie Chemnico, o Siciliją prie Bodeno ežero. Gamtos pakaitalas, kurio reikalauja nūdienos miestietis, būtinai turi būti tikras, tikras kaip sidabras, kuriuo jis valgo, tikras kaip perlai, kuriuos nešioja jo žmona, ir tikras kaip meilė savo tautai ir respublikai, kurią jis nešioja širdyje.

Visa tai įgyvendinti nebuvo lengva. Pasiturinčiam didmiesčio gyventojui pavasarį ir rudenį reikia Pietų, kurie atitiktų jo vaizduotę ir poreikius, tikrų Pietų su palmėmis ir citrinmedžiais, mėlynų ežerų, vaizdingų miestelių, ir visa tai nesunku pateikti. Tačiau jis reikalauja ir draugijos, reikalauja higienos ir švaros, reikalauja miesto atmosferos, reikalauja muzikos, technikos, elegantiško skonio, jis tikisi žmogui visiškai pajungtos ir pertvarkytos gamtos, gamtos, kuri yra išsaugojusi jam savo žavesį ir iliuzijas, bet yra valdoma ir nieko iš jo nereikalauja, į kurią jis galėtų patogiai įsilieti su savo įpročiais, papročiais ir poreikiais. O kad gamta yra nepermaldaujamiausia iš to, kas mums žinoma, tai regis, jog patenkinti tokius norus tiesiog neįmanoma; tačiau žmogaus energijai, žinia, nėra nieko neįmanoma. Ir svajonė buvo įgyvendinta.

Svetimšalių miesto Pietuose, aišku, negalėjo būti pagamintas vienas vienintelis egzempliorius. Buvo padaryta trisdešimt ar keturiasdešimt tokių idealių miestų, kiekvienoje bent kiek tinkamoje vietoje toks stovi, ir aš bandydamas tokį miestą aprašyti, aišku, nekalbu apie kurį nors vie-

ną, jis neturi vardo, lygiai kaip fordo automobilis, jis yra egzempliorius, vienas iš daugelio.

Tarp tolin nusidriekusių, truputį įgaubtų krantinės sienų telkšo smulkiai, nesmarkiai banguojantis mėlynvandenis ežeras, prie kurio krašto mėgaujamasi gamta. Palei krantą plūduriuoja daugybė irklinių valtelių su įvairiai dažytom stoginėm nuo saulės ir margomis vėliavėlėmis. Elegantiškos dailios valtys su gražiomis pagalvėlėmis ir švarios kaip operacinės stalai. Jų savininkai vaikštinėja krantine šen ir ten ir be perstogės siūlo visiems praeiviams nuomotis jų valteles. Tie vyrai apsirengę jūreiviškos mados kostiumais, apsinuoginę krūtines ir rudas įdegusias rankas, jie kalba gryna italų kalba, bet gali informuoti ir bet kuria kita kalba, jų akys švyti kaip tikrų pietiečių, jie rūko ilgus plonus cigarus ir atrodo tapybiškai.

Netoli kranto plaukioja laiveliai, palei krantą eina ežero promenada, dvigubas kelias, ežero pusėje esanti dalis po tvarkingai pakirptais medžiais skirta pėstiesiems, išorinė dalis yra puikus ir judrus kelias, pilnas viešbučių omnibusų, automobilių, tramvajų ir karietų. Prie to kelio stovi svetimšalių miestas, mažesnis už kitus miestus, jis tiktai ilgas ir aukštas, bet ne platus. Jį sudaro tankus ir išdidus viešbučių žiedas. O už žiedo į akis krinta įspūdingas reginys – tikrieji Pietūs, mat tenai iš tiesų stovi senas itališkas miestelis, kur ankštame, visokiais kvapais persmelktame turguje pardavinėjamos daržovės, vištos ir žuvys, kur basi vaikai žaidžia futbolą, spardydami konservų dėžutes, o motinos išsidraikiusiais plaukais stipriais balsais šaukia skambius klasikinius savo vaikų vardus. Čia atsiduoda saliamio dešra, vynu, išviete, tabaku ir amatais, čia už atvirų parduotu-

vių durų stovi linksmi vienmarškiniai vyrai, gatvėje po grynu dangumi sėdi batsiuviai ir mosuoja plaktukais, viskas tikra, labai spalvinga ir originalu, šioje scenoje bet kuriuo metu galėtų prasidėti pirmas bet kokios operos veiksmas. Čia matyti, kaip svetimšaliai smalsiai atradinėja jiems naują pasaulį, ir dažnai girdėti, kaip išprusėliai supratingai kalba apie svetimos tautos sielą. Ledų pardavėjai važinėja siauromis gatvelėmis triukšmingai dardančiais vežimėliais ir šaukia girdami savo skanėstus, vienur kitur kieme ar aikštelėje ima groti sukami vargonėliai. Svetimšalis šiame mažame nešvariame ir įdomiame mieste praleidžia valandą arba dvi, perka iš šiaudų pintus daiktus ir atvirukus, bando kalbėti itališkai ir kaupia pietietiškus įspūdžius. Čia taip pat labai daug fotografuojama. Dar toliau, už senojo miestelio, yra pati šalis, jos miesteliai ir pievos, vynuogynai ir miškai, gamta juose kaip visuomet tikra, laukinė ir neapgludinta, tačiau jos svetimšaliai beveik nemato, nes kai kartais automobiliais važiuoja per tą gamtą, pievos ir kaimai palei kelią būna tokie pat dulkėti kaip ir kitur. Todėl svetimšalis po tokių ekskursijų tuojau vėl grįžta į idealųjį miestą. Tenai stovi dideli daugiaaukščiai viešbučiai, vadovaujami išprususių direktorių, su gerai išauklėtu paslaugiu personalu. Tenai ežeru plaukioja dailūs garlaiviai ir gatvėmis važinėja elegantiškos karietos, koja visuomet liečia asfaltą ir cementą, visur ką tik nušluota ir palaistyta, visur siūlomos galanterijos prekės ir gaivinamieji gėrimai. „Bristolio" viešbutyje gyvena buvęs Prancūzijos prezidentas, o „Parko" viešbutyje – Vokietijos reichskancleris, čia einama į prašmatnias kavines ir tenai susitinkama su pažįstamais iš Berlyno, Frankfurto ir Miuncheno, skaitomi savų šalių laik-

raščiai ir iš operetinio Italijos senamiesčio vėl grįžtama į gerą, solidų tėvynės, didmiesčio orą, spaudžiamos ką tik nuplautos rankos, kviečiama atsigaivinti, tarpais skambinama telefonu į namuose esančią firmą, dailiai ir jaudriai vaikštoma tarp mielų, gerai apsitaisiusių, linksmų žmonių. Viešbučių terasose už baliustradų kolonų ir oleandrų sėdi garsūs poetai ir spokso susimąsčiusiomis akimis į veidrodinį ežerą, tarpais priiminėja spaudos atstovus, ir netrukus sužinome, ką vienas ar kitas meistras dabar kuria. Prašmatniame mažame restorane matyti sėdinti populiariausia gimtojo didmiesčio artistė, apsirengusi svajonių kostiumu, ir maitina Pekino šunelį savo desertu. Ir ji sužavėta gamtos, ir ją dažnai apima tiesiog šventas jaudulys, kai vakare savo „Rūmų" viešbučio kambaryje Nr. 178 atidaro langą ir pamato begalinę eilę mirguliuojančių šviesų, nusidriekusių palei krantą ir lyg sapne išnykstančių anapus įlankos.

Švelniai ir džiugiai vaikštoma promenada, Miuleriai iš Darmštato irgi čia, ir kalbama, kad rytoj kurhauzo salėje dainuos italų tenoras, vienintelis, kurio iš tiesų verta klausytis po Karūzo. Pavakare pasitinkami grįžtantys garlaiviukai, nužiūrimi išlipantieji, vėl matomasi su pažįstamais, valandėlę sustojama priešais vitriną, pilną senų baldų ir siuvinių, paskui oras atvėsta, ir grįžtama į viešbutį, tarp betono ir stiklo sienų, kur valgykloje jau mirguliuoja porcelianas, stiklas ir sidabras ir kur paskui vyks nedidelis pokylis. Orkestras jau čia, vos tiktai susitvarkius vakaro tualetą pasitinka mieli, liūliuojantys garsai.

Priešais viešbutį vakare lėtai užgęsta gėlių paradas. Tenai lysvėse tarp betono sienų tankiai ir margai žydi viso-

kiausios gėlės, kamelijos ir rododendrai, tarp jų stiebiasi palmės, viskas tikra, ir pilna stambių šaltai mėlynų sodrių hortenzijų rutulių. Rytoj bus didelė iškyla į -adžio, kuria iš anksto džiaugiamasi. Ir jeigu rytoj per neapsižiūrėjimą būtų atsidurta ne -adžio, o kurioje nors kitoje vietoje, -odžio ar -ine, tai nieko tokio, nes tenai bus lygiai toks pat idealus miestas, toks pat ežeras, tokia pat krantinė, toks pat vaizdingas linksmas senamiestis ir tokie pat geri viešbučiai su aukštomis stiklinėmis sienomis, už kurių valgant į mus žiūri palmės, skambės ta pati gera švelni muzika, ir bus visa tai, ko reikia miestiečiui, kad jis gerai jaustųsi.

(1925)

EDMUNDAS

Edmundas, gabus jaunuolis iš gerų namų, per keletą studijų metų tapo mylimiausiu tuomet garsaus profesoriaus mokiniu.

Tai buvo toje epochoje, kai vadinamasis pokario metas ėjo į pabaigą, kai dideli karai, didis gyventojų perteklius ir visiškas papročių ir religijos išnykimas suteikė Europai tą nevilties iškreiptą veidą, kuris į mus žvelgia beveik iš visų to meto atstovų portretų. Dar nebuvo prasidėjusi ta epocha, kuri žinoma „viduramžių atgimimo" pavadinimu, ir vis dėlto jau iš pamatų sukrėsta visa tai, kas daugiau kaip šimtas metų buvo visuotinai garbinama ir pripažįstama, ir plačiausiuose sluoksniuose jaučiamas greitai didėjantis nuovargis ir bodėjimasis tomis žinojimo ir gebėjimų sritimis, kurioms buvo teikiama pirmenybė devynioliktojo amžiaus viduryje. Visiems buvo gana ir net perviršanalitinių būdų, technikos kaip savitikslio, racionalių aiškinimų, skysto išmintingumo to pasaulėvaizdžio, kuris prieš kelis dešimtmečius buvo Europos mokslo viršūnė, tarp kurio tėvų kadaise išsiskyrė Darvino, Markso ir Hėgelio pavardės. Pažangiuose sluoksniuose, kuriems priklausė Edmundas, netgi viešpatavo tam tikras bendras dvasinis nuovargis, skeptiškas ir, beje, tuštokas noras negailestingai kritikuoti save, išmoninga inteligentijos ir pagrindinių jos tendencijų saviplaka. Kartu tuose sluoksniuose buvo tiesiog fanatiškai

imta domėtis tuomet labai išvystytais religijos tyrinėjimais. Į buvusių religijų argumentus žiūrima ne kaip anksčiau iš istorinio, sociologinio ar ideologinio taško, o stengiamasi pažinti jų tiesiogines gyvybines jėgas, jų formų, vaizdinių ir panaudojimo psichologinį ir magiškąjį poveikį. Vyresni žmonės ir mokytojai vis dėlto dar truputį puikuodamiesi smalsavo grynai moksliškai, kaupė, lygino, aiškino, sistemino ir dėjosi visažiniais; jaunesnieji tomis studijomis užsiiminėjo naujoviškai, labai pagarbiai, kupini pavydo religinio gyvenimo reiškiniams, kupini alkio tų kultų ir formulių turiniams, mums paliktiems istorijos, kupini slapto, kiek gyvenimo išvarginto, tiek ir patiklaus troškimo pasiekti visų tų reiškinių branduolį, tikėjimą ir sielos būseną, kuri jiems galbūt leistų, lygiai kaip jų tolimiesiems protėviams, gyventi vadovaujantis stipriais ir aukštais siekiais, energija ir aistra, kuri trykšte trykšta iš pirmykščių religinių kultų ir meno kūrinių.

Pavyzdžiui, išgarsėjo vienas Marburgo privatdocentas, pasiryžęs aprašyti pamaldaus poeto Novalio gyvenimą ir mirtį. Žinia, jog Novalis po savo sužadėtinės mirties nusprendė taip pat mirti, ir būdamas išties pamaldus žmogus ir poetas pasirinko ne kokias nors mechanines priemones tokias kaip nuodai ar šaunamieji ginklai, bet siekė savo tikslo lėtai, grynai sielos ir magijos priemonėmis ir mirė labai anksti. Privatdocentas pasidavė to keisto gyvenimo ir mirties žavesiui ir užsimanė pamėgdžioti poetą ir numirti kaip jis, tiesiog dvasiškai jį mėgdžiojant ir lyginantis. Jis to siekė ne todėl, kad būtų pasibodėjęs gyvenimu, o norėdamas stebuklo, tai yra sielos jėgomis valdyti ir veikti fizinį gyvenimą. Ir išties gyveno ir numirė kaip tas poetas, dar nesulau-

kęs trisdešimties. Tas įvykis tuomet susilaukė didelio dėmesio ir buvo neigiamai vertinamas tiek konservatyvių sluoksnių, tiek tos jaunimo dalies, kurią domino ir sportas, ir materialūs dalykai. Bet gana apie tai; mes čia analizuojame ne tą metą, o tik užsimename apie dvasinę būseną ir nuotaiką tų sluoksnių, kuriems priklausė diplomantas Edmundas.

O tas, kaip sakyta, studijavo pas profesorių Cerkelį religijos mokslą ir domėjosi beveik vien tiktai iš dalies religiniais, iš dalies magiškais pratimais, kuriais kiti laikai ir tautos bandė dvasiškai valdyti gyvenimą ir išlaisvinti žmogaus sielą nuo gamtos ir likimo. Jam, skirtingai negu jo mokytojui, rūpėjo ne filosofinė ir literatūrinė religijų pusė, vadinamosios pasaulėjautos, o pažinti ir ištirti tikras, tiesiogiai gyvenimą veikiančias praktikas, pratimus ir formules, simbolių ir sakramentų, kūrybinių sielos būsenų paveikos būdus. Paviršutiniškumas, su kuriuo ištisą šimtmetį buvo aiškinami tokie fenomenai kaip askezė, egzorcizmai, vienuolybė ir atsiskyrėliškumas, jau seniai buvo užleidęs vietą rimtoms studijoms. Edmundas dabar sykiu su dar vienu pažangiu mokiniu lankė specialų Cerkelio seminarą, kur buvo siekiama įsiskverbti į tam tikras magiškas formules ir tantras, neseniai aptiktas Šiaurės Indijoje. Jo profesorius šiomis studijomis domėjosi grynai kaip tyrinėtojas, jis rinko ir sistemino reiškinius, kaip kitas, tarkim, renka vabzdžius. Tačiau jis puikiai suvokė, kad jo mokinį Edmundą prie tų burtažodžių ir maldų traukia visai kitokie troškimai, ir jau seniai buvo pastebėjęs, jog mokinys į kai kurias paslaptis, neatsiskleidžiančias mokytojui, buvo įsiskverbęs per didesnį pamaldumą; jis tikėjosi, jog dar ilgai galės išlaikyti šį gerą mokinį ir pasinaudoti jo bendradarbiavimu.

Dabar jie šifravo, vertė ir aiškinosi tų indiškų tantrų tekstus, ir Edmundas ką tik buvo taip išvertęs iš senovinės kalbos vieną aforizmą:

– Jeigu atsitinka taip, kad tavo siela suserga ir užmiršta tai, ko jai reikia, kad gyventų, ir tu nori patirti, kas yra tai, ko jai reikia ir ką turi jai duoti: tada ištuštink širdį, kiek įmanydamas apribok kvėpavimą, įsivaizduok savo galvos centrą kaip tuščią ertmę, nukreipk į tą ertmę savo žvilgsnį ir sutelk dėmesį į jį žiūrėdamas, tada tuštuma staiga liausis buvusi tuštuma ir tu pamatysi, ko reikia tavo sielai, kad toliau gyventų.

– Gerai, – ištarė profesorius ir linktelėjo galva. – Tiktai kur jūs sakote „užmiršta", matyt, tiksliau bus sakyti „praranda". Ir jūs, be abejo, pastebėjote, kad žodis „ertmė" yra tas pats, kurį tie gudrūs žyniai ir stebukladariai vartoja motinų įsčioms apibūdinti. Tiems vyrukams išties pavyko gan dalykišką melancholijos gydymo instrukciją paversti sudėtingu burtažodžiu. Tasai „mar pegil trafu gnoki" skambesiu panašus į kokio nors gyvačių kerėtojo užkeikimą, kuris vargšui tada mulkintam bengalui turėjo atrodyti gan baisus ir šiurpus! Pati instrukcija, kaip ištuštinti širdį, apriboti kvėpavimą ir nukreipti žvilgsnį į vidų, mums, aišku, nenauja, ji, pavyzdžiui, daug tiksliau suformuluota aštuoniasdešimt trečiajame aforizme. Bet jūs, Edmundai, žinoma, vėl visiškai kitaip manote? Ar ne?

– Pone profesoriau, – tyliai atsakė Edmundas, – aš manau, kad jūs ir šįsyk neįvertinote pačios formulės reikšmės; čia svarbu, ne kaip lėkštai mes aiškiname tuos žodžius, o patys žodžiai, be tiesioginės aforizmo prasmės reikėjo dar kažko, skambesnio, retų ir senovinių žodžių, panašumą į

gyvačių kerėtojų užkeikimus žadinančios melodijos – tiktai tuomet aforizmas įgydavo magišką galią.

– Jeigu išvis ją turėdavo! – nusijuokė profesorius. – Gaila, kad jūs tuomet negyvenote, kai tie aforizmai dar buvo taikomi praktiškai. Jūs būtumėte buvęs labai puikus objektas jų kūrėjų fokusams. Deja, atėjote į šį pasaulį keliais tūkstantmečiais vėliau, ir aš galiu kirsti su jumis lažybų: kad ir kaip stengsitės daryti viską, ko reikalauja šis aforizmas, rezultatas bus absoliučiai nulinis.

Po to jis atsigręžė į kitą mokinį ir ėmė su juo įdomiai ir gyvai šnekėtis.

Edmundas tuo tarpu perskaitė aforizmą darsyk, ypač didelį įspūdį jam padarė įžanginiai žodžiai, kurie, rodės, tiko jam pačiam ir jo padėčiai.

„Jeigu atsitinka taip, kad tavo siela suserga ir užmiršta tai, ko jai reikia, kad gyventų, ir tu nori patirti, kas yra tai, ko jai reikia ir ką turi jai duoti: tada ištuštink širdį, kiek įmanydamas apribok kvėpavimą..." ir taip toliau.

Jam geriau negu per ankstesnius bandymus pavyko susikaupti. Jis įvykdė nurodymus, ir kažkas jam sakė, kad išties atėjęs toks momentas, kai jo sielai gresia pavojus ir ji yra pamiršusi esmę.

Jau nuo pat pradžių, kai ėmė jogiškai kvėpuoti, kaip jau nesyk buvo daręs, jis pastebėjo, kad jo viduje kažkas vyksta, pajuto, kad jo galvos viduryje atsiranda nedidelė ertmė, arba „motinos įsčios". Ir ertmė pamažu ėmė iš vidaus šviesėti, šviesa po truputį ryškėjo, priešais jo žvilgsnį ertmėje vis labiau ir labiau ryškėjo vaizdas to, ką jam reikia padaryti, kad toliau galėtų gyventi. Jis neišsigando to vaizdo, nė akimirką nesuabejojo jo tikrumu; viduje juto, kad

tas vaizdas teisingas ir rodo kaip tik jo „pamirštą" didžiausią reikmę.

Ir iš to vaizdo pasisėmęs neregėtų jėgų, džiugiai ir narsiai ėmėsi vykdyti įsakymą ir padarė tai, ką ertmėje buvo matęs kaip pavyzdį. Jis pakėlė per pratimą nuleistus vokus, atsistojo, žengė žingsnį į priekį, ištiesė rankas, suėmė jomis profesoriaus kaklą ir lėtai jį spaudė, kol pajuto, kad jau daugiau nereikia. Jis leido pasmaugtajam susmukti ant žemės, nusigręžė ir tada pamatė, kad jis ne vienas: suole sėdėjo jo mirtinai išblyškęs bendramokslis prakaituota kakta ir baisėdamasis spoksojo į jį.

– Viskas išsipildė žodis žodin, raidė raidėn! – sušuko Edmundas sužavėtas. – Aš ištuštinau savo širdį, vos vos kvėpavau, galvojau apie ertmę galvoje, kreipiau savo žvilgsnį į ją, kol jis iš tiesų prasiskverbė į vidų, ir netrukus pasirodė vaizdas; aš mačiau mokytoją ir mačiau save patį, mačiau savo rankas ant jo kaklo ir visa kita. Savaime paklusau tam vaizdui, man nereikėjo jėgų, nereikėjo pasiryžti. Ir dabar man nuostabiai gera, kaip niekad gyvenime!

– Žmogau, – sušuko moksladraugis, – atsikvošėk ir galvok, ką kalbi! Tu atėmei gyvybę! Tu žudikas! Už tai pats būsi nuteistas mirti!

Edmundas jo nesiklausė. Kol kas tie žodžiai jo nepasiekė. Jis tylomis kartojo aforizmo žodžius: „Mar pegil trafu gnoki" ir nematė prieš save nei negyvo, nei gyvo mokytojo, o tik matė begalinę jam atsivėrusią pasaulio ir gyvenimo erdvę.

(1930)

TURINYS

Hesse, Hermann
He349 Mažame mieste: novelės / Hermann Hesse; iš vokiečių kalbos vertė Teodoras Četrauskas. – Vilnius: Alma littera, 2002. – 385 p.

ISBN 9955–08–215–X

Garsaus vokiečių rašytojo, Nobelio premijos laureato H. Hesse'ės knygoje yra dvidešimt dvi geriausios rinktinės novelės. Novelių rinkinys sudarytas iš H. Hesse'ės knygų, parašytų įvairiu laikotarpiu.

UDK 830–3

Hermann Hesse
MAŽAME MIESTE
Novelės

Iš vokiečių kalbos vertė *Teodoras Četrauskas*
Redaktorė *Laima Bareišienė*

Dailininkas *Edvardas Jazgevičius*
Korektorė *Dalia Bliumienė*
Techninė redaktorė *Birutė Tolvaišienė*
Kompiuteriu maketavo *Ligita Plešanova*

SL 412. Užsakymas 2.929
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 2005 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almali.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 3000 Kaunas
Interneto svetainė: http://www.spindulys.lt

„Keista, kaip svetima gali tapti tai, kas patirta, ir kaip viskas pamirštama! Iš atminties gali iškristi ištisi metai su galybe įspūdžių. Aš dažnai matau mokykloje bėgiojančius vaikus ir nepagalvoju apie savo mokslo metus, matau gimnazistus ir beveik nebežinau, ar aš irgi kada nors buvau gimnazistas. Matau montuotojus gamyklose ir vėjavaikius pirklių parankinius, einančius į savo kontoras, ir būnu visai pamiršęs, kad ir pats kadaise vaikščiojau tokiais keliais, su mėlyna palaidine ir raštininko švarku blizgančiomis alkūnėmis. Apžiūrinėju knygyne keistų aštuoniolikmečio eilių tomelį, išleistą Pirsono leidyklos Drezdene, ir nebepagalvoju apie tai, kad ir pats kadaise rašiau tokias eiles ir netgi buvau įkliuvęs į to paties autorių medžiotojo pinkles."

Hermanno Hesse's jau išleista:

Gertrūda

Pėteris Kamencindas

Roshaldė

Po ratu

Stiklo karoliukų žaidimas

Stepių vilkas

Knulpas

ISBN 9955-08-216-X

